

GGC
Gebhardi

IVLIANA MARIA D.G. DANIAE NORVAGIAE VANDALOR GOTHORVMQVE REGINA. &c.

Kongerigerne
Danmarks og Norges
samt
Hertugdømmene
Slesvigs og Holsteens
Historie
indtil vore Tider

ved Professorerne Gebhardi og Christiani.

Indeholdende det Første Bind af Kongeriget Norge.

Odense, paa Christian Iversens Forlag, 1777,
faa og at finde i Lübeck og Leipzig udi sammes Compagnie-Boghandling.

Kongeriget
Norges Historie

ved

L. A. Gebhardi

Professor ved Ridder-Academiet i Lüneborg, og Medlem af det historiske Institut i Göttingen.

Første Bind.

Oversat paa Dansk af Joh. Ernst Heilmann,
Sognepræst for Lunde Meenighed i Fyen,
og aldeles af Forfatteren selv omarbeidet og forbedret.

Odense, paa Christian Iversens Forlag, 1777.
faa og at finde i Lübeck og Leipzig udi sammes Compagnie-Boghandling.

Landets Moder

Dronning

Juliana Maria

tilegnet

i dybeste Underdanighed

af

Oversætteren.

Alphabetisk Fortegnelse

paa

dem, som have underskreven deres respective Navne;

til at modtage

Danmarks, Norges, Slesvigs og Holsteens Historie.

Herr Conferents-Raad Aagaard, i Kisbenhavn.
— Provst Aagard, i Kisbenhavn.
— Matth. Aagaard, Præst i Aggershuus Stift.
— Andr. Aagaard, Sorenskriver.
— Aagaard, Byefoged i Marieboe.
— Aagerup, Forvalter paa Trolleborg.
— M. B. Aal, Kisbmand i Scheen.
— v. Aamoth, Capitain i Friderichshald.
— Aamoth, Told-Inspecteur i Christiania.
— Aarhuus, Præst i Koldbye.
— Andr. Aarøe, Kisbmand i Aalborg.
— Sorenskriver Aars, i Christiania.
— Abbestee, Gouverneur i Tranquebar.
— v. Abrahamson, Lieutenant ved Artillerie-Corpset i Kisbenhavn.
— v. Adeler, Kammerherre og Amtmand i Scheen.
— v. Adeler til Ullerup, Kammerherre.
— L. v. Adeler, Conferents-Raad i Kisbenhavn.
— Adzer, Veiforvalter i Slangerup.

Herr v. Ahlefeld, junior, Græve til Langeland, i Kiel.
— Justits-Raad Ahrensburg, i Kisbenhavn.
— Albek, Præst i Alsted-Herred.
— Allerup, Borgemester i Nyekisbing.
— Hans Christian Alrom, i Nummedalen.
— Hans Alstrup, i Kisbenhavn.
— Ammentorp, Præst i Rebbelykke.
— A. Ammitzbølle, i Horsens.
— Conferents-Raad Kofoed Ancher, i Kisbenhavn.
— Lorenz Ancher, Theol. Doctor og Stifts-Provst i Odense.
— Etats-Raad Ancher, i Christiania.
— Ancher, Præst til Ringsager.
— Abraham And, Kisbmand i Trondhiem.
— Andresen, Præst i Sollinge.
— Jonas Angell, Præst i Kisbenhavn.
— Lorenz Angell, i Trondhiem.
— Jens Anthonisen, Kisbmand i Aarhuus.
— Apolti, Collega ved den Latinske Skole i Aalborg.

Herr

Herr Agent Applebye, i Odense.
— Joh. Arboe, Kiøbmand i Drammen.
— v. Arenfeld, Commandeur-Capitain i Tansberg.
— Cancellie-Raad W. Arndts, i Trondhiem.
— Arnet, Foged over Stør og Verdals Fogderier.
— Arp, Procurator i Kiøbenhavn.
— Friedr. Argt, i Nestved.
— Pet. Chr. Asmussen, i Aarhuus.
— Baade, Præst i Lidemark.
— Andr. Baar, i Odense.
— Hans Bach, i Varde.
— Bachmann, Præst i Østerhæsinge.
— Bæhr, til Ingvorstrup.
— Bæhr, til Schaffsegaard.
— Bagge, Præst i Holme.
— Bagge, Over-Inspecteur paa Frisendal.
— Fridr. Christ. Bagge, i Odense.
— Jørgen Bagger, ved Princesse Charlotta Amalia Kongelige Høiheds Hof-Etat.
— Bang, Biskop i Trondhiem.
— Justits-Raad Bang, i Kiøbenhavn.
— Assessor Bang, i Kiøbenhavn.
— Bang, Præst i Fuglede.
— Amtsforvalter Bang, i Ringsted.
— Bang, Klokker ved Holmens Kirke i Kiøbenhavn.
— C. C. Barkley, i Kragerøe.
— Barfoed, Præst i Thurstrup.
— N. v. E. Barfoed, Kiøbmand i Lybeck.
— Barfoed, Informator i Horsens.
— Friedr. Barfred, Viinhandler i Kiøbenhavn.
— Barth, Postmester og Kiøbmand i Kragerøe.
— Justits-Raad Bartholin, Assessor i Høieste Ret.
— Justits-Raad Bartholin, Secretair ved Gener. Kirke-Inspectionen.
— Bassøe, i Kiøbenhavn.
— Bast, Præst til Wallensved.
— Bast, Constit. Byefoged i Kongsberg.
— Bastholm, Hører paa Herlufsholm.
— J. B. Bechmann, i Kiøbenhavn.
— Bechøe, Secretair i Kiøbenhavn.
— Bech, Graver ved Trinitatis Kirke i Kiøbenhavn.
— v. Becker, Major ved Delmenhorstiske Infanterie-Regement i Viborg.

Herr Behmann, Præst paa Drejøe.
— v. Behmann, Lieutenant i Rendsborg.
— Bekker, Kongel. Fontain-Mester.
— Otto Bejer, Negociant i Trondhiem.
— Beinhardt, Præst i Rendalen.
— Bendsen, Hof-Violon i Kiøbenhavn.
— Bendz, Procurator i Hof- og Stads-Retten i Kiøbenhavn.
— J. Chr. Bendz, Studiosus i Kiøbenhavn.
— Bentsen, Præst til St. Jørgens og St. Ibs.
— v. Benzon, til Sohngaardsholm, Conferents-Raad og Ridder.
— Provst Benzon, Præst til Strøm.
— Provst Berg, i Virring.
— v. Berg, Lieutenant i Nestved.
— v. Berg, Regiments-Quarteermester.
— Berg, Collega ved den Latinske Skole i Randers.
— Christoffer Berg, i Trondhiem.
— Etats-Raad v. Berger, i Kiøbenhavn.
— Major v. Berger, i Odense.
— Capit. v. Bergfeld, i Rendsborg.
— Bergmann, Told-Controlleur i Fridericia.
— Bering, Hospitals-Forstander i Horsens.
— Bering, Præst i Gylding.
— S. C. Berling, Brygger og Bogtrykker i Kiøbenhavn.
— Conferents-Raad Berner, i Kiøbenhavn.
Deres Excellence, Herr Geheime-Raad, Stats-Minister og Ridder, Græve af Bernstorf, i Kiøbenhavn.
Herr Bernth, Professor ved Herlufsholm, 2 Exemplarer.
— Kammer-Raad Bertelsen, i Assens.
— Bertelsen, Assistent i Kiøbenhavn.
— Jac. Bertelsen, i Aalborg.
— v. Bertouch, Capitain i Kiøbenhavn.
— Cornel. de Besch, paa Molde.
— v. Beselin, Lieutenant i Rendsborg.
— v. Bettau, Major i Rendsborg.
— Adrian v. Beverhoudt, i Kiøbenhavn.
— v. Bielke, Kammerherre og Amtmand i Tønder.
— Bielstedt, i Kiøbenhavn.
— Bierre, Sogne-Præst i Windinge.
— Ole Bierche, i Kiøbenhavn.

Mad.

Mad. Biering, paa Odense Adresse-Contoir, 5 Exemplar.
Herr Christen Biering, Candid. Jur. i Kiøbenhavn.
— Niels Biering, paa Nærsen.
— Biermann, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Bisskop Bildsøe, i Aarhuus.
— Bildsøe, Sognepræst i Næstved.
— Biørnsen, Raadmand i Odense.
— Eyner Biørensen, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
— Biørn, Byeskriver i Assens.
— Heinr. Biørn, Kiøbmand i Kragerøe.
— Capitain Biørnsen i Holmestrand.
— Christ. Carl Birch, Sognepræst for Trolleborg og Krarup Menigheder.
— Birch, Capellan i Trondhiem.
— Black, Grosserer i Kiøbenhavn.
— Blechingberg, Cancellie-Raad i Kiøbenhavn.
— Blechingberg, Sogne-Præst i Wordingborg.
— Blicher, Hofmester i Kiøbenhavn.
— Niels Blicher, Hofmester paa Thiele.
— Ped. Blichfeldt, i Trondhiem.
— Peter Blix, Kiøbmand i Fridericia.
— Bloch, Bisskop over Riber-Stift.
— Krigs-Raad Bloch, Byefoged i Warde.
— Bloch, Sogne Præst for Lier i Drammen.
— Cancellie-Raad Blom, i Drammen.
— Blom, Procurator i Holmestrand.
— H. J. Blom, Proprietair.
— Friedr. Blom, Capellan pro Perf. i Trondhiem.
— Bøckmann, Vice-Raadmand i Fridericia.
— Commerce-Raad Bøgild, i Aarhuus.
— Bøgvad, Tolder og Postmester i Bogense.
— Boesen, Præst i Rynchebye.
— Boje, eller den Korteske Boghandling.
— Boye, Cancellist i Kiøbenhavn.
— Boye, paa Admiralitetet i Kiøbenhavn.
— Boye, Studiof. i Kiøbenhavn.
— Boldt, General-Fiskal i Kiøbenhavn.
— Peter Bondsen, Kiøbmand i Assens.
— Abrah. Borch, i Christiania.
— Andr. Borch, Kiøbmand i Odense.

Herr Borch, Forvalter paa Beller.
— Borgen, Præst i Lyngnøe.
— Ole Christ. Borresmidt, Kiøbmand i Wiborg.
— Borup, Forvalter paa Leerbeck.
— Bøving, Apotheker i Faaborg.
Deres Excellence, Herr Geheime-Raad Braem, i Kiøbenhavn.
Herr Braadt, Raadmand i Corsøer.
— E. Braag, Studiof. i Trundhiem.
— Brammer, Amtsforvalter over Frederiksborg og Cronborg.
— Branderup, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Brandt, Præst til Ullensager.
— Brandt, Præst i Moorslet.
— Brandt, Cantor i Fredrichstadt.
— H. D. Brandt, Kiøbmand i Faaborg.
— A. H. Brandt, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— S. Brandt, Kiøbmand i Odense.
— H. E. Brandt, hos Generalfiskalen.
— Branth, Myntmester.
— Brasch, Præst til Forsløv.
— Bredahl, Veiermester i Randers.
— Bredal, Præst i Middelfarth.
— Mag. Bredenberg, Præst til Rorup.
— Provst Bredsdorf, i Haslun.
— Bredsdorf, Præst til Vester-Schierning.
— Thomas Breinholm, i Odense.
— Bremer, Procurator i Fridrichshald.
— Bremer, Visiteur i Friderichstadt.
— Justits-Raad Brinck, i Fleckefiord.
— Engelbr. Brinck, Kiøbmand i Aalborg.
— Provst Bring, i Mierløse.
— v. Brock, Lieutenant i Friderichstadt.
— Krigs-Assessor Brockmann, i Christiania.
— Proviant-Forvalter Brockmann, Blaakier.
— Forvalter Brockmann, paa Ardahl.
— Broegaard, Birkedommer i Roeskilde.
— Broeking, Capellan i Trondhiem.
— Brønstedt, Præst i Fruering.
— Brorson, Præst i Dodstrup.
— Brorson, Præst til Lunde og Outrup.
— Brorson, Capellan i Ribe.
— Brostrup, Cancellist i Kiøbenhavn.
— Lieutenant v. Brüggemann.
— Brunow, Præst i Aarsløv.
— General-Auditeur Bruun, i Kiøbenhavn.

Herr

Herr Justits-Raad Bruun, i Thisted.
— Bruun, Præst i Nyekiøbing.
— Bruun, Stud. Theol. i Fridericia.
— Joh. Bruun, i Tønsberg.
— Bruun, Kiøbmand i Colding.
— Bruun, Præst til Wium og Herslef.
— Brynnicke, Degn i Gollumde.
— Brysting, Kiøbmand i Næstved.
— Buch, Præst til Spiellerup.
— Kammerherre von Buchwald, i Randers.
— Kammer-Junker v. Buchwald, i Kiøbenhavn.
— Budde, Provst paa Tingvold.
— Buhl, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Bule, Sorenskriver paa Moss.
— Bull, Provst paa Quernæs.
— Bull, Præst i Holmestrand.
— Kammerherre og Staldmester v. Bülow, Ridder.
— Bunzen, Megler i Kiøbenhavn.
— Cornel. Busch, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Christ. Calsen, i Trondhiem.
— Cappel, Præst i Mesinge.
— Carøe, Borgemester i Randers.
— Carøe, Herreds-Foged i Randers.
— Hof-Junker Cederfeldt.
— Andr. Christensen, af Hendes Kongelige Høihed Princesse Sophie Friderika Hof-Etat.
— Christensen, Foged udi Østerdalen.
— Christ. Christiansen, Kiøbmand i Christiansund.
— Christensen, Cand. Theol. i Odense.
— Joh. K. Christie, Byefoged og Postmester i Christiansund.
— General-Major Clasen.
— Etats-Raad Clasen, i Kiøbenhavn.
— Peter Cogius, Procurator i Drammen.
— Justits-Raad Colbiørnsen, Advocat i Høieste-Ret, i Kiøbenhavn.
— Justits-Raad Colbiørnsen, Laugmand i Christiania.
— Edvard Colbiørnsen, Stud. Jur.
— Coldevin, Provst i Torup.
— James Collet, i Christiania.
— Collin, General-Auditeur, i Trondhiem.
— Etats-Raad Collin, i Trondhiem.

Herr Collin, Lands-Kammererer i Tønsberg.
— Agent de Coninck, i Kiøbenhavn.
— Joh. Gottfr. Conradi, i Friderichshald.
— Coppy, Tolder i Christiania.
— Secretair Cortsen, i Kiøbenhavn.
— Cancellie-Raad Cramer, i Trondhiem.
— Cramer, Sogne-Præst for Ballum.
— Cramer, Grosserer i Kiøbenhavn.
— Crone, Capellan i Faaborg.
— Crunsberg, Forvalter paa St. Jørgensbierg ved Roeskilde
Hendes Grevelige Naade, Comtesse Friderika af Danneskiold Samsøe.
Herr Anders Dam, Kiøbmand i Corsøer.
— Damkiær, Lotto-Advocat.
— Danielsen, i Holbeck.
— Jørgen Darre, i Overhalden.
— Justits-Raad Debes, i Kiøbenhavn.
— Debis, Procurator i Moss.
— Dischet, Sogne-Præst i Birkerød.
— Arend Hinr. Dodt, Kiøbmand i Helsingør.
— Berg-Raad Dons, i Trondhiem.
— Capitain Dons, i Trondhiem.
— Dons, Præst i Witthen.
— Dorn, Sogne-Præst i Melbye.
— v. Dorrien, Ritmester i Odense.
— Heinr. Drachardt, Stud. Jur. i Kiøbenhavn.
— Dreyer, hos Greve Adam Moltke, i Kiøbenhavn.
— Gabr. Dreyer, Sogne-Præst for Grilp i Christiansund.
— Assessor Drewsen, i Kiøbenhavn.
— Justits-Raad Due.
— Oluf Due, Kiøbmand i Trondhiem.
— Duncker, Controlleur i Segeberg.
— Hans Broderus Eeg, Sogne-Præst for Vygge og Moss.
— Peder Eeg, Kiøbmand i Corsøer.
— Capit. Hermann Egeberg, i Aggershuus Stift.
— Egeberg, Cancelist paa Admiralitetet i Kiøbenhavn.
— Peder Eilschow, Kiøbmand i Odense.
— Elias Eliesen, Sogne-Præst til Thunøe.
— Peder Ellesson, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
— Niels Ellesson, Kiøbmand i Øster-Riisøer.

Herr

Herr Engelhardt, Regiments-Quarteermester i Friderichstadt.
— Erichsen, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Erlandsen, Kammer-Raad og Renteskriver.
— Johannes Esmarch, i Kiøbenhavn.
— Essendrop, Bogholder i Christiania.
— Evens, Provst i Besser.
— Evensen, Procurator i Trondhiem.
— Christ. Faaborg, Kiøbmand i Odense.
— Faber, Provst i Eggitzlevmagle.
— Faber, Sogne-Præst i Jrenshoved.
— Conferents-Raad Fabritius, Herre til Weylegaard.
— Fabritius, Provst i Riise.
— Fabricius, Sogne-Præst for Ansager Menighed i Varde.
— Fabricius, Sogne-Præst for Leyerskov.
— Fabricius, Sogne-Præst i Rachlow.
— Fabricius, Apotheker i Nestved.
— Otto Fabritius, Sogne-Præst til Drangedal.
— Fædder, resid. Capellan i Ringsted.
— Fæster, Sogne-Præst i Sveistrup, 2 Exemplarer.
— Cammer-Raad Falbe, i Kiøbenhavn.
— Falch, Cantor ved Holmens Kirke i Kiøbenhavn.
— Falch, Sogne-Præst i Tierebye.
— Professor Falck, i Kiøbenhavn.
— Falck, Controleur i Corsøer.
— Rittmester Falckenskiold.
— Farenhorst, paa Mindstrup.
— Bernh. Fenniger, i Christiania.
— Fridr. Fenniger, Stud. Chir. i Christiania.
— Fieldsted, Amtmand af Eger og Buskeruds Amter.
— Major Fiin, i Skanderborg.
— Fiin, Skov-Inspecteur i Bergen.
— Niels Finchenhagen, Sogne-Præst til Flidre.
— Findt, i Kiøbenhavn.
— Finne, Regiments-Quarteermester i Trondhiem.
— Justits-Raad Fischer, ved det Norske Post-Contoir.
— Regiments-Quarteermester Fischer, i Aarhuus.
— Cammer-Raad Fischer, paa Wester-Keilstrup.

Herr Lieutenant Fischer, i Friderichstadt.
— Justits-Raad Fleischer, paa Jægerspriis.
— Cancellie-Raad Fleischer, Raadmand i Randers.
— Knud Fleischer, Studiof. Theol, i Bergen.
— Fleischer, Sorenskriver i Indre-Sogn.
— Flensborg, Borgemester i Horsens.
— Ole Flensborg, Cand. Theol. i Kiøbenhavn.
— S. Flensborg, Sogne-Præst i Stevnshoved.
— Procurator Flindt, i Kiøbenhavn.
— Peder Flood, i Scheen.
— Flor, Capellan i Holbeck.
— v. Flotow, Capitain i Nykiøbing.
— Foersom, Sogne-Præst i Øster-Linnet.
— Fogh, Birkedommer i Østrup.
— Folsach, Skov- og Jagd-Ess. Skriver i Siælland.
— Commandeur de Fontenay, i Kiøbenhavn.
— Jens Forbach, i Drammen.
— Frenchen, Stud. Jur. i Kiel.
— Frick, Apotheker i Roeskilde.
— Assessor Fridsch, i Kiøbenhavn.
— Justits-Raad A. H. Friedlieb, i Trondhiem.
— Friis, Sogne-Præst i Herrested.
— Friis, Sogne-Præst i Marsløv.
— Friis, Birkedommer ved Clausholm.
— Jens Friis, Ober-Auditeur og Sorenskriver.
— Joh. Friis, i Aalborg.
— Fritz, Bogholder ved Rente-Kammeret.
— Lieutenant Frohløse, i Rendsborg.
— Niels Frost, i Aalborg.
— Mag. Fucks, Rector i Randers.
— v. Funck, Regiments-Quartermester i Nestved.
— Joh. D. Fürst, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
— Fürstenberg, Sogne-Præst for Holmedal.
— v. Gaardes, Lieutenant i Friderichstad.
— Gad, Provst i Veybye.
— Ditlev Gadebusch, Kiøbmand i Trondhiem.
— Gadebusch, Negociant i Trondhiem.
— Gamst, Capellan i Hillested.
— Major Garz, i Nestved.

Herr Capitain von Gedde, i Friderichsstadt.
— Geißler, Oeconomus paa Herlufsholm.
— Gerhard, Premier-Lieutenant i Kiøbenhavn.
— Germann, Oberhofrets-Procurator i Christiania.
— Gerner, Capitain i Kiøbenhavn.
— Gerner, Capitain og Fabrikmester.
— Gerner, Capitain-Lieutenant i Søe-Etaten.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad von Gersdorff, Friherre til Marselisborg.
Herr Baron v. Gersdorff, General-Major i Rendsborg.
— Major v. Gersdorff, i Ribe.
— Premier-Lieutenant von Gersdorff, i Ribe.
— von Gerstenberg, Kongelig Danske Resident i Lübeck.
— S. Gieril, i Kiøbenhavn.
— Robert Gillrøy, Kiøbmand i Christiansund.
— Ebbe Gimlinge, ved Aarhuus.
— Kammer-Raad Giøe, paa Gidders-dal.
— Giøe, Sogne-Præst i Høie-Thostrup.
— Gleerup, Borgemester i Aarhuus.
— Hans Frisach Gløersen, Studiosus i Aggerhuus Stift.
— Jørgen Gløersen, i Fridrichshald.
— Ulrich Gløersen, Studiosus i Fridrichshald.
— Consistorial Raad Glud, i Glud.
— Geerth Glud, i Horsens.
— Michael Glückstadt, i Fridrichshald.
— Madame Godiche, i Kiøbenhavn.
— Gødske, paa Donse Krudt-Mølle.
— Lieutenant Gøring, i Nestved.
— Ober-Auditeur Gørtz, i Kiøbenhavn.
— Gørtz, Controleur i Ærøeskiøbing.
— Magister Gottschalck, Conr. i Aalborg.
— J. Gottschalch, i Slagelse.
Graah, Secretair i Kiøbenhavn.
— Graae, Hyttemester ved Fr. G. Kobber-Verk.
— Augustinus Grandjean, i Holbek.
— Ole Gran, Graver ved Nikolai Kirke i Kiøbenhavn.
— Greger, Laugmand og Borgemester i Scheen.

Herr Gregersen, Præst i Tødberg.
— Grønbeck, Capellan i Drammen.
— Anders Grønbeck, i Aalborg.
— Grønlund, Provinc. Chirurgus paa Langeland.
— Justits-Raad Grove, i Kiøbenhavn.
— Grove, Cancellist paa Admiralitetet i Kiøbenhavn.
— Grundahl, Raadmand i Horsens.
— Capitain von Grüner, i Kiøbenhavn.
— Lars Grüner, Sogne-Præst i Lille Lundbye.
— Christ. Grüner, Capellan i Odense.
— von Gruttschreiber, Rittmester af Cavalleriet i Eckernførde.
— Gulbrand, Med. Doct. i Kiøbenhavn.
— Guldberg, Stats- og Geheime Cabinets-Secretair i Kiøbenhavn.
— Guldberg, Sogne-Præst i Vetterslov.
— Guldberg, residerende Capellan i Friderichstad.
— Gundelach, Procurator i Christiania.
— N. Gundersen, i Kiøbenhavn.
— Lieutenant Güttschow, i Marieboe.
— Kammerherre von Gyldencrone, General-Adjutant.
— Gyth, i Kiøbenhavn.
— Cancellie-Raad Haaber, i Kiøbenhavn.
— Haagen, i Kiøbenhavn.
— Haar, Land-Inspector i Aarhuus.
— Haar, C. piist i Kiøbenhavn.
— Häckel, Kiøbmand i Aarhuus.
— Christ. Hagelskiær, i Princesse Charlotte Amalie Kongelige Høiheds Hof-Etat.
— von Hagemann, Premier-Lieutenant i det 2det Søndenfieldske Dragoner-Regiment i Moß.
— von Hagemann, Second-Lieutenant i samme Regiment i Moß.
— Hagen, Apotheker i Holbeck.
— Hagerup, Capitain-Lieutenant i Friderichshald.
— Justits-Raad Hagerup, Byefoged i Christiania.
— Hagerup, Provst i Bergen.
— Jeremias Hagerup, Sogne-Præst til Porsgrund.
— Halch, Inspecteur paa Gundetved.
— Hald, Sognedegn til Raaer.

Herr

Herr Brigadeer Halling, paa Dronninglund, 2 Exemplarer.
— Halling, Capellan i Kongsberg.
— Halte, Consumtions-Forvalter i Viborg.
— Halversen, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
— Søren Hamborg, i Drammen.
— Even Hammer, Amtmand over Romsdals Amt, paa Molde.
— Hamond, Provst i Trondhiem.
— Hammon, Præst i Drammen.
— Hane, Med. Doctor i Aarhuus.
— David Hanssen, Cammer-Raad og Renteskriver.
— Hansen, Grosserer i Kiøbenhavn.
— Hansen, Secretair paa Holstenhuus.
— Thom. Hansen, Kiøbmand i Randers.
— Mag. Hansen, Rector i Fridericia.
— Hansen, Strømme Told-Inspector i Fridericia.
— Just. Hansen, Kiøbmand i Trondhiem.
— L. D. Hansen, i Moß.
— Mich. Hansen, i Holbeck.
— Mich. Hansen, Kiøbmand i Christiania.
— Hansen, Conrector i Ribe.
— Hansen, Herre til Hesselmed.
— Hansen, Sogne-Præst for Medolden.
— Hansen, Kiøbmand i Slangerup.
— Hansen, Kiøbmand i Horsens.
— v. Hansteen, Lieutenant i Nestved.
— Hansteen, Toldskriver i Friderichshald.
— Frue Harboe, i Horsens.
— Professor Harsdorff, i Kiøbenhavn.
— Harsel, Klokker og Orgelmester i Assens.
— Hasle, Præst i Farsø.
— Hasløv, Proviantskriver i Kiøbenhavn.
— Haß, Vinhandler i Aalborg.

Deres Excellence Herr General von Hauch, Ridder.

Herr v. Hauch, Obrist af Infanteriet, i Thisted.
— Pet. Nic. Hauendorff, i Nykiøbing.
— von Haven, Professor ved Gymnasium i Odense.
— Fr. Chr. von Haven, Studios. Theol. i Gottingen.
— Poul Hauritz, Provst og Sogne-Præst til Raade.
— Hausgaard, i Aalborg.
— v. Harthausen, Kammerherre, i Corsøer.
— v. Harthausen, Premier-Lieutenant ved Garden til Hest i Kiøbenhavn.

Herr Lieutenant Harthausen, i Friderichshald.
— Hee, Provst i Kiøbenhavn.
— Hee, Collega i Randers.
— Vadum Hee, Secretair og Inspector ved Vaisenhuuset i Kiøbenhavn.
— Andr. Hegemann, Kiøbmand i Holmestrand.
— Capitain Hegermann, i Friderichshald.
— Hegge, Capitain i Trondhiem.
— Heiberg, Raadmand i Friderichshald.
— Heibrogh, Præst i Galthen.
— Capitain Chr. Frost Heidmann.
— Sorenskriver Heyerdahl, i Fridrichshald.
— Hegge, Capellan i Trondhiem.
— Pastor Helms, i Christrup.
— Provisor Helms, i Horsens.
— Elias Heltberg, Sogne-Præst for Edøe paa Smølen.
— Assessor Helzenf, i Kongsberg.
— de Hemmer, Provst i Lyngbye.
— Henr. Henchel, residerende Capellan til Friderichshald.
— Henchel, Studios. i Drammen.
— Hendrichsen, Hofbager i Kiøbenhavn.
— Henne, Apotheker i Tønsberg.
— Hennings, Chirurgus paa Løvenborg.
— Jac. Henningsen, Kiøbmand i Fridericia.
— Henningsen, Præst i Thorsager.
— Doctor Henrici, Stads-Physicus i Trondhiem.
— Provst Herbst, i Kongsted.
— Hermann, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Hermann, Controlleur i Odense.
— Hermanstorff, Fourage-Forvalter i Christiania.
— Hersetter, Lehnsmand for Vinge-Sogn.
— Jørgen Hersleb, Proprietair paa Søeherrøe i Helgeland.
— Hersleb, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— C. W. Hertel, Studios. i Lumbye.
— Hess, ved Toldboden i Trondhiem.
— Hesselberg, General Krigs-Commissair i Kiøbenhavn.
— Christ. Hesselberg, Capellan.
— Hesselberg, Rector og Præst i Bragnæs.
— Hesselberg, resid. Capellan i Drammen.
— Hiardemaal, Fuldmægtig ved Ullerup-Gaard.

Deres

Deres Excellence, Herr Geheime-Raad Hielmstierne, Ridder.
Herr J. H: Hierrild, i Kiøbenhavn.
— Magister Hiersing, Rector i Viborg.
— Chr. Hichmann, i Drammen.
— Hildebrand, Controlleur i Rødbye.
— P. Hincheldey, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Christ. Hincheldey, i Nykiøbing.
— Justits-Raad Hiorth, Assessor i Hof- og Stads-Retten i Kiøbenhavn.
— Krigs-Raad Hiorth, i Trondhiem.
— Hans Hiorth, Brygger i Kiøbenhavn.
— Hiorth, Berghauptmand i Kongsberg.
— T. A. Hoel, Kiøbmand i Christiania.
— Ambr. Flory Hofgaard, Sogne-Præst til Schieberg.
— Obrist-Lieutenant de Hoff, til Ryumgaard.
— Hoff, Quarteermester i Christiania.
— Hoffgaard, i Drammen.
— Hoffgaard, i Kiøbenhavn.
— Hoffgaard, Præst i Liunge.
— Hofmann, i Drammen.
— Holch, 4de Lect. Hører i Trondhiem.
Deres Excellence, Herr Geheime Conferents-Raad, Grev Holck, i Kiel.
Herr Conferents-Raad Holm, i Kiøbenhavn.
— Doctor og Professor Holm, i Kiøbenhavn.
— Professor Holm, i Odense.
— Holm, Premier-Lieutenant af Cavalleriet i Odense.
— Pet. Andr Holm, Kiøbmand i Assens.
— Holm, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— Holm, Sogne-Præst i Høyen.
— Holm, Cand. Jur. i Rudkiøbing.
— Jens Holm, i Aarhuus.
— Bertel Holm, i Holbeck.
— Cancellie-Raad Holmer, i Kiøbenhavn.
— Holst, Capellan til Slottet i Christiania.
— Gabr. Holst, i Aalborg.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad von Holstein, Oberhofmarschall, Ridder.
Deres Excellence Hr. Geheime-Raad v. Holsten, Ridder og Amtmand i Odense.
Herr Justits-Raad Holt, i Kiøbenhavn.
Herr Holtermann, Assessor i Høieste-Ret i Kiøbenhavn.
Deres Excellence Herr Vice-Admiral Hoogland, Ridder.
Herr Conr. Ditl. Hoppmann, i Kiøbenhavn.
— Hopstok, Præst for Vosse.
— Conferents-Raad Horn, i Kiøbenhavn.
— Obrist-Lieutenant von Horn, i Odense.
— Horn, Archivarius i Kiøbenhavn.
— Horn, Rector paa Strømsøe.
— Horne, Forvalter paa Lundegaard.
— Hans Hornemann, i Kiøbenhavn.
— Hualsøe, Fuldmægtig ved Toldkammeret i Fridericia.
— Huas, Præst.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad v. Huitfeld, paa Clausholm.
Herr F. T. Hurtigkarl, i Kiøbenhavn.
— Hviid, i Kiøbenhavn.
— Hyltoffe, Sogne-Præst paa Auernakøe.
— Hyßing, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— Høeg, Provinc. Medic. i Nørre Sædland.
— Jørgen Høgh, Capitain.
— Høst, Forvalter paa Vestenborg.
— Høstmark, Præst i Aanst.
— Høvding, Præst i Mavrede.
— Høyer, Pastor i Kiøbenhavn.
— Høymark, i Harritzlef.
— Etats-Raad Jacobi, Lecteur hos Hans Kongelige Majestæt.
— Christ. Jacobsen, Urtekræmmer i Kiøbenhavn.
— Jalles, Byefoged i Trondhiem.
— Janentzky, Kiøbmand i Lübeck.
— Paul Stephensen Jannsen, i Christiania.
— Jansen, Stempler ved Bergens Toldboed.
— Jac. Ibsen, i Sundalen.
— Christ. Jelstrup, Kiøbmand i Trondhiem.
— Jelstrup, Copiist i Kiøbenhavn.
— Johannes Jensen, Studiosus i Kiøbenhavn.
— R. Jensen, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— Søren Jensen, i Odense.

Herr

Herr Lars Jenson, Skriver paa Steensbeck.
— Jepsen, Forvalter paa Stermeslefgaard.
— Lieutenant Jermin, i Rendsborg.
— Jessen, ved Arve-Prinds Friderichs Hof-Etat.
— Ditlev Ilum, paa Rønnausholm.
— Ingerslef, Præst i Veder.
— Ingstrup, Birkedommer i Holbeck.
— Jonassen, Toldskriver i Øster-Riisøer.
— Jordhøy, Provst i Gangstedt.
— Jordhøy, Capellan i Holmestrand.
— J. Henr. Jørgensen, i Ærøskiøbing.
— Lorenz Jørgensen, i Holmestrand.
— Irgens, Sogne-Præst til Enebak.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad Gregers Juel, Ridder og Deputeret i Rentekammeret.
Herr Baron v. Juel, paa Leerbeck.
— Kammerherre Juel, Assessor i Høieste-Ret.
— Kammer-Junker v. Juel, Herre til Thorsinge.
— Juell, Sogne-Præst i Øster-Riisøer.
— Palle Joh. Juel, Holzfyrst paa Follong.
— Hans Iversen, Kiøbmand i Odense.
— H. Christ. Iversen, Kiøbmand i Ringkiøbing.
— Emanuel Junge, i Kiøbenhavn, 4. Exemplarer.
— H. C. Junge, Bogholder i Kiøbenhavn.
— Nicolai Jürgens, i Drammen.
— Lars Holte Juul, i Nummedalen.
— N. Juul, Cancellist.
Deres Excellence Herr Admiral Kaas, Chef for Søe-Etaten.
Herr v. Kaas, Kammhererre, i Kiøbenhavn.
— v. Kaas, Lieutenant ved Ingenieur-Corpset i Kiel.
— Kaas, Sogne-Præst i Tierebye.
— Henr. Sander Kaasbøll, Kiøbmand i Christiansund.
— Peder Kaasbøll, Agent og Kiøbmand i Christiansund.
— Peder Kælros, i Odense.
— General Auditeur Kalager, i Aalborg.
— Kanneworf, Sogne-Præst i Faaborg.
— Karlebye, Hof Billed- og Steenhugger i Kiøbenhavn
— Kasche, Kiøbmand i Lübeck.
— J. Kastrup, Cancellist i Kiøbenhavn.
— Keyser, Informator i Kiøbenhavn.

Herr Kiær, resid. Capellan i Callundborg.
— Niels Kielderup, Kiøbmand i Aarhuus.
Kiels Universitets Bibliothek.
Herr Krigs-Secretair Kierboe, i Friderichsstad.
— Oluf Kierboe, Stud. Jur. i Drammen.
— General-Auditeur Kierulf, i Trondhiem.
— Kierumgaard, paa Lundegaard.
— Etats-Raad Kirketerp, i Randers.
— Justits-Raad Klagenberg, i Kiøbenhavn.
— Christian Klein, Proprietair i Drammen.
— Major v. Kleist, i Colding.
— Capitain v. Kleist, i Corsøer.
— Joh. Klem, Provst og Sogne-Præst til Sandsværd.
— Klingenberg, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Kloumann, Apotheker i Friderichshald.
— Jørgen Knagh, Kiøbmand i Holbeck.
— Lieutenant v. Knoblauch, i Nyborg.
— Justits-Raad Knoph, i Kiøbenhavn.
— Knudsen, resid. Capellan ved Bogense.
— Hans Knudtzon, Fuldmægtig hos Frue Agentinde Lysholm, i Trondhiem.
— Kammerherre Græv Knuht, til Knuthenborg og Gyldensteen.
Deres Excellence Herr Geheime Conference-Raad Knuht, i Kiøbenhavn.
Herr Købke, Regiments-Quarteermester i Tønsberg.
— Købke, Bager i Kiøbenhavn.
— Fridr. Koefod, i Friderichshald.
— Hans Koefoed, Provisor i Scheen.
— Jac. Kølle, i Nykiøbing.
— v. Køppern, Ritmester i Aarhuus.
— Joh. Koeth, i Drammen.
— Etats-Raad Kofoed, i Kiøbenhavn.
— v. Kohl, Ritmester i Aarhuus.
— v. Koß, Capitain i Friderichsstad.
— Kraaße, paa Admiraliteter i Kiøbenhavn.
Deres Excellence Herr Geheime Conference-Raad Kragh Juel Wind, i Kiøbenhavn.
Herr Chr. Kramer, Kiøbmand i Bergen.
— v. Kreber, Lieutenant ved det Delmenhorstiske Regiment.
— Obrist-Lieutenant Krogh, i Trondhiem.
— Kroghstrup, Hofmester hos Herr v. Juel i Odense.
— Krøyer, Kiøbmand i Marieboe.

** Herr

Herr Chr. Ludv Krüger, i Lübeck.
— Hans Krum, i Drammen.
— Kammer-Raad Kruse.
— Clemen Kryßing, Kiøbmand i Aarhuus.
— J. F. Kuhlmann, i Kiøbenhavn.
— Joh. Kuhlmann, Kiøbmand i Lübeck.
— Raadmand Kurrelbaum, i Odense.
— Kühn, Collega ved den Latinske Skole i Christiania.
— Laccoppidan, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Lachendorph, Sogne-Præst til Ringe.
— Joh. Matth. Lahn, i Odense.
— Capitain v. Lammers, i Friderichstad.
— Justits-Raad Lange, i Kongsberg.
— Justits-Raad Lange, Borgemester i Roeskilde
— Cancellie-Raad Lange, i Kiøbenhavn.
— E. Lange, Foged i Friderichshald.
— Thomas Lange, Fuldmægtig paa Amtstuen i Corsøer.
— Lange, Cancellist i Admiralitetet i Kiøbenhavn.
— Lange, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— Lang, Sogne-Præst for Vilslef og Hunnerup.
— Lang, Kongel. Postmester i Tønder, 10 Exemplarer.
— Lieutenant Langeland, i Corsøer.
— Langemach, Veier og Maaler i Kiøbenhavn.
— Geo. Andr. Langerfeld, Studiosus i Tønsberg.
— Langhoff, Forvalter paa Hurdholm, 2 Exemplar.
— Cancellie-Assessor Langstedt, i Odense.
— Consistorial-Raad Larsen, i Drammen.
— Secretair Lassen, i Kiøbenhavn.
— Lassen, Societets Tolder i Drammen.
— Johannes Lassen, i Kongsberg.
— Lieutenant v. Lasson, i Odense.
— Bent Last, i Aalborg, 2 Exemplarer.
— Lausen, i Odense.
— Lars Leegaard, i Nykiøbing.
— Lieutenant Leffelmann, i Friderichstadt.
— Provst Leganger, i Herføige.
— Leganger, Capellan ved Edsvold Præstegield.
— Joh. Leganger, Studiof. i Bergen.
— General-Major v. Lehmann, i Rendsborg.

Herr William Lembach, Foged i Drammen.
— Lemmich, Sogne-Præst til Hof i Norge.
— Kammer-Raad Lentz, Tolder i Aarhuus.
— Kammerherre v. Lerche, paa Lerchenborg.
— Salt-Forvalter Lerche, i Tønsberg.
— Hans Leschly, i Friderichstad.
— Melchior Fridr. Leschly, Procurator.
— William Leslie, Kiøbmand i Christiansund.
— Lessøe, Assessor og Herredsfoged.
Deres Excellence Herr General-Lieutenant v. Leth, paa Sanderum.
Herr Major von Leth, i det Holstenske Regement Rytterie.
— Justits-Raad de Leth, Landsdommer, Herre til Nørrevosborg.
— Lieutenant Andr. v. Leth.
— Borgemester Leth, i Friderichshald.
— Leth, Cand. Jur. i Kiøbenhavn.
— Oluf Leth, Havnefoged, samt adjungeret Veier, Maaler og Brager i Porsgrund.
— Capitain v. Levetzow, i Kiøbenhavn.
— Lieutenant v. Levetzow, ved Søetaten.
— Etats-Raad de Lichtenberg, Herre til Bidstrup og Sabyegaard.
Frue Cancellie-Raadinde de Lichtenhielm.
Herr Peter Liebe, i Odense.
— Poul Friedr. Lieungh, i Scheen.
— C. N. Lind, Kiøbmand i Holbeck.
— Secretair Linde, i Kiøbenhavn.
— Thomas Lindemann, i Clobe Mølle.
— Lindgaard, Kiøbmand i Randers.
— Kammerherre Linstow, i Kiøbenhavn.
— Jac. v. d. Lippe, Sogne-Præst til Solum.
— J. H. Listo, Sogne-Præst til Ørum, Vischum og Veirum.
— F. Løw, i Kiøbenhavn.
— Kammer-Junker v. Løvenhielm, Capitain af det 2det Søndenfieldske Dragoner-Regiment.
— Lorentzen, Kammer-Raad og Renteskriver i Kiøbenhavn.
— Peter Fogh Loß, i Drammen.
— Jens Lowum, Procurator i Friderichstad.
Deres Excellence Herr Geheime Conference-Raad og Ober-Cammer-Junker von der Lühe.

Herr

Herr G. E. Luffe, Hofmester i Odense.
— Etats-Raad Lugge, i Kiøbenhavn.
— Halvor Lunæs, i Drammen.
— Borgemester Lund, i Holbeck.
— Lund, Sogne-Præst for Sudme og Bridager Menigheder.
— Jac. Lund, Sogne-Præst i Krageroe.
— Consumtions-Forvalter Lund, i Nykiøbing.
— Andreas Lund, i Kiøbenhavn.
— Christoph Larsen Lund, i Christiania.
— N. Lund, i Rochfeld.
— Peter Lund, Megler.
— Thomas Lund, i Odense.
— Lundager, Sogne-Præst i Bogense.
— Jonas Lundbeck, Kiøbmand i Trondhiem.
— Christen Lunøe, i Aalborg.
— Lütken, Landmaaler, i Kiøbenhavn.
— Hans Helmuth v. Lüttichov, Capitain, Herre til Schierildgaard.
— General-Major v. Lützow, i Moß.
— Luun, paa Steensgaard.
— Joh. Ant. Luytkis, Negociant i Trondhiem.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad Luxdorph, Ridder.
Herr Joh. Lycke, i Friderichshald.
— N. Lycke, Børs-Commissarius i Kiøbenhavn.
— Lyngbye, Capellan i Marieboe.
— Michael Lynge, i Aalborg.
— N. Lynge, Viinhandler i Nestved.
— Borgemester Lyster, i Corsøer.
— Revisor Lyzen, i Kiøbenhavn.
— Oberste Maas, i Friderichshald.
— Auditeur Malling, i Hadersleben.
— Hans Malling, i Drammen.
— Mantix, Byefoged i Nyekiøbing.
— Peter Marcussen, til Aggerbøll.
— Justits-Raad Martfeld, i Kiøbenhavn.
— Joh. Henr. Mathiasen, Kiøbmand i Trondhiem.
— Mats Matson, Kiøbmand i Øster-Riiser.
— Matthæus, Cancelist i Kiøbenhavn.
— Jac. Mechlenborg, Sogne-Præst til Eidanger.
— Regimentsfeldskier Mehl, i Rendsborg.
— Capitain Mehlbye, i Odense.
— Meilenborg, Capitain-Lieutenant i Søe-Etaten.
Herr Justits-Raad Meinke, i Kiøbenhavn.
— Thor Melbye, resid. Capellan for Aasens og Kierum Menigheder.
— Cay Fridr. Mentz, Brand-Major i Kiøbenhavn.
— Methner, Klokker i Rødbye.
— de Meza, Med. Doct i Kiøbenhavn.
— Provst Meulengracht, i Hasle.
— Abrah. Meyer, Provst paa Molde.
— Capitain Lieutenant Meyer, ved det første Søndenfieldske Dragon-Regiment.
— Lieutenant Meyer, i Kiøbenhavn.
— Meyer, Chef ved det Kongelige Lotto.
— Meyer, Forvalter i Kongsberg.
— Meyer, Forvalter paa Palsgaard.
— Cancelist Meyer, i Kiøbenhavn.
— Joh. Aug. Meymann, Kiøbmand i Lübeck.
— Provst Middelboe, i Aarhuus.
— Major de la Milliere, i Odense.
— Joh. Fridr. Milo, Bogbinder i Odense.
— Mislet, Kiøbmand i Nestved.
— Doctor Møller, Land-Physicus i Scheen.
— Møller, Sogne-Præst i Karrebeck.
— Møller, Regiments-Quarteermester og Controlleur, i Drammen.
— Møller, Hof-Bogtrykker i Kiøbenhavn.
— Møller, Hof Conditor i Kiøbenhavn.
— Møller, stemplet Papiirs Forvalter i Fridericia.
— Møller, Forvalter paa Serritzlevgaard.
— A. N. Møller, Kiøbmand i Randers.
— L. J. Møller, Kiøbmand i Randers.
— Niels Møller, paa Lindholm.
— Niels Boson Møller, i Krageroe.
— Søren Møller, Kiøbmand i Odense.
— Provst Møllerkow, i Ousted.
— Conferents-Raad Mølmann, i Kiøbenhavn
— Mølsted, Sogne-Præst i Alsted.
— Mørck, Kiøbmand i Nestved.
— Mohr, Sogne Præst i Voldum.
— Mohr, Copist ved det Kongel. Gen. og Commiss. Collegii Bureau i Christiania.
— Lieutenant Molderup, i Kiøbenhavn.
— Major v. Moldrup, til Staarup Gaard.
— Moldrup, Forvalter ved Herr v. Løvenhielms Jern-Verk.

** 2 Herr

Herr Henr. Even Moll, Cancelist i Bogholder-Comtoiret i Kiøbenhavn.

Deres Excellence Herr Geheime Conference-Raad og Oberhofmarschal Greve von Moltke.

Deres Excellence Herr Greve v. Moltke, Geheime-Raad og Deputeret i Rentekammeret.

Deres Excellence Herr Greve G. v. Moltke, Geheime-Raad og Kammerherre, i Kiøbenhavn, 2 Exemplarer.

Herr Momme, Forpagtnings-Tolder i Fleckefiord.
— Jens Monberg, Kiøbmand i Horsens.
— Joh. Monrad, Provst og Sogne-Præst til Jerpen.
— Niels Monrad, Sogne-Præst til Næs.
— Monrad, Sogne-Præst i Oedum.
— Assessor Monrad, Conrector ved den Latinske Skole i Christiania.
— Monrad, resid. Capellan i Viig.
— Morland, Procurator i Fridrichshald.
— N. v. Helm. Mosling, Kiøbmand i Trondhiem.
— Anders Moß, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
— Henr. Moß, Kiøbmand i Kragerøe.
— Etats Raad Moth, i Kiøbenhavn.
— Gerh. Mow, Sogne-Præst til Bøe.
— Lieutenant Mühlpford, i Rendsborg.
— Capitain v. Müller, i Rendsborg.
— Etats-Raad O. T. Müller, i Kiøbenhavn.
— Assessor Müller, Sorenskriver i Drammen.
— Müller, Sogne-Præst i Kornerup.
— Müller, residerende Capellan ved Hellig Geistes Menighed i Kiøbenhavn.
— Müller, Capellan i Tersløv.
— Apotheker Müller, i Kiøbenhavn.
— Müller, Forvalter ved Marsellisborg.
— Müller, Fuldmægtig hos Herr Stifts-Provst Hviid i Kiøbenhavn.
— Müller, Kammertiener i Kiøbenhavn.
— C. F. Müller, i Kiøbenhavn.
— Peter Müller, Sogne-Præst til Gierdrum.
— Lauriz Müller, Juvelerer i Aalborg.
— Michael Müller, Tolder i Hierting.
— Provst Mule, i Nørrebrobye.
— Edvard Munch, Procurator.
— Cancellie-Raad Must, i Kiøbenhavn.

Herr Joh. Henr. Muus, i Drammen.
— Copiist Muus, i Kiøbenhavn.
— Mygind, Proprietair af Nørtorp.
— Procurator Myhre, i Friderichstad.
— Torkild Myhre, i Kiøbenhavn.
— Cancellie-Raad Mylius, i Odense.
— Ellef Næschild, i Holmestrand.
— Secretair Næsted, i Kiøbenhavn.
— Fr. Chr. Næve, Hoffourer ved Prindsesse Charlotte Amalia Kongelige Høiheds Hof-Etat.
— Raadmand Nanderup, i Friderichshald.
— Eggert Nandrup, Proprietair af Kornstrup.
— Professor Nannestad, Theol. Doct. i Odense.
— Nelling, Bogholder.
— Neve, Sogne-Præst for Romsøe.
— Conferents-Raad Nielsen, i Kiøbenhavn.
— Knud Nielsen, i Hunnerup.
— Mads Nielsen, Sæbemester i Odense.
— Nils Nilsen, Kiøbmand i Drammen.
— Hans Nimb, Sogne-Præst til Aal.
— Nissen, Sogne-Præst i Hiembeck.
— Commerce-Secretair Nissen, i Trondhiem.
— Hans Nissen, Negociant i Trondhiem.
— Organist Nissen, i Riibe.
— Nordahl, Foged i Nummedalen.
— Norß, Sorenskriver i Bamble.
— J. A. Nyrop, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.

Odense Gymnasii Bibliothek.

Herr H. B. Oelgaard, Kiøbmand i Varde.
— Major v. Oldenborg, i Friderichshald.
— Olivarius, Sogne-Præst i Asnæs.
— Olrog, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Gabr. Omsted, Kiøbmand i Drammen.
— Otto Omsted, Kiøbmand i Drammen.
— Lieutenant v. Oppen, i Friderichstad.
— Arve Orre, Præst i Siilsted.
— Kammer-Raad Orten, i Odense.
— Kammerherre og Rittmester von der Osten, i Callundborg.
— Hans Jürgen Ottesen, i Fridericia.
— Lieutenant v. Oxholm, i Rendsborg.
— Paasche, Sogne-Præst i Tommerup.
— N. M. Pagh, Tobaks Oplags-Commis-

missionair, samt Inspecteur over Plantagerne
Herr Palle, Fuldmægtig hos Herr General-Fiscal Boll.
— Provst Paludan, i Callundborg.
— N. Joh. Parelius, Provst og Sogne-Præst i Friderichshald.
— Jac. v. d. Lippe Parelius, residerende Capellan til Frue Kirke i Trondhiem.
— Patberg, Sogne-Præst i Jeberg.
— Rasm. Anth. Paulsen, Forpagter til Nørholm og Lunderup.
— Chr. Paus, Sogne-Præst til Seude.
— Apotheker Pechel, i Kongsberg.
— Capitain v. Penick, i Aalborg.
— v Penz, Obrist Lieutenant ved det Delmenhorstiske Infanterie-Regiment i Viborg.
Frøken v. Penz, paa Rantzovs-Gave.
Herr Anton Petlersen, Kiøbmand i Trondhiem.
— Piilegaard, i Odense.
— Nicol. Piilschmidt, resid. Capellan i Aalborg.
— Provst Plesner, i Raarup.
— Kammerherre v. Pless, til Førsløv.
— Lieutenant v. Plüskov, i Rendsborg.
— Pohlmann, Sogne-Præst i Hyllinge.
— Professer Pontoppidan, i Sorøe.
— Pontoppidan, Sogne-Præst for Thostrup og Horne.
— G. Fridr. Pouffler, i Aalborg.
— Conferents-Raad Prætorius, i Kiøbenhavn.
— Vilh. Pristed, Kiøbmand i Christiansund.
— Chr. Gottl. Profft, Boghandler i Kiøbenhavn, 10 Exemplarer.
— Pülz, Jægermester i Skanderberg.
— Provst Niels Raae, i Hillersløv.
— Kammerherre Raben, Hof-Marschal i Kiøbenhavn.
— Peter Raben, Sogne-Præst for Kierte Menighed.
— Andr. Raben, i Hadersleben.
— Rachløv, Capellan i Trondhiem.
— Radoor, Sogne-Præst for Reisbye.
— Justits-Raad Rahbeck, i Kiøbenhavn.
— Rittmester Rambusch, i Callundborg.
— Cancellie-Raad Ramshardt, Sorenskriver for Øvre-Tellemarken.

Herr Biskop Ramus, i Odense.
— Ramus, Collega ved den Latinske Skole i Odense.
— Ramus, Forvalter paa Fiellebroe, 2 Exemplarer.
Frue Gener. Krigs-Commissairinde Rasch, i Christiania.
Madame Anne Marie Rasch, i Aalborg.
Herr Hans Rasch, i Odense.
— Rasmussen, Landstingshører i Odense.
— Peder Rasmussen, Kiøbmand i Odense.
— J. Rasmussen, i Kiøbenhavn.
— P. Rasmussen, i Kiøbenhavn.
— Rasmussen, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Reenberg, Sogne-Præst i Præstøe.
— Rehbach, Stads-Musicus i Odense.
— Provst Reiersen, i Ringsted.
— Reiersen, Lieutenant i Søe-Etaten.
— Secretair Reiersen, i Kiøbenhavn.
— Reiersen, Skriver hos S. T. Greve von der Osten.
— Reiersen, Cancelist i Admiralitetet i Kiøbenhavn.
— Peter Reiersen, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Reimer, Sogne-Præst i Carise.
— Reimer, Byeskriver i Marieboe.
— Ole Rein, Sogne-Præst til Jevnager.
— J. G. Resch, Studiosus i Christiania.
— Tobias Ribs, i Kiøbenhavn.
— Riegels, Oberbergamtsskriver i Kongsberg.
— Niels Riegelsen, Stud. Theol. i Kiel.
— Riiberg, Controlleur i Holbeck.
— Lieutenant von Riik, i Friderichstad.
— Professer Riisbrigh, i Kiøbenhavn.
— Hans Riising, Kiøbmand i Odense.
— Michael Val. Ring, i Scheen.
— Ritter, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Joh. Casp. Roeck, Kiøbmand i Lübeck.
— Lud. Phil. Roeck, Kiøbmand i Lübeck.
— Poul Rønn, Sogne-Præst i Friderichstad i Norge.
— Rønnov, Birkedommer i Odense.
— Obrist-Lieutenant von Roepstorff, i Nestved.
— Lieutenant v. Roepstorff, i Friderichstad.
— Rørbye, Sogne-Præst i Udbye.
— Rohde, Raadmand i Aarhuus.

Herr Joh. Christian Rohde, i Tønsberg.
— Herm. Roosen, i Drammen.
— Lieutenant Rosbach, i Trondhiem.
— Rose, Holzforster i Lunge.
— Cancelist Rosenberg, i Kiøbenhavn.
Frøken Rosenkrantz, Priorinde ved det Adelige Frøken-Kloster paa Støvringgaard.
Herr Kammer-Herre Rosenkrantz-Levetzov i Aarhuus.
Deres Excellence Herr Stifts-Amtmand von Rosenørn, i Aarhuus.
Herr Kammer-Junker v. Rosenørn, til Katholm.
— Obrist-Lieutenant v. Rosing, i Friderichstad.
— Thomas Rosing, resid. Capellan til Thunøe.
— Rosing, Controlleur i Friderichstad.
— Fridr Redeling Roff, Kiøbmand i Christiansund.
— Etats-Raad Rothe, Herre til Urup.
— General-Auditeur Rothe, i Kiøbenhavn.
— Rongtved, Procurator i Scheen.
— Christen Rüberg, Kiøbmand i Aalborg.
— Borgemester Rübner, i Aalborg.
— Rübner, Apotheker i Aalborg.
— Etats-Raad Ryberg, i Kiøbenhavn.
— Kammer-Assessor Rygaard, til Hennegaard.
— Rygaard, til Store Hesbo.
— Mentz Rynning, Sogne-Præst til Vinger i Norge.
— Sadolin, Sogne-Præst i Hiuge.
— A. Sadolin, paa Apotheket i Horsens.
— Sager, Amts-Chirurgus over Coldinghuus-Amt.
— Sander, af Hendes Kongelige Høihed Prindsesse Sophie Friderica Hof-Etat.
— Sandøe, Sogne-Præst til Thorrebye.
— Saxo, Ober-Inspecteur paa Lerchenborg.
— Oberst von Schacht, i Bergen.
Deres Excellence Herr Schack-Rathlow, Ridder, Geheime-Raad og Stats-Minister.
Herr Kammer-Herre Schack.
— Pastor Schæbye, i Østrup.
— Chr. Frid. Schæfer, Kongel. Berider i Kiøbenhavn.
Herr Schæffer, Holzforster i Slangerup.
— Schandorff, Sogne-Præst for Spandet.
— Cancellie-Raad Schauche, Post-Controlleur i Christiania.
— Joach. Schaw, i Kiøbenhavn.
— Oberstaldmester Greve Scheel, Ridder.
— Kammer-Herre og Amtmand v. Scheel-Plessen, Ridder.
— Schibstedt, Advocat i Høieste-Ret.
— Schielderup, Capellan i Moß.
— Schiermann, Raadmand i Friderichstad.
— Lieutenant v. Schiern, i Nestved.
— Vice-Admiral Schindel, Kammer-Herre og Ridder.
— Schinmeier, Hofmester paa Lerchenborg.
— Schiønnebølle, Søe-Capitain i Kiøbenhavn.
— Kammer-Raad Schiønning, i Kiøbenhavn.
— Capitain Schiønning, ved Søe-Etaten, i Kiøbenhavn.
— Schiønning, Sogne-Præst i Kallehauge.
— Christian Schiønning, til Andsøe-Mølle ved Horsens.
— Lor. Chr. Schiønning, paa Raastrup.
— Schiøtt, Toldforvalter i Marstall.
— Schioldberg, Forvalter ved Moße Verk.
— Jac. Schioldborg, i Friderichstad.
— General-Major Schlangbusch, i Christiania.
— Schlangbusch, ved Sorøe Academie.
— Thomas Schlengerig, i Odense.
— Ritmester von Schmidt, i Holbeck.
— Lieutenant von Schmidt, i Odense.
— Lieutenant von Schmidt, i Rendsborg.
— Schmidt, Præst i Vehre.
— Schmidt, Notar. Publ. i Kiøbenhavn.
— Jens Andersen Schmidt, i Aarhuus.
— Nicolai Schmidt, Negociant i Trondhiem.
— Niels Schmidt, i Odense.
— A. Schmidt, i Horsens.
— Schmidt, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Peter Schmit, Negociant.
— A. C. von Schnell, Capitain ved det

Det

2det Vesterlehnske Infanterie-Regiment i Christiania.
Herr Provst Balth. Schnitter, Sogne-Præst til Nordrehoug.
— Ritmester v. Schøller, i Colding.
— Joh. Schøller, Skildrer i Trondhiem.
— Nicolai Schønau, i Horsens.
— Schønheider, Advocat i Høieste-Ret.
— Justits-Raad Schøning, Geheime Archivarius i Kiøbenhavn.
— Rasmus Schou, Kiøbmand i Aarhuus.
Frue Stift-Amtmandinde de Schoubor, i Aarhuus.
Herr Gregor. Schouw, i Trondhiem.
— Capitain v. Schow, i Rendsborg.
— Justits-Raad Schow, 2den Expeditions-Secretair i det Danske Cancellie.
— Lieutenant von Schrader, i Friderichstad.
— Lieutenant von Schrøder, i Friderichstad.
— Dom-Provst Schultz, i Roeskilde.
— Schultz, Capitain-Lieutenant og Søe-Enrollerings-Chef i Øster-Judland.
— Joh. Fridr. Schwencke, i Drammen.
— Oberberg-Casserer Schwingel, i Kongsberg.
— Schytte, Procurator i Odense.
— Eckister, Secretair og Skifteskriver i Hof- og Stads-Retten i Kiøbenhavn.
— Kammer Raad Secher.
— Seehuus, Præst i Aarhuus.
— Kammerherre v. Sehested, til Biersgaard.
— v. Sehested, Premier-Lieutenant af Cavalleriet, i Moß.
— Borgemester Seidelin, i Odense.
— Selmer, Fuldmægtig og Proviantskriver i Kiøbenhavn.
— de Seue, Capitain ved det Nordenfjeldske Regimente i Christiania.
— Conferents-Raad Sewell, i Kiøbenhavn.
— Sibbern, Collega i Odense.
— Sielle, Forpagter paa Collerup.
— Sievers, Controlleur i Assens.
— Sigerstedt, Byefoged i Friderichstad.
— Niels Simonsen, Kiøbmand i Øster-Riisøer.
Herr Magister Skow, i Kiel.
— Smidt, Herre til Frøsterup.
— Gregers Smidt, Capitain i Friderichshald.
Madame Petronelle, sal. Gabr. Smits Enke, i Drammen.
Herr Magister Smith, Slots-Præst i Fridrichsborg.
— Magister Smith, Sogne-Præst i Holbeck.
— Smith, Sogne-Præst i Mehrn.
— General-Fiscal Smith, i Kiøbenhavn.
— Smith, Amts-Forvalter i Steege.
— Smith, Veiermester ved Søe-Etaten i Kiøbenhavn.
— A. Smith, i Moß.
— Søderberg, i Kiøbenhavn.
— Sølvtoft, Klokker og Chordegn i Thyestedt.
— Sørensen, Præst i Hiortkvang.
— Peder Sørensen, i Kiøbenhavn.
— Solling, paa Kringelborg.
— Pastor Sommerfeld, i Randers.
— Capitain Sommerschield, i Drammen,
— Capitain H. C. Sommerschield, i Drammen.
— Caspar v. Sondorff, i Fridericia.
— Gudmand Soroe, paa Tingvold.
— v. Spæth, Oberst ved Husarerne i Altona.
— Sparrevogn, Forvalter paa Ulrichsholm.
— Spleth, Sogne-Præst i Schaarup.
— Clemen Kiærulf Spliid, Provst i Kiær-Herred, og Sogne-Præst for Hammer og Horsen i Aalborg Stift.
Deres Excellence Herr Baron Sprengtporten, Ridder, Minister for det Kongelige Svenske Hof, i Kiøbenhavn.
Herr Staal, Fuldmægtig i Kiøbenhavn
— Justits-Raad Stabel, i Kiøbenhavn.
— Stadius, Kammertiener i Kiøbenhavn.
Deres Excellence, Herr Geheime-Raad Stampe, Ridder.
Herr Thomas Stang, i Friderichshald.
— Cancellie Raad Stauning, Amts-Forvalter i Randers.
— Christen Stauning, Præst i Viibye i Aarhuus Stift.
Herr

Herr Stauning, Fuldmægtig hos Herr Cancellie-Raad Münster, Inspecteur ved Friderichs-Hospital.
— Stavning, Sogne-Præst i Vibye.
— Stavning, resid. Capellan i Aarhuus.
— Steen, Studiosus i Trondhiem.
— Christoph Steenersen, Procurator.
— Steenersen, Hofmester i Odense.
— Steenloos, Sogne-Præst i Udbye.
— Steenwinkel, Sogne-Præst i Herringe.
— C. H. Stemann, Kongelig Landmaaler i Segeberg.
— Etats-Raad Stendrup, i Kiøbenhavn.
— S. T. Stephansen, Ober-Veier og Maaler i Horsens.
— Thyger Sterm, til Søviagaard.
— Stibolt, Capitain-Lieutenant af Søe-Etaten, i Kiøbenhavn.
— Lieutenant Stibolt, i Aalborg.
— Major Stiernhielm, til Capel.
— Stillesen, Apotheker i Drammen.
— Stockfleth, Byefoged i Friderichshald.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad von Storm, paa Keirup
Herr Justits-Raad Storm, i Kiøbenhavn.
— Gregers Plade Stranger, i Drammen.
— Borgemester Strøm, i Drammen.
— Provst Stub, i Høibye
— Stub, Sogne-Præst til Kirkebye.
— Studsgaard, Profess. Theol. i Aalborg
— Stuon, Magazin-Forvalter i Kongsberg.
— Svane, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Peter Svane, i Nykiøbing.
— Svendsen, Muurmester i Kiøbenhavn.
— Auditeur Sverderup, i Friderichshald.
— Kammer-Herre Suhm, i Kiøbenhavn.
— Etats-Raad Suhm, i Kiøbenhavn.
— Sundius, Stads-Physicus i Christiania.
— Rasmus Surland, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Testmann, Saug-Foged i Drammen.
— Tetens, Stifts-Provst i Riibe.

Herr Cancellie-Raad S. L. Thaisen, i Trondhiem
— Thank, Sogne-Præst i Skielskiør.
Frue Ingeb. Christiane Theilmann, Sal. Wormschiolds Enke, paa Lunderup.
Herr Andr. Charles Theilmann, til Norholm og Lunderup.
— Therchelsen, Birkeskriver i Ballerup.
Krigs-Commissair Thestrup, i Aalborg.
— Secretair Thestrup, i Kiøbenhavn.
— Thim, Premier-Lieutenant af det Delmenhorstiske Regimente, i Viborg.
— Hans Thode, i Lerviqen.
— Jac. Thode, Sogne-Præst til Vang.
— Lieutenant Thombsen, i Friderichstad.
— v. Thome, Capitain af Infanteriet i Friderichstad.
— v. Thome, Capitain af Artilleriet.
— Borgemester Thomsen, i Fridericia.
— Thorup, Sogne-Præst for Guldager.
— Thorup, Pastor i Løsning.
— Thorup, Postmester i Hadersleben.
— Thrue, Cornet i Corsøer.
— Thue, Forpagter, Societ. Tolder, og Consumt. Skriver.
Thune Herreds samtlige Præster og Degne.
Herr Thye, Sogne-Præst til Ondløse i Holbecks Amt.
— Justits-Raad Lars Thygesen de Thygeson, paa Bygholm.
— Tingberg, Sogne-Præst i Fløstrup.
— Peder Tonder, Sogne-Præst i Sundalen.
— Lieutenant Tønder, i Friderichstad.
Madame Tørresen & Comp. i Mandal.
Herr Tofft, Cancelist i Kiøbenhavn.
— Toftegaard, Procurator i Svendborg.
— Tolstrup, Birkedommer i Nebsager.
— Tommerup, paa Skovshøyrup.
— H. Tonnesen, Studios. i Nestved.
— Joh. Biderse Tonning, Negociant i Trondhiem.
— Top, Fuldmægtig hos S. T. Greve von der Osten, 2 Exemplar.
— Niels Torstensen, i Krageröe.
— Doctor Tostensen, i Kongsberg.
— Tostrup, Hospitals-Præst i Kiøbenhavn.

Herr

Herr Greve Tramp, Oberst, Herre til Hovedgaard.
— Greve Jørgen Tramp, Kammerherre, til Urup.
— Greve Tramp, til Krabbesholm.
— Commerce-Raad Trapp, i Aalborg.
— Treschow, Conrector i Kiøbenhavn.
— Treschow, Conrector i Trondhiem.
— Trojel, Sogne-Præst for Nebbelunde.
— Lieutenant von Trolle, i Kiøbenhavn.
— Franz Trolle, i Assens.
— Mogens Tronvig, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Boy Peter Tweed, Tolder i Christiansund.
— Tygesen, Amtsforvalter i Aarhuus.
— Edvard Meyer Tyrholm, Provst i Stangvigen.

Ubenævnte ved Herr Boghandler Prost, 19 Exemplarer.

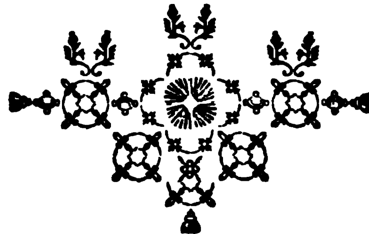
Herr Lieutenant v. Uhl, ved Prinds Friderichs Regiment.
— Uldall, Borgemester i Assens.
— Urdahl, Sogne-Præst for Nemedahl.
— Nicolai Usfing, Inquisitions-Skriver i Kiøbenhavn.
— Krigs-Raad Vagel, i Christiania.
— Vahlert, Kongel. Mundskienk i Kiøbenhavn.
— Vahlert, Lieutenant ved Artilleriet, i Kiøbenhavn.
— Valentin, i Kiøbenhavn.
— Provst Vieth, i Sønderup.
— Voetmann, Sogne-Præst i Louns og Alstrup.
— Vogt, Kiøbmand i Faaborg.
— Lieutenant v. Voigt, i Friderichstad.
— Voigt, Byefoged i Randers.
— Volquartz, Provst og Sogne-Præst i Colding.
— Benjamin Volquartz, i Trondhiem.
— Secretair Voltelin, i Kiøbenhavn.
— Wædele, Collega ved den Latinske Skole i Odense.
— Waleur, Postmester i Bergen.
— Niels Wamberg, Byefoged og Byeskriver i Tønsberg.
— Joh. Wandel, residerende Capellan i Aalborg.
— P. T. Wandall, i Kiøbenhavn.

Herr Hans Wandborg, Stud. Jur. paa Oeland.
— Warming, Student i Nestved.
— Warthoe, Herredsfoged i Roust Mølle.
— Jens Jac. Weber, Amanuensis ved Universitets-Bibliotheket i Kiøbenhavn.
— Greve Wedel, til Wedelsborg, Kammer-Herre.
— Wedel, Sogne-Præst i Gyrstinge.
— Wedel, Præst i Wærum.
— Casserer Wedel, i Kiøbenhavn.
— Wederking, Provst i Nykiøbing.
— Professor Weidenhaupt, i Kiøbenhavn.
— Hans Thom. Wejer, Mynsterskriver i Drammen.
— Peder Weile, i Aalborg.
— Weiser, Forstander ved St. Jürgens Huus i Trondhiem.
— Wendel, Controlleur i Drammen.
— Erendz Wensel, Negociant.
— Werning, Degn i Errindelew.
— Wessel, Sogne-Præst i Tønsæt.
— von Westen, Professor i Odense.
— Westengaard, Sogne-Præst i Sverdborg.
— Justits-Raad Westergaard, i Kiøbenhavn.
— Westerholdt, Fuldmægtig i Kiøbenhavn.
— Weytorp, Sognedegn til Siøvring og Thaarsted.
— Niels Wiborg, Fuldmægtig ved Assistenz-Huset i Kiøbenhavn.
— Peter Wielsgaard, i Friderichstad.
— Petr. Magnus Wiingaard, Sogne-Præst til Borge.
— Wiinholt, Sogne-Præst til Aae og Veistrup.
— Wilckens, Controlleur ved Ober-Skatte Directionen i Kiøbenhavn.
— Cancellie-Raad Wildschiøtt, i Kiøbenhavn.
— A. G. Wildschiøtt, i Kiøbenhavn.
— Assistent Wille, i Kiøbenhavn.
— Christoffer Wille, i Aalborg, 4 Exemplar.
— Engelbr. Wille, i Aalborg, 2 Exemplar.

*** Herr

Herr Willemose, Forvalter paa Wedelsborg.
— Justits-Raad Willemsen, Præsident i Christiania.
— Lauritz Winde, Kiøbmand i Aalborg.
— Windelew, Prokurator ved Hof- og Stads-Retten i Kiøbenhavn.
— Provst Winding, i Skaarup.
— Winding, Sogne-Præst i Storring.
— Winther, Sogne-Præst i Hasle.
— Magister Winther, i Christiania.
— Peder Winther, Volunteur i det Fyhnske Rytter-Regiment i Faaborg.
— Lars Wisløf, i Drammen.
— Capitain With, i Kiøbenhavn.
— Rasmus With, ved Prindsesse Charlotte Amalie Kongelige Høiheds Hof-Etat.
— Magister Wittrup, Sogne-Præst til Frue Kirke i Kiøbenhavn.
— Justits-Raad Witvet, i Kiøbenhavn.
— Andr. Wøldike, Præst i Gunderup.
— Wohnsen, Birkedommer ved Frydendal.
— Petr. Wonsøe, Cand. Theol. i Kiøbenhavn.

Herr Just Fridr. Woodschau, Herre til Woug.
— Wormstrup, Byefoged i Aalborg.
— Ur. Aug. Worsøe, i Nykiøbing.
— Wostrup, Forvalter ved Ristrup.
Deres Excellence Herr Geheime-Raad von Woyda, Amtmand i Skanderborg.
Herr Lars Wricht, Kiøbmand i Porsgrund i Norge.
— Lorenz Wulf, Kiøbmand i Kiøbenhavn.
— Andr. Wulfsberg, Cand. S. S. Minist. og Byeskriver i Tønsberg.
— Jac. Wulfsberg, Kiøbmand i Tønsberg.
— Zelling, Consumtions-Forpagter i Callundborg
— Zeuthen, Sogne-Præst i Skambye.
— Zeuthen, Landsfoged paa Læsøe.
— Ziegler, Forpagter til Wedelslund.
— Friedr. Zopfy, Kiøbmand i Horsens.
— von Zülow, Obristlieutenant i Nestved.
— Ørstedt, Studios. Theol. i Gøttingen.

Til

Til Læseren.

I Foraaret allerede var Oversættelsen færdig til dette første Bind af den norske Historie, da Herr Professor Gebhardi indsendte en stor Deel skrevne Forbedringer, og desuden næsten paa hvert andet Blad i Originalen indtegnede Forandringer og Noter.

Man maatte, efter Forfatterens Begiering, lægge en Deel af det allerede Oversatte tilside, oversætte den heele Statistik paa nye efter hans Udtog af 1774 i 8vo, forøget overalt med hans egne Noter og Tilsætninger. For nu ei at opholde vore danske Læsere alt for længe, har man forbigaaet den over fire Ark udgiørende Fortale, hvori Forfatteren giør Rede for

 de

de Hielpemidler og Kilder, han har havt til sin Histories Forfatning, de Grunde, han bygger sin Hypothese om Othin paa, o. s. v. og endelig taler angaaende denne Oversættelse saaledes:

„ En Begiering af Herr Boghandler Iversen, som
„ lader den større Historie (det 32 - 33 Bind af Algem. Welt-
„ historie) oversætte paa Dansk, har foranlediget mig til, nok
„ engang at undersøge alting; og da den danske Historie siden
„ 1774 er beriget med mangfoldige uforventede Opdagelser
„ ved de Herrer **Suhms, Schønings, Langebeks** og
„ **Schlegels** Verker; saa har jeg været nødt til at omar-
„ beide mange Steder. Dette var jeg ei allene Sandheden,
„ men endog de nordiske Velyndere skyldig, som ville læse min
„ Fortælling i deres Sprog." De faaer nu det tydske Exemplar af Algem. Welthistorie vel ei uforandret, men fuldstændigere. Thi af Udtoget ere ei allene Stamtavlerne, men endog de antiquariske Afhandlinger eller Statistiken af den gamle Tid hosføiede. Disse, fordi den gamle nordiske Statsforfatning er enhver ægte Patriots Kundskab værdig, og dog hidtil ei fuldstændig nok afhandlet i noget dansk Skrivt; og hiine, fordi de ere tienlige til tydelig at kunde forestille sig mange mærkværdige Begivenheder. o. s. v.

Da

Da den største Deel af Fortalens øvrige Indhold meest synes at interessere den tydske Læser, og de Kilder, hvoraf Herr Forfatteren har øst, rigtig i Noterne ere angivne, troede man at kunde, denne gang, forbigaae det, og giemme alt, hvad derudi eller siden andensteds maatte opdages til Historiens Oplysning, til et almindeligt Tillæg eller Anhang, naar engang (vil Gud) det heele Verk er til Ende bragt.

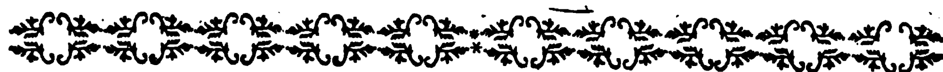
De, som vide, hvad for en pinende Møie det er, af Haandskrivter og to særskilte Verker at samle og oversætte et sammenhængende Heelt, afbrudt ved idelige Noter, ville vist ei undres over, at tre eller fire Maaneder dermed længere ere tilbragte; og Kiendere, frygter jeg, vil snarere sige, jeg har forhastet end fortøvet mig. For mine Læsere vil jeg herved give det visse Løvte, næst Guds Hielp at anvende ald Flid, for at fuldende dette Arbeide, og endog søge, saa meget muligt er, at benytte mig af alle Domme, Kritiker, gode og onde Rygter — for at fornøie mine Landsmænd i Almindelighed, og de ei egentlig Lærde blant dem i Særdeleshed, hvilke dog som gode Borgere ønske at læse Tvillingrigets Historie i en sammenhængende rigtig Fortælling, fra de ældste Tider indtil nu. Og det var egentlig Herr Forlæggerens, mig synes patriotiske, Hensigt, da han anmodede mig om at oversætte et saadant Verk, som hidtil mangler blant os.

Een Vanskelighed møder mig især, blant mange andre, at jeg, som fraværende fra Trykken og Correctionen, ei saa nøie, som jeg ønskede, kan sammenligne og overfile alting, uden at standse for længe i det Heele, og derved trætte Subscribenternes Taalmodighed. Dog, hvo kan hæve alle Vanskeligheder i Verden, og giøre hver Mand til Maade? — Billige Kritiker vil være mig en Ære og Fornøielse at benytte mig af fremdeles; Ubillige (dog dem burde man ei vente i vore slebne Tider) vil jeg tavs forbiegaae.

Lunde, den 12 September,
1777.

J. E. Heilmann.

Ind-

Indhold
af
Kongerigerne Danmarks og Norges Histories Første Bind.

Anden

Anden Afdeeling, som afhandler Historien om de norske Konger, fra Monarkiets Stiftelse indtil Christendommens Indførelse.

Tredie Afdeeling. De christelige Kongers Historie i Norge, indtil den calmarske Foreenings Stiftelse imellem Danmark, Norge og Sverrig. (NB. Denne Afdeeling er afbrudt ved Kong Sverrirs Død den 9 Martii 1202, Resten deraf følger i næste Bind af Kongerigernes Historie.)

Nota til Bogbinderen.

De Herrer Subscribenteres Fortegnelse bindes strax efter Titelarket eller Dedications-Titelen. De 3de Tabeller henføres hver til sit Pagina.

Af betydelige Trykfeil kan anmærkes, at Side LXIV staaer i den sidste Linie 1120, skal være 1122. Side 52 Linie 15 staaer Ketil Flaturf, bør hede Ketil Flatnef. Skulde flere betydelige Feil være indløbne, skal de til Læserens Efterretning blive anmærkede. De ubetydelige Feil ville Læseren selv behage at rette.

Første

Første Hovedstykke,
om
Statsforfatningen af Kongeriget Norge.

Første Afdeeling,
Om de norske og danske Folkes Sæder og Forfatning i Hedenskabets Tid.

Frieheds Aand og Begierlighed efter eget Behag at indrette sine Handlinger, herskede saa stærk i Norden i de ældste Tider, at det langt sildigere lykkedes for de mægtige nordlige Nationer at undertvinge de Svagere og stifte Riger, end for de sydlige. I de Tider, da Frankrig og Engeland allerede længe havde fundet sig i at adlyde sine ei meget indskrænkede Konger, modstode enkelte Embedsmænd i Danmark endnu immer Overkongen i Lethra. De Norske derimod forlode deres Fædreneland, som de saa høit elskede, og flygtede til Udørkener og ubeboede ufrugtbare Klipper i det nordligste Jishav, for at leve frie og ei være nødte til at adlyde de mægtige Fyrsters Befalinger af den ynglingske Stam-

me. Denne ubetvingelige Frieheds Aand yttrede sig stedse hos de gamle Normænd i alle deres Handlinger. Sønnen antog begierlig Faderens Grundsætninger, som komme overeet med hans naturlige Tilbøielighed, og misbrugde dem snart for at sætte sig imod Faderen og følge sin egen Drivt. Tidlig bekom han ved sin Faders Underviisninger høie Begreb om sin Nations indbildte Fortrin fremfor alle andre Nationer, og om Heltebedrivters og den uindskrænkede Frieheds Fortreffelighed. Derved blev han ærgierrig, begierlig efter Roes, stolt, uregierlig, egensindig, forvoven, vellystig og herskesyg, og fik blot af hans Hiertes naturlige Godhed og af hans Tilbøielighed til Dovenskab nogle gode dydige Blandinger i hans Caracter, som tilskyndede ham at være stormodig, ærlig, giestfrie og en god Vert, troe, venskabelig, og en Hader af al Trædskhed. Døttrene bleve af Mødrene opdragne ligesom Sønner. De vare indtil en vis Alder ligesaa modige, uartige og trættekiere som Brødrene, men siden lærde Moderen dem at iagttage en udvortes streng Kydskhed, og holdt dem til at arbeide. En Ungkarl af god Herkomst maatte være stærk a), kunne balancere, fægte færdig med alle Slags Vaaben, ride, svømme, gaae paa Skeiter (Skier), skyde, roe, seile, spille Skak, skrive Runer, trolde, blæse, digte, jage, fiske, holde sig en Tidlang under Vandet, smedde, giøre Skoe, og alle Slags Huusredskaber, bygge Huuse, vogte Fæe, pløie og saae, — saa holdt man ham for et fuldkommen ungt Menneske b). Af Dotteren fordrede man, hun skulde forstaae at lave Mad, Drikke, giere Lærret, Tæpper, Klæder, og man indsluttede dem med deres Ammer (Skemmumeyar) naar de vare af fornemme Herkomst, for at beskytte dem mod Berserkernes Vold. Nogle af disse søgde en Berømmelse i de faste Jomfruehuuses Bestormelse, og i de Smukkes Voldtagelse og Bortførelse; andre holdte det tvertimod for Pligt, at undsætte de beleirede eller bortrøvede Smukke, og giorde sig saa Umage for at vinde dem ved Krigsbedrivter, ved Viser eller Elskovsdrik

a) Adskillige Alderdomsforskere paastaae, at de gamle nordiske Nationer have været af Kiempearten, fordi nogle gamle Sagner hist og her synes at give det tilkiende. Men det er sikkrere at antage, at der ikke har været betydelig Forskiel mellem nu værende Normænd og Jyder og deres hedenske Stamfædre, da man i de fleeste Graver ikkun finder Menneskerader af sædvanlig Størrelse (Pontop. Atlas 1 D. S. 51.), og de franske Skribentere, som have kiendt de gamle Normænd, intet mælde om usædvanlig Størrelse, skiønt de overmaade roese deres usædvanlige Smidighed (Agilitè), Munterhed og Styrke.

b) Cleffel Antiqvit. Germanor. p. 259. 261. 386. 391. Rothe de Gladiis. p. 63.

drik c). Frieren saae meere paa deres Færdighed i at brygge og sye, end som paa Skiønhed, Dyd, Forstand og Vid, naar han skulde udvælge sig en Pige til Ægtefælle. Kun da var han vis i sin Hensigt, naar han for sin Brud kunde angive mange af ham dræbte, og var lykkelig paa Jagten. De nordiske Fruentimmer i den ældre Tid besadde saaledes meere mandelige end qvindelige Dyder. Nogle af dem bleve saa indtagne af de unge Karles Roes og vilde Tapperhed, at de selv øvede sig i Vaaben, fægtede blant deres Naboer i Feldten, og prøvede deres Frieres Færdighed i Eenekamp. Disse kaldtes **Skioldmøer** d), og bleve mangen Gang fundne blant **Berserkerne** e) eller blant nogle dumdristige Eventyrere, som rasende slei Døden i Møde, mestendeels beskienkede droge omkring i Landet, brøde ind i de faste Huuse, og uden Aarsag anfaldt og ihielsloge enhver som syntes dem at være velbevæbnet eller stærk. Begge Kiøn vænnede sig lidt efter lidt til en Gruesomhed, som udslukkede alle menneskelige Følelser. Begge saae med begierlig Forneielse ulykkelige Fangne langsom døe, hvilke de ophængde ved Hænderne mellem to Ildsteder, og ligesom stegde, eller lode dem sønderguaves ved paabundne Øgler, eller tegnede dem Ørnen paa Ryggen, d. e. ophuggede Ryggen og trak Lungen og Hiertet deri giennem ud af Brystet f). Faldt de engang selv i deres ligetænkende Landsmænds Hænder, saa stræbde de at skiule Pinen af denne Marter, og syngende eller spottende at ende Livet.

En gift Kone var i Almindelighed Mandens Herredømme underkastet. Manden jog hende bort, naar hun giorde ham imod eller ei anstod ham, eller var ufrugtbar, og tog tidt mod hendes Villie fleere Koner til ægte. Han selgde eller dræbde sin Ægtefælle naar hun blev utroe; og dog var det almindeligt, at de forhen urimelig pene Jomfruer efter deres Giftermaal overgave sig uden Skam til Vellyster. Han havde Ret til at dræbe sine nyefødte Børn, og især til at begrave dem levende naar han holdt dem for svage eller grimme, eller naar han var fattig g). Hans

 Døttre

c) Adam. Brem de situ Dan. Cleffel. l. c. p. 93. 55. 57. Pontopp. gesta & vestigia Danor. I. p. 221.
d) Stephanii Not. ad Saxon. Gramm. p. 156. 109. Cleffel antiqv. p. 18.
e) Kristni Saga Hafniæ 1773. p. 142. 163.
f) Pontopp. gesta & vestigia Dan. T. I. p. 221. Stephanius p. 193. Man ofrede gemeenlig det uddragne Hierte til Othin.
g) Pontopp. d. Atlas p. 96. Keisleri Antiqv. Septent. p. 310. Cleffel Antiqv. p. 115. 105. De Børn, som Faderen havde bevædet med Vand, maatte ei udsættes

Dettre vare hans Livegne indtil han udgivtede dem, og han kunde straffe dem paa Livet naar de begik en legemlig Forbrydelse. Hans Tienere adskilte sig i Huuset hverken i Klæder eller Levemaade fra ham, men naar mange Herrer kom sammen, saa bleve de foragtede og aldeles udelukte af Retsforsamlingerne. De vare, som Livegne, forpligtede til at tiene deres Herre stedse, og dyrkede ei aleene hans Jord, men geleidede ham tidt paa sine Streiferier som Medhielpere og Krigsmænd. De spisede med ham i eet Værelse, og giorde kun Opvartning ved de store Giestebude, som Herren gav sine Naboer. Ved disse Giestebude lod Herren see sin Rigdom. Fruentimret bar da Linklæder, Guld- og Metal-Armbaand, Glas-, Metal- eller Leerbilleder, og smaae Kugler paa Hovedet, og korte Peltse paa Skuldrene, som kaldtes Rheno. Mandsfolkene derimod indfandt sig bevæbnede, og førde et kort tveegget Metalsværd, en Stridsøxe af Steen, som var befæstet i et Træskaft, en Stridshammer af Metal eller haard sleben Steen, en Dolk og Bue, Piile, og Jern- eller Steenkiiler, hvilke man i Trefningen søgde at slaae Fienderne i Ansigtet, et blaat rundt Brystskiold, et krumt meget langt Skiold af Bark og Læder, paa hvilket ofte Eierens fornemmeste Gierninger vare afmalede, og undertiden erobrede frankiske Jernhielme, Harnisker og Pantser (Særke) h). Den Fornem-

tes eller dræbes; thi disse fik efter de hedenske Grundsætninger, ved hvilke de ogsaa fik Navn, Gudernes Beskyttelse saa stærk, at de hverken ved Piile eller Sværde kunde saares. Tidt overlod en Fader sit Barn til en anden, som antog det i Barns Sted ved at lade det sætte paa sit Skiød.

h) Vaaben i Almindelighed kaldtes Geiri. Sværdet var mestendeels af Staal, og af utroelig Haardhed. Man gav ethvert Sværd sit særskilte Navn, og bandt det i Trefningen ved Haanden for ei at tabe det, tog det ogsaa med sig i Graven. Hr. Rothe Diss. de gladiis Veterum imprimis Danorum, Havniæ 1752. 8. og Hr. Oelrich Dan. & Svec. litteratæ Opusc. hist. philol. theolog. p. 7. 15. 23 92. 41. 82. Hr. J. R. Schønings norske Hist. p. 391. 400. Nogle havde Sværde, som med Faštet vare 3 Alen lange, og havde en Klinge som var saa breed som en Haand; men mange Krigsmænd havde intet Sværd, men kuns et Spyd. Dette Spyd (Flein eller Kesior) havde enten en Spids eller oven en breed Eg til at hugge med (Heptisaxer eller Hoegspiot), eller havde neden ved Fiædre til at kaste, (Fiadraspiot). Stridsøxen blev i det 9de Aarhundrede ogsaa smeddet af Staal, og ingensteds brugt saa idelig og giort saa skiøn som i Norge. Langebek S. R. D. T. III. p. 144. (Schøning l. c.). Den blev ei aleene brugt til at nedhugge Fienden, men endog til at omhugge Fæstningsværkerne og bestige dem, i det man hug dem i Væggen og holdt sig fast ved dem; derfor blev den og siden efter de Norskes Exempel brugt af Irlændere, Danske, Englændere og fransk-italienske Normænd. Hielmene vare tidt, ligesom og Skiolde, forgyldte, og paa disse sidste undertiden Billeder af Dyr og Mennesker, og Ryttere, med Guld indlagt. Serke kaldtes ogsaa Ringbryniar, og bleve adskilte fra Spangebryniar, som bestode af Jernskiæl.

nemmeste i Selskabet indsvøbde sig undertiden i et langt linnet Klæde, som han drog over Hovedet og lod hænge ned over Fødderne, og forrettede i den Dragt Offerhøitidelighederne. Børnene og Svennene løbe omkring blant Giesterne enten nøgne eller i det høieste bedækkede med et Skind, som var spændt omkring Halsen eller sammenstukket med en Torn. Værelset blev udpyntet med udskaarne Træbægere, Skaaler, Potter, gamle Skiolde, og erobrede udenlandske Sager og Vaaben, og hvert Værelse var tillige et heelt Huus.

I de ældste Tider bygde man Huuse af ubehugne Stammer, som man lagde sammen op paa hinanden, indtil de indsluttede og bedækkede en firkantet Plads i). Aabningerne, som bleve mellem disse Stammer, tilstoppede man med Mos, og de øverste Træer, med hvilke man betakde Huuset, belagde man med Spaaner og Jord, og om Sommeren med det indavlede Høe. I Midten af Huuset blev et Arnested udgravet, og omkring samme sat Borde og Bænke af Træe. Oven over Ildstedet giorde man i Taget et Vindue af giennemsigtige udspændte Tarme, hvilket man formedelst en lang Stang aabnede saa ofte man antændte nye Ild paa Arnestedet. Endelig hug man i Væggen en Aabning for Dørren, som be-

 stod

i) Disse Huuse kunde snart blive forfærdigede, fordi der fordum gaves Træer af uhyre Tykkelse. Til Qvokke, en norsk Gaard i Sogn, var fordum et Huus, hvis Vægge kun bestode af $2\frac{1}{2}$ Stamme, uagtet en Rytter kunde ride opret igiennem Døren, see J. N. Schøning N. R. H. 1 D. p. 27. Et saadant Huus varede over 500 Aar Ja man vil, at der endnu skal findes et Huus til Næs i Guldbrandsdal, i hvilket St. Olav 1022 har opholdt sig. (S. Pontopp. naturl. Hist. II. pag. 509. edit. Germ.). Ved nogle Huuse fandtes et Bad, vel ogsaa en dyb rummelig Grøft, hvori man lod Øll og Miød løbe og giemde det. Omkring berømte og rige Skiønheders Huuse var tidt en høi Vold opkastet, som man kaldte en Drage, og ved samme laae bidske Hunde og Biørne, under Opsigt af mange Tienere, som boede ved Foden af Volden. Cleffel Antiq. Germanor. p. 159. 162. 190. 178. 169. Torfæi Hist. Norvag. p. 29. Søerøver-Vaaninger bleve opførte paa Klipper paa en opkastet steil Vold, havde 4 Porte, og over Spisesalen endnu et lidet Opholdssted for Vægteren. (Saxo Hist. D. edit. Francof. p. 156.). Dog vare de ei stærkere end at de med Strikker kunde nedrives. Af Steen opmurede Bygninger kiendte Normændene ligesaa lidet som de Tydske, til Tacitus Tid, og Lieflænderne, førend deres Omvendelse i det 12te Aarhundrede. Det synes derfor, at de af Hr. Pennant i hans Reise giennem Skotland beskrevne murede Steentaarne i Jvernæshire, uagtet de kaldtes de Danskes Slotte, ei hidstamme fra de Norske. see Hr. Hofraad Gatterers historiske Journal, IV Thl. S. 261. Normændenes Efterkommere i Høiskotland og paa Vesterøerne (Søderøyer) leve endnu i Huuse af gammel norsk Indretning, som ei ere broelagte paa Gulvet, og i Stedet for Bielker ere opsatte af Steene uden Kalk ligesom Steengierder. S. Samuel Johnsons Jonney to the Western Islands of Scotland. London 8vo.

stod af nogle slingede eller behugne Brader uden Laas. Gulvet blev som det var. Ved store Høitideligheder blev det bestrøet med Høe og Halm. Tæt ved Giestestuen opbygde man fleere ligedannede Huuse, til Vaaninger for de mandvoxne Døttre, for de arbeidende Betientere, og til Forraadshuuse for Fødevare. Ringe og fattige Folk opførde for sig smaae Hytter af Jord og Leer, og opsøgde om Dagen Gildesgiesterne, for hvis Værelser dem blev tilberedt et Leie af Straae. Kongens Pallads overgik ei Undersaatternes i Bygningskunst eller Sirat, men ikkun i Mængden af Drikkestuer, hvilke ved Gange vare forbundne med hinanden. Til Offerpladse udvalgde man Huuler eller tette Lunde. Tidt opførde man en Tempelbygning efter forhen beskreven Maade, i hvilken man opstillede Offerborde af Steen eller med Metal beklædt, og smaae og store Afgudsbilleder. Disse Billeder vare tidt huule, for at kunne fylde den ofrede Mad og Drikke i dem. Til Sommerhøitiderne brugde man hellere visse aabne almindelige Offerpladse, hvilke man ved en Indfatning af oprettede store Marksteene skilte fra de øvrige Agre, og tillige indrettede til et Offer- og Domsted. Til Ofringerne opreiste man en Altersteen, understøttet af nogle andre store Kampesteene; og til Dommernes Brug indgrov man i to Rader 12 Steene, hvorpaa Dommerne stode naar de afsagde Domme.

De nordiske Folk vare saa store Elskere af at leve vel, at de næsten stedse giestererede, og havde ingen Last heftigere end Gierrighed. Enhver Giest var dem velkommen; og blev denne fornærmet, saa begierede Huusherren for sig selv Erstatning: thi han, ei Giesten, holdt sig ved Fornærmelsen eller Beskiemmelsen skiendet. Visse Giestebude bleve giorte nødvendige ved Religionen, og vare enten tilfældige, som Begravelses-, Arve-, Bryllups- og Fødsels-Giestebude, eller bestemte, som Joel-, Disa- og Othins-Festen. Disse sidste Festdage vare almindelige, og bleve derfore tidt høitideligholdte i særskilte Provincial-Giesthuuse, som Kongen maatte bygge og underholde. Joelfesten blev helligholdt for at bede Othin om en velsignet Høst og Soelens hastige Tilbagekomst; Disafesten om godt Sædeveirligt, og Othinsfesten for at faae Lykke i Krig. Joelfesten var den længste og vigtigste. Den tog i Danmark sin Begyndelse med Hokenatten eller om Midnat den 4de eller 14de Januarii. I denne Tid udøvede Voldsmænd alle Slags skammelige Gierninger, Indbrud og Tyverier, og hver Huusvert maatte være bevæbnet til sine Fruentimmers Forsvar. Førend denne Nat brød ind, aflagde man høitide-

lig

lig sine Løvter, og fra denne Nat af regnede man Midten af Vinteren, som blev begyndt med Aaret, i de ældste Tider den 14 October, men siden den 21 September k). Joelfesten varede til Enden af Januarii Maaned, og tidt blev den fortsat til Disafesten eller Gudindernes og Jordens (Goy) Fest i Februarii Maaned. Den største Deel af Høitidelighederne bestod i Giestebud. Kun de første Dage bleve helligede til gudelige Handlinger, hvilke den Førnemmeste eller og visse forordnede Præster (Blothmadur) foretoge.

Man ofrede ei aleene udsøgt og skiønt Fæe, men endog smukke Mennesker af begge Kiøn, ja undertiden, naar man troede derved at forsone Guderne, sit eget Barn eller Kongen selv l). Det til Offer og Orakel bestemte Menneske blev lagt paa Alteret og holdt fast ved Hænder og Føder. Derpaa traadde en Præstinde til og opskar hans Legeme tre gange langs efter med en Steenkniv, lod Blodet løbe i en Offerkiedel (Blothkælda), og dømde af Blodets Løb og Farve om Gudernes Naade eller Vrede. Tillige styrtede Offersvennene de Gud helligede Mennesker i visse helligede Brønde, eller brækkede Rygbeenet paa dem paa spidse Altersteene. Derpaa slagtede, sønderhuggede og kaagde de Offerfæet, og ophængde alle druknede og dræbte Mennesker og uspiselige Dyr i Templen eller i Offerlundene. Endelig tilberedde de af det øvrige Offerfæe et Giestebud for de Nærværende. Disse leirede sig omkring Ilden, drak Miød og Øll af Horn og deres overvundne Fienders Hovedpander, og nød især Heste- og Svinekiød, hvilket man da holdt for den kostbareste og meest velsmagende Spise. Under Maaltidet bielagde man Stridigheder, raadslog over Statssager, sluttede Pagter og Forbund, handlede, solgde og kiøbde.

k) H. K. H.. v. Suhm om Othin og den hed. Gudslære og Gudstieneste i Norden, Kiøbenh. 1771. p. 371. I sildigere Tider blev Aarets Begyndelse i Danmark sat paa den 22 December, og i Norge paa den 8de Dec. Torfæus P. IV. p. 139. Adskillige Aar regnede man efter Vintre og Sneefald, (Wormii fasti Danici, Hafn. 1643.), og dog paastaae nogle Sagner, at man har kiendt Tidsregningen i Norden mathematisk, og udskaarne Soel- og Maanecirkler, som og Festdage med Runebogstaver, ei aleene paa Stave men endog paa Sværdskeder. Mig synes dog, at disse bekiendte Runestaver først ere indførte af christelige Geistlige, og det temmelig sildig. At Joelfesten er meget gammel, viser Procopii Beretning (Hist. Goth. edit. Grotianæ L. II. p. 260.) som mælder, at Indvaanerne af Tula 5 Dage for den 40 Dags lange Nat have sendt Folk paa Biergene, for at give dem Efterretning om den første Dagbrækning, for at anordne derefter en gammel Festdag.

l) Keisler Antiq. p. 317. Hannoverisches Magazin 1752. p. 875. 877. Justitsr. Schøning N. R. Hist. I. p. 165.

kiøbde. Offerfesterne bleve derfor snart til almindelige Tingdage, Rigsdage og Handelsmesser. De tienede ogsaa til Historiens Bevaring; thi de Nærværende drak til Gudernes og hver navnkundig Heltes Ihukommelse, hvis Gierninger Skaldrene besang. Præsterne havde da ogsaa en særdeles Magt, og undertiden ved deres Udtydninger, at en vis Ulykke, en Hungersnød, en slet Fiskefangst, et ulykkeligt Søetog forestod, var et Kiendetegn paa Gudernes Uvillie over Kongen, forledede Folket til Opstand og den Beslutning, strax at opofre deres Konge. Denne Fare foranledigede Kongerne til at forhverve sig den nødvendige Videnskab i Guderlæren, og selv at paatage sig Offerforretningerne. Men de undgik dog ei alletider deres Ulykke; thi da enhver Krigsmand og Bemidlet, eller en anden frie Undersaat, naar han havde Mod og Anseelse nok, kunde forrette Offeret, og Præsterne udgiorde en særskilt Stand, saa fandtes der i hver Forsamling Folk, som, naar det syntes nødvendigt, fordømde Kongen til at opofres, og fandt Biefald hos Folket. Foruden Landets Guder og Templer havde hver Huusfader sine særskilte Skurguder eller Huusguder, hvis Præst han selv var, og til hvilke han hver Dag ofrede. Endogsaa Qvinderne forstode sig paa Offerskikkene, og nogle Offere, som for Exempel Menneskeoffere, maatte kuns ved dem forrettes m). Disse Præstinder boede gemeenlig i Disarnes eller Gudindernes Templer, og fremfor alle i Freyas Tempel, og opnaaede undertiden den Ære, at man holdt dem selv for guddommelige, og bragde dem Menneskeoffere. Disse synlige Gudinder førde et vellystigt mageligt Levnet n). Nationen sørgede for deres Underhold, og stedse vare deres Borde dækkede. Thi

uden

m) Afbildninger af disse Menneskeoffere ved Qvinder finder man paa begge ved Gallehuus i Hertugdommet Slesvig fundne Horn, hos de Westphalen Mon. ined. rer. Cimbr. T. IV. præf. p. 246. Det var og overladt til Qvinderne at berede det Offer, som man bragde Alferne, hvilke de ved tillukde Døre tillavede, og derpaa gave til Priis for Ulvene. Torfæi Hist. Norv. T. II. p. 389. Hr. Prof. Schlöz. Dissert. ad. Germ. sacr. gentil. fac. Sylloge, p. 253. Steph. ad. Saxon. p. 134. Endogsaa enkelte Klasser af Mennesker havde deres særskilte Gudstieneste. Den gamle franske Skribent Dudo af St. Quintin har bemærket hos de normanniske Søersvere (Camdeni Britannia p. 75.), at de hver gang førend de gik til Skibs slagtede 2de Stude, og med Blodet af den venstre Hierteaare bevædede og helligede Seilene og hver Mands Hoved.

n) Man kaldte en saadan guddommelig Præstinde Horgabrud (Guders Brud). En af de berømteste af dette Slags var Thorgerd Halges, den første Halogalands Bebyggeres Dotter. S. Hr. Schøning l. c. 1 D. p. 99. Torfæus Hist. Norr. I. p. 444.

uden Giestebud kunde Mennesket i Norden intet Alvorligt foretage sig. I Giesterier maatte han fødes og begraves. De Giestebude, som ved et Barns Fødsel bleve givne, vare ei geleidede med Offerhøitideligheder; Faderen neiedes med at dyppe Barnet i indviet Vand, for at giøre det Hug- og Skudfrie, og gav det saa tillige Navn (Valni Ausin). Men ved Menneskets Udgang af Verden anstillede man kostbarere Giestebude, og ved Arvens Tiltrædelse igientog man dem. Begravelses Giestebud gav den, som skulde begraves, tidt selv, og saa styrtede han sig ned af visse Familieklipper, eller satte sig paa sit beste Skib og lod det i fuld Flamme drive i Søen, eller besteg et Baal, hvorpaa han ved en af Giesterne lod sig myrde, eller ombragde sig selv. Dette Selvmord var desmeere giængs, fordi man troede, at ingen, som døde en naturlig Død, kunde komme til fuldkommen at nyde den tilkommende Lyksalighed. Ved sædvanlige Dødsfald komme Vennerne sammen, saasnart de havde erfaret Dødsfaldet, i den Afdødes Huus, og lagde Liget ned paa Jorden i et særskilt Værelse. Derpaa bragde de den heele Forraad af Levnetsmidler og Drikkevare, som de fandt i Huuset, i Drikkesalen, og aade og drak indtil der var ei meer. Derpaa vendte de sig til Legemet, lagde det paa et Baal og forbrændte det, paa det at Othin kunde ved den opstigende Røg modtage Sielen, som hidtil efter deres Meening blev ved Legemet o). I Flammen kastede de Vaaben, Skib, alt det som den Afdøde havde sat nogen Priis paa, hans beste Hest, og tidt ogsaa hans Hustrue og Tienere, tilligemed de fornemmeste Hoffolk og Helte, hvilke i Tvekamp maatte indbyrdes dræbe hinanden p). Asken af det fortærede Legeme og Levningerne af Vaaben og Redskaber satte man i Kar af Leer, guult Metal, Guld, Jern, Glas, Steen eller Biergkrystal, under en liden Hvelving af Kampesteen, og dette overøste man med Jord, indtil deraf formeredes en liden rund eller firkantet Gravhei. Udi disse nedgrove den Afdødes Efterkommere tidt Askekarrene af andre deres Slægtninger, undertiden opreiste de Hukommel-

o) Keisler Antiquit. Septent. p. 115.

p) Hr. Pastor Müllers Versuch einer Abhandlung von den Urnen der alten nordischen Völker, 3 Absch. p. 100. 108. Trogil Arnkiel cimbr. Heiden-Begräbnisse, Hamburg 1702. p. 164. Om Krystal- og andre sieldne Urner, see Hr. Müller 33 37. Wormii Monumenta, p. 43. Jacobæi Musæum regium, p. 56. 57. Pontoppidans danske Atlas, 1 D. S. 109. Nogle Alderdomsforskere paastaae, at nogle Personer efter en bestemt Alder skal have styrtet sig ned af visse Familieklipper (Att-Stupa), see Dalin Svenske Rigs-Hist. tydske Overs. p. 115. not. X.

mælsesteene q), og naar den Afdøde havde været en særdeles berømt Helt, vel ogsaa et Alter oven paa Gravhøien. I nogle Egne opbrændte man ei Legemet, men lagde det velpyntet med sine Vaaben, Reiseskoe, Reisepenge, Spise- og Drikkevare, Skytsguder og Verktøi, undertiden tillige med sin Livhestes Legeme, under Hvelvingen r). Om disse troede man, at de under Jorden vandrede til Gudernes Sæde Valhalla. Naar Begravelsen var endt, anstillede Giesterne et høitideligt Veddeløb til Hest, hvorved Prisen var den Afdødes Boehave, som paa adskillige Strækninger var fordeelet. Den Afdødes ubevægelige Eiendomme bleve efter nogen Tid

q) Disse Bautasteene og Seiersteene skal være indførte af Othin, og det er vist, at i de Egne, fra hvilke han synes at være kommen, endnu mange deslige Steene findes; ogsaa i Nedersachsen, Skotland og Engeland ere deslige Steene, som uden Orden mestendeels som langagtige Kredse staae oprettede over Urner. **Keisler** Antiq. p. 100. **Wormii** Monum. Additam. p 4. Undertiden finder man i Norge, Sverrig og Danmark Tegninger paa disse Steene, som ligne Mennesker, Dyr og Uhyre; endnu sieldnere derimod ere udhuggede Runeskrifter. Uagtet man giorde disse beskrevne Steene fordum meget gamle, saa er det dog nu afgiort, at de først siden det 10de Aarhundrede og mestendeels af Christne ere forfærdigede.

r) Den danske Monark Dan Mykilati, og efter ham adskillige norske Helte, lode sig bygge et ordentlig Huus med to Afdeelinger og en Dør til Begravelsessted, og høit overøse med Jord. Efter deres Død bleve de med deres Skat mellem Fødderne tilligemed deres Venner i fuld Rustning satte i dette Huus ved et Bord eller i deres Fartøi, og saa tilstoppede man Indgangen. Hr. Schøning N. R. H. II. p. 379. Nogle Normænd i det 10de Aarhundrede holdte denne Begravelsesmaade for et Kiendetegn af en nye Religion, og deelte deres Kirkehistorier i to Epocher, (Hauga Old) Høienes Alder, og Ild- eller Bruna- og Roise Old. Worm. Mon. p. 51. Torf Ser. p. 146. **Worm** p. 4. Keisler Antiq. p. 107. Stoise, som i Tydskland heder Riesen- oder Hünenbette, er en firkantet Høi, som ligner et Huus, og maaskee ogsaa fordum indeholdt et nu sammenfaldet Bielkehuus. I nogle af disse Kæmpegraver (Jetta-Stuver) har man i Holsteen og Sædland virkelig fundet runde og 4kantede lave Huuse af sammenføiede Steene, 30 Fod lange og halv saa brede, i samme Beenrade, Urner, alle Slags Huusgeraad, Legetøi for Børn, Slibesteene, Barbeer- og Offerknive, Hlutir eller Huusafauder, og Amuleter (eller overtroiske Paahængseler) af Metal, Afgudshoveder af Leer i særskilte Capeller, og Kar med ubekiendt Pulver og klarskinnende Materie. See Skrivter, som i det Kiøbenh. Selskab ere fremlagte 1 D. p. 308. Hr. **Müller** A. O. p. III. Schleswigsch. **Magazin**, S. 287. K. R. Kammerers 6 Schreiben von einig. Merkwürdigk. der Holsteinisch. Gegenden. p. 201. n. 15. Rhodens cimbrische Antiquiteten-Remarquen, p. 101. 57. Roiser, hvori de paa Valpladsen ihielslagne Krigsmænd bleve begravne, kaldtes Valkostur. Disse og berømte Kongers Graver bleve af sildigere Regenter og Raadsherrer brugte til Forsamlingsplads ved vigtige Rigssagers Overveielse. Torfæi H. N. P. I. p. 224. Nidingsmænd eller Ugudelige, som havde berøvet Graverne eller været feige og frygtagtige, bleve vel forbrændte men ei begravne, men deres Aske blev kastet i en Strøm. **Worm**, p. 50.

Tid ved Arveøllet deelte blant Børnene; og ved denne Leilighed giorde gemeenlig den fornemmeste Arving et Løvte, at foretage sig en mærkværdig Gierning, som for Exempel at lade bygge en Broe, eller at oprette en Seiers- eller Hukommelsessteen paa nærmeste Valplads eller sine Forfædres Grave, eller at giøre et Søetog s).

Om den Afdødes Tilstand efter Døden giorde de nordiske Folk sig en Forestilling, som lignede deres Begreb om Lyksalighed her i Live; og det var Overflødighed af velsmagende Mad og Drikke, et selskabeligt Liv, Legems Øvelser og Roes. De udtænkde sig derfor en salig Boelig efter deres Drikkeværelsers Lignelse, og trøstede sig i deres Værdigheder med Haabet, engang ved Gudernes Taffel at komme til at spise Flesk og Hestekiød, og drikke Miød. Enhver vittig Mand konstlede paa at udpynte denne vellystige tilkommende Tid, og gav Guderne alle de Tilbøieligheder, som syntes ham at være store. Deraf kom en sælsom Forvirrelse i Guderlæren, fordi en og den selvsamme Begivenhed eller Lidenskab snart blev bielagt, snart frakiendt en vis Gud. Denne Forvirrelse blev formeeret ved Mangel af en skreven Guderlære, og ved den Kundskab, som nogle Norske og Danske paa deres Søetog erholdt om den romerske, vendiske og samojediske Afgudstieneste, og om nogle Grundsandheder af den christelige Religion; thi disse søgde man enten af god Hensigt, eller af Egennytte og Ærgierrighed at indvæve i sin Fædre-Religions System t). Nogle fær

 Kloge

s) Pontopp. danske Atlas, I. D. p. 105. Worm. Mon. p. 123, 467, 507.

t) Det Fuldstændigste, som man har nu omstunder over den hedenske Guderlære, er Hr. Kammerh. Suhms Skrift om Othin (critiske Historie af Danmark. III. D.) hvor man finder alt det samlet og systematisk sat i Orden, hvad kun kan antreffes i bekiendte og ubekiendte Sagner, Viser og Historier, om den hedenske Theologie. I Aarene 1639 og 1734 opdagede man de to store tønderske Blæse- eller Offerhorn, paa hvilke man seer tilforladelige Afbildninger af de nordiske Guder. En Othin eller Vodha, som blev tilbedet af de mecklenborgske Hedninger, har Hr. Consistorialr. Masch meddeelt, stukken i Kobber, i sine gottesdienstl. Alterthümer der Obotriten, aus dem Tempel zu Rhetra, Berlin 1771, 4te Tafel, S. 63. Foruden disse er mig intet ægte Mindesmærke af de gamle nordiske Afguder bekiendt. Vel viser man i adskillige Konstkamre smaae Billeder af Mennesker eller Dyr, som snart udskaarne af Guldblik, snart støbte af Metal, og fundne under gamle Huuse i Norge og paa Bornholm (de Westphalen mon. inedit. T. IV. præf. p. 234. Pontoppidans d. Atlas. I D. S. 3. Sperlingii Ep. Danske Bibliothek. VII. D. S. 404. 414). Men disse vare ingen egentlige Afguder, men kun Amuleter eller Hlutir. Den salige Etatsr. Langebek har meddeelt mig Tegningen af et stort Menneske- eller Dyr-Offer, hvilket skulde være fundet afbildet paa Væggen af en Urnegrav til Kyvik Fiskeleie i Skaane, men Langebek selv befrygtede at det var opdigtet. Baade Normænd og Danske

Kloge eller Eftertænksomme, da de indsaae, at Guder, som vare underkastede alle menneskelige Skrebeligheder og Fornødenheder, ei fortiente nogen særdeles Ære, forkastede den almindelige Guderlære aldeles. Af disse dristigere Mennesker udvalgde nogle sig Thor eller Othin til deres egen Gud, og tænkde sig ham saa fuldkommen, som det i deres ei aldeles opklaret Forstand kun var mueligt. Andre dyrkede Jorden, Ilden, Floder, Brende, Steene, Bierge, Skove, Træer, Soel og Maane, snart som Guder, snart som sandselige Tegn af den høieste Gud. Atter andre tilbade Alfader, det er den almindelige Fader, eller et usynligt almægtigt høieste Væsen. Nogle dyrkede en Hest, en Tyr, en Geed, eller andet dem særdeles nyttigt Creatur. Andre bleve Frietænkere, og holdt

Danske have forfærdiget og sunget Viser til deres Guders Lov, og man finder af dem tvende adskilte Samlinger, som man pleier at kalde Edda. Af den ældre, som man uden Grund tillægger den islandske christelige Præst af det 12te Aarhundrede, Sæmund, (see Hr. J. R. Schønings Afhl. om de Norskes og endeel andre nordiske Folkes Oprindelse, p. 102. Efterretninger om lærde Sager og nye Bøger 1756. p. 328), er endeel udgiven af Hr. Provst Johan Göranson med en svensk og latinsk Oversættelse, under Titel: De Yfverborne Atlingars Læra, Stokholm 7510. Den yngre, hvis Forfattere skal være Snorro Sturlesen, men rimeligere er Oluf Hvita Skald, hans Brodersøn, som døde 1259) Hr. Kammerh. Suhm critisk Hist. af Danm. III. D. p. 655), har for endeel Hr. Göranson 1744 med Titel: de Yfverborna Atlingers eller Sviotgötars ok Normanners Edda og fuldstændigere Johan Resenius, under Paaskrift: Edda Islandorum An. Christ. MCCXV. Islandiæ conscipta per Snorronem Sturla Islandiæ Nomophylacem, Hafniæ 1665, ladet astrykke. Resenii Udgave bestaaer af den egentlige Edda eller Guderlæren i 78 Dæmesøgur eller Fabler, af hvilke den Göransonske Udgave kun har 26, og af Skalda eller Anviisning til den norske Poesie. Af den sidste er kun de poetiske Navnes Forklaring (Runa-Capitulet) astrykt hidtil, men ei Anviisningen til den nordiske Poesie og Sproglære. Tvende Tilgivter, som Resenius holder for ældre, Voluspaa og Havamaal, ere moralske Læredigte. Hr. Kammerh. Suhm, som giver en meget smuk Efterretning (l. c. p. 657) om Haandskrifterne af den Resenske Edda, forsikkrer, at de skrevne Exemplarer afvige meget fra hinanden. Den göttingske Prof. Murray har beviist i en Afhandling in Comment. Academ. Scient. Gotting. T. IV. p. 94. at Forfatteren af den Resenske Edda har indrettet sit Verk saavel i Planen som Indretningen efter Martiani Capellæ Satyrion, en Bog, som i det 13de Aarhundrede blev meget brugt; hvoraf sees, at denne Edda er opsat længe efter Hedenskabets Udslukkelse, og derfor ei kan blive brugt som et tilforladeligt Beviisstykke. „Derimod vil Hr. Consistorialraad Schimmelmand til Stettin paastaae i „sin 1777 fuldendte tydske Oversættelse af Edda, at den nu er 3270 Aar „gammel, og forfærdiget af pommerske hedenske Præster." — Men om Edda og dens Navn findes i Hr. K. R. Ihres Disp. de Eddis Island. 1735, i D. Johan Oelrichs Daniæ & Sveciæ litteratæ opusc. Brem. 1774. T. I., og i sammes Bref til Sven Lagerbring, rörande then Islandske Edda, Ups. 1772; hvilket Brev, oversat og oplyst, ogsaa findes i Hr. Prof. Schløzers Isländischer Litteratur und Geschichte, Göttingen 1773. 1 Thl.

holdt kun det for ret og billigt, som deres Kræfter tillod dem, troede at Verden var fremkommen ved en Hændelse, og blev vedligeholdt ved Varme og Kulde, og svore ved deres Skiold, ved deres Sværd og ved deres Hest u). De blant de grove Afgudsdyrkere, som vilde ansees for særdeles viise og lærde, fortalte Gudernes og Verdens Oprindelse paa følgende Maade: „Alfader eller Skaberen boede i Gimle, og frembragde Nifl„heim, en Vandverden, dernæst Muspel, den sydlige eller Ild- og „Soelverden, og endelig Surtur eller Mørket, ved hvilket hiine Verde„ner med Jorden og Guderne engang skal tilintetgiøres. Alfader skabde „videre af en Draabe af smeltede Iisbierge et guddommeligt Menneske, „Aurgelme, som dræbde Jetten Ymer, og af hans Been, Blod, „Kiød og Hierne forfærdigede vore Klipper, Strømme, Jorden og „Skyerne. Den samme Aurgelme oprettede i Midten af Jorden Sta„den Midgaard eller Asgaard, hvor Soelen og Maanen efter fuldendt „Løb udhvilede sig, og overgav den til tvende af ham skabte Stamfædre „for alle Mennesker, Askur og Embla. Derpaa opkom der fleere Guder, „hvilke adlydede de tre store Guder, Har, Jafnhar og Pridie, som „stedse sadde paa een Trone hos hinanden." — Disse øverste Guder kiendte den almindelige Mand blant de Norske ikke; thi de dyrkede kun nogle gamle til Guder giorte Helte af deres eget Folkeslag, som de efter deres Smag satte i Orden, og tillagde snart mindre snart meere Magt. I nogle Riger holdt man Othin, i andre Thor, for alle Guders Overhoved. I Almindelighed ophøiede man Othin, Thor og Freyr ved en større Æresbeviisning over alle øvrige Guder. Thor var nogle asiatiske, celtiske og russiske Folks gamle Afgud, hvis Dyrkelse ei aleene ved Othin, men endogsaa ved Finnerne er bleven bragt til Danmark og Norge. Man holdt ham for den som tordnede, for Luftens, Veirets og Afgrødens Herre, og for Sandheds og Uskyldigheds Gud. Man indviede ham Martii Maaneden og Torsdagen v), og i Norge, hvor han holdtes for større end Othin, holdt man Joelfesten ham til Ære. Man afmalede ham med tvende Horn paa Hovedet, siddendes paa en Buk, med en Hammer i den høire Haand, og en Runestok, Spyd, Stridshammer, Segel, og

 en

u) Cleffel, 229. 432. 433. Blant Helte af det Slags fandtes de, der roeste sig af at have udfordret og saaret Othin og Thor.

v) De øvrige Ugedage vare helligede til Soelen, Maanen, Disa, Othin og Freyr. Disse maae altsaa engang tillige med Thor have været Nordens fornemmeste Guder. Cleffel, p. 442. 443. Wormii fasti Danici, p. 47.

en Ring i den venstre Haand. **Othin**, Krigens og Ærens Gud, var omgiven med Stierner og bevæbnet. Nogle holdt ham for en ond og underordnet Gud, som man af Frygt maatte dyrke, andre tillagde ham al Thors Magt, og indviede ham Onsdagen. **Freyr**, den sidste af de store Guder, var Fredens, Kierligheds og en velsignet Grødes Gud, og blev fremfor andenstedstilbedet i Norge. Til de ringere Guder hørde x) tolv Diar eller Hofgothar, som med Othin i Valhalla holdte Dom over Menneskenes Handlinger; videre Halvguderne, og endelig Skytsaanderne. Gudinderne (Disar) bleve ligeledes fordeelte i 9 fornemmere (Asinier), i fleere ringere Gudinder, og i Skytsaander af Qvindekiønnet. De 12 Diar vare: Tyr, som gav Mod og Seier i Slag; Niord, den første Offerpræst og Drot efter Othins Død til Upsala; Baldur, en retfærdig, godsindet og velskabt Gud, som dog ved List blev dræbt og derved kom til Helvede; Forsette; Heimdallur, en Gud, som saae og hørde overordentlig skarp; Brage, Viisdoms og Veltalenheds Gud; Vidar, en meget stærk Gud; Hodur, Smedenes Gud; Vile; Uller, øvede Bueskytteres og de i Tvekamp stridendes Gud; og Loke eller Loptur, en velskabt, vankelmodig, lumsk og bagtalerisk Gud, Fader til Fenris Ulven, Midgaards-Slangen og (Hel) Helvede, som engang skulde tilintetgiøre alle Guder, undtagen Baldur, Vale, Høder, Mod, Magn, Surtur og Vidar. Af Halvguderne ere kun nogle bekiendt, nemlig Froe, Præsternes og Veirligets Gud, til hvilken man ofrede stort Fæe y); Utgarde Loke, som synes at have været Konge i Petzora; Æger, Guden over Vindene og Havet, som kun ved Guld lod sig giøre roelig, og skal have hersket paa Hlessøe, Hæner, Nokken, om hvilken man troede at han boede i Sumper og Moradser, og trak druknede Mennesker til sig. Videre nogle blant Guder optagne Mennesker, som af deres Efterkommere eller Underdaner undertiden allerede i levende Live bleve tilbedede, som for Ex. z) Lyter, Grimur Kamban i Island, Holge i Halogaland, Thorgerd Horgabrud, Kong Haloges Dotter i Halogaland, og en vis Gunnar Helmingur, som i Aaret 997 udgav sig for Freyr, i Norge. Endelig nogle Søe-Uhyrer eller Havmænd

x) Hr. Kammerh. v. Suhm om Othin. 3 B. p. 187. 241. o. f. v.
y) Saxo Gramm. p. 16. Notæ Stephanii p. 54.
z) Cleffel p. 443. 478. Saxo Gramm. L. VII. Keisler Antiqv. p 99. Man pleiede undertiden at sønderskiere Legemet af slige blant Guder optagne Mennesker, og begrave et Lem i hver Provinds, til sammes Beskiermelse.

mænd (Marbendil) og Havfruer (Margyge), som til Navlen skal have lignet Fiske a). De fornemmeste blant Gudinderne vare Frygga, Frøgvinds Dotter, Othins Gemalinde, som i Valhalla besørgede Huusvæsenet, og gav hendes Stemme i Gudernes Raad, og sagde tilkommende Ting forud; Freya, Niords Dotter, Kierligheds Gudinde, hvilken Halvdeelen af alle salige Siele tilhørde, og til hvilken Fredagen var helliget. Disa, Skade, Niords og Othins Gemalinde, Jagtens Gudinde; Gefion, Jomfruernes meget vidende Gudinde; Idun, Brages Gemalinde, som forvarede nogle Æbler, i hvilke Guderne beede, for at blive unge igien; Gerdur, Freyrs, og Sigyn, Lokes Hustrue; Fulla Moe, Frygges Kammerpige; Nanna, Baldurs, og Siff den tydske, Thors Gemalinde. Til Halvgudinderne hørde Saga eller Laga; Eyr, som forstod sig paa Lægedom; Hnos og Gersemi, Freyrs Dotter; Siofn, som opvakde Kierlighed; Lofn, Gudinde for Kierlighed, som stedse stræbde at forsone Fiender indbyrdes; Vaur, som optegnede Menneskenes Eeder og Elskovsløvter; Vør, en meget snaksom klog Gudinde; Syn, som forvarede Dørene til Domstederne, og gav Agt paa hvad der blev nægtet for Retten; Hlyn, som ledsagede de Mænd, som Frygga vilde bevare for Fare; Gna, Frygges Bud, som reed til Hest giennem Luften; Snotra, Vittigheds og Artigheds Gudinde; Bil, Goya eller Jorden, og Rindur, Othins Medhustruer; Ran, Havets Gudinde, Hlers Hustrue; Sol, Søster til Maane, som kiørde Soelevognen, ligesom Maane Maanevognen; Hel, Lokes Dotter, som var oven til hvid og neden til sort, og saa rædsom udpiinede og forvarede alle Mennesker, som ved Sygdom, Alder eller hemmelig Mord vare omkomne, i Nislheim eller Helvey (Helvede); og Modguthr, en Jomfrue, som bevogtede Adgangen til Helvede eller en Broe over Giallarstrømmen, som var beslagen med Guldblik, og indsluttet 9 Dages Reise lang ved dybe Dale. Blant Skytsgeisterne (Nornir) vare de fornemmeste af Qvindekiønnet. Af disse sørgede trende: Urd (det har været), Verande (det er), og Skuld (det skal blive), for Menneskenes Skiebne og Liv i Almindelighed. Disse sadde stedse ved en vis Brønd, men begave sig ogsaa usynlig ved store Heltes Fødsel i Barselkonernes Huuse, for at bestemme Barnets Skiebne. Deres

a) See Tegningerne i Grauers gründliche und ausführliche Erklärung derer Götzenbilder, welche auf dem 1734 gefundenen Heiligthums- und Götzendiensts-Horn sich repræsentiren. S. 39.

Derres Udsigende eller Dom kunde ikke forandres undtagen ved et Menneskes Opofring, hvis gunstigere Skiebne den erholdt, som lod ham ofre. Næsten ligesaa mægtige vare Krigs-Skytsgudinderne (Valkyriur), som opvartede ved Gudernes Bord, og i Trefningen udtegnede dem, der skulde blive eller komme til Othin. Alle øvrige Skytsaander vare bundne til en vis Ting eller Person, vel ogsaa til heele Lande og Slægter, og bleve i Digter kaldet Disir, i Fortællinger derimod Fylgior. Disse antoge sig et Menneske strax ved Fødselen, geleidede ham stedse, advarede ham i Fare, giorde ham lykkelig, aabenbaredes for ham som et Fruentimmer eller fiirfodet eller flyvende Dyr, eller i hans egen Gestalt, og spaaede: men de lode sig dog forære bort eller afhænde. Landets Skytsguder bevogtede et Rige snart umiddelbar, snart ved Landvættere, som beskyttede visse Pladse, Træer, Huuse og Steene b). En anden Art af Aander hialp Hexemesterne. Atter et andet Slags styrtede Menneskene i Armod, Sygdom og Foragt, eller qvælede dem om Natten ved Drømme (Maren). Endnu af anden Beskaffenhed vare Thusserne eller Jotner i Biergene; Hrimtusserne, blant hvilke Guderne for Skabelsen opholdte sig; de hvide Alfer, som meget klar skinnede, og boede i den tredie Himmel; de sorte gierrige men meget konstige underjordiske Alfer, som menneskelig forplantede sig, og bleve regierede af tilforordnede Skytsaander; de Trolde, som vare umættelige, opvakde Storm om Natten ved Troldom, og stegde og aade de Mennesker, som de fangede; og Dværge, som lignede Mennesker, men boede i Steene og i Jorden, levede i en republicansk Forfatning, og undertiden lode sig see for Menneskene som Spøgelser. Af disse nøde Alferne den Ære, at man ofrede og tilbad dem, formodentlig fordi en Art af dem, de hvide Alfer, skulde opleve Gudernes Ødelæggelse. De øverste Guder, og de fleeste af de ringere Guder og Gudinder, boede i Valhalla eller Gimle; de mandlige i Gladheim, og de qvindelige i Vyngolf. Efter en anden Meening vare i Gimle ogsaa særdeles Værelser for Halvguderne (Alfheimur), for gode men fattige ubekiendte Menneskers Siele (Helgindur), og for Trælle (Harbardzliotum). Valhalla eller Asgaard, Heltenes (Einheriar) Sæde, laae midt i Verden, og indbefattede mange Strømme og et rummeligt Domsted, Idavol, i sig. Derfra oversaae Othin Verden og alle Mennesker hver Morgen. Over disse fældede han da med de 12 Overguder sin Dom.

Der-

b) Joh. Erici Observat. ad Antiqv. sept. pertinent. Specimen, Havn. 1769. p. 190.

Derpaa satte han sig med 432000 Helte til Bords, og efter Maaltidet lod han dem drage ud giennem 540 Porte fra Valhalla og kiæmpe med hinanden. Han aleene drak Viin, men hans Mad gav han til Fenris-Ulvene, som stode hos ham. Han lod Soelen, som han havde skabt af himmelsk Ild, tillige med Maanen kiøre hver Dag paa Vogne omkring Jorden, bevarede Hestene, som droge Soelvognen, formedelst Blæsebælger, som han bandt dem paa Underlivet, og lod dem forfølge af Fenris-Ulvene. Opnaaede disse Maanen, saa blev den opslugt, indhentede de derimod Soelen, saa blev den af dem overøst med Blod, og det var Aarsagen til Soel- og Maane-Formørkelser. Valhalla og Guderne skulde engang forgaae ved en almindelig Opstand i Naturen, som kaldtes Ragnarakur eller Gudernes Tusmørke. Den skulde tage sin Begyndelse ved en tre Aars almindelig Krig, og en tre Aars Vinter, i hvilken Fenris-Ulvene skulde fortære Maanen og udslukke Soelen. Derpaa skulde Stiernerne falde ned fra Himmelen, Jorden bæve, briste, og for en Deel styrte sammen, og det øvrige opsluges af Havet. Himlen skulde springe i Stykker, og de gloende Muspels Sønner skulde ride frem giennem Aabningen, og bringe den himmelske Ild med sig. Videre skulde Fenris-Ulvene, Midgaardsslangen, Lokes Sønner, Hel, Hrimtusserne og Jetten Hrymer, som foer paa et Fartøi, der var forfærdiget af afskaarne Menneskenegler, foreenet angribe Guderne. Ulvene skulde opsluge Othin, og alle angribende og angrebne Væsener skulde omkomme, undtagen Hødur, Vale, Baldur, Vidar, Mod, Magn og Surtur. Endelig skulde Surtur antænde Jorden, og med de Salige fare til Gimle eller Himmelen. Da skulde Jorden og Soelen igien fornyes, Lif og Liftraser, to nye Stamfædre til Mennesker, igien blive frembragte, og for de tilkommende Forbrydere anlagt en Straffeboelig Nastrond. De gamle Mennesker derimod skulde enten tillige med Valhalla og Helvede, eller ogsaa tillige med Jorden tilintetgiøres; thi om Sielens Opholdssted efter Døden kunde de norske Viise ei foreene sig. Nogle troede, at alle Siele, eftersom deres Fortieneste var, droge til Valhalla eller Niflheim. Andre paastode, at nogle Siele, nemlig de Druknedes, bleve tilintetgiorte, nogle bleve i Gravhøiene; og atter andre anviiste Sielene Landet Glæsisvol bag Risaland til Boelig. De, som troede den Lære om Sielens jordiske Opholdssted, paastode, at Othin tidt opvækkede Sielen, og da havde den Evne til at tale, sprude Ild, foraarsage Oversvømmelser, en slem

Stank, og at antage et Luftlegeme, som dog kun af faa kunde sees. Da kaldte man disse Siele **Drauger**, **Haugbuer** eller **Voler**, det er Spøgelser c).

Over disse Siele, ja over Guderne selv erlangede Menneskene, efter Normænds Meeninger, en Gevalt ved **Troldomskonsten**, som ved ingen Magt kunde tilintetgiøres. Indtil det 11te Aarhundrede holdt man Øen Gothland for den høie Skole i denne Konst, og Othin for dens Opfinder d). Siden komme Indvaanerne i Finmarken i Udraab for den største Troldomskundskab i Norden, og have beholdt den næsten til vore Tider. Man inddeeler Troldommen, som Chymien, i den **torre** og **vaade**. Hiin blev holdt for ærlig, og udøvet ved Troldomsfange, Troldomsbogstaver (Alsrunar) og Troldkieppe, som man kastede paa den man vilde forhexe. Denne, **Seit**, som skulde være kommen fra Vanerne i Asgaard, bestod i at blande menneskelige Legemer med Urter i en kaagende Kiedel, i bløde Billeders Smeltning, og i at forfærdige stærke Kierlighedsdrikke. Man holdt for, at denne **vaade Troldom** var farligere end hiin. I Norge blev den udøvet af en særdeles Forsamling af Mænd, hvilke den første Monark Harald allesammen lod henrette, i de øvrige Riger derimod drev aleene Qvinder denne Handtering. Normændene gik i deres Overtroe saa vidt, at de bielagde deres Troldmænd den Evne, i hver 9de Nat at kunne forvandle sig til Qvinder, og saa føde, og meddeele døde Mennesker og Afgudsbilleder prophetiske Gaver e). Denne Fordom foraarsagede hyppige Reiser til berømte Troldmænd og Orakler, og særdeles

c) Det er mærkværdigt, at Nordlænderne havde den samme Grille, som i nyere Tider i Hungarn, ved den Begivenhed med Vampyrerne, af nogle Øvrigheder er bleven understøttet: at med Pæle befæstede og halshugne Legemer ei kunde aabenbares som Aander og Spøgelser. Saxo Gram p. 13. Cleffel p. 433.

d) Hr. Etatsr. Langebek Script. rer. Dan. T. I. p. 478.

e) Hr. Kammerh. Suhm om Othin, p. 355. 365. 373. Bersærkerne søgde ved Runer at giøre sig Skud- og Stikfrie. Andre troede at besidde den Videnskab, ved (Finvika) eller Finnernes og Lappernes Hexedigte at kunne forvandle sig i Varulve, og giøre en **Gandreid** (Hexefart) giennem Luften. De brugde ogsaa Hexespeile, (Guldhornet — erkläret von M. Tr. Arnkiel, Kiel 1683. p. 182), desligeste den bekiendte Hexetromme hos Lapperne (Treoltrumo eller Quobdas). Stephanius ad Saxon. 45. 43. Keisler Antiq. p. 463. 495. Torfæi series p. 40. 141. Hr. **Rothe** de Gladiis Veter. C. 6. Jacobæi Mus. regium p. 48. 43. Torfæi H. Norv. T. I. p. 521. At disse Troldmænd vare store Bedragere, seer man deraf, at de efter alle **Sagners** Beretning ei kunde udøve deres Magt uden i en indsluttet tilluft Plads eller Huus. —

les til dem, som vare paa Gothland. Mangen Huusfader, for at spare Reiseomkostningerne, forskaffede sig selv et lidet Træebillede af Thor, og lod det indrette til en Spaamand, hvilken han bragde et Offer af Fødevare eller et Afgudsbillede af bagt Deig (Ofring). Andre, som for Exempel Gode-Grim i Glæsisvol, lode, efter græsk Maade, en Mands Hoved balsamere og sætte paa et Drikkehorn, og derpaa overtroisk indvie. End andre brugde visse Bedragere (Spaamænd), som af ofrede Menneskers og Dyrs Indvolde og af Dyrs og Fugles Skrig spaaede. Disse Spaamænd droge Landet igiennem og forhvervede sig Rigdom og Roes. Qvindekiønnet fandt især Smag i dette Bedragerie, og drev det med meere Lykke end som de mandlige Propheter; thi man finder, at tidt en Volve eller Volu (Spaaqvinde) med et Følgeskab af 15 qvindelige Betiente og lige saa mange bevæbnede Mandsfolk har giennemreist Rigerne, og ei aleene paa det beste bleven beværtet og beskienket, men endog guddommelig tilbedet f). Trold- og Spaadoms-Videnskaben tilveiebragde derfor i de Tider Roes og god Underholdning. Det samme giorde og Digtekonsten. Normændene havde nemlig en overordentlig Ærgierrighed, som de stedse søgde at fornøie ved dristige Foretagender. Disse søgde de overalt at giøre bekiendte, for at erlange Nationens og Efterslægtens Høiagtelse. Derfor søgde enhver formuende Eventyrer og enhver Første eller Konge at faae færdige Digtere eller Skaldre i sin Tieneste, som stedse kunde geleide ham, staae hos ham i Trefninger og bemærke alle hans Handlinger, forfærdige Viser derom, og affynge dem tillige med ældre Digte ved Taffelet til almindelig Forlystelse. Disse Skaldre fandtes i alle Stænder og blant begge Kien, ja tidt var en Konge sin egen Skald. Saavel Rige som Fattige ærede Skaldrene. De Rige anstillede tidt Veddekamp mellem berømte Skaldre, og hørde med Taalmodighed, uden at hævne sig, af dem de bidenste Spotteglosser, naar de kun bleve forebragte i en Digt. Skaldrene erlangede ved den idelige Øvelse en stor Hukommelseskraft, og en overordentlig Færdighed i at digte og riime. De vare Nationens Historieskrivere og Moralister tillige. De inddeelte deres Digtekonst i den høiere (Skioldungavisa), og den nedrige (Drotquæd), og bestemmede Egenskaberne af deres Sang efter en af 11 andre gamle bekiendte Sange,

c 2 hvilke

f) Torfæi H. Nor. T. 1. p. 265. Nogle Spaamænd bleve, som ved alle raae Folkeslag i Asien og America endnu er brugelig, holdte for Læger. Saxo p. 9. Dalin Schwedisch. Reichshist. 1 Thl. 8. Cap.

hvilke, i Henseende til Melodie, Versart og Anlæg, vare forskiellige fra hinanden g)

Det lader, som at disse Digte sielden bleve opskrevne; thi de nordlige Folk havde for Christendommens Indførsel Mangel paa beqvemme Skrivematerialier, nemlig paa Pergament og Papiir, og hvad der skulde optegnes, maatte man med Meie indskiære eller hugge i Træe, Fiskebeen og Steen, eller stikke i Metal. Derfor vare de ældste nordiske Bogstaver, hvilke Normænd eller Markmænd (Holsteener), Danske, Svenske og Norske, som og Sachser og Vender brugde til Rethra i Mecklenborg, nemlig **Malruner**, saaledes indrettede, at de beqvemmere kunde indskiæres end skrives. Disse Bogstaver kaldes nu omstunder **Runer**, hvilket Ord er det gamle tydske Navn til disse Bogstaver i Almindelighed h). De ligne

g) I Almindelighed vare de nordiske Digte vellystige, saphiske og uden Riim, oftere prosaisk enfoldige, og med urimelige Billeder og Ordspil opfyldt. Dog finder man nogle meget høie Sange, som for deres Skiønheds Skyld ere oversatte i adskillige Sprog. Den afdøde Prof. Murray har i en særskilt Afhandling (Comm. Ac. Scient. Gotting T. V. p. 85. 88). lignet de endnu tilværende islandske Poesier med de engelske og brittiske Viser, og fundet saa stor Lighed mellem dem, at han erklærer Normændenes Digtekonst saavel som deres prosaiske Skrivekonst for engelske Producter, hvilke ved de første engelske Missionairer er bragte til Norden*). Om Saxo, som har meddeelt mange foregivne gamle Digte, oversatte paa Latin, er det vist, at han har udgivet angliske Begivenheder i Sange for danske Bedrivter; og efter diplomatiske Regler lader det sig ei bevise, at nogen af de endnu tilværende Viser ere meget ældre end Saxo. Dog synes det at være meget sandsynligt, at de Sange, som Snorro i sin Heimskringla udgiver for et Arbeide af Digtere i det 9de Aarhundrede, virkelig ere saa gamle. Skaldre vare der allerede i de ældste Tider hos de tydske og celtiske Nationer i Europa, og vare især hos Gotherne i Anseelse (Jornandes de reb. Get. c. 14. 15). Een af de ældste berømteste Skaldre i Norden skal Sterkadder have været. I Norge finder man Skaldre indtil det 13de Aarhundrede (Wormii litter. Dan. p. 197. 242). I Skotland og Irland ere de blevne usædvanlige først for omtrent 150 Aar, og i Tydskland ere de først udartede i Hofpoeter, og endelig i de endnu i nogle Rigsstæder vedvarende Gilder af Mestersangere. Disse sidste have endnu for værende Tid en stor Lighed med de nordiske Skaldre, i Henseende til den Færdighed i at digte ex tempore, den offentlige Væddekamp, og deres Digtes Inddeeling efter visse Metris, eller, som de kalde det, Toner. Den meest høie Versart af Drotqvæd havde hos Nordlænderne en vis Sang Biarkamaal til Mønster, hvilket man finder i Wormii litter. Danica, Hafn. 1636. p. 82.

*) Kanskee rettere Efterlignelser med forandrede Omstændigheder, som man endnu i vore Tider f. Ex. seer russiske Kriegslieder, som ligne de preussiske Kriegslieder. — Oversætt.

h) Kero (54) har Runstabes i Stedet for Bogstaver (Buchstaben), og Venatius Fortunatus i det 5te Aarhundrede Runa. see Hr. Ihre de Runarne in Svec. Antiqv. 1769. i Algemeine Welthist. p. 573. 13 B.

ligne de Bogstaver, som man finder paa den bætiske, turdetanske, celtiberiske, pheniciske og gammel-grækiske, gammel-italienske og gammel-spanske Mynt, og synes derfor at være opfundne af Phønicierne, og af dem at være bekiendtgiorte i deres Handelspladser i Britannien, Norden, Nederland og de sydligere Lande, længe for Christi Fødsel i). Islænderne holdt dem snart for Othins Verk, snart for en dansk Opfindelse, og kaldte derfor det danske Sprog Runamali. I det 9de Aarhundrede var Konsten, at skrive, i Holsteen og Sverrig allerede almindelige Folk bekiendt k), som ei

 aleene

i) Hr. Prof. **Büttner Vergleichungs-Tafeln der Schriftarten verschiedener Völker**, 1 Stk. 1771. De saa kaldede celtiberiske Myntbogstaver have saa stor Lighed med de nordiske Runer, at nogle Lærde erklære en vis Art Guldpenge og Blikmynt, hvilke man undertiden graver op i Sædland og Norge, for gothisk eller spansk gammel Mynt, fordi de uforstaaelige Runebogstaver, som staae paa samme omkring et Brystbillede, eller et Skib, eller en Rytter, synes at være celtiberiske Bogstaver. Af disse Hukommelsespenge, Mindesmynt, eller og Hlutir, som tilforladelig ere nordiske, fordi Othins Navn findes derpaa, kan man see Tegninger og Beskrivelser i **Oligerii Jacobæi** Musæo regio Havn. 1710. T. II. p. 14. Sect. III. n. 14. Og **Arnkiels cimbrische Heydenbegräbnisse**, p. 144. **Beyer** Comment. Acad. Petropol. T. II. p. 479. Wormii Dan. litt. p. 72. og i Hr. Hofrd. **Boehmes** Fortale til Catalogus nummor. qvi Lipsiæ 16 Sept. 1765. vendentur.

k) Dette bliver rimeliggiort ved Hr. **Ihre** i tvende Dissertationes, som i allg. Welthist. XXXI. B. S. 615. 590. ere oversatte og opklarede. Prof. **J. P. Murray** formodede (Com. Ac. Scient. Gotting T. V. p. 79.), at Runerne vare af romerske Bogstaver i Engeland ved Myntstempelskiærerne hændelseviis blevne frembragte, og tillige med Skriverkonsten i det 8de Aarhundrede ved engelske Missionairer og norske Søefarere komne til Norden og Tydskland. Man har i Norge og Sverrig, men især i Helsingland, nogle meget simple og uforklarlige Runer, som bestaae af lige Streger; og atter andre, som ere skrevne fra høire til venstre Haand. Paa et af de tønderske Horn, og paa den nys opdagede obotritiske Afgud til Rethra, finder man den sædvanlige Runeskrift, og desforuden er der et runisk Alphabet af de Markomanner, eller, som det synes, Holsteener, endnu til i et Verk af Rabanus Maurus, en frankisk Munk af det 9de Aarhundrede. Heraf slutter Murray, at de adskillige Runer, som de nordiske Folk brugde, ere komne ved engelske, frankiske og irlandske Munke til Norden. Det er mærkværdigt, at de irlandske Lærde tidt skreve fra høire Haand tilbage, og at man i Island ligesom i Slesvig kun finder en eeneste nye Runarsteen (see Vicelaugmand **Eggert Olassons og Landphysici Biarne Povelsons Reise giennem Island**, tydske Udgave. 1 Thl. S. 136.). Dertil kommer endnu, at de første Islændere, uagtet de vare lutter Mænd af Stand og Opdragelse, dog intet have opskrevet, og at den første Skribent af denne Nation, som dog siden skrev saa meget og saa gierne, har været en christelig Præst af det 11te Aarhundrede; desligeste, at der endnu ei til Kong Svend Estridsens Tid var nogen skreven Historie over Danmark, saa at den berømte Adam af Bremen maatte behielpe sig med forommelte Konges Fortællinger. Af alt dette synes den Murrayske Hypo-

aleene brugde den til at udtrykke deres Tanker, men endog til at trolde og tælle, og lærde den af Skrivemestere (Runamestare). Det runiske Alphabet bestod kun af 16 Bogstaver, fordi man fordum ei giorde Forskiel i det svenske og danske Sprog mellem b og p, g og k, e og i, d og t. Begge disse Sprog vare i de ældste Tider ganske overeenstemmende med det islandske og norske Sprog, men i det 12te Aarhundrede afvigede de allerede mærkelig fra hinanden. De vare samtlig Dialecter af det tydske Sprog, nemlig af det fordum kaldte sachsiske siden plattydske Tungemaal. Med dette ere de endnu saa nær beslægtede, at en Dansk og Norsk uden Møie kan forstaae en Plattydsker eller Nederlænder af visse Egne l).

I an-

Hypothese at faae megen Vægt. De ældste endnu tilværende Digte, Krakumaal og Biarkamaal, ere vel forfærdigede i det 8de og 9de Aarhundrede, men langt sildigere opskrevne. De ældste prosaiske Skrivter ere: det kongelige Stamregister Landfedgatal (Langebek S. R. D. T. I.). Are Thorgilsøns Søn Frodas, en christelig Præstes af Island, Efterretninger om Island 1120, og Kongespeil. Landfedgatal er, tillige med en skaansk Lovbog af 1319, næsten det eeneste Skrift, som med Runebogstaver i Norge og Sverrig er optegnet (Langebek l. c. T. I. p. 27. 31.). Det ældste Mindesmærke med Runeskrift er Runemo, en Skrift paa en levende Klippe i Bleking, som allerede i det 12te Aarhundrede af Ælde var bleven ulæselig. Efter dette følge: Guldhornet fra Gallehuus; de forhen nævnte Penninge; Gorm den Gamles Grav ved Jelling i Jydland; og nogle Mynter af Kong Svend Estridsen og en Lundisk Erkebiskop. Langt yngere ere vel de Gravsteene, som man hyppigst finder i svensk Upland. Adskillige runisk trykte Handskrifter ere i ældre Exemplarer skrevne med latinske Bogstaver, og nogle svenske Rune-Manuskripter ere plat opdigtede. Om Runeskrifter i Almindelighed handler Olaus Worm, i de tre Verker de Danica litteratura antiqvissima 1636. Danicorum Monumentorum, Lib. 17. 1643. og Fasti danici 1643. Deslige Hr. John Eriksen i Bibliotheca runica, Greifswald 1766; og en Ubenævnt in der Frage: Ob Hr. Erichsens Bibl. runica für vollständig und zureichend zu halten sey.

l) Om det gamle nordiske Sprog har Hr. Cancellieraad Ihre leveret en kritisk fuldstændig Ordbog (Glossarium Svio Gothicum, Upsal. 1769). Og til at sammenligne de nedersachsiske Dialecter, tiener foruden de angelsachsiske og hollandske Ordbøger fornemmelig: Versuch eines bremisch-niedersächsischen Wörterbuchs, Bremen 1771. 5 Bände 8vo. At de nordiske Sprog tvertimod ei skulde være Dialecter af det Tydske, have fornemmelig følgende Skribentere søgt at bevise: von Haven i Anfangsgründe der dänischen Sprache, Odense 1744. S. 270-294. Arnas Magnæus i Hr. Domprovst Dreyers Monum. anecdot. viror. postfata illustrium. T. I. p. 189. Og Olaus Borrichius i den Afhandling: de causis diversit. lingvarum, Jenæ 1704. p. 44. Alle tilstaae, at ikkun en 4de Part af alle danske Ord ingen Lighed har med tydske Ord, og ville have, at de øvrige ¾ Parter ved tydske Søefarere, Overherrer og Kiøbmænd ere bragte til det nordiske Sprog, og søge Forskiellen af Sprogene deri, at de Tydske have ingen Articulum definitum post-

I andre Konster erlangede Normændene, som det synes, ved deres Søefart og naturlige Beqvemhed Indsigt og Styrke. Der skal have været Tonkonstlere iblant dem, som efter Behag kunde opvække enhver Lidenskab, forhøie den indtil største Udskeielse, og pludselig igien tilfredsstille og udslukke den. Disse spillede paa Zittar (Harpe, Edda Resenii 75), eller maaskee et vist Instrument, kaldet Langleeg, som ligner det tydske Hakkebret, og endnu er meget agtet hos de norske Landboere. Efter Tonkonstlere vare Guldsmede i saa særdeles Anseelse, at de af Kongerne end-

postpositivum, men fleere Casus declinationis og Genera Nominum, og en ganske anden Construction med Ordene; at deres Verba flecteres i Personerne; at ikke et eeneste dansk Bogstav har den tydske Lyd hos sig; at de danske Ord erholde andre Endelser, end de tydske; at nogle Verba deponentia vige af fra de tydske; at Passiva ei bruge noget Hielpe-Verbum, og at de Tydske tidt sætte den Stavelse ge foran in Vocibus Collectivis, Participiis præteritis og Supinis. — Men alle disse Forskielligheder ere ubetydelige, i det mindste hindre de ei en Nedertydsk i at forstaae et prosaisk dansk Skrift uden Anviisning, og at lære at tale det danske Sprog inden et par Uger nogenledes. Endog af den 4de Part danske Ord, som ei synes at være tydske, finder man den største Deel i enkelte tydske Dialecter og i gamle Skrifter. Det førnævnte ge er vel i det Overlændiske eller rettere Bogersproget, som ingensteds tales, men ei i de plattydske Dialecter, som for geschrieben stedse have schreven. Den danske Lyd paa Bogstaverne findes mestendeels i den brunsvigske Dialect. Casus Declinationum var fordum, lige saavel i det Overtydske eller Frankiske, som i det Undertydske og Angelsachsiske, langt mangfoldigere, og dog ere begge Sprog tydske Dialecter. Om den tydske Articulo postpositivo finder man endnu udi det nu værende tydske Sprog Spor; thi man siger: Es ist zu Diensten, zu Handen, zu Gunsten. Desligeste: König Karlen missiel der Angriff; og, i den lüneborgske Dialect: he schürt lütk Nibben (han river sin liden Næse). Passivum uden Hielpeord, f. Ex. (jeg elskes) findes vel ei i nogen frankisk eller angelsachsisk Dialect; men denne Omstændighed giør intet til Sagen: thi den Frankiske fordum, saavel som Østerigernes endnu, gik i nogle Tilfælde fra de øvrige Tydskeres Sprogbrug, og dog var til alle Tider det Frankiske og Tydske eet Sprog. De gamle Franker sagde nemlig bittenes i Stedet for wir bitten, og Østerigerne sige endnu ich gebete for ich gab. Endelig er det vist, at en Plattydsker, især en Hollænder, før kan forstaae en Dansk eller Normand, end som en Franker, Schwaber eller Schweitzer; Og til Opklaring af det Beviis, som er taget af Udtalens Ulighed, tiener den Bemærkelse, at en Overlænder næsten aldrig kan lære den rette Udtale af plattydske Ord, og derimod Plattydskeren meget let fatter den danske Udtale. Af alt dette er klart, at det danske Sprog er en underordnet tydsk Dialect, som hører til det plattydske Sprogs Dialecter. Stamsproget, hvorfra disse og de mangfoldige overlændiske Dialecter skal hidledes, er allerede for lang Tid, kanskee for nogle tusinde Aar, tabt. Derfor taae de ei feil, som nægte (saaledes som man stedse i Tvistigheder om denne Sag har giort) at det danske og norske Sprog ei har sit Udspring af det nu værende tydske Bogersprog; thi det er egentlig kun den cultiverede meisniske Dialect af D. Morten Luther, som ved denne Mands Skrifter er giort almindelig, og har faaet sin nu værende Anseelse.

og bleve udseete til deres Svigersønner. De forfærdigede ei aleene Guldringe, Spænder og Kiæder, men indlagde endog Horn og gyldne Træekar med gyldne Træk og Zirater. En vis Normand lod paa denne Maade Hornene af sin største Stud udzire, og trække en Guldkiæde med friehængende Armringe mellem Spidserne. Efter Guldsmede fulgde Vaabensmede, og efter disse andre nyttige Arbeidere, som for Exempel Vognmagere. Thi de Norske havde allerede i de ældste Tider Statsvogne, som vare bedækkede m). I Almindelighed arbeidede Normændene gierne med Penselen, Huggejernet, Snittekniven og Gravstikken. Med Penselen malede de Bedrivter og Begivenheder, maaskee ogsaa Vers, paa Skiolde. De udskare stedsevarende Calendere og eventyrlige Figurer paa de saa kaldede Runestaver, paa Fiskebeene, Bielker, Brædder, og deres Kaardeskeeder. De udarbeidede fuldkomne Figurer eller Billedstøtter, halvophøiede eller drevne Billeder, og Billeder i Tegningstræger, forfærdigede deres Huus- og Offerredskaber, Klædebon og Vaaben, af Metal, Træe og Leer, med en vis Smag. Men deres Zirater vare mestendeels slange- og drageformige, og meget forviklede. Formedelst Othins Forordning var det et fortienestfuldt Arbeide, at oprette Bautasteen eller Erindringsstøtter paa Valpladse og Begravelseshøie, og lidt efter lidt blev det brugeligt, at betegne paa disse Steene ved Ord og Billeder deres Foranledning. Disse Steene skulde, som Alterne, vare evige; man bemøiede sig derfor at opsøge uhyre Masser af Steene, og lod dem ved mange Mennesker opsætte paa den bestemte Plads. De agtværdigste Konster vare hos Normænd de, formedelst hvilke de forhvervede sig Rigdom og Underhold: nemlig Jagten, Fiskefangsten, Fæavl, Søefarten eller Handelen og Søerøveriet, Krigskonsten, hist og her Agerdyrkningen, Fuglefang-

sten

m) Hr. Schønings norske Rigshist. 1 D. S. 456. 430. Worm troer, Antiqv. p. 43, at Normændene have havt Konstnere, som forgyldede Glasplader bag paa, og saaledes giorde Speile deraf. Man slibede fordum af haardeste Flint meget skarpe Øxer og Stridshammere, hvilke endnu ligesom nye antreffes i gamle Graver. Ja det synes, som man allerede i Norden, i det mindste i Jydland, har forstaaet den Konst, som nu først (som i Tidender mældes) er opfunden igien i Neapel, nemlig at eftergiøre Flintesteen eller Kampesteene. Thi i Aaret 1700 fandt man ved Grenaae i Jydland i en Flintesteen, som længe havde ligget paa Marken, 126 engelske Mynter af K. Eduards Præg, og denne Steen syntes at være formet ved Konsten omkring Pengene; thi man kunde ei finde ringeste Spor til Aabning paa samme. Nova litteraria maris baltici Ann. 1700. p. 119. Om nordlige Malerier mælder Saxo paa adskillige Steder, for Ex. p. 56. ed. Francof.

sten og Seesaltets Tilberedelse n). Søefarten var Normænds Yndlings-videnskab. Man dristede sig til, ei aleene i de ældste Tider, men endnu i det 11te Aarhundrede, i et udhulet Træe eller Hvalroshud at giøre en Søereise paa nogle 100 Miile, og endnu i temmelig silldige Tider vare Krigsskibene saa smaa, at der kun var Rum til 80 Mænd paa 30 Skibe, og at man med Strikker kunde kaste det allerstørste omkuld o). Endelig bygde man Skibe, hvorpaa der kunde være 12 Fodgængere eller 4 Ryttere og Heste, og som bleve styrede ved Seil og Roer. Paa Forstavnen af et saadant Skib satte man udhugne Hoveder, for at bortkyse Landskytsaanderne, som kunde hindre Landgangen; og havde nogle Ravne med, for at opdage Landet ved at følge deres Flugt. Hvert Skib fik sit særskilte Navn, og Søefarerne holdt det ei aleene for helligt, men troede endog at det forstod deres Sprog. Paa Skibet saavel som paa Landet førde Styrmanden (Styresmand) sine Folk mod Fienden. Han regierede ogsaa Skibet, og havde, som det synes, allerede i det 11te Aarhundrede, i det mindste i Island og Nord paa Norge, undertiden en Magnet at rette sig efter p). I disse skrøbelige Fartøier vovede Normanden sig til Finmarken, til det hvide Hav, til Island, Grønland og Eskimauxis Strandbredde, for at fange Hvalfiske og Hvalrosse. Videre besegde han med dem de sydlige Handelsstæder og Riger, for tillige at handle og røve. I det 10de Aarhundrede vare de vigtigste Handelsstæder i Norden: Tønsberg og Scieringsheal (i Skieresund) i Norge, videre Aarhuus i Jydland for svenske, sædlandske og norske Søefarere, Riibe for Frieslænder, Englænder, Sachser og Franzoser, og Slesvig (Sliastorp) eller Heidabye for dem, som vilde fare til Semland, Bornholm, Grækenland, (d. e. Pleskov og Novogrod), og de svenske og tydske Strandkanter. Disse sidste kaldtes Grækenlandsfarere, og hentede fra Russerne Guld og Sølv, røde parthiske Skind eller Saffian, Peber, Klæde, purpurfarvede Baand, og andre deslige Varer, for Odderskind, Hermeliner, Peltse, Slaver og Hvalrostænder. Russerne derimod anammede disse Varer af Grækerne,

n) Saxo p. 132. Saltsydere udgiorde tillige med Staadere en Tidlang den nederste Klasse af Friebaarne, og vare i ingen Agt. Torf. H. N. p. 233.

o) Heimskringla II. 342. Joh. Ph. Murray Diss. de re navali veterum sept. in Com. Ac. Scient. Gott. T. IV. p. 119.

p) Compasset eller Magnetnaalen var 1264 endnu en nye norsk-svensk Opfindelse.

kerne, Chazarerne og andre asiatiske og europæiske Nationer ved det sorte Hav, Archipelagus og den syriske Strandkant, og bragde dem til Novogrod, til Aldeigiuborg, som enten laae ved Ladoga eller den finniske Havbugt i Ingermanland, og til Julin og Vineta i Pommern q). De nordlige Søefarere handlede fornemmelig med Tran, Skind, Hvalrostænder, Øll, Uld, Korn og Rav, og brugde derhos en besynderlig Maade at tælle paa, nemlig efter Hundrede, hvert beregnet til 120 Stykker r). Hver nordisk Kiøbmand var bevæbnet, og søgde at overmande og plyndre sine Landsmænd som han antraf i Søen, men endda tiere efter endt Marked de Folk, som han nyelig havde handlet med. Den Fordeel, som denne Friebytterhandel bragde ind, lokkede allerede i det 6te Aarhundrede nogle norske og danske Søemænd og Konger til at fare omkring ved de sachsiske, flandriske og franske Strandkanter, aleene for at røve. Siden blev dette Friebytterie en Æresag, og derfor sendte de norske og danske Konger ei aleene deres Sønner med egne Skibe i Søen for at forhverve sig Roes, men giorde og selv Søerøvertoge til Engeland, Frankrig, Tydskland, Curland, Rusland og Sverrig. Mange af disse uindskrænkede Søerøvere bleve stedse paa Søen og i deres Skibe s). Nogle havde en Vaaning paa et sikkert ubekiendt og afsides liggende dansk eller norsk Forbierg eller Næs, eller ved en Havbugt, eller Viig, hvorfore de kaldtes Næsse-konger eller Vikinger. Undertiden udsendte en riig Mand en Indbydelse til et Tog blant sine Landsmænd, udredte selv de fornødne Vaaben, Skibe og Proviant, og foer med dem, som indsandt sig hos ham, som deres Anfører (Vinahofved) til den bestemte Strandkant. En saadan Vinahofved brugde en besynderlig Fane (Reafan), hvorudi var en udsyet Ravn, og

q) Allgem. Welthist. 31 Thl. S. 506. og 49.

r) Denne Tællemaade er endnu paa den slesvigske Øe Helgoland brugelig. „S. Hr. „Camerer vermischte Nachricht v. e. merkwürdigen Gegenden der Herzogthümer „Schleswig und Holstein, 1 Thl. S. 282." Man tællede fordum i Norden ligesom i Tydskland med Duodecimal-Tal.

s) Disse vare især usædelige og barbariske, og aade raat Kiød naar det kun var lidt perset imellem et Klæde. Men deres Sandser vare saa skierpede, at de kunde ved Lugten (Næsen) opspore Færthen eller Fodefied ligesom Dyrene, og lugte en Fremmedes Nærværelse. Hr. Schønings N. Hist. 1 D. p. 28. De giorde Jagt paa hinanden, snart for Roes, oftere for Byttes Skyld, og naar de mærkede, at den Flode, som de angreb, intet Bytte havde, saa lod de af at slaaes, og foreenede sig med samme for at angribe de nærmeste rige Strandboere. Torfæus H. N. T. I. p. 225. 290. 219. 199.

ofrede for sin Afreise et Menneske til Othin, og forpligtede sine Geleidere til visse af ham fastsatte Pligters Jagttagelse t). Hans nye Undersaatter opstillede sig da i en Kreds, og skiøde med et stort Skrig tillige deres Piile i Luften, og denne Heitideliglighed var Tegnet til deres Forbindelse og Lydighed. Tidt foreenede mange Næssekonger og Vinahofveder sig, og da saae man normanniske Floder af 100 til 700 Skibe i Farvandene, og Krigshære, som vovede Feldtslage og foretoge Beleiringer paa Landet u). Udlændinge holdte disse Friebyttere for en særskilt Nation, og kaldte dem i Irland **Ostmanner**, ved Rhinstrømmen og i Frankrig **Normanner**, og ved de tydske Strandbredde af deres smaa Skibe (Ask) **Askomanner**. Af dem blev endeel af Skotland, Engeland, Irland, Flandern og Vendeland eller Pommern, desligeste Normandien, Bretagne og Sicilien erobrede, og **Grønland, Island** og **Nordamerika** opdaget. Deres Dristigheds Roes trængde igiennem til Grækenland, og de græske Keisere holdte sig i det 10de og følgende tre Aarhundrede Livvagter eller **Væringar** af svenske, norske og danske Friebyttere v).

t) Reafan eller Ravnen var det hellige Billed af Othins Ravn, som og findes paa fornævnte Mynt af Blik. De nordiske Søefarere troede, at denne Fane var et Troldomsmiddel til at dræbe Fiender og forsvare Venner. De kaldte den derfor Ravenlandseie, og Sigurd den danske forærede, som Christen og Hertug i Northumberland, sin Ravnfane Aar 1041 til et Kloster, som et Palladium. Sigurd, Græve af Dikenser, og den danske Kong Regner Lodbrog, fægtede immer med denne Ravnfane i Haanden. Langebek S. R. D. T. III. p. 289. Worm. lit. Dan. p. 227. Pontop. Vest. Danor. T. I. 221. 324. Vinahofved førde foruden Fanen endnu et Horn, for at kunne i Nødsfald sammenblæse sine Folk.

u) Pontoppidani Gesta & Vestigia Dan. I. 249. 251. 253. 31. 223.

v) Pontoppidan danske Atlas 1 D. p. 68. Ej. Gesta & Vestig. Dan. T. p. 21. Penkel Diss. de Varangis in aula Byzantina militantibus. præs. Klotz. Halæ 177. Navnet hidleder K. R. Ihre i en særskilt Afhandling (Perigrinationes gent. sept. in Græciam, Upsal. 1758), af det angelsachsiske og schwabiske Ord Vara, at forbinde sig. Men det kan og afstamme fra Værn, i det mindste vare de græske Væringiar ni[illegible] Landværn. I de græske Aarbøger finder man først i Aaret 1070 de Væringer nævnt, men af russiske Annaler er det klart, at de i det mindste ere 200 Aar ældre, (Hr. Müller Samlung russischer Geschichte 1 Thl. S. 4. 5 Thl. S. 335). Hiemme kaldte Væringeren sig Grikialandsfarer. Men dette Ord betyder ogsaa tit en russisk Væringer. De græske Væringer vare bevæbnede paa Norsk, og førde ogsaa Øxer, men det heele Corps bestod ogsaa af danske, svenske og andre Søefarere, og lignede Schweizervaaten hos nogle Hoffe, som bære Schweizerklæder, men tidt ikke have een eeneste Indfødt Schweizer iblant sig. En lige saadan Garde, som ogsaa førde Øxer, var under Navn af Huuskarle i Engeland. S. Langebek Script. Rer. Danic. T. III. p. 144.

De Konger, som herskede paa Landet, lignede, ligesom Søekongerne, meere Huusfædre end Monarker. Begge, saavel Land- som Søekonger, gave deres Tilhængere og Underdanere vel Befalinger, dog ingen uomstødelige Befalinger, men meget meer faderlige Formaninger, som man da kun adlydede, naar de fandt Biefald. Norge, Sverrig og Danmark var opfyldt med en Mængde rige og fattige Konger, hvilke undertiden vare underkastede en eeneste Konges Overherredømme, som Kongens i Sydjydland, Kongens til Leire, til Upsala, og Kongen af den ynglingske Stamme i det sydlige Norge og Sverrig, men meestendeels levede i Frihed. Disse Konger pleiede, i det mindste ved Enden af det 6te Aarhundrede, aarligen at forsamle sig paa Øen Danaholm eller til Konghella i Bahuus Lehn, og der anstille fælles Overveielser over deres Sikkerhed eller Krigstoge x), og denne Sammenkomst blev siden endog fortsat, da det lykkedes de Konger af den skioldungske og ynglingske Stamme at overmande alle smaae Konger, og stifte de tre Riger Danmark, Norge og Sverrig i Norden. Hiine smaa nordlige Konger, saavel som disse deres Undertvingere, fulgde deres Fader kun da paa Tronen, naar de ved hans Død vare gamle nok til at forvalte en Konges Pligter, det er, naar de besadde Forstand nok til at sørge for deres Embedsmænds Underhold, at dømme i Tvistigheder, og at anføre Folket i Krig y). Disse Pligter paatoge de høitidelig, og ved en Eed, som de aflagde enten i Templen paa Ryggen af et Sviin, som var helliget til Freya eller Frygga, eller og paa en Bielke i Hofdrikkestuen, ved at udtømme Braga- eller Erindrings-Bægeret. Folket aflagde kun undertiden Troeskabs-Eed, og holdt dem meer for sine Embedsmænd end som for sine Herrer, undtagen naar Kongen var elsket, mægtig og riig nok for at forskaffe sig Frygt. Kongen levede, saa længe hans Levnetsmidler paa hans Landgodser kunde række til, i sit Huus.

x) Laxdæla, et islandsk Haandskrift, melder, at endnu i Midten af det 10de Aarhundrede Kongerne af Danmark, Norge, Sverrig, Engeland og Saxland aarlig ere komne sammen paa Breneyar ved Mundingen af Gothelven. S. Hr. J. Schøning Norske R. H. II 309. Men dette finder ei Sted i Henseende til de engelske og sachsiske Konger. I det mindste var der efter det Aar 800 ingen tydske Konger til, som havde Floder, undtagen man vilde holde de pommersk-obotritiske skatskyldige Konger for tydske Konger.

y) Meget ofte valgde Folket, og da kunde Valget fa'de meget sælsom ud sommetider. En vis Thor for Ex. blev af Folket udnævnt til Konge, fordi han med sit Legeme net op udfyldte den afdøde Monarks Stoel. Torfæi Hist. Norv. T. I. p. 221. 280.

Huus. Men naar de vare fortærede, saa drog han med sine Betiente omkring i Provindserne og til Offerpladsene, hvor hans Statholdere eller Jarler havde samlet Natural-Afgaverne af Folket for ham, og maatte en Tidlang underholde ham. Blev nu ogsaa denne Forraad for tidlig forbrugt, saa giestede han enkelte Undersaatter z), eller begav sig paa Søen for at leve af Rovet. De større Konger opbygde til deres pligtskyldige Giesterier i hver Provinds almindelige Giesthuuse, og afsagde ved deres Ophold, med 12 tiltagne Mænds Raad, Dom og Ret. Til denne Forretning brugde de liden Videnskab. Deres Biesiddere sagde dem ved hvert enkelt Tilfælde, hvordan der tilforn havde været kiendt derudi, og naar dem fattedes et Exempel, saa bielagde de Stridigheden som de syntes best. Gemeenlig blev dog Tvistigheden endt ved en offentlig Tvekamp paa en med Kampesteene indfattet Ager (Holmur) a). Tidt fandt Kongen for godt at forelægge sine Undersaatter en Rigssag, og at giøre et Forslag. Befaldt den Folket, saa gav det sit Biefald derved tilkiende, at det slog tre gange med Sværdet paa sit Skiold; hvis ikke, saa opvakde det en vild Tummel. Dette Folk bestod aleene af frie Agerdyrkere eller frie Bønder b), hvilke alle havde Adgang til Kongens Person, og spiiste ved hans Taffel. Enhver af Folket var pligtig til at give Kongen en frievillig Gave, endeel af hans Søerov, og et Lem af hvert Stykke Fæ, som i hans Huus blev slagtet, og disse Afgivter samlede Jarlen eller Kongens Statholder, tillige med hvad de kongelige Tienere af Kongens Landgodser leverede, i de bestemte Forraadshuuse. Den samme Mand herskede med kongelig Anseelse i Kongens Fraværelse, og lod sig igien tractere af de rigeste Indvaanere i sin Provinds, ligesom han maatte skaffe op naar Kongen kom. Ved overordentlige Tilfælde sammenkaldte Kongen, ligesom hans Jarl i de langtbortliggende Provindser, Undersaatterne ved

 Thors

z) Disse havde, i det mindste i det 10de Aarhundrede, visse Lehn (Veizler) eller kongelige Gods, under Forpligtelse, at beværte Kongen eller Jarlen paa Embedsreiser. S. Hr. Schøning Norske Hist. II. D. p. 44.

a) Adam. Brem. p. 57. Stephan. p. 98. Om de Høitideligheder, som ved disse Tvekampe blev iagttagne, see Hr. Schøning N. R. H. II. 320. seq.

b) Bo Thegn, som vare adskilte fra Trælle og Bønder. Formodentlig vare de kongelige Betiente og frie fra Skat. Hr. Schøning norske Historie II. 353. En saadan Betient maatte mesten følge med i Krigstog, men kunde og lade sin Søn følge i sit Sted. Ancherfen Observ. de Solduriis, Havn. 1734-1746. Part. I. XI, (i hans Opusc. min. edit. G. Oelrich, Bremæ 1775. p. 409.). Pontop. Vestig. Dan. I. p. 251.

Thors Hammer, som stedse maatte tilsendes nærmeste Naboe tillige med en Efterretning om Stedet og Tiden til den ansatte Forsamling. Kongens **Hofbetiente** toge megen Andeel i Regieringen; thi Kongen maatte meere begegne dem som troe Venner og Kamerater end som Betiente c), og understod sig sielden at foretage sig noget vigtigt i Henseende til sine Undersaatter, ja endog i sin egen Huusholdning, uden at være fuldkommen forsikkret i Forveien om deres Biefald. Disse Betiente kaldte Kongen tidt Forstander eller Fader, og gave ham skarpe Irettesættelser naar han skiulede noget for dem, som enten angik hans huuslige Begivenheder, ham selv, dem selv eller det almindelige Beste; Thi de troede, at deres Forbindelse med Kongen var det neieste Venskab, som blev fornærmet ved at fortie den mindste Hemmelighed for hinanden. De maatte ved Optagelsen forpligte sig ved Eeden ved Bragabægeret, at de hverken i Død eller i Live vilde forlade Kongen og deres Medbrødre. Det var derfor i de ældste Tider meget sædvanlig, at den heele Hofstat, naar deres Konge faldt i Slaget, lod sig nedhugge af Seiervinderne, eller ved hans Begravelse dræbde sig selv d). Formedelst det samme Venskab udvalgde disse Hofbetiente (**Hirdsmænd**) deres Staldbrødre, og det blev sielden tilladt Kongen uden deres Tilstaaelse at antage en nye Betient, eller at straffe og forskyde en gammel. Disse Betienteres Selskab bestod af **Hirdsmænd**, **Gestir** og **Huuskarlar**. Hirdsmænd vare Kongernes bestandige Selskab, hans Raadgivere og Bevogtere, og fik af Kongen Vaaben, Klæder og Underhold,

c) Kongens Nedladelse paa den eene, og Betienternes Uforskammenhed paa den anden Side, gik tidt meget vidt. Disse sidste tvang deres Herre ofte til de vilkaarligste Handlinger, skieldte ham paa det heftigste ud naar de vare fortrydelige, gave ham de bitterste Irettesættelser naar han ei havde givet dem Underretning om de ligegyldigste Ting, for Ex. om et Budskab, hans Gemalinde havde faaet af en Veninde. (Hr. Rothe de Gladiis p. 84. Ancherſen de Solduriis in Opuſc. min. p. 294.). Lode sig opvarte ved Taffelet af Prindsesserne, (Torfæus Hiſt. Nor. T. I. P. 224. 223.), og tvunge Dronningen at bøde deres Klæder o. s. v. De 12 viiseste af Hofbetienterne vare tillige Biesiddere i den kongelige Ret, og forsagde deres Herre ei aleene Kiendelsen i Stridigheder, men opløsede ogsaa mørke Taler, hvilket dengang var en Statssag, hvorpaa ofte deres Herres og Landets Anseelse beroede.

d) Disse Folk lode sig endog tillige med deres Herre sætte i et Fartøi og levende begrave, som for Ex. skal være skeet ved den danske Monark Regnar Lodbrocks Jordefærd. Dog vare de tidt skiødesløse i at bevogte deres Herre. Thi man finder mange Exempler i de gamle Sagner, at Kongerne af enkelte Fiender uden Modstand ere blevne saarede, slæbte efter Haaret, og tillige med deres Huuse ere blevne opbrændte, og Gierningsmanden er dog kommen ubemærket derfra.

hold for deres troe Tieneste. Kun sielden fik de ogsaa overordentlige Foræringer, for at tvinge de Svagere blant Folket til at giøre Kongens Villie. Af disse **Hirdsmænd** tog Kongen sine e) **Jarle** eller Statholdere, hvilke han bortsendte i langtbortliggende Provindser, for i hans Sted at pleie Retten, at vedligeholde hans Anseelse hos Folket, at forekomme Opstand, at giøre de kongelige Befalinger bekiendte og udføre dem, og at inddrive Afgivterne. **Gestir** vare kun hos nogle Hoffer, og maatte om Sommeren paa Søen giere Bytte for Kongen, og til Juulefesten overlevere deres Herre det. **Huuskarlar** forrettede Tienesten i Huuset, besørgede Huusholdningen, og opvartede ved Giestebudene naar der var Mangel paa Svenne, og udgiorde, ligesom de Gemeene, Livvagten. f).

e) Torfæi Hist. Nor. T. I. 434. 224. Sielden var Jarlsværdigheden arvelig. Torfæus l. c. p. 179. 291. 280. 281.

f) Anchersen de Hospitibus Gestir appell. Hafniæ 1762. & in Opusc. minor. p. 1. Id. de Solduriis in Opusc. minor. 410. 176. 259. 252. 294. Saxo Gram. ed. Franc. p. 29. Pontoppidani Vestigia l. c. 284. 292. Torfæi Hist. Nor. T. III. p. 60. T. I. p. 225. 227. 221. 236. 223.

An-

Anden Afdeeling.

Kongeriget Norges Forfatning til Hedenskabets Tid.

Norge var førend det 9de Aarhundredes Begyndelse ei en saadan Stat, som Sverrig og Danmark; thi disse Riger havde deres Overkonger i Upsala og Lethra, men i Norge herskede mange smaae uindskrænkede og svage Mænd, som vel ved et Slags Sprog, Sæder og Sædvaner, for endeel og ved Blodsforvantskab og fælles Søetoge, bleve holdte i en svag Forbindelse, men ei adlydede nogen høiere Monark. Udlændinge, som ei vidste noget af denne republikanske Forfatning, holdte alle nordlige Søekanter for Deele af eet Rige, og gav dem formodentlig det Navn Nordsoerige eller nordlig Strandkant. Thi det tydske Navn Norwegen er afkortet, og betyder snart Nordsøen (Norwegg), snart en Landstrækning (Weg) g). Indvaanerne selv kaldte disse Lande det nordiske Øe- eller Nordrige (Norrige). Engelænderne derimod Northmanneland eller Nordlændernes Land h). Kanskee var hiint Navn allerede i det første Aarhundrede bekiendt, thi Plinius taler om en Nerigon, hvilken,

g) Hr. J. R. Schøning Afhd. om de norske Folks Oprind. p. 219. De Norske hede i det gamle Landesprog Norránn, (Hr. Schøning N. R. H. I. p. 61.), desligeste Baggi og Norbagger, (Langebek S. R. D. II. 605.), det sidste Navn er endnu i Holsteen og nogle Naboeprovindser brugeligt, men bruges nu kun til at betegne norske Heste. Hiint Ord Norránn bemærker tillige i det gamle islandske Sprog Nordvinden. Nogle Skaldre kaldte Norge Noreygie, til Erindring af den bekiendte Erobrer Nor. Hr. Schøning Norske R. Hist. II D. S. 27.

h) Periplus Otheri Halogalando Norvegi ut & Wulfstani Angli jussu Aelfredi Magni Anglor. Regis Seculo a Nativ. Christ. nono factis ab ipso Rege Anglo, Saxonica lingva descriptus, editus ab Andrea Bussæo Havn. 1733. & in Langebek Script. rer. Danic. T. II. p. 106-123. De adspredte Efterretninger af de romerske Jordbeskrivere og indenlandske Historieskrivere finder man omhyggelig sammenlignet i Hr. Prof. Schønings Forsøg til de nordiske Landes særdeles Norges gamle Geographie, som, oversat i det tydske Sprog og forsynet med Prof. Schlœzers Anmærkninger, ogsaa findes i den 31te Deel af den Algemeine Welthistorie.

hvilken, dersom den ikke betegner kanskee Nerung, maae være dette Rige.

Efter Othersˌ Beretning, den yderste Indvaaner i Norge mod Nord, blev Norge i Aaret 875 indsluttet af Biarmaland, Qvænland, Sviarike (Sverrig), Gothland og Danmark. Mod Norden var over Helgoland eller Holgoland ingen norsk boesat Mand at finde, og det nu værende Finmarken var en Ørken, i hvilken nogle Finner streifede omkring, og ernærede sig om Sommeren af at fiske, og om Vinteren af Jagten. Other og nogle sydligere Normænd seilede tidt langs med Strandbredden til paa hiin Side af det hvide Hav, og inddreve Tribut af Finnerne, som bestod hos en riig Fin af 15 Maarskind, 5 Rensdyr, et Biørneskind, 10 (Eimer) Spande Fiær, en Kiortel af Biørne- og Odderskind; 2 Skibstove af Hvalfisk og Sælskind, hvert til 60 Alen. Other havde selv ingen Overherre, og vidste ei hans Eiendoms Grændser, thi han var aldrig til Lands kommen til det hvide Hav. Hans Huusholdning bestod af 600 Rensdyr, 20 Stude og lige saa mange Sviin og Faar. Han drev Avlingen med nogle Heste, og lagde fornemmelig Vind paa Hvalfiskefangsten. Denne Fangst kastede meget af sig, thi Other dræbde engang i to Dage 60 Fiske, af hvilke nogle vare 50 og nogle 48 Alen lange. Desuden fangede han en stor Mangde Hvalrosse, hvis Tænder bleve bragte til Tydskland, Danmark og Engeland, og hvis Skind han lod forarbeide til Skibstove. Beormas eller Biarmaland var indtil det 13de Aarhundrede et samojedisk Kongerige, beboet af et temmelig sædeligt og riigt Folk, ved det hvide Hav og Dvinafloden, i de permiske, archangelgorodske og nogle andre russiske Gouvernementer, og blev efter Others Tid flittig besøgt af Friebytterne, ford Biarmelænderne gierne dreve Handel, og havde Overflødighed af Guld, Sølv, Metaller og Levnetsmidler, og giemde deres Skatte i deres Forfædres Grave og i deres fornemmeste Afguds Jomalas ubeboede Tempel. Dette skeede indtil Aaret 1222, da tvende norske Hofmænd forctoge sig det sidste Tog med 4 Skibe, og komme hiem igien med meget udbrændt Sølv og Peltsverk i). Strax derefter skal Biarmeland have været blevet forstyrret ved Tartarerne. Som det synes, saa hidstammede de af dette Land, som Tid efter anden bebygde Finland, Lapland og Finmarken. Disse kaldte sig selv Sabmeladzh eller Morads-

i) Snorro, S. 632.

Moradsindvaanere, men bleve af Normændene siden det 12te Aarhundredes Begyndelse kaldte Lapper eller Omlebere og Heremestere k). Mellem dem og Normændene var en evig Strid. De, som boede i Storfyrstendommet Finland, gik over Botn og faldt over Fieldet ind i Norge, allerede til Othérs Tid. Normændene hævnede sig igien, og behandlede alle Finner fra Nordland af til det hvide Hav (Gandvik), Ulatræsk, ved Cajania, Biarmeland, (Permien), Jotland, Chunegaard eller Qvænland, Finland eller det egentlige Sverrig, som deres skatpligtige Underdaner. Dette egentlige Sverrig udgiorde tillige med den ubeboede store Eidaskov og Øen Danaholm i disse Tider den norske Landgrændse.

Kongeriget Norge blev, i Følge de ældste indenlandske Beviser, inddeelt i Norreyge, Elfom og Halogaland; siden i det 12te Aarhundrede i Noreg, Finmark og Halogaland, eller i Viken, Hordaland, Upland, Thrandheimur, Halogaland og Finmork. Halogaland er nu et Fogderie i Stiftet Trondhiem. Thrandheimur eller Trondelafvit er det nu værende Amt Trondhiem eller Norrs gamle Rige, og for ham de othinske Prindsers. Viken og Upland indbefatter Stiftet Christiania; Hedemarken, Guldbrandsdal og Romerige bleve regnede til Upland; Ringarige, Hadeland og Toten til Vigen. Noreyge synes at være det nu værende Norge Nordenfields, og Elfom derimod Sondenfields. I disse Landes Begreb laae følgende 27 Fylker eller Provindser, i hvilke Kong Hakon Athelstan skal have fordeelt alle sine Stater l).

I Norge Nordenfields.

1) Thrandheimur eller Trondhiem, det ældste norske Kongerige, af hvilket 8 mindre Kongeriger ere udspirede, hvilke ved det norske Monarkies Stiftelse dog igien bleve foreenede; nemlig 1) Aunafylke eller Idri og Ytterøen (nu Inderøen). 2) Sparbyggia (nu Spareboe). 3) Væradal (Værdal). 4) Skaun (Skogn). 5) Stiørodal (Størdal). 6) Strindar (Strind). 7) Gaulardal (Guldalen). 8) Orknadal (Ørkedal).

2) Ha-

k) Alg. Welthistorie 31 Thl. S. 301.

l) Norriges Beskrifvelse, kortelig tilsammen fattit af D. Peder Claussøn 1632. Torfæi Hist. Norvag. p. 36. Hr. Professor Schønings Norges Riges Histor. 1 D. p. 72. o. s. v.

2) Halogaland, et Rige, som allerede Jornandes, en italiensk Skribent i det 16de Aarhundrede, nævner, og hvortil alle nordlige Øer og Finmarken selv (Finmaurk eller Finnubu) blev regnet. Finnerne bleve inddeelede i Skritfinner (Crefennæ), som levede paa Biergene og brugde Skritskoe (Skier), og i Quæner, som levede blant Normændene i særskilte Colonier. Efter Jornandes Vidnesbyrd var der udi det 6te Aarhundrede quæniske eller finske Colonier i Vingulmark og Quinaland i Christiansands Stift, og efter den nordlige Sagn ogsaa i Quineherret ved den hardangerske Havbugt. Skritfinnerne vare Fialfinner, Soefinner, Gandfinner og Kyrialænder. Fialfinner eller Fieldfinner kaldtes de, som streifede omkring paa Fieldet, besynderlig i Finmarken. Soefinner, de som opholdte sig ved Strandbredden af det engelske Hav eller Nordsøen, i Finmarken og Halogaland, og ved Botn i Helsingland. Gandfinnerne, som og kaldtes Terfinner og Rerefinner, vare til Others Tid meere sædelige end som de øvrige Finner, og boede i den nu værende Mouremanskoy Leporie indtil Floden Kola. Kyrialænderne besadde det nu værende Karelien, og stode Nord paa fra Strømmen Ula af under norsk Hoihed, indtil den svenske Konge i det 14de Aarhundrede bemægtigede sig dem. Efter den Tid tabde Norge ogsaa Hoiheden over de lappiske og svenske Ørkener, og efter 1690 ogsaa den russiske Mouremanskoy Leporie. I de gamle Normænds Sprog hedde det hvide Hav Gandvik; Iishavet over det hvide Hav Dumbs Haf; Jugorien og Pezora, Jotunheim eller Hundingialand; Botns Havbugt Kyrialabotn; Nordsøen Norvegg, Englands Haf eller Vestrasalt; Finmarken Morkin eller Finaland; og Botnien tillige med den svenske Lapmark, undtagen Kimi Lapmark, hvilket hørde til Qvænland, Ymisland. Den berømteste Egn i alle finlandske østlige Landskaber var Trommefield, eller Strandkanten ved Nordsøen i Fogderiet Tromson, fordi der paa samme var ligesom en hoi Skole for Troldom, til hvilken de Norske pleiede at sende deres Børn.

3) Naumudala Fylka, nu Nummedalen, og

4) Nordmøra Fylke, nu Nordmør, to Kongeriger.

I Norge Søndenfields.

1) Raumsdals Fylke (Romsdalens Fogderie).

2) Sundmora Fylke (Sundmør).

3) Fior-

3) Fiorda Fylke, nu Fogderiet Nord- og Sundfiord, et gammelt Rige, som allerede i det 6te Aarhundrede under Navn af Fervir synes at have været Jornandes bekiendt.

4) Fialæ Fylke (den nordre Part af Fogderiet Sogn).

5) Sygna Fylke (Sogn).

6) Nordhaurdra Fylke (Nordhord).

7) Hardangra Fylke (Hardanger).

8) Sundhaurdra Fylke.

9) Rygiar Fylke eller Rogaland (nu Ryfylke).

10) Jadar Fylke eller Jatria (Jedderen).

11) Lithar Fylke, hvorudi laae Lister og Quinesdal, hvilket Jornandes kalder Finnaithernes Land, ligesom hiint Liothida.

12) Agda Fylke, et ubestemt Rige, som blev deelt i Øst- og Vestagda, og mestendeels indbefattede den vestlige Deel af Stiftet Christiansand over Jedderen og Lister, undertiden ogsaa begge disse Fylker selv.

13) Thelemaurk, fordum Tyle, nu Tillemarken, den ældste beboede norske Provinds, hvortil fordum den heele sydlige Søekant hørde, og som rimelig længe for Christi Fødsel blev besøgt af phøniciske og brittiske Kiøbmænd.

14) Vestfolden eller Vestfylda Fylke, Strandkanten mellem Christiansand og Christiania. Dette Fylke blev af Skipperne regnet til Vigen, og i de ældste Tider kaldet Vestmøra.

I Vigen.

15) Ringariki (Ringerige).

16) Hadeland Fylke og Tomia eller Grænland.

17) Ranariki eller Granafylki, eller Vika i nøiere Forstand, et Rige, som allerede førde hiint Navn i det 6te Aarhundrede, men nu er endeel af Vermeland og Borgsyssel.

18) Alfsheim og Elfar Fylke eller Markland, et gammelt Rige, nu det svenske Bahuus Lehn.

19) Vingulmørk eller Austfold, et lige saa gammelt Rige, nu største Deelen af Borgesyssel eller Smaalandene.

I Opland eller Uplandum.

20) Raumariki eller Raumarige, som tidt blev regnet til Vigen.

21) So-

21) Soleyar eller Solveid og Markland ved den vermelandske Grændse.

22) Heidmark, nu Hedemarken.

23) Gudbranzdali.

Det synes, som at Kong Hakon havde indrettet disse Fylker efter de gamle Riger og Stater; thi man finder, at endog for hans Tid disse Landes Besiddere, som dog tidt bleve deelte i endnu mindre Stater, have kaldet sig Fylkis-Konger eller Krigshærs-Konger, af det Ord at fylke, at opstille en Krigshær i Slagtorden. Naar disse Fylkes-Konger bleve fattige, ei kunde føre kongelig Stats, og ei kunde opstille en Krigshær, antoge de Navn af Jarle eller Herser. Midt imellem dem boede paa Biergene ved Havbugterne og i Skovene mange Huusfædre, som intet Overherredømme taalede, og levede enten af Jagten, Fæavl, Agerdyrkning og Fiskefangst, eller af Stratenrøverie og Streiferier i Sverrig, Qvænland og Biarmeland. Videre opholdte sig i sikkre Havbugter, i Skiærene, paa Forbiergene, og i Besynderlighed paa de sydligste Forbierge, Skiringheal (Skiærsund), Spangereid, Seløe og Lidandisnæs, mange Næssekonger og Søerøvere, som ei heller adlydede Fylkis-Kongerne, og bestræbde sig at opføre sig haardere og grovere end de. I Fylkerne vare Stæder og enkelte Huuse, af hvilke nogle ved deres Beboere ere blevne navnkundige. Deriblant vare Staden Steinker i Trondelavet, som Jarl Hakon opbygde og Kong Olav forstyrrede; Staden Vedøe i Raumsdal, hvoraf endnu er en Kirke tilovers, Kaupanger i Sogn, Bergen, Stavanger og Tønsberg. Videre de store kongelige Gaarde eller fornemmeste Vaaninger, Hlada, Sule og Saxhaug i det Trondhiemske; Syrstrand ved Kaupanger, Fidje paa Øen Størøe, Alrekstad og Sæheim, ei langt fra Bergen, Udstein, Augvaldnæs paa Øen Karmen, Geirstad og Sæheim ved Tønsberg. Men en Stad var i de Tider en Plads, beboet af 3 eller 4 Huusholdninger, som hverken var befæstet eller forsynet med besynderlig Øvrighed, men som havde en god Havn og blev tidt besøgt af Handelsfolk.

Blant alle Normænd holdtes de Elvargrymer i Bahuus Lehn for de forsagteste og falskeste, Tillemarkerne og Øeboerne derimod for de tapperste og stormodigste Mænd. Normændene ernærede sig vel af Agerbruget, Jagten og Fiskerie, men vare i Almindelighed næsten alle Friebyt-

tere; og tidt besluttede Huusfædrene endnu i deres høie Alder, naar de alt længe havde slaaet sig til Roelighed, paa nye at vove et Tog, naar enten en berømt Søemand søgde efter Staldbrødre til et Friebyttertog til et riigt Land, eller naar Tiden blev dem lang og Livet fortredeligt, og de derfor ved en voldsom Død snart søgde at forhverve sig Plads i Valhalla m). En saadan gammel Helt blev dog ei af enhver Friebytter antagen. Thi nogle Søekonger vare meget kræsne, og beholdte kun de, som havde en vis Størrelse og Alder, eller havde udstaaet en vis Prøvelse paa deres Styrke og uforfærdede Mod n). Andre derimod, som udrustede store Floder og behøvede mange Folk, afviisede ingen, end ikke en Svend. Det største norske Skib, hvormed man foretog sig et saadant Søetog, havde paa hver Side 15 Aarer og var 13 Alen langt. Forstavnen var skabt som en Drage, og Siderne vare beslagne med Jernplader; men det havde ingen Fordæk, hvorfore man i stærke Regnskyl spændte Seil af Sælskind over Fartøiet. Søefolkene underkastede sig de sælsomste Love af deres Konger, uagtet de til Lands ei kunde vænnes til Underdanighed, og taalede med et friskt Mod mange unødvendige Ubeqvemmeligheder, som deres Anførere paalagde dem, aleene for at opvække Beundring hos deres Landsmænd. Søekongerne rettede deres Øiemærke, ved deres Loves Forfattelse, paa alt det som kunde befordre deres Roes o). Half, Konge af Hordaland, befalede for Exempel i det 8de Aarhundrede, at man skulde føre et sachsisk Sværd, som kun var skarpt til den ene Side, aldrig nedlade (rebe) Seilene, og aldrig dræbe eller tage til Fange ubevæbnede, svage eller syge Fiender. Ogsaa Hialmar, en anden berømt Søehelt i det 9de Aarhundrede, forbød under Livs Straf at æde raat ukaagt Kiød, eller at berøve og foruroelige Bønder og Kiøbmænd. Men saa sædelige og menneskevenlige vare kun faa Søefarere, thi de fleste blant dem pleiede hellere om Natten hemmelig at giøre Landgang paa de norske eller udenlandske Strandkanter, besætte rige Mænds Drikkehuuse og forbrænde dem med alle Giester, skiende Fruentimret, og med alt Byttet at haste til Skibene, end som at opbie bevæbnede Indbyggeres Modstand, eller om Dagen at angribe Fienders Vaaning. Derfore maatte Landkongerne og de rige

Huus-

m) Torfæi Hist. Norvag. T. I. p. 331-343.

n) For Ex. ei trak paa Munden, naar man hug dem et Saar i Ansigtet, eller naar de løftede en meget tung Steen op. Torfæus H. Nor. I. p. 185.

o) Torfæus H. N. T. I. 225. 219. 290. 199.

Huusfædre tidt opstille Vagter ved Stranden paa visse Høie, som antændte Vaerild, naar de fornam en Mængde Folk nærmede sig. Men nogle, som boede paa sær farlige Steder, som for Exempel Jarlene paa Orkenøerne, lode ved ethvert Giestebud en af Hofbetienterne sætte sig paa Taget af Drikkehuuset ved Siden af Vinduet, og give Agt paa Søen. Denne Vægter tog Deel i Giestebudet, vandt sit Horn fuldt af Øl op til sig ved et Reeb, saa ofte man drak neden under ham, og kastede det med største Styrke paa Drikkebordet saasnart han saae et ubekiendt Fartøi, for at giøre de larmende eller sovende Hoffolk Faren sandselig p).

Næsten enhver norsk Landkonge var tillige en Søekonge. Paa Landet fordrev han Tiden, ligesom alle øvrige nordlige Konger, samt hans Hustruer (thi Polygamien var brugelig i Norge skiønt sielden) og Embedsmænd, Hofmesteren, Styrmanden, Stallaren, Fændriken og Hersir, snart med Jagten, Giesteteren og Agerdyrkning, snart med at pleie Retten og med smaae Landkrige. De Domme, som han i Rettergangs-Stridigheder affagde, bleve mestendeels fældede efter de ældste Landets Indvaaneres og hans Hoffolkes Godtbefindende, og det stedse mundtlig, men aldrig skriftlig. Hans Jarl handlede i sit Jarlrige ligesaa, havde en særskilt Hofstat, og i mindre Districter ringere kongelige Betientere, som adlydde ham. Denne Forfatning vedblev endogsaa under Monarkiet, ikkun at de norske Konger dengang havde nogle skatskyldige Konger udenlands, som dog sielden betalede deres Skat, naar de ei ved bevæbnede Sendebud bleve erindrede. Kongernes Arvefølge og Rettigheder vare saavel for som efter Monarkiets Stiftelse meget uvisse og foranderlige. Tidt besteg Sønnen sin Faders Trone uden Modsigelse, og dette skeede snart altid i det ynglingske Huus og Haralds den første Monarks Stamme. Tidt fremtrængde sig en mægtig Undersaat eller den sidste Konges Morder til Herredømmet, og Indbyggerne saae roelige paa denne Begivenhed, og hyldede den, som besad Mod nok til at kalde sig Konge. End tiere udvalgde, i de smaae Kongeriger, Hofbetienterne eller og samtlige Indvaanere sig en berømt duelig Mand til Konge, uagtet han hverken ved Rigdom eller Blodsforvantskab kunde giøre Paastand paa denne Værdighed.

I Hensigt til **Religionen og Templer** vigede de Norske for Monarkiets Indførsel lidt af fra de almindelige nordiske Læresætninger og Skikke.

p) Torfæus l. c. I. 229.

Skikke. Thi de gave de Samojeders og Finners Gud Thor eller Thill Fortrinet for Othin q), og holdte dog denne Thor for en underordnet Gud, hvilken Krigslykkens Bestemmelse var betroet af Norr eller Niordur, Freyr og den almægtige Stamfader (almakte As) r). Mange Bierg- eller Fieldboer paa svenske Grændser vare Atheister eller dyrkede levende Dyr s), og næsten alle øvrige Normænd havde Orakler i deres Huuse, Huusaltere og Runestaver. I Trondhiem heitideligholdt man Thormaaneden fra den 15 Januarii til den 15 Februarii, eller Offeret om godt Slædeføre, hvilket Thorre, Konge i Jotunheim, Norrs Fader, først havde ført i Skik t).

Trondhiemmerne havde til Mære, Ud-Thrænderne til Hlada, Hordalænderne til Gaulom, Vigerne til Sciringsal i Vestfold, Fiorderne til Atleey, Sognerne til Baldurshagen, og Nordlænderne til Raudey, almindelige Templer eller Hofudstader, og desforuden var der end fleere smaae Templer (Blothuuse), som tilhørde enkelte mægtige Slægter eller Personer u). I Kongeriget Sogn havde Othins Religion Fortrinet, sammesteds fandtes det berømte Fruentimmerkloster Baldurshagen v), som var indviet til Disa og Balder, Othins Søn. I dette Kloster boede 8 indviede Jomfruer og 8 Opvarterinder, hvilke man holdte saa hellige, at der stod Livs Straf paa deres Forurettelse. Klosterets Bygninger vare omgivne med et Gierde. De bestode af et Tempel og mange enkelte Huuse, som tienede til at beherberge og bevarte Kongen, Offergiesterne og Jomfruerne, og til at giemme Skatterne og Levnetsmidlerne. De øvrige norske Templer vare sædvanligen indrettede paa følgende Maade: I en fiirkantet Gaard stod et langagtigt Huus, hvis eene Side var 100 og den anden Side 60 Fod lang, og i dette var igien et rundt affondret Kammer. Derudi stod Hovedafguden i Middelpunktet, for ham laae Altersteenen, som var

q) Wormii Monum. p. 19. Dudo de S. Quintin Hist. Norman. L. I.
r) Torfæi series Regum & Dynast. Daniæ p. 251. 479.
s) Torfæi Hist. Norvag. I. 165. 177.
t) Hr. Schøning Norges Rigshistorie, 1 D. S. 113.
u) ib. S. 307. og 11 D. p. 339.
v) Torfæi Hist. Norvag. T. I. p. 434.

var belagt med Jernplader, og en Metal-Offerkiedel, hvorudi man lod Blodet af det slagtede Offer løbe. Ved Væggen vare de mindre Guder opstillede, enten fuldkommen udhugne og beklædte, eller udskaarne paa Fiælle. For Døren af Helligdommen laae indvendig en Ring, paa hvilken Eeden blev aflagt, og uden for Aabningen af det yderste Huus i Gaarden var en dyb Brønd, hvorudi man styrtede Offermenneskene x). I nogle Templer fandt man over 100 Afgudsbilleder. I nogle var en Kone, som man holdt for Afgudens Medhustrue. Til hendes og Templets Underholdning saavel som dens Betienteres tog man i Templet en slags Told.

I de trondhiemske Fylker (Trondelagen) stode alle Indvaanere i et Offerselskab, under Anførsel af 12 udvalgte Blotmænd eller Offerhøvedsmænd, hvilke bare Omsorg for, at Medlemmerne sammenbragde de nødvendige Levnetsmidler, og efter Raden anstillede Offeret paa deres Gaarde. Kom Kongen paa sin Reise i en saadan Offerforsamling, saa forrettede han selv Offeret. Skeede dette første gang efter at han var kommen paa Tronen, saa udvalgde han af de Nærværende nogle Tienere til Blot eller Offer, og lod dem, for at erlange en lyksalig Regiering, indvie til Guderne, og derpaa henrette, ved at sønderbryde deres Rygbeen paa en skarp Steen y).

De norske Offerskikke vare følgende: Man slagtede først Stude, Kiør og Heste, og lod Blodet løbe i Offerkiedelen. Dermed bestrøg Offerhøvedsmanden Afgudsbillederne, alt Boehave, Væggene og Dørstolperne i Huuset og Gaarden. Midt i Offerhuuset antændte man midlertid en stor Ild, over hvilken Kiødet blev kaagt i store Kiedeler. Af dette saavel som af Brødet, Øllet og Miøden øsde man noget i de huule Afgudsbilleder, derpaa fortærede man Kiødet, og drak dertil af Horn og Skaaler. Høvdingen ved Offergildet og Herren af Offerhuuset lysede Velsignelsen over Folket, Maden og Drikken, og tog imod de Løvter, som en og anden Nærværende giorde. Han udbragde tre

x) Hr. Kammerh. Suhm om Othin p. 324. 333. Torf. Hist. Norvag. T. II. 393. 473. 364. 389. T. I. 178. 438. 434. 225. 230.

y) Torf. Hist. Norvag.

tre høitidelige Sundheder, som enhver maatte drikke med, nemlig: Othins Skaal, paa Kongens Seiervinding og Rigets Forstørrelse, videre Niords Skaal, og endelig Freyrs Skaal, paa et frugtbart Aar, lykkelige Tider og Fred. Siden drak enhver med sin Naboe Brages og Minnes Skaal, hiin til Heltes og Heltinders Roes, som vare omkomne i Krig, og denne til Afdøde gode Venners Erindring z).

z) Hr. Prof. Schütze Exercit. ad Germ. sac. gentil. facient. p. 97. 116.

Tre=

Tredie Afdeeling.

Om Kongeriget Norges Forfatning fra den Tid af da Christendommen blev indført indtil nu værende Tid.

Med Christendommens Indførelse i Norge forandrede sig ei alene den gudstienstlige og sædelige Forfatning, men endog Stats-systemet. Søerøveriet blev afskaffet, og Kongen førde Krig, ei for at lemlæste og ødelægge Folk, men for at erobre Lande og giøre dem til Provindser af sit Rige. Underdanerne bleve ved de christelige Lærere vante til en strengere Lydighed, og ved de selvsamme blev ogsaa lidt efter lidt Regieringen forbedret, og efter fremmede Rigers Mønster indrettet. Derved blev Riget mægtigere, og dets Konger herskede endelig fra det irlandske til det hvide Hav a).

Man inddeelte derfor i det 11te og 12te Aarhundrede det norske Rige i Kongeriget Norge i sig selv, og i Skattelandene eller de udenlandske

a) Til denne Afdeelings Oplysning i Almindelighed tiener Baron Holbergs Danmarks og Norges Beskrivelse, Kiøbenhavn 1749, til den ældste Periode Adam. Brem. Chorograph. Daniæ, og til den nyere under Christian den 4des Regiering, P. Clausson Norrigs og omliggende Øers sandfærdige Beskrivelse 1632, og A. Berentsøn Bergen Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 1656. Det ældste Landkort, hvorpaa Norge omtrent i sin Gestalt findes, er, saavidt jeg veed, tegnet af Marinus 1312, og er meddeelt i Kobberstik udi T. II, Orientalis Historiæ, anført under det Navn Gesta Dei per Francos, Hanov. 1611. En sildigere finder man i Tabulis Long. Lat. Terræ sanctæ. Syriæ, Arab. Æg. &c. — — & Scandiæ doctiss. descr. Auct. Jacobo Zieglero Landavo-Bavaro. Argent. 1536 f. Tab. VIII. p. 85. Denne synes at være Grundanlægget til alle andre og nyere Kort af Seb. Münster, Abrah. Ortelius, Bleau og Janson. De jansonske og vischerske Kort bleve ved uden- og indenlandske Tegninger og Jagttagelser saa meget forbedrede, at de maae holdes for de første fuldkomne norske Kort, og at de ere brugbare til at oplyse Clausøns og Berentsøns Beretninger. Tabet af ældre Landkort erstatter Hr. J. R. Schøning ved Tegninger, som han efter gamle Geographers Fortællinger har forfærdiget. I Henſigt til den ældste Tid, i Skrifter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagde, IX D. I Henseende til den midlere Geographie, i 1ste Deel af sin norske Rigshistorie. Paa de saa kaldte agathodæmoniske Kort, som under Ptolomæus ere udkomne, er Norge ei tilsyne.

Erobringer og skatskyldige Lande. Det egentlige Norges Grændser vare snart større, snart mindre. I Begyndelsen af det 10de Aarhundrede vare Grændserne Gautaelven eller Götaelven, Vænersøen, Vermelands Grændser, mod Gothland, Sverrig og Jarnberia eller Dalerne, og Biergene og Skovene mellem Jemteland og Finmarken. Men disse Grændser bleve snart forrykkede.

Under Kong Hakon Athelstans Regiering, som varede fra 933 til 950, gave sig, af Agtelse for denne Monark, tre Stater under det norske Rige, hvilke tildeels nogle 100 Aar tilforn vare stiftede af Normænd, nemlig Helsingland, Jemteland og Herjulfsdal eller Herdal. Hiint, Helsingland, blev 1028 igien foreenet med Sverrig, og blev ved dette Rige, uagtet Kong Magnus den 1ste tog det i Besiddelse 1034 b). Jemteland og Herdalen blev Aar 1645 ligeledes skilt fra Norge og lagt til Sverrig. Jemteland havde Ketil Jampte bebygt i Aaret 650, og Herjulf i Aaret 842 Herdalen.

Jarnberia var endnu ved Slutningen af det 12te Aarhundrede en frie Stat, som af nogle svenske og norske Konger, især af den norske Konge Sverrir, vel var bleven beseyt, men ei erobret. Vermeland hørde den ældste norske Kongestamme til som et Arvegods, men de svenske Konger erobrede det nogle gange i det 10de og 11te Aarhundrede, og indlemmede det 1097 tillige med Sunddal, Nordal, Væ, Jorddynier og Markerne ved et Fredsfordrag i deres Rige. De fastsatte tillige en nye Grændselinie mellem Sverrig, Danmark og Norge, som 1268 og 1273 blev fornyet. Den begyndte paa Øen Danaholm eller Hisingen, som blev deelt i lige Deele mellem de tre Konger af Danmark, Norge og Sverrig, og løb langs med Götaelven, Vænersøen og Eydaskoven, som skiller Norge fra Vermeland. Over de finmarkske Grændser blev 1613 oprettet et nyt Fordrag med Sverrig. Kong Christian den 3die paastod Hoiheden over det store Verdens Hav, som ligger over Finmarken, og forbød derfor 1555, 1557 og 1577 Engelænderne Farten paa Archangel. Kong Christian den 4de lod endog 1617 tage Øen Spidsbergen i Besiddelse, og kalde den Christiansberg, og tvang de hollandske Fiskere 1637 til at forlade denne Øe og betale ham Told, uagtet Nederlænderne allerede 1584 havde den samme. I Aaret 1123 erobrede den norske Konge Sigurd

b) Snorro p. 330, 257. 1028 var Kiølen og Eydaskoven Grændserne. Snorro 258.

gurd Jorsalafar det svenske Smaaland, men forlod det igien saasnart Indbyggerne vare bleven døbte. I Aaret 1305 kom **Nordhalland** som et dansk Lehn til den norske Kongestamme, men endogsaa dette Land blev igien tabt. I Aaret 1658 tabde det norske Rige en af sine ældste Provindser, nemlig Trondhiems Stift og Bahuus Lehn; dog, Sverrig gav det første igien tilbage 1660, men det sidste er siden den Tid skilt fra Norge.

Det faste Land af Norge blev i de ældste christelige Tider i forskiellige Hensigter inddeelt i **Bispedømmer**, **Skibreder** og **Fylker**, Laugstole og Lehner. Inddeelingen i Bispedømmer eller Stifter, er, som det synes, indført 1152. De gamle **norske Stifter** ere Erkestiftet Trondhiem og Bispedømmerne Bergen, Stavanger, Opslo og Hammer. Langt ældre er Inddeelingen i **Skibreder** c) eller Landskaber, hvoraf ethvert maatte udruste et Skib og 12 Mand. En saadan Skibrede bestod tidt af nogle Fylker, og et Fylke igien af Sysseler og Herreder. **Laugstolenes** Antal var ei altid bestemt. I Aaret 1223 vare disse Laugstole Trondhiem, Gulating paa Øen Guløe ved Bergen, i Ryefylke, i Vigen, i Heidemark og i Opland. I Kong Magni norske Lov finder man 15 Laugstole, nemlig: Bahuus, Borgeting, Edsvold, Opland, Augdeside, Bergen, Jemteland, Finmark, Vigen, Opsloe, Tønsberg, Skeen, Stavanger, Trondhiem og Steegen. Kort for den almindelige Rigsforandring 1660 var en Laugstoel for Vigen i Friderikstad, i Opslo, i Tønsberg, i Skeen, for Augdeside i Stavanger, for Bergens Stift i Gulating, og i Trondhiem. Kongens største Lehnsmænd boede 1306 og 1343 i Stæderne Trondhiem, Bergen, Opslo og Tønsberg, og 1436 ogsaa i Borgsyssel. Disse sørgede for Krongodsernes Forvaltning, hvilke dog ved Kongernes Gavmildhed Tid efter anden bleve formindskede. Dette nødde Kongen 1537 ved den lutherske Reformation at inddrage Bispernes Godser, og at giøre Klosterne verdslige og forvandle dem i smaae Lehn, som snart bleve betroede til een snart til fleere Lehnsmænd. I Aaret 1656 bestod Norge af 14 Hovedlehn, og ligesaa mange smaae underliggende Lehn.

c) Hr. J. R. Schøning angiver i sin norske Rigshistorie, II D. S. 369, af sikkre Kilder, i de ældste Tider 80 Skibreder i Trondelaget, og 9 i Nummedalen, videre til Magnus Lagabæters Tid 279; til den Tid, da Gulatingsloven blev forfattet, 292 Skibreder. Til de sidste maae endnu lægges 20 for Sundmøer; følgelig havde Norge i det 14de Aarhundrede 312 Skibreder.

Besidderne af disse Lehn stode umiddelbar under Regieringen, men Fogderne vare dem underkastede. I fornævnte Aar 1656 var følgende geographiske Forfatning i Riget.

Det sydlige Norge indbefattede 3 Stifter: Opslo, Stavanger og Bergenhuus. I **Stiftet Opslo** vare 5 store Lehn, Bahuus, Tønsberg, Eger med Brunlaug, Agershuus og Bradsberg.

Hovedlehnet Bahuus eller **Vigen** var fra Aar 1523 til 1530 i de Svenskes Vold, og blev 1658 af dem paa evig foreenet med deres Rige. Derudi laae det lille Lehn **Draxmark Kloster**, 5 Fogderier, 4 Skibreder, og Stæderne Bagahuus (opbygt 1308), **Kongahelle** eller Kongalf, Marstrand (opbygt 1132 eller 1262) og Uddevalla eller Odevold.

I **Hovedlehnet Tønsberg** var kun et Fogderie, og det 1533 ødelagte Slot Tønsberg med den ældgamle Stad Tunum eller Tønsberg.

Hovedlehnet Brunlaug eller Brunlauf og Eger havde et Fogderie og to Ladepladser eller Havne for Trævare, nemlig Laffvervigen eller Laurvig og Langesund.

I **Hovedlehnet Aggershuus** vare 5 underliggende Lehn: **Bernøe Kloster**, **Onsøe Kloster**, **St. Marie Provstie**, **Nonneklosteret** og **Ide og Marker Lehn**; videre, 11 Fogderier, Stæderne, Friderikstad (opbygt 1567), Hammar, Opslo og Christiania, og tre store Ladepladser, Koppervik, Bragnæs og Drasen (Drammen). I Hammerkaupanger i Fogderiet Hedemarken blev 1152 det oplandske Bispedømme stiftet, som 1537 er foreenet med Stiftet Opslo. Samme Stad var fordum meget riig og stor, men forfaldt Tid efter anden, og blev endelig 1567 ved en svensk Krigshær ganske ødelagt. Opslo eller Asloia i Oslar Herred, er bygt 1049 og strax derpaa bleven til en vigtig Handelsstad. For den lutherske Reformation boede der en Rigsstallar, videre en Rigskanzler, som tillige var Magister capellarum regis og Provst til St. Marie, og Bispen. Der var ogsaa en Domkirke og den hellige Halvards Grav; hvilken de Norske særdeles dyrkede, og Rigsstændernes Forsamlingsplads, hvilke trende gange om Aaret holdte høieste Ret sammesteds. I Aaret 1624 blev denne Stad lagt i Aske. Man opbygde derpaa en nye Stad, som blev kaldet Christiania, og aleene Forstaden beholdt Navnet Opslo.

Opslo. Oven for denne Stad paa et Bierg ligger Slottet Aker- eller Aggershuus.

I Hovedlehnet Bradsbierg eller Skyesyssel er Fogderiet Tillemark d), og Staden Skine eller Skeen.

Stiftet Stavanger bestod af to eller tre Hovedlehn, nemlig Stavanger, Mandal, Nidenæs og Lister. I Stavanger Lehn vare 3 Fogderier, det underliggende Lehn Udsteen Kloster, og Staden Stavanger, i hvilken indtil Aaret 1682 Bispen af Christiansand har havt sit Sæde. Staden Christiansand ligger i Mandals Lehn, og er opbygt 1641.

I Bergens Stift laae tre store Lehn, Bergenhuus, Halsnoe Kloster og Hardanger, og 4 smaae Lehn, Munkeliv Kloster, Lyse Kloster, Allehelgens Gods og Giedske Gods, tillige med otte Fogderier, af hvilke 2de fordum havde været to Lehn. Kaupanger, som blev forstyrret 1182, og Bergen, den vigtigste Handelsstad i heele Riget. Staden Bergen er opbygt 1069, og var fordum større og folkerigere end som nu. Den gamle Domkirke, i hvilken mange Konger ere kronede og begravne, afbrændte 1551. Kongerne havde i denne Stad ei aleene et Slot, men endogsaa et stort Spisehuus til at beverte Rigsstænderne udi, hvilket var opført 1247, og var 90 Alen langt og 60 bredt. I Aaret 1251 blev det tydske Contoir i Staden anlagt, hvilket 1561 tabde endeel af sine Privilegier. Til de Soefarendes Sikkerhed ere allerede i det 12te Aarhundrede i Klipperne af Bergens Leed eller den Havbugt, som er mellem Skiærerne og Strandkanten, store Metalringe befæstede, ved hvilke store Skibe kan bindes fast.

Det nordlige Norge eller Trondhiems Stift indeholdt 3 Hovedlehn: Trondhiems Lehn, Vardoehuus Lehn og Nordlandene.

Til Trondhiems Lehn hørde 13 Fogderier og Landskaber, og deri vare 3 smaae Lehn, Romsdals Lehn, Reins Kloster og Tutteroe Kloster. Landet Herdalen eller Herjolfsdalur og Jemteland, desligeste Guledal, hvilket den 14de September 1344 for en stor Deel forgik tillige med 48 Kirker og Gaarde og 250 Mennesker, og siden blev begravet i Sand, vare iblant hiine Fogderier. Den eeneste Stad i dette Lehn var Trondhiem eller Nidaros ved Nidstrømmen, i hvilken fra Aaret 1152 til 1537 Erkebispen af Norge

d) I de sildigere Tider vare Tillemarkerne i et slet Rygte. See Torfæi Hist. Norvag. T. I. p. 55.

Norge boede. Denne Herre levede prægtigere end som Kongen, og havede paa St. Olavs Fest, da Kong Olavs Helligdomme bleve baarne omkring, af Pillegrimenes Offer tidt 4 til 5000 Mark Sølv, og desforuden blev ham betalt Kopskat af Sverrig og Norge. Han eiede et fast Slot Steenvigsholm og betydelige Landgodser. Den berømte prægtige Dom- eller Christkirke blev ved Enden af det 12te Aarhundrede med stor Bekostning opført af hugne Steen, men i Aaret 1530 ved Ildsvaade indtil Choret ødelagt e). I samme ere fra Aaret 1018 til 1162 Kongerne blevne begravede, og Beenene eller rettere den hellige Kong Olavs uforraadnede Legeme i tre Liigkister bleven forvaret. To af disse Kister vare med Sølv og Guld overtrokne og besatte med Ædelsteene. Kostbarhederne af disse Liigkister bleve 1537 sendte til Kiøbenhavn, og Legemet blev siden begravet i Jorden. Udi denne Kirke var ogsaa indtil Aaret 1537 et berømt Bibliothek. Fra Trondhiem indtil Opslo gik den eeneste Landevei i Riget over Dovrefieldet, som allerede i det 12te Aarhundrede var indrettet saaledes som nu, og forsynet med trende Biergstuer oven paa den øde Klippe, i hvilke stedse underholdes Ild og Lys.

Lehnet Nordland bestod af 7 Fogderier, og Lehnet **Vardoehuus** af to Landskaber, Finmark og Lapmark. Det synes, som Vardøehuus var anlagt efter Aaret 1316, for at afholde de Qvæner og Kyrialænder, hvilke i Aaringerne 1271, 1279 og 1302 faldt ind i Finmarken, og siden Russerne, som allerførst 1313 og 1316 synes at have streifet til Helgeland. Det var Kyrialænderne allerede 1252 forbuden af deres egen Grosførste Alexius, at foruroelige Finnerne, hvilke paa den Tid i alle Lapmarker vare den norske Konge underdanige, men, som det synes, agtede de ikke dette Forbud f).

Finnerne boede indtil Christian den 4des Tid, deels ved Havbugterne af de Lehn og Fogderier, som ligge over Nummedal, og nærede sig sammesteds af Fiskefangsten, af Rensdyr, af Skibsbyggerie og Søefarendes Overtroe, som de solgde god Vind til og forskaffede en lykkelig Fangst eller gode Efterretninger hiemme fra; tildeels droge de omkring paa Fieldene paa Jagt, og søgde Foder for deres Fæe. Under den romersk-catholske Regiering bleve de tilvennede, som det synes 1353, at indfinde sig eengang

e) Justitsraad Schønings Beskrivelse over Domkirken.

f) Snorro p. 744. Geschichte von Finland, Lap- und Finmarken i Algem. Welthist. 31 Thl. S. 460. Dänische Bibliothek VI. St. p. 601.

engang om Aaret ved en Kirke, for at betale Præsterne deres Afgivter, bievaane en Messe, lade deres Børn døbe og annamme Nadveren. Men desuagtet beholdte de deres Afguderie, og tilbade adskillige Guder, men fornemmelig Jubmal eller Jomala og Thor, eller rettere nogle uformelige Klodse og Steene, som de opsatte i Huuler eller mørke Busker, kaldte Thor og Jubmal, og dyrkede ved at ofre dem Been og Horn. Ved Siden af disse Afguder giemde de i en Æske deres indbildte Skyts- og Troldomsaander (Gan), som de formeenede sig at kunne bruge som deres Tienere, eller egentlig en vis Art Fluer. Til deres Troldom brugde de en Tromme, som var bemalet med sælsomme Træk og Billeder. Paa denne kastede de smaae Steene eller Spaane, derpaa sloge de derpaa, og af den Stilling, som Steenene giorde med Figurerne, giorde de Udtydninger, hvoraf de spaaede tilkommende eller ubekiendte Begivenheder. For det øvrige troede de paa en Skaber af heele Verden (Saracka), paa en heel god og en heel ond Gud, Jubmal og Perkel, og en Overgud Thor. Men de indskrænkede kun disse Guders Magt paa dette Liv; thi af det tilkommende Liv og Sielens Udødelighed havde de aldeles intet Begreb.

Udi Aaret 1335 anlagde de svenske Geistlige allerførst en Kirke i Lapland ved Pitheaa, og 1350 lagde de Grundvolden til den anden til Torneaa g). Til samme Tid sendte de Norske geistlige Mænd blant Finmarkerne, men deres Omvende-Nidkierhed blev kold. Endelig anbefoel Dronning Margaretha 1389 de svenske Biskoper, at sørge for Omvendelsesverket. Kong Christian den 4de lagde 1631 finske Catechetskoler an i Trondhiem, og forærede de nordlandske Præster Kongetienden, for derved at forpligte dem til at omvende Finnerne. Siden arbeidede Biskop Erik Bredal af Trondhiem, især fra Aaret 1658 af, paa Hedenskabets Udryddelse i Finmarken. Men disse Anstalter vare ei af stor Nytte, fordi Finnerne havde Afskye for Præsterne, og sværmede omkring i et ubeboeligt Land, hvor Præsterne ei kunde følge dem. Endelig stiftede Kong Friderik den 4de 1706 den finmarkiske Mission, som 1714 lod den første Kirke i Finmarken opbygge, og selv 1722 fuldkommen blev indrettet; ved denne er Afguderiet nu næsten reent udryddet. Til Christian den 4des Tid reiste de svenske Fogeder hemmelig giennem alle finmarkiske Egne, og inddreve Skat. Men Kongen fik det at vide, lod dem med Magt holde der-

g) Allgem. Welthist. 31 Thl. S. 472.

derfra, og tvang den svenske Konge 1613 til at lade sin Paastand paa de finmarkske Finner og Lapper fare. Mod Rusland ere Grændserne 1252 og 1601 nøie bestemte, men desuagtet begyndte 1696 den russiske Bojar til Kola at inddrive Skat i det Distrikt mellem Varanger og det hvide Hav. Dette Distrikt er efter adskillige Modsigelser fra det danske Hof endelig blevet foreenet med det russiske Rige under det Navn Mouremanskoy Leporie. Ved Havbugterne hialp Finnerne tilfældigviis noget til Bebyggelsen Nord paa; thi de udryddede Træerne for at brænde eller fortømre det, og forlode Stedet saasnart Skoven var ødelagt. Og derpaa droge de nærmeste Normænd i deres Sted, og anlagde Agre, Fædrivter og Vaaninger.

Skatland, eller den norske Konges skatskyldige Land, bestod af følgende Stater og Riger: Grønland, Viinland, Markland, Island, Færøer, Orkney, Hialtland, Søderøer, Anglesey, Dyflin, Ulster, Connaugt, Neapel og Sicilien.

1. **Grønland** eller Grænland er bleven opdaget i Aaret 982 af Islænderen Erik, bebygt 986, giort skatskyldig 1023, og 1261 fuldkommen foreenet med Norge h). De Norske bebygde alle beboelige Egne ved Søebugten i dette Land, og udbredede sig mod Østen og Vesten. Den østlige Egn, **Østerbygd**, blev adskilt fra den vestlige ved Fielde, og havde aleene ved Søefarten Samqvem med samme. I Aaret 1000 bleve Indvaanerne christelige, og oprettede 1122 et Bispedømme, som skattede til Paven som Tiende 127, og til Peders Penge 3 Lispund Hvalrostænder i). I **Østerbygd** var 190 Avlsgaarde, 12 Kirker, 2 Klostre og 2 Byer, **Gardar** Bispens og den kongelige Statholders Sæde, og de norske Kiøbmænds Vare-Magazin, og **Albe**, som og det første norske Plantested Brattalid. I **Vesterbygd** laae 4 Kirker og 110 Gaarde. Ei langt fra Gardar vare heede Bade og Kilder, og behagelige Haver, som ved disse Kilder bleve vandede. Disse Steder bleve ved en heftig Pest giorte

h) Torfæi Grönlandia antiqva Havn. 1715. ejusd. Vinlandia antiqva eod. H. Hr. Cranz Historie von Grønland, Barby 1765. Fortsetzung 1770. Cl. Chr. Lyscanders grønlandske Chronica 1608. Arngrim Jønssøns Beskrivelse om Grønland, oversat af A. Bussæo, Kiøbenh. 1732. 8. som i Grundsproget (Grønlands Saga) 1688 er trykt til Skalholte. Hans Egedes gamle Grønlands nye Perlustration, Kiøbenh. 1729. Ed. II. 1741, under Titel: Beschreibung und Naturgeschichte von Grønland, übersetzt durch Johan Georg Krünitz, Berlin 1772.

i) Hr. Cranz Forts. S. 343, og Hr. Justitsr. Schlegels Samlung zur dänischen Geschichte, 1 Band S. 174, begge af det vaticanske Archiv.

giorte folkeløse. I de vestlige Egne komme 1279 Skrællingerne eller Innuits af Terra Labrador med en liden Flode, og dræbde alle Mennesker som de forefandt. De østlige Grønlænder erfarede denne Ulykke for sildig, og fandt, da de hastede deres Landsmænd til Hielp, aleneste deres Fæe og Boehave, som de tog med sig. Fra den Tid af ophørede Seefarten mellem Norge og Grønland. I de Aaringer 1406, 1433 og 1461 udnævnde Paven endnu grønlandske Bisper, hvilke i det mindste reiste af til Grønland, men dog tvivlede han 1448 om den østlige Meenighed endnu var til, fordi ham blev tilkiendegivet, at de Innuits eller nu værende Grønlændere i Aaret 1418 ogsaa havde angrebet de østlige Grønlændere, og deels dræbt dem, deels forjaget dem til Biergene. Siden blev Veien til det østlige Grønland saa aldeles forglemt, at man endnu hidtil ei har kundet udfinde den. I de nyere Tider vovede sig de biscaiske, hollandske og engelske Søefarere paa deres Hvalfiskejagt næsten til den vestlige Side af Grønland; men Kongerne af Norge modsatte sig denne Fart, og forsvarede, særdeles i Aaret 1431, deres Herredomme over de grønlandske Farvande mod Engelænderne. Endelig fandt 1576 Martin Forbischer k), en engelsk Søeofficeer, Forbierget af det vestlige Grønland, og den Strøm, som kaldes Forbischers Stræde, men nu er betakt med Iis. Johan Davis, en anden Engelænder, kom 1585 i Strat Davis, og Henrik Hudson opdagede 1607 Hudsons Bay. Den danske og norske Kong Friderik den 2den udsendte et Fartøi, som vel landede paa en østlig grønlandsk Strandbred, men vendte strax tilbage. Christian den 4des Seeofficerer beføere 1605, 1606 og 1607 endnu nogle nordligere Seekanter af Vesterbygd, handlede med de Vilde, og inddreve 1615 Told af Hvalfiskefængere under Grønland. Strax derpaa, nemlig i Aaret 1619, stiftede Kong Christian et grønlandsk Handlingsselskab, og udsendte Jens Munk, som kom ind i Hudsons Bay, fandt Nyedanmark, og tog alle Strandbredde af denne Bay, som han kaldte Christiansøe, i Besiddelse. Men hans Opdagelse blev ei videre ført til Nytte; Selskabet skiltes ad, og Hvalfiskefangsten i de grønlandske Farvande blev forpagtet til enkelte Seefarere, hvilke, naar Veirliget tillod det, landede paa Grønland og handlede med de Vilde. Endelig bragde Hans Egede, en from norsk

g 2 Præst,

k) Historia Navigationis Martini Forbisfori Angli prætoris ad. T. Freigie translata 1577, 1580. Hamb. 1675. la Navigation du Capitain M. Forbisler aux regions de West et Nordwest, 1578.

Præst, et nyt grenlandsk Handlingsselskab sammen til Bergen, og satte sig ned 1721 i det vestlige Grenland med sin Familie. I Aaret 1728 lod Kongen opføre en Skandse i Landet, og 1733 fattede han den faste Beslutning, at lade Grønland videre bebygge.

2. Viinland eller Estoteland, nu Terra Labrador, er opdaget af nogle Islændere i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede. I Aaret 1121 var i dette Land endnu en Kolonie, og fra Aaret 1285 til 1295 forsøgde en vis Rolof at boesætte sig og handle blant de Vilde eller Innuits paa denne Strandkant, hvilke nu kaldes Eskimos. Siden er dette Land blevet glemt indtil Aaret 1620, da Kong Christian den 4des Vaaben og Navn blev befæstet paa nogle Pæle, og opreist paa nogle Strandkanter af dette Land, til Tegn, at man havde taget det i Besiddelse. Nu arbeider nogle herrenhutisk-grenlandske Missionairer under den engelske Gouverneurs Beskyttelse paa de vilde Indvaaneres Omvendelse.

3. Markland og Helluland, to grenlandske Kolonier, hvilke skal være opdagede i Aaret 985, ere nu ubekiendte. Helluland (Hellers Land) blev allerede 870 bekiendt ved en norsk Søerøver, som fra Finmarken af blev kastet derhen i et haardt Veir, og maae enten være Biørnøen over Spidsbergen, som Kong Christian den 4de eiede 1638, eller og tillige med Markland.

4. Island, eller, som det af de første Søefarere blev kaldet, Sneeland og Gardarsholm, blev i Aaret 872 bebygt. De nye Colonister levede en Tidlang uden Love; men endelig foreenede sig at adlyde en Lagsagumathur eller Overdommer, og en Lov, som de fik af de norske Konger, ligesom og Christendommen Aar 1021. I Aaret 1029 tilstode de Kongen af Norge en Kopskat, som dog kun blev betalt af de Kiøbmænd, som kom til Norge. I Aaret 1261 og 1264 blev den republikanske Forfatning ophævet, og deres Land blev en norsk Provinds. Endelig antoge de i Aaret 1661 den 28 Junius det uindskrænkede kongelige Herredømme. I de ældste Tider var Island forsynet med Skove, og Indbyggerne benyttede sig deraf til Skibsbyggerie. Derfor var dengang Islændernes Søehandel meget vigtig, og man fandt mange Islændere i norske, irlandske og engelske Havne. Siden ere de ganske bleve udryddede, saa at Landet nu lider Mangel derpaa.

I ingen norsk Provinds var den romersk-catholske Geistlighed saa mægtig, som i Island; thi begge Bisper til Skalholt og Holum og deres Geist-

Geistlighed forkastede det pavelige Forbud om Ægteskab, og tvang de verdslige Indvaanere tidt ved smaae Krige til at være dem underdanige. Kongen anbetroede Øens Regiering 1261 til en Jarl eller Statholder, men siden til tvende Lehnsmænd, og forbedrede 1271 og 1279 den gamle islandske Lov. Efter den sidste islandske catholske Biskops Ydmygelse blev en eeneste Lehnsmand forordnet. Denne aabnede 1593 en nye Ret, i hvilken han med 24 Biesiddere undersøgde Laugmændenes Domme, fra hvilke der var appelleret. I det 11te, 12te og 13de Aarhundrede var Island Videnskabers Sæde i Norden, og i Særdeleshed Astronomiens, Statistikens, Historiens, Handelskonstens og Lovkyndighedens. Næsten enhver Islænder havde først som Kiøbmand, siden som Hofmand været udenlands, saavel for at berige sig, som og for at forhverve sig Roes og Kundskaber, som han kunde benytte sig af til sit Fædrenelands Fordeel. I Særdeleshed søgde Islænderne norske Hofbetieninger; men mange reiste til Italien, Frankerige og det forjættede Land, men vendte stedse tilbage igien, af længselsfuld Kierlighed til deres eget Land. Der sysselsatte de sig med deres Huusvæsens Besørgelse, optegnede saavel den sande Historie, som og Digte, Tankeskrifter og deres egne Begivenheder. Denne Islændernes Smag maae Efterkommerne takke for de ældste norske Begivenheders Bevarelse, som af Norske og Svenske selv bleve forglemte 1).

1) Hr. Erici Disquis. de Vet. Septentr. inprim. Islandorum peregrinationibus. Allgem. Welthist. 31 Thl. p. 558. Finni Johannæi Ep. Scalholt. Hist. ecclef. Islandiæ T. I. 1772. Eggert Olavsens og Biarne Povelsens Reise durch Island, Kiøbenh. 1 D. 1774. 2 D. 1775. Islænderne ere endnu saa hengivne til Læsning, at det paa de fleste Steder er deres eeneste Forlystelse og Tidsfordriv. Om Dagen lade de sig fortælle i deres Arbeidsstuer gamle Historier paa en sammenhængende Maade, og denne Fortælling er en Konst, som man lærer, og hvori man søger at overgaae hinanden. I de lange Nætter læses, undtagen i Fasten, gamle Sagner, og synges Viser; ja hist og her gives Folk, som maae ernære sig af at fortælle. Ved denne artige Tidsfordriv, som den kolde og mørke Himmelegn befordrer, bliver det gamle Sprog, som er saa forandret i de øvrige Nordlande, holdt vedlige i Island; thi næsten hver Mand af Almuen forstaaer de ældste Sagner. I nogle Egne er vel denne Læsning kommen af Moden allerede for hundrede Aar, fordi de Fornemme lode den være, men i Nordlandet bliver den endnu immer ved. Heraf sees, hvorfor Island næsten aleene kan opvise saa mange Søgur. Hver Bonde forsyner sig ved Vinterens Begyndelse med en Forraad af Fortællinger, og laaner saa mange sammen, som han behøver, eller lader dem paa sin Bekostning afskrive. Derfore kan baade gamle og nye Skrifter af det Slags ei blive forglemte, som det er

5. **Færøerne** bleve i Aaret 861 bebygte af en norsk Søerøver Grim Kambe, 1026 forbundne med Norge, og den 14de Augusti 1661 underkastede Kongens uindskrænkede Herredømme. Til Kirkbye paa Øen Stromøe var indtil Aaret 1533 en catholsk, og siden til 1557 en luthersk Bisskop. Den beste Ladeplads er Thorshavn m).

6. **Orkney, Orkenøer** eller **Petland**, bestaaer af 28 Øer, hvilke snart af sachsiske, snart af norske Søerøvere bleve besøgte, men endelig af norske Misfornøiede bleve bebygte, og erobrede af Harald den 1ste. Kongerne forlehnede disse Øer til arvelige Jarler eller Statholdere, hvilke dog tidt søgde at giøre sig løse fra deres Skatskyldighed og Pligt. Siden bleve de et særskilt Kongerige, hvilket den norske Kong Sigurd fra Aaret 1092 til 1103 som Prinds besad. I Aaret 1468 pantsatte Kong Christian den 1ste disse Øer til Kong Jacob den 3die af Skotland, siden den Tid have de stedse været adskilte fra Norge. Bispen forblev under den norske Erkebisskops Overinspection, indtil den lutherske Reformations Indførelse. Han boede til Kirkwal eller Kirkiuvage paa Øen Mainland (Medelland).

7. Øerne **Hialtaland** eller **Schetland** bestaae af 46 store og end flere smaae Øer, af hvilke Mainland eller Schetland er den betydeligste. De ere forhvervede Aar 964, og 1468 tillige med Orkenøerne kommen af Hænde. For Aaret 1620 vare de kun beboede ved Strandbredden. Indvaanerne tale endnu Norsk n).

8. **Øernes Kongerige** eller **Kongeriget Man** indbefattede den engelske Øe **Man** (paa irlandsk Inchegall), og 32 skotske Øer. Disse Øer, som af romerske Jordbeskrivere kaldtes de **hebudiske**, af norske Skri-

skeet i Danmark, Norge og Tydskland, og reent forgaae. Dog synes det, at denne Skiebne ogsaa forestaaer dem i Island. Thi mange Islændere vænne sig til et nyt med Tydsk, Latin og Fransk fordærvet Sprog, hvilket hist og her ved Dommerne og Præsterne kommer i Anseelse, og tabe tillige Smagen paa de gamle Fortællinger. Nogle holde meer af Naturhistorien, og udskrive begierlig en Oversættelse af det 1662 til Amsterdam trykte Theatrum Viventium, og en slet Encyclopedie af en vis Præst Jon Dadesen. Vid. foromtalte Reise efter den tydske Oversættelse 1 Thl. p. 214. 24. 187. 244.

m) Thormodi Torfæi com. hist. de rebus gestis Fereyensium, Havn. 1695, hvilket Skrift er oversat i det Tydske 1757, og paa Dansk Kiøbh. 1770. Lucas Debes Færoæ & Færoa reserata, det er: Færöernis og Færöiske Indbyggeris Beskrivelse, Kiöbenh. 1673 (i tydsk oversat ved C. G. Mengel, Kopenhagen 1757).

n) Les delices de l'Ecosse par J. Beverell, p. 1434. 1450.

Skribenter de sydlige (**Søderøer**), og af Skotlænderne **Vesterøerne**, bleve i Aaret 893 og atter 1092 erobrede af de norske Konger. Hovedstaden var først **Sodor** paa Øen Jona (Columbkiel), og siden **Russin** paa Man eller Maun. Skatkongen Reginald forærede Øen Man til den pavelige Stoel 1219 og hyldede Kongen af Engeland. Men Kongen af Norge tilintetgiorde denne Gave, og ydmygede Reginald. Ved Domkirken i Sodor ere tre store Gravhøie med nyere Paaskrivter, udi hvilke 8 norske, 4 irlandske, og 48 skotske Konger skal hvile. Af disse synes de norske og irlandske Konger egentlig at have været norske Underkonger af Sodor og Dublin, og de øvrige skotske fornemme Pillegrimme. I det mindste er dette vist, at man i heele Norden holdt denne Øe for saa hellig, at for 1209 ingen Søerøver vovede at lande paa den, og mange Naboeherrer giorde Pillegrimsgang derhen, og lode sig efter deres Død der begrave o).

9. **Angleſey** eller Man, (Mænige, Mannie eller Maney), er 1092 bleven undertvungen af Kong Magnus Barfod. I Aaret 1211 hyldede Kongen af Møen blant Søderøerne og Gudroder Kongen af Manøe Kong Ingi af Norge. Maaskee denne Konge af Manøe var Herre over Øen Anglesey p).

10. **De skotlandske Provindser Kaernarven og Kantyre** (Saltiri), ere erobrede 1098 af de norske Konger, og blevne forsvarede i Krigen 1103 og 1266. Men i Aaret 1266 bleve de solgte til Kongen af Skotland tilligemed Øeriget, med Reservation af Skatten, som Øekongerne hidtil havde betalt, for en liden Summa. Bisкopen af Søderøerne adlydede indtil Aaret 1347 den norske Erkebiskop. Skatten blev 1468 Kongen af Skotland eftergivet.

11. **De irlandske** Kongeriger **Dyflin** eller Dublin, Lymmerik, Waterford, **Ulster** og **Connaugt**, af hvilke det første 851 blev oprettet af

o) Langebek S. R. D. p. 242. Søefarere kaldte Øen ligefrem **Helgaøe**, den hellige Øe. Kongernes Historie paa denne Øe finder man grundigst i disse Scriptores T. III. p 212, og ufuldstændigere i Critical Dissert. on the Origin Antiquities Langvage Governement Manners, and Religion of the ancient Caledonians their Posterity the Picts and the British and Irish Scots, by John Macpherson, London 1768. p. 266. seq. Den nu værende Forfatning af disse Øer er beskreven i følgende 2de Skrifter: A tour to Scotland and Voyage to the Hebrides by.Th. Pennant. Chester 1772. Journey to the Western Island of Scotland by Johnson, London 1775.

p) Snorro p. 580. Om denne Øe er udkommen en Beskrivelse til **Dublin** 1723 under Titel: Henr. Rowland Mona antiqva restaurata.

af en norsk Bortflygtet, det andet og tredie derimod er erobret af norske Friebyttere 795 og 815, og forsvaret indtil 845 q), ere 1092 og 1103 af de norske Konger ved Vaabens Magt blevne bragte under det norske Rige, til hvilket de i det mindste til Aar 1111 betalte Skat.

12. Kongeriget Neapel og Sicilien underkastede sig tilligemed sin første normanniske Erobrer Greev Roger Kong Sigurd Jorsalafar som et Jarlrige. Kong Sigurd ophøiede derpaa Greven til en norsk Skatkonge, men hverken han eller hans Medregent understøttede ham i hans Feide med Saracenerne. Derfor underkastede han sig først Kongen af Frankerige, og siden Paven Aar 1130.

Det faste Land i Kongeriget Norge, lige saavel som de skatskyldige Lande, havde en Overflødighed af Ting, som de Udenlandske søgde og havde behov, og leed Mangel paa adskillige Ting, som hørde til Mageligbed og en god Levemaade. Deraf opkom lidt efter lidt en vigtig Land- og Søehandel. Denne Handel bragde den første Monark Harald Haarfager lidt i Orden. Thi han sankede sine Undersaatters Naturalafgivter i Forraadshuuse, som han oprettede til Tønsberg, og omtuskede dem i de skaanske, estlandske og ingermanlandske Havne, mod Korn, Klæder og Boehave. En af hans Jarler, Torolf, som skulde inddrive den finmarkske Skat, anlagde store Anstalter til Fiskefangst, Fuglefangst og Agerdyrkning i det Trondhiemske, sendte 878 et Skib med Sælskind og Oxehuder, Fiær og Fisk til Engeland, og tog derfor igien tilbage Viin, Klæde, Hvede og Honning r). Kong Haralds Søn Biørn til Tønsberg lagde sig med største Nidkierhed paa den udenrigs Handel, og de sildigere Overkonger i Norge førde, i det mindste indtil det 12te Aarhundrede, Handelen med egne Skibe, formodentlig fordi de ei fik deres Skatter af Undersaatterne i Penge, men i Vare, og derfor maatte omsætte disse udenrigs for reede Penge. Under Kong Olav den Hellige lærde de Norske først at kiende Myntens Nytte, og brugde den i Steden for de Vare, som forhen stedse bleve udtuskede mod andre Vare. Dengang var den finmarkske Handel alene for Kongen. Undersaatterne i Upland og Vigen bragde til Lands Salt og Sild til Vestgothland, og til Sees Træe, Tiære, Fiske, grovt uldet Tøi til Danmark, Sachsen og

q) Hr. Prof. Murray Abhandlung göttingscher Anzeigen von gelehrten Sachen, 1771. p. 132. Hr. Prof. Schønings norske Rigehistorie, 1 D. S. 515. o. f. v.

r) Kammerh. Suhm norske Handelshistorie, i Skrivter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagde, VIII. 19. IX. 117.

og Friesland. Disse samme Ting bleve og af Fremmede selv hentede, deels fra Tønsberg, deels fra Lade- og Toldpladsen Drafn (Drammen), og af Stæderne Sarpsborg og Trondhiem eller Nidaraas. Disse Pladse vare alle til allerede i Olav den Helliges Tid, som anlagde hiine, og forstørrede Nidaraas, som først var opbygt 997, men blev siden forstyrret. Normændene besøgde ogsaa Engeland, Skotland, Irland, det hvide Hav, Biarmeland og Gardarike eller Novogrod, som de kaldte Grækenland. Fra Gardarike hentede de græske Silkeklæder, Tapeter, rødt Læder og Boehave; af Biarmeland alle Slags Foerverk, som de tidt omtuskede igien mod græske Vare. Deres Vaaben kiøbde de i Normandien (Rudujarlrike), og Korn og Svenne (Livegne) tilforhandlede de sig af Landsfolket og Søerøverne i Estland. Islænderne bragde dem Hude, Fisk og Smør, og førde det Overflødige, som man ei forbrugde i Norge, til Estland og Storbritannien. I Havnen til Bergen og paa Vogens Strandbred, alle nordlændiske Hvalfiskefængeres almindelige Samlingsplads, var der stedse udenlandske Kiøbmænd fra Skotland, Engeland og Tydskland, som afhentede de norske Producter. For at betrygge Handelen og udbrede den, forbød Harald den 1ste Søerøveriet i de norske Farvande. De christelige derimod, især Kong Olav den Hellige og Magnus Barfod, straffede alle Friebyttere, som de fandt, endog dem, som havde røvet i fremmede Farvande langt fra de norske Søekanter. Dog lykkedes det først for deres Eftermænd i det 13de Aarhundrede reent at udrydde Friebytterne i Norden, efter at de christelige Geistlige havde bragt de Norske ligesom og Smaalænderne, Kuronerne, Liflænderne, Estlænderne og Svenske, som pleiede stedse at røve paa de norske Strandkanter, og især i Vigen, til den christelige Troe, og tildeels undertrykt deres Lyst til Søerøverie, tildeels henvendt den mod Saracenerne, hvilke de siden som Korsfarere plyndrede.

Kong Harald Haarderaade bemøiede sig vel for at finde Iishavets Grændser og Østersøens nordlige Strandbred, men han naaede ei sin Hensigt, og vidste ei at hans Undersaatter i Lapland just boede ved denne Havbredde. Hans Efterfølger Olav Kyrre, som herskede fra Aaret 1066 til 1087, anlagde Handelsstæderne Stavanger og Konghella, og opbygde paa den gamle Ladeplads Bergen en stor Handelsstad, i hvilken han optog nogle faa Engelske. Han formeerede Nationens Nødtørftigheder ved den udenlandske prægtigere Levemaade, som han indførde. Thi han lod sine

Huuse først broelægge, sætte Vinduer med Glas deri, og anlægge Ovne og Kaminer i dem. Han klædde sig i Silkeklæder, ligesom de Udenlandske. Han indførde Lysenes og Bægeres Brug i Steden for Ilden paa Arnestedet og Drikkehorn, stiftede St. Olavs Gilder eller Drikkeselskaber i offentlige Huuse eller Skyttinger, udi hvilke, under Bispernes Opsyn, alle Indvaanere maatte forsamle sig, naar det faldt dem ind at holde sig lystig. Disse nye Anstalter giorde, at fremmede Kiøbmænd kunde afsætte mange af deres Vare, som forhen ei bleve søgte i Norden, og bragde først de engelske og siden de tydske Kiøbmænd til den Beslutning, at boesætte sig i Bergen.

De Tydske indfandt sig, især i det 13de Aarhundrede, og nogle af dem, som vare Borgere i Lübeck, oprettede et Nederlag i Bergen, i hvilket de, med Kong Magnus's Tilladelse, fra 3die Mai til 14 September falholdte deres Vare. Dette Privilegium blev siden udvidet paa visse nordtydske Handelsstæders Selskab, eller paa den tydske Hanse, som søgde at udelukke alle øvrige Handlende fra det bergenske Contoir. I Aaret 1278 bleve Borgerne af Bremen, som ei hørde til denne Hanse, ligeledes optagne i Bergen af Kongen, og begavede med store Privilegier ved Sildefangsten. Derved opkom en stor Misforstaaelse med de hanseatiske Handelsmænd, som havde for, ei aleene at drage Søehandelen, men endog Landhandelen til sig, og unddrage sig fra det kongelige Overherredømme. Kongen mærkede denne Hensigt, og tvang de hanseatiske Kiøbmænd 1285 til Kalmar at underkaste sig den norske Lov. Derpaa traadde han med sine troe Forbundne, de bremiske Borgere, selv i Hansen, og blev ved at benaade Bremerne fremfor andre. Han befriede dem endog Aar 1288, 1292 og 1294 fra mange Tyngseler og Afgivter, som de øvrige Søefarere maatte betale. Dette opirrede Hanseborgerne og Bergenserne til Vrede og Opløb; men Kongen betvang og straffede Oprørerne, og afskaffede Borgergilderne til Bergen, som befordrede Sammenrottelsen. Men for at skille Bergenserne og Hanseborgerne ad, og forpligte hiine til Kronen, gav han 1305 dem, som havde Borgerret i Bergen, det Privilegium, aleene at handle med Landboerne. Tillige befoel han de tydske Skippere, at de i hvert Skib skulde overføre et vist Maal Korn, Erter, Bønner, Meel, Sild og Flesk til Norge, ei opholde sig over 14 Dage i Bergen, og kun sælge deres Vare i det Store, og ikkun til Bergens Borgere.

Til

Til samme Tid blev **Magnetnaalen bekiendt** blant Skipperne, som 1264 endnu var saa rar, at den svenske Birger Jarl holdt den for den største Belønning, som han kunde give en islandsk Digter. Ved Hielp af samme fandt de engelske og tydske Kiøbmænd Vei giennem det vilde Hav til Nordland og Island, i hvilke Provindser de efter gammel nordisk Maade snart handlede snart plyndrede. Dette opvakde tidt, men fornemmelig i Aaringerne 1305 og 1319, svare Stridigheder mellem Kongerne af Engeland og Norge. Den sidste norske Kong Olav ophævede, for at forekomme Snighandelen i Almindelighed, og den engelske i Særdeleshed, de Norskes Handel med Russerne giennem Finmarken, og forordnede, at Landboerne ei meer som forhen skulde bringe deres Vare til næste Havn og Varetaarn, og der sælge dem til fremmede Skippere, men føre dem fra Finmarken og Halogaland til **Vogen**, fra Romsdalen til **Vedøe**, fra Nummedalen til **Trondhiem**, og fra Sundmør og Bergens Stift til **Bergen**. Han satte og 1389 en nye Straf paa de Fremmedes Fart til Island og Grenland; men Engelænderne agtede det ei, og gave fra Aaret 1414 til 1434 Anledning til nye Tvistigheder, som bevægede Kong Christoph til at betage dem 1447 Handelsrettigheden i Bergen.

I Aaret 1443 fik de Amsterdammer Borgere den bergenske Handelsrettighed; men den blev dem 1476 igien ved Hanseborgernes Tilskyndelse betagen, hvilket tvang dem til 1490 at begive sig i Hansen. Kiøbmændene af denne Hanse arbeidede midlertid paa deres gamle Hensigters Iverksættelse, og forsøgde paa adskillige Maader at krænke den kongelige Høihed. De vilde ei stryge Vimpelen (Top-Castel) for de kongelige Slotte, forkastede den kongelige Mynt, og antoge aleeneste deres egen Mynt i Handelen. Kongen straffede disse Indgreb 1376. Derpaa foreenede de sig i Aaret 1412, at aleene Borgerne i Lübeck, Hamborg, Rostok, Wismar, Deventer, Stralsund, Embden og Bremen, skulde fare til Bergen, og at de bergenske Skippere og Contoirbetiente aleeneste skulde adlyde Overretten i Lübeck. Denne Aftale giorde dem saa mægtige, at deres Betiente i Bergen i Aaret 1455 ustraffet ihielsloge den kongelige Lehnsmand og Biskop, som vilde tvinge dem til at adlyde Kongen. Udi Aaret 1528 gik disse Tydske i Bergen endnu videre, toge tvende Kirker fra Borgerne, og forordnede til de samme lutherske Præster, som ei stode under Bispen. De forkastede dernæst de norske Love, satte sig i

Frihed fra de norske Embedsmænds Overherredømme og Jurisdiction, opvakde tidt Mytterier mellem Bergens Borgere, toge sem Haandverksgilder og især alle Skoemagere i deres Beskyttelse og under deres Jurisdiction, underholdte i de offentlige Utugtshuuse en stor Mængde liderlige Personer, hvilke de i Giestebuder gave Fortrin for de fornemmeste Fruentimmer, gave ingen Skat, og trængde de norske Kiøbmænd fra Landhandelen derved, at de sendte deres Tienere blant Bønderne, hentede deres Vare, og crediterede tydske Vare til andre Bønder. Disse Vare bestode i Guld-, Sølv-, Messing- og Tin-Kar, Sølv- og Kobbermynt, Malt, Meel, Øll, Miød, Salt, Gryn, Lærret, Silketøi, Specerier, Hatte og Dukketøi. Paa disse Ting satte de en høi Priis, og skilte derved ei aleene Norge ved rede Penge, men giorde endog den største Deel af Nationen til deres Gieldnere og Underdaner. Dette Onde fik den kongelige Lehnsmand til Bergen, Christopher Walkendorf, 1565 ved List og Magt afskaffet. Thi da han havde befæstet sit Slot vel, og forsynet det tilstrækkelig med Krigsfornødenheder, saa forstyrrede han først de offentlige Utugtshuuse, derpaa tvang han de tydske Præster og Haandverker til at adlyde Landets Øvrighed, og endelig forhindrede han alle nye Paafund i Handelen, som ei vare grundede i de kongelige Benaadninger. Til Kong Christian den 4des Tid var Forfatningen af det bergenske tydske Contoir eller Garpebryggen følgende: de forhennævnte otte tydske Stæder underholdt til Bergen 22 rummelige Vare-Oplagshuuse, hvert paa 18 til 24 Stuer, hvilke laae ved Bryggen eller Havnen, og vare affondrede fra Staden, og om Natten bleve bevogtede ved store Hunde og Skyts. I ethvert Huus boede omtrent 15 Selskaber, ugifte Kramboekarle, Matroser og Stuedrenge, hvilke under Opsigt af en Vert eller Opsynsmand aade og drak og sov i eet Værelse eller Schütting, og stode under Kiøbmændene af een af de foromtalte Stæder, og i alt udgiorde 2600 Personer. Disse solgde deres Vare til Bergens Borgere i det Store, og opstillede for Landsherren i Krigstider 100 bevæbnede Personer. De havde tydske Præster og 2de Kirker, og adlydde i Rettergangssager en Hanse-Secretair og tvende Oldermænd, hvilke bleve satte af den samtlige Hanse. Handelsbetiente bleve tagne af de Læredrenge, som enhver Handelsbetient efter eget Tykke antog. For at forhindre rige Kiøbmandssønner fra at komme i Contoiret, indførde Handelsbetienterne visse gruesomme og tidt dødelige Fastelavnsspil, som Lærlingerne maatte underkaste

derkaste

derkaste sig, og som afskrækkede mange fra at give sig i Lære paa Contoiret s)

Under Kong Friderik den 2dens Regiering erholdt enkelte Kiøbmænd fra Stæderne Stade, Hamborg og Lübeck Tilladelse at fare til Island, men Kong Christian den 4de tog denne Tilladelse 1619 tilbage, og oprettede 1620 et islandsk Handelsselskab til Kiøbenhavn. Dette stod sig indtil 1662. Siden blev den Ret at seile til enkelte Havne forpagtet. Endelig bleve 1690 og 1733 atter islandske Selskaber stiftede, som igien undergik, og det sidste i Aaret 1759. Handelen til Nordland og Finmarken blev 1623 overladt til det islandske Handelsselskab, og 1687 til de bergenske Borgere. For Handelen til Grønland bleve 1619, 1624, 1636, 1697 og 1721 til Kiøbenhavn og Bergen nordiske Handelsselskaber stiftede, men som ei længe stode ved Magt.

De Norske fik ved deres Omgang med de sydligere Nationer tidlig en Smag paa Videnskaberne, og reiste efter Christendommens Indførelse tidt ud paa udenlandske høie Skoler, fornemmelig til Paris og Bologna. De anlagde ved hver Stiftskirke en latinsk Skole, og agtede det latinske Sprog saa høit, at endog mange Konger og Fruentimmer forhvervede sig en stor Færdighed i det samme. De Geistlige studerede fornemmelig de pavelige Love og den skolastiske Theologie, og mange Store, især Kong Hakon Hakonson og Jarl Knud Hakon Gallins Søn, fornøiede sig stedse med den hellige Skriftes Læsning. I Aaret 1455 forfaldt mange Normænd, af Misfornøielse over nogle af Pavens Voldsomheder, paa at lære den græske Troes Lærdomme, og gave den Fortrinnet for det romerske Religions-System. Men Bisperne undertrykde denne Drivt, og holdt deres Kirke i Agt indtil Aaret 1537, da den heele Nation bekiendte sig til den lutherske Religion, og den romersk-catholske Gudstieneste blev afskaffet.

De lærdeste Normænd boede i nogle Aarhundrede i Island, og førgede med Omhue at bevare deres Nations Oldsager, Sprogets Reenhed, og i Almindelighed for den norske Literatur. Isluf, Biskop til Skalholt, fra Aaret 1057 til 1080, Sæmund Frode, og efter ham Are Frode, som levede 1120, og havde ligesom Sæmund studeret til Paris, optegnede de

s) Olrick om Bergens Handel, Sorøe 1764. 8. Beschreibung des deutschen Hanse-Comtoirs zu Bergen in Norwegen, Hamburg 1724 4. Baron Holbergs Bergens Byes Beskrivelse, Kiøbenhavn II. D. C. 2. 4. 5. 7. 9.

ældste Sange og Fortællinger af deres Forfædres, og forfærdigede deraf Grundlægninger til Historier og Afhandlinger om den gamle Guderlære og Moral. Endelig skrev 1216 Snorro Sturleson, en islandsk Jarl og Landsdommer, en Aarbog om alle norske Konger, med megen Indsigt, Forsigtighed og Critik, som har mange Egenskaber af en fuldkommen Historie. Til Digtekonsten havde Islænderne et lykkeligt Anlæg, og de forhvervede sig mestendeels en saa stor Færdighed i at rime, at de i største Fare vare i Stand til at udtænke et langt Digt. Oluf Hvitaskald, en Fætter af Snorro Sturleson, udkastede for Digterne en norsk Guderlære (Edda) og Digtekonst, og hans Medborgere erlangede ved deres Konst en saadan Agtelse hos de svenske, danske og norske Konger og Store, at disse stedse søgde at faae Islændere til deres Hoffolk og Poeter, og tidt begavede dem og deres Fædreneland rigelig med Gods og Benaadninger. I det 13de Aarhundrede forfaldt de Norske paa udenlandske Skrifter og Poesier, hvilke de oversatte og efterlignede i deres Sprog. Denne Smag opvakde fornemmelig Mester Biern i Trondhiem, kongelig Gesandt i Spanien, som 1257 bragde en tydsk paa Riim forfattet Heltebog med til sit Fædreneland, og oversatte det under Paaskrift: Vilkina eller Niflunga Saga. Normændene satte fornemmelig Priis paa moralske Ordsprog, og allerede Sæmund Frode skal efter nogles Meening 1090 have forfattet en Sædelære paa Vers (Havamaal). En anden norsk Hofmand, Vidkun Jonson, skrev i det 12te Aarhundrede Kongespeilet, et Verk, hvorudi der handles om Kiøbmænds, Hofmænds, Geistliges og Landmænds Pligter, og af hvilket de 2de første Afhandlinger endnu ere til, og bleve befordrede til Trykken 1768 i Sorøe. Efter Sædelæren og Digtekonsten var Naturlæren i Anseelse, men den blev, som Kongespeilet viser, dreven meget skiødesløs, og fordervet med mange overtroiske Gisninger og Opdigtelser. Paa Huusholdningsvidenskaben lagde sig vel den største Deel af Nationen, men man blev gemeenlig staaende ved de Ældres Erfaringer, og spottede gierne over eftertænkende Huusholderes Forbedringer, for Ex. en vis kongelig Betient Otto, som levede 1287, og eiede Jordegods, gav allerførst sine Heste Havre, og blev derfor spotviis kaldet Otto Hestekorn. Den udvortes Lægekonst (Chirurgien) blev ei adskilt fra den indvortes (Medicinen), men blev mestendeels ved igientagne Forsøg af gamle Qvinder, gamle Krigsmænd, ja selv af Konger, lært, og derpaa udøvet. I Hen-

Henseende til Troldoms og overnaturlige Konsters Videnskab var man omhyggeligere, og man lærde den ei aleene ved merke Digte, af hvilke Snorro har føiet et til sin Edda, men man sendte og undertiden og endnu i det 13de Aarhundrede sine Børn hemmelig paa Trommebierget i Finmarken blant Laplænderne, for at lære disse Folkes overtroiske Galenskaber. Efter den lutherske Troes Indførelse forandrede sig Videnskabernes Tilstand i dette Rige ligesom i andre Lande, og da Normanden i Almindelighed besidder et hurtigt Begreb, en sund Forstand, en stærk levende Indbildningskraft, og megen Skarpsindighed, saa har man i dette Rige aldrig havt Mangel paa gode og grundige Skribentere, som virkelig have udvidet Videnskabernes Grændser t). Christian den 4de anlagde 1636 til Lærdoms Befordring i Norge et Gymnasium i Christiania, men det blev efter hans Død igien ophævet, og allerførst Friderik den 5te grundfæstede de høiere Skoler, som endnu ere i Flor.

I det 11te Aarhundrede viiste Nationen deres Agt for Videnskaberne ved den besynderlige Inddeeling af Menneskene i Lærde og Læge (Ulærde). Denne Inddeeling blev vedligeholdt næsten til Aaret 1660, men i de midlere Tider belagde man aleene de Geistlige med det Navn af Lærde. Forfatteren af Kongespeilet angiver fire **Hovedstænder** i Norge, **Kiøbmænd**, **Hofmænd**, Geistlige eller **Lærde**, og **Landmænd** (Bønder), og gaaer Tieneres og Trællestanden forbie. Til Kiøbmandsstanden hørde aleeneste Byemænd eller Borgere, som ingen anden Forretning havde, undtagen Handelen. Thi i den videste Bemærkelse tilkom denne Benævnelse ogsaa de andre Stænder, og især Geistligheden, hvilke endnu indtil Christian den 4des Tid sendte deres Naturalindkomster med egne Skibe til Bergen, og der solgde dem. Hovedet for Geistligheden, eller Erkebispen til Trondhiem, var selv en af de største Handelsmænd i Riget, erholdt 1213 den Ret at handle paa Island med et Skib, og sluttede 1316 et særskilt Handelsforbund med Kong Henrik af Engeland, formedelst hvilket han maatte anlægge et Handels-Contoir og Nederlag i Engeland.

Den geistlige Stand bestod, i Begyndelsen af den norske Christendom, af Missionairer og Missionsbisper, hvilke gave Underviisning, og uddeelede Sacramenterne hvor det var fornødent, og af læge Folk for enhver enkelt Handling, som de forrettede, bleve betalte. Bisperne bleve indtil i det 12te Aarhundrede indviede i Engeland, Frankrig, Tydskland og Rom,

t) Philalethi trondhiemske Saml. 3 St. S. 171.

Rom, eller hvor Kongen ellers fandt det for got. Men de havde ingen fast Sæde, og bleve af Kongen snart sendte i den, snart i hiin Provinds af Riget, for at see efter, om Christinretten overalt blev efterlevet, og Kirketienesten behørig forvaltet. Dog giorde de sig snart nødvendige hos Kongen, i det de indførde det latinske Sprog og Skrift, og vænnede Undersaatterne saavel som Kongen til at lade ved dem opsætte over Fordrage og Forliig skristlige Documenter, hvilket for Christendommens Indførelse ikke skeede. Allerede Kong Olav den Hellige beholdt af den Aarsag Bisp Grimkel stedse hos sig, og brugde ham som sin Kantzler, og efter hans Død forblev den samme Biskop, af Høiagtelse for hans Hukommelse, ved hans Grav i Trondhiem, hvilket gav Trondhiemmerne Anledning til at holde ham og hans Efterkommere for deres Medborgere. Under Kong Harald Haarderaade forlangede Erkebispen af Bremen eller Hamborg, og Paven, at Reisebiskoperne skulde afskaffes, Riget deeles i Bispedømmer, og lægges under Erkestiftet Hamborg, men de fandt ingen Gehør. Kong Olav Kyrre forordnede, at de Bisper, som boede i de store Handelsstæder, skulde besøge Olavsgilderne og straffe Giesterne efter Gildeslovene. Han anviiste videre enhver Biskop visse Fylker, hvilke han paa Undersaatternes Bekostning skulde besøge, for at give Agt paa, om der i hver Fylke blev bygt en Kirke og strængt holdt over Ægteskabslovene i Kirkeretten. Han gav videre Bisperne en aarlig Besoldning og Gildeboderne, og opbygde Stæderne Stavanger og Bergen, i hvilke siden den Tid stedse boede Biskoper. Det er derfor sandsynligt, at han har lagt den første Grund til Bispestolene og Bispernes faste Sæde i Trondhiem, Bergen, Stavanger og Opslo, og tillige til det pavelige Overherredømme. Den herskesyge Pave Gregorius den 7de opmuntrede ham 1087 ved et Brev til at forøge de Geistliges Anseelse, og forlangde, at han maatte sende nogle anseelige Normænd af geistlig og verdslig Stand til ham til Rom, paa det at de kunde ret underviises i den sande Christendom. I Aaret 1104 blev der stiftet et nyt nordisk Erkebispedom til Lund i Skaane, hvis Høihed dog ei synes at være bleven erkiendt i Norge. I Aaret 1110 forpligtede Kong Sigurd sig til Jerusalem, at han vilde giøre sit Rige tiendepligtigt til de Geistlige, og fordeele det i Bispedømmer, ligesom og oprette til Trondhiem et særskilt Erkebiskopdom for Norge. Men han opfyldte kun endeel af sit Løvte ved den viigske Christenret 1120, formedelst hvilket han indførte Tienden for de Geistlige,

og gav Bisperne den Magt at forfatte Kirkelove. Endelig sendte Paven 1152 en Legatus à latere til Norge, som forvandlede Bispedømmet i Trondhiem til et Erkebispedom, grundfæstede et nyt Bispedom i Hammer, bestemmede Grændserne af det bispelige Distrikt, forbød Præste-Ægteskabet, belagde tvende da herskende Konger med Kirkens Bann, gav de Geistlige Andeel i de verdslige Loves Forfatning, og unddrog alle canoniske Sager og Kirkens Tienere fra den verdslige Retterhold.

Paa denne Grund opbygde Erkebisp Eystein et nyt Statssystem, ved hvilket Regieringen fornemmelig kom i Bispernes Vold. Han forfattede nemlig Gulfiodr (den gyldne Fieder), en Lov, hvorudi han belagde Riget med en nye Skat, uden Forevidende eller Tilladelse af den lovgivende Magt, nemlig Kongens og Folkets, og foranledigede den da herskende Kong Magnus Erlingsøn, som fortrængde retmæssigere Prindser fra Tronen, og derfor behøvede Erkebispens Beskiermelse, at han 1164 og 1174 gav Riget til Erkestiftet som et Lehn, forvandlede det til et Valgrige, gav Domstifterne og Klosterne den Rettighed at udnævne Bisper og Abbeder, indrømmede Bisperne Kaldsrettigheden over Præstekaldene, og overdrog Regieringsforretningerne til Erkebispen og Bisperne. Erkebiskop Eystein formeerede da sin Livvagt, og understøttede 1178 med den samme Kong Magnus mod Kong Sverrir. Men Folket erklærede i Aaret 1191 Kong Magnus Erlingsøns Benaadningsbrev for ugyldig, og Kong Sverrir ydmygede de Geistliges Overmod, hvorfore Erkebispen undvigede af Riget. Efter Sverrirs Død opløftede Geistligheden og deres Anfører Erkebispen Hovedet igien, og toge til i Magt og Rigdom ved Afgivter, Foræringer og Almisse, som Pillegrime og andre læge Folk gave, og ved de idelige Kronstridigheder og borgerlige Krige, hvori de blandede sig; ja tidt satte de sig med Magt i Besiddelse af de Fortrin, som Lovene nægtede dem, og som Folket og Kongen ei vilde indrømme dem. Under Kong Hakon Hakonsen lykkedes det for Domcapitlerne og Munkene, igien at erholde den Ret, at vælge deres Bisper og Abbeder, og Geistligheden i Almindelighed ved en pavelig Legat igien at erholde Befrielsen fra den verdslige Øvrighed. I Aaret 1273 gav Kong Magnus Lagabæter Erkebispen Told-, Jagt-, Handels- og Mynt-Rettighed, og Bisperne Kaldsrettigheden over alle kongelige Kirker, tillige med Tienden af alle fremmede og indenlandske Kiøbmænds Vare. Den samme Konge befriede alle de Geist-

liges Tienere fra al verdslig Heihed, Krontienester og Afgivter, tillod dem at overtræde Kongens Forbud om inden- og udenlanske Vares Ind- og Udførsel, lagde alle kongelige Godser under den pavelige Tienderet, og alle de Geistliges canoniske Stridigheder under Bispernes Retterhold, forordnede, at ingen kongelige Forandringer i Lovene eller Pengesager skulde være gyldige, uden de geistlige og verdslige Raaders Tilstaaelse, og tillod Erkebiskopen at have 100, og hver Biskop at holde 40 Skutilsvel-nar, bevæbnede Bordtienere. Disse store Privilegier mishagede hans Søn Erik Præstehader, og bleve derfor deels indskrænkede, deels forlehnede til Erkebisp Jorund 1297, under en særskilt Forpligtelse, som et Jarlskab, for hvilket Erkebispen maatte aflægge Hyldingseeden v). Siden i Aaret 1314 blev Rigskantzler-Embedet paa evig forbundet med Domprovste-Embedet til Opslo, og 1302 blev ogsaa Skattens Forvaltning overdragen til 2de Bisper. Siden den Tid var altsaa Regieringen fuldkommen i Bispernes og Domherrernes Hænder. Ved den calmarske Rigsforeening erholdt endelig Prælaterne tillige med de andre verdslige Rigsraader den Ret, at vælge Kongen, hvilket giorde dem aldeles til Herrer over Riget og Nationen.

Pavens Anseelse var i det norske Rige ei saa stor, som i de sydligere europæiske Stater. I Aaret 1152 sendte Paven den første Legatum à latere til Norge, og forsøgde, som mældt er, ved ham at underkaste Kongerne hans Domstoel, og unddrage de Geistlige fra den verdslige Høihed. De da værende Tidsomstændigheder understøttede hans Forehavende, og derved blev endelig Norge den pavelige Stoel fuldkommen underdanig. Alle norske Underdaner bleve derpaa belagde med Skat, og maatte indlevere til deres Bisper den pavelige Skat og St. Peders Penge i Vare, hvilke Bisperne solgde for Pavens Regning i Bergen. I Aaret 1180 beqvemmede Erkebisp Erik sig til at tage Pallium fra det pavelige Hof, og at betale det. I Aaret 1191 og 1199 forsøgde Pave Coelestin den 3die og Innocenz den 3die at belægge Kong Sverrir, og i det sidste Aar det heele Rige med Bannsættelsen; men de norske Indbyggere agtede ei paa hans Bann, fordi Kong Sverrir holdt de Geistlige fra dens Fuldbyrdelse. Endelig søgde Paven 1455 at betage Domstifterne Rettigheden at vælge en Biskop, og at tilegne sig den. Men Anslaget mislykkedes, thi den norske Nation satte sig derimod, og begyndte at unddrage sig hans Høihed,

og

v) Annal. Island. ap. Langebek S. R. D. T. III. p. 122.

og vende sig til den græske Kirke. Kong Christian derimod antog 1456 den franske Konges pragmatiske Sanction, ved hvilken der blev sat Grændser for den pavelige Magt.

Den trondhiemske Erkebisps geistlige Myndighed udstrakde sig over alle Stater og Provindser, som hørde til Riget. Under ham stode Biskoperne af Bergen, Stavanger, Opslo og Hammer i Norge, til Holum og Skalholt i Island, til Gardar i Grønland, til Kirkeboe paa Færøerne, til Kirkval paa Ørkenøerne, og til Bal-Curi paa Øen Man. Stiftet Gardar forgik efter Aaret 1461, og det søderøiske Stift blev 1347 skilt fra Erkestiftet, og umiddelbar underkastet Paven. Dette sidste bestod egentlig af to Bispedømmer, til Søderøe og Maun, hvilke 1098 bleve foreenede.

I Aaret 1537 blev den lutherske Religion indført i Norge. Erkebispen rømte, tvende Bisper døde, og een frasagde sig sit Embede frievillig, men den anden blev tvungen dertil. Derpaa blev Bispernes verdslige Magt ophævet. I Stedet for Bisperne forordnede man Superintendenter til Trondhiem, Bergen, Aggershuus og Stavanger, hvilke siden vel fik Bispetitelen og Overopsynet i geistlige Sager, men ei, som i Sverrig, Sæde og Stemme paa Rigsdagen. Det ørkeneiske Bispedom blev af Kongerne i Skotland indkaldet. Det hammerske Distrikt blev, foreenet med det opsloiske, kaldet Aggershuus Stift, og det stavangerske Bispesæde blev 1686 forlagt til Christiansand. I Island modstod den sidste catholske Biskop af Holum med væbnet Magt den lutherske Biskop til Skalholt og Kongen indtil Aaret 1558. Men siden blev ogsaa i Skalholt en luthersk Biskop forordnet. Paa Færøerne blev ogsaa en luthersk Biskop indsat, men da han af Frygt for de franske Søerøvere flygtede bort, blev 1557 det færøiske Stift forvandlet til et Provstie, og lagt under Sædlands Stift. De norske Domstifter bleve i deres gamle efter de lutherske Grundsætninger forandrede Forfatning, men Klostrene bleve nedlagde og indkaldede, og deels forvandlede til Kronlehn, deels solgde til Adelen. Det ældste blant alle Klosterne var Benedictiner-Abbediet Munkholm ved Trondhiem, som skal være stiftet 1021, og siden Reformationen er bleven brugt til et Statsfængsel x).

x) En Fortegnelse og kort Efterretning om norske Klostre og Ridderordens-Huuse findes i Langebek S. R. D. T. IV. 410. I den selvsamme IV. T. findes ogsaa Legender om de fornemmeste norske Helgene: St. Olav, St. Halvard og St. Suniva,

Hoffolkenes Stand, eller de verdslige Statsbetiente, fulgde i Norge paa den geistlige Stand. I Hirdskraaen eller Hofloven, som Olav den Hellige først har givet, men Kong Magnus Lagabæter forandret, bliver tvende Hovedordener blant de kongelige Betiente fastsatte, nemlig **Sverdtakarar** og **Handganginna Manna** y). Hiine vare tillige Hof- og Krigsbetiente, og kyssede ved deres Optagelse Kongens Haand, som han greb om Fæstet af hans Kaarde med, disse gave ham deres Haand og kyssede derpaa Kongens Haand. Begge Slags Betiente svore at være Kongen troe, og at holde Forfædres Love, enten paa Helgenes Reliquier, eller paa en aandelig Bog, og enhver annammede sit Embede ved at ham blev overleveret en ham brugbar Ting, som en Fane, et Sværd, eller et Bæger. De, som kyssede paa Sværdet, bleve tidt kaldede **Hirdmænd** eller Hoffolk i Almindelighed; i Særdeleshed derimod vare Hirdmænd kun de, som ved Eed havde tilforpligtet sig at følge Kongen inden- og udenlands. Disse udgiorde med Lehnsmændene et særskilt Selskab, som havde den Ret, at forkaste den af Kongen udnævnte nye Hirdmand, naar han mishagede dem, og at blive aleene tilladt til de hemmeligste Statsoverveielser. Til Handganginna Manna hørde Kanzleren, Skriftefædrene og Kiertesveinar. Alle øvrige Betiente vare Sverdtakarar, nemlig Hertugen, Jarlen, Hersir, Lehnsmænd, Stallaren, Merkismanden, Skutilsveinar, og øvrige Hirdmænd og Giestir.

Hertuga (Hertugen) havde lige Privilegier med Jarlen, kun at han maatte være af kongeligt Blod. Begge, saavel Hertugen som Jarlen, bleve ved deres Indsættelse af Kongen begavede med en Fane og et Indsegl, hvorudi de vare afbildede til Hest med et Sværd og Rigets Vaaben, derpaa bevæbnede og satte ved Siden af hans Trone. Derpaa nøde de, ligesom alle kongelige Lehnsmænd, paa deres Livstid Indkomsterne af et vist Lehn eller Land, som bestod snart af færre snart af fleere Fylker, tillige med en Deel af de Indkomster, som ellers bleve ydede til Kongen af samme Lehn. Derfor maatte de komme Kongen til Hielp ved et Opbud med deres Livvagt, og torde lade sig geleide af fire **Fylgdarmæn** eller Hoftienere lige til Kongens Værelse.

Her-

niva, af hvilke St. Olav i Steden for St. Maria blev udnævnet til Rigets Skytshelgen. Den første christelige Kirke i Norge er bygt i Aaret 997 paa Øen Mostur.

y) Ancherfen, jus publ. Norvag. Hirdfkraa in Comp. redact. Havn. 1726. edit. Oelrich. in Opufc. minoribus. p. 8. 17. feq.

Hertugs Navn have følgende ført: Guttorm 881, hvis Lehn var Landet Odinsala mellem Opslo og Friderichsstad; Skule, siden Aaret 1236, da han allerede havde været 19 Aar Jarl af Norge; Peter, hans Søn, 1239; og Hakon, Kong Magni den 7des Søn, fra 1273 til 1299; Hakon Gallin, som fra Aaret 1209 til 1215 var en sand Medregent af Kong Ingo, kaldte sig ikkun Jarl; og Philip, Bagler-Kongens Jarl, brugde ligeledes i skrevne norske Documenter Jarlstitelen, og i latinske Skrifter Ærenavnet Dux. Hertug Hakon udøvede Mynte-Rettigheden, sluttede uden Kongens Vidende særskilte Forbund med udenlandske Konger, gav Love, og stadfæstede alle Kongens Handlinger. Paa sin Mynt lod han sit eget Billede sætte med en Jarlskrone, det er, med en Ring udziret med Roser. Han, lige saavel som Philip og Skule, havde deres Lehn i Vigen. Philips Lehn begyndte ved Svinesund, strakde sig til Reigarbit eller til Strømmen Siire i Stiftet Christiansand mod Vesten, og indsluttede Upland mod Nordsiden.

Jarlen af Norge, som egentlig var Kongens Statholder, maatte vel efter Kong Olav den Helliges Lov være af kongelig Stamme; men Kongerne gik tidt af fra denne Forskrift, og udnævnede fortieneſtfulde Bønder eller Landmænd til deres Jarle, som herskede enten i det heele Rige eller i een eeneste Provinds (Jarlrike) z). Foruden disse ophøiede med Embede forsynede Jarle vare der endnu Skatte- eller arvelige Jarle i de skatpligtige Lande, som tienede Kongen i Krigen, og betalede ham en aarlig Skat, og desuden en Afgivt ved Tronbestigelsen. Til disse hørde de aarlige Skatkonger i Søderøerne og paa Man, desligeste de 5 norske Underkonger af Harald Haarfagers Stamme, som tabde deres Stater ved en Sammenrottelse 1022.

Paa Jarlene fulgde de Hersir eller Hersar, hvis Navn allerede i det 13de Aarhundrede var bleven usædvanlig. Snorro Sturleson ligner dem ved de sachsiske Græver og de engelske Baroner, og tillægger dem lige Mägt og Anseelse med Kongen og Jarlene. Til Harald den 1stes Tid maatte der i et Jarlrige i det mindste være 4 Hersar, og af dem bleve Jarlene, som da vare mange, af Kongen udvalgt. Mestendeels dog vare Hersarne fuldkommen frie Landmænd, af kongeligt Blod, som ikkun tienede Kongen i Krigstog, men for det øvrige vare frie for Afgivter.

i 3 Lendz-

z) Snorro p. 475.

Lendzmæn eller Lehnshøvedsmænd bleve belehnede ved et Sværd og Skiold, men ei ved en Fane, for det øvrige forvaltede disse i deres Distrikt og i Jarlens Fraværelse, endog ved Hoffet, Jarlens Tieneste. Deres Lehn vare allerede til Harald den 1stes Tid heele eller halve, eller fleere Fylker, og bleve af Kongen efter Behag snart forstørrede, snart formindskede. De svore ved deres Indsættelse at iagttage alting, hvad som Kongen redelig havde lovet Folket, holdte en Livvagt af 40 Huuskarlar eller Soldater til deres Sikkerhed og til Kongens Tieneste, stode under en særskilt Hofret af 12 Lehnsmænd, og havde Rangen for alle Hofbetiente. Ved Hoffet toge de Deel i Rigsforretningerne, hvorfore endelig af dem og Hirdmændene siden Rigsraaderne fremkomme. Men i Lehnene sørgede de, efter en Forordning af Aaret 1273, for de kongelige Godsers Forpagtning, hvis Indkomster de hævede, og for den offentlige Sikkerheds Vedligeholdelse. De forelagde Kongen eller to kongelige Afordnede aarlig Regningerne om Krongodsets Indkomster, og gave Efterretning om deres affagde Domme, og i Almindelighed om alle deres Handlinger. For Harald den Helliges Tid maatte de være Herser, eller Afkom af den første Monark Harald Haarfager. Siden bleve de undertiden tagne af Landadelen, og den første Bonde, der blev udnævnt til Lehnsmand, blev af Kong Olav den Hellige forordnet over Halogaland a). Endelig fornyede Hakon den gamle Lov 1306, og udelukde alle dem, som ei vare Prindser eller Slægtninge af Kongen, fra Lehnene. Ved Siden af Lehnshøvedsmændene bleve allerede 1034 bestillet **Umbodzmænd** eller Fogeder i mindre Distrikter, hvilke (1306) holdte den kongelige Rettergang i Provindserne. I Aaret 1161 b) var der allerede Lehnsmænd og Befalingsmænd, eller Lehnsmænd paa Landet og Befalingsmænd i Stæderne, foruden Fogeder og Landshøvdinger. Siden, og især efter Aaret 1537, inddeelte man i Almindelighed Lehnsmændene i store og smaae Lehnsmænd. Begge vare Herremænd og af lige Anseelse, begge havde et vist Antal Bønder under sig, som gave Landgilde og giorde dem Hoverie. Begge gave Kongen enten en bestemt Summa over Hovedet, og af uvisse Indkomster den 5te Deel, eller de sadde for Regning. Begge forordnede kongelige Fogeder i deres Gebeet, som stode under deres Magt.

Rigets

a) Snorro, p. 245. b) Snorro, p. 473.

Rigets Kanzler forvarede til Kong St. Olavs Tid Kongens Segl og Skat. Tillige var han Statskancelliets Forstander, og Kongens anden Skriftefader (Skriptafadur), og fik for sin Tieneste et Land af 20 Mark Sølvs Indkomst, og Kancelliesportlerne. Den første og tredie af Kongens Skriftefædre bekom aarlig 5 Mark Sølv, to Klæder, og en fiette Part af den Tiende, som Hoffolket gav. I Aaret 1311 stiftede Kong Hakon Værdigheden af en Magister Capellarum, som bestod i Opsigt over alle kongelige Capeller, og som 1314 blev foreenet med det opsloiske Domprovstie og Kanzlerværdigheden. Efter Reformationen blev denne Forbindelse ganske adsplittet, og Kanzlerværdigheden overdragen til en norsk Herremand, som tillige med den norske Statholder og nogle Lehnsmænd havde Sæde og Stemme i Kongens Geheimeraad, tillige med de danske Rigsraader. Opsigten over Skatten blev 1302 taget fra Kanzleren, og betroet til tvende, og 1319 til een Skatbevogter (**Fæhirde**), som blev valgt blant Bisperne, og som modtog Pengene af Skatmesterne eller Sysselmændene til Bergen, Trondhiem, Opslo og Tønsberg. Endelig blev 1483 anordnet et Rigskammer til Bergen, hvilket **Kammermesteren** med en verdslig og en geistlig Rigsraad forestod.

Efter Kanzleren fulgde udi Ordenen efter Hirdskraaen **Hirdmannar** eller Hoffolk, og deres **Hirdstiorar** eller **Foresatte**, nemlig Stallaren og Merkismanden. Hofbetienteres Antal var ubestemt; thi Kong Olav den Hellige havde ved sit Hof 100 Hofbetiente, 30 Hirdmænd, 30 Opsynsmænd, som anskaffede Levnetsmidler, og mange Arbeidsfolk og Svenne c). Kong Olav Kyrre underholdt i Aaret 1069 100 Hofbetiente, 120 Hirdmænd, og mange Gaardsfogeder eller Hofamtmænd, under hvilke hiine Opsynsmænd stode; og Kong Hakon havde 1247 foruden Hovedsmændene over Kongens Hof 80 bevæbnede Hirdmænd i sin Tieneste. Under Kong Sverrir kaldte alle verdslige bevæbnede Hoffolk sig Birkebeener, og derpaa blev lidt efter lidt det Navn Hirdmand usædvanlig. De gamle Hirdmænd vare enten Lehnshøvdinger, og levede da i deres Lehne, eller de tienede Kongen til Hove og i Krig. De forpligtede sig ved Fredslutninger og Forbund til deres Herre, og bievaanede Kongens hemmeligste Beslutninger og alle hans Giestebude. Kong Olav Kyrre udelukde nogle af dem fra hans Taffel, og forordnede for disse et besynderligt Marskalkstaffel. Siden udvalgde Kongerne nogle faa Personer til deres Gehei-

c) Snorro, p. 197.

geheime Raader, og raadførde sig kun ved sær vigtige Forfald med samtlige Hoffolk. Paa Rigsdagen 1223 bestod dette egentlige geheime Raad af 3 Lehnshøvdinger og Capellanen, 1247 derimod af 8 Raad og Lehnshøvdinger, af hvilke de fire ældste ved Kroningen bare blotte Sværd. Disse Raad erholdt 1273 tillige med Bisperne dette Privilegium, at deres Tilstaaelse var nødvendig ved Lovenes og Straffenes Forandring. I Aaret 1302 bleve deres Rettigheder end meere forsterrede, thi de erholdt af Kong Hakon den Ret, efter hans Død i hans Dotters og hendes Gemals Navn at føre Regieringen, og kun at tilstæde denne Princesse, hendes Moder og Gemal, den 13de, 14de og 15de Stemme i Raadet. Otte af disse Raader skulde fordeele sig i Rigets Fierdeparter, give Agt paa Lehnshøvdingerne, og sørge for Sikkerheden; men fire, nemlig Stallaren, Kanzleren og to kongelige Raad, skulde stedse opholde sig ved Kronarvingen, forvalte alle Regierings-Forretninger, undtagen at bortgive Værdigheder og Lehne, og at bortsælge forfaldne Krongods, holde Rigsretten, formæle Princessen, og med to Skatbevogtere aarlig eengang i alle Raadsherrers Nærværelse giøre Regnskab for deres Handlinger. Denne Forordning blev vel siden ophævet, men de kongelige Raadsherrers Anseelse forblev saa stor, at Kong Hakon 1306 fastsatte, for at hindre en vis Forordnings Tilintetgiørelse, at de Raadsherrer, som villigede i at forandre den, skulde belægges med Forræderes Straf. I Aaret 1343 sadde Erkebispen, Drotset, 5 Riddere og 5 Vaabenførere (Schildknechte) i Rigsraadet. Ved den calmarske Foreening med Danmark og Sverrig blev Regieringen 1436 overdragen til en Drotset, en Marskalk, en Hofmester og en Kanzler, 1480 til 12 Rigsraader, af hvilke fire skulde geleide Kongen; og 1483 til Statholderen og Rigsraaderne. I Aaret 1535 adskilte to Bisper, Rigskanzleren og to verdslige Rigsraader i det sydlige Norge sig fra den nordlige Erkebiskop, Biskoper og Raader, og valgde en Konge for sig selv. Denne Splidagtighed opvakde Kong Christian den 3dies Vrede, som 1536 indførde den lutherske Religion, og ophævede de geistlige Rigsraads-Værdigheder. I den følgende Tid begav den norske Adel sig for den største Deel til Danmark, og de verdslige Rigsraads-Pladser bleve desaarsage ubesatte. Dog bleve stedse indtil den uindskrænkede kongelige Regierings Indførelse (1660) en Statholder og Rigskanzler forordnet. Siden lode Kongerne Riget regiere snart ved Statholdere, snart ved Vicestatholdere, undtagen i de Aaringer 1704

til

til 1721, da Slotsloven eller et kongeligt Regieringsraad til Christiania besørgede Statholderens Forretning. Siden Aaret 1771 er der hverken Statholder eller Vicestatholder.

Det første Hoved for alle de gamle Hirdmænd var, siden Kong Olav den Helliges Tid, Stallaren d), som havde Opsyn over Stalden og Hofbetienterne, bielagde Hoffolkets Tvistigheder, og talede i Retten og paa Rigsdagen i Kongens Navn med Landshøvdingerne og Bønderne. Denne Mand maatte stedse være til Hove; besad han et Lehn eller Syssel, hvori hans Nærværelse var fornøden, saa kunde han overdrage sine Forretninger til en anden Hirdmand. Udi Trefninger maatte han være klædt ligesom Kongen, for at drage Fienderne fra Kongens Person og forvilde dem. I de ældste Tider og endnu i Aaret 1273 var der kun en eeneste Stallar i Riget, hvilken ogsaa iblant (1226) kaldes Marskalk; men i Aaret 1306 fandtes der tvende Stallare, een i Bergen og den anden i Opslo. Begge optoge Hofmænd i Kongens Tieneste, som maatte være uberygtede, rige og Landboere. I Aaret 1436 erholdt Rigsmarskalken den Bestilling, at anføre Krigshæren, og den anden Præsidentplads i høieste Ret. Siden gik denne Værdighed ind.

Merkismanden eller Kongens Fændrik geleidede Kongen overalt, og bar for ham paa Reiser, paa Skibene og i Feldten Kongens Fane (Mærke). Hans Navn blev i det 13de Aarhundrede usædvanlig, og allerede 1247 vare der tvende Bannermestere i hans Sted i Kongens Følge.

Efter Hirdmændene fulgde ved de ældste norske Kongers Hof de Skutilsveinar (Schüsseldiener, Bordsvenne), som tillige vare Livdrabantere, Hofjunkere og Pager. To af dem havde ugentlig Opvartning ved Kongens Taffel, bare Maden frem, og rakde Kongen Drikkekarret. Deres Forstandere vare: Drotsettan (øverste Drost, Dapifer), og Skienkara (øverste Skienker, Mundskienk), hvilke stode i lige Anseelse med Stallaren og Merkismanden. Drotset eller Drosten kaldes ved Enden af det 13de Aarhundrede undertiden Seneschal, og fik, som det synes, dengang den første Plads i Rigsraadet og øverste Sæde i høieste Ret, hvilket

d) Man mærker allerførst Stallaren i Kong Hakon Athelstans Love, hvorfor Sl. Langebek formoder, (Script. R. D. T. III. p. 156) at denne Konge først har indført dette Embede i Norden, som han havde lært at kiende i Engeland.

hvilket han allerede besad 1343, og fik bekræftet i Rigsforeenings-Documentet. I samme Document finder man i Steden for Overskienken Hofmesteren, som alle Hofbetienteres Forstander. Under Skutilsvcinarne stod Kiertesveinar eller Lysdrengene, hvilke Kong Olav Kyrre ved Enden af det 11te Aarhundrede allerførst brugde, og af hvilke stedse een maatte staae med et brændende Lys hos hver Giest ved Kongens Taffel. Gestir vedbleve fra de hedenske norske Kongers Tid, i det mindste til det 14de Aarhundrede, kun at de paa anden Maade bleve brugte end som forhen. De havde samme Forpligtelse som Hirdmændene, men de opholdte sig ei stedse men kun en Tidlang hos Kongerne. Nogle af dem vare langtfraværende Jarlers og Bønders Sønner, hvilke Kongerne beholdt hos sig til Underpant for deres Troeskab. De øvrige bleve af Kongen brugte til Sendebud og bortsendt til Lehnene, for at modtage Regnskaberne, at overbringe hemmelige Befalinger, at inddrive Skatjarlenes Afgivter og Pengestraffer, at modtage forjagede Folkes Formue, og undertiden ogsaa for at henrette farlige Oprørere e).

Borgerstand eller Byemændsstand er stiftet af Kong Olav den Hellige, som udførde Kong Olav Trygvesens mislingede Anslag, og opbygde i Aaret 1019 Staden Nidaros eller Trondhiem tillige med et kongeligt Huus sammesteds. Kong Olav Kyrre efterfulgde St. Olavs Exempel, og anlagde 1070 Staden Bergen, og stiftede en særdeles Forbindelse imellem enhver Stads Borgere, eller St. Olavs Gilder. Disse forsynede han med særdeles Love, af hvilke siden Byelovene og Byerettighederere fremkomne. Han gav videre til ethvert Gilde et offentligt Forsamlingshuus, og forordnede Stædets Bisp til Forstander og Dommer for hvert Gilde. I disse Gilder og Stæder vare i Begyndelsen kuns tre Slags Folk, nemlig Hoffolk, Landsfolk og Haandverker. Siden indfandt sig i Stæderne udenlandske Søefarere, og ved disse opkom blant Stædernes Indvaanere den 4de borgerlige Stand, nemlig Kiøbmandsstanden, som antog af de Udenlandske nye Sæder, berigede sig, bevæbnede sig, og opholdt sig stedse ved særdeles Statuter beredt til at fægte, til Forsvar for sit Gods, og derfor blev snart meget mægtig i et Land, i hvilket alle øvrige Soldater vare adspredte og ei hastig nok kunde bringes sammen.

e) Anchersen de hospitibus Norveg. veteris in jure public. Norveg Gestir appellatis, Hafn. 1762 & in opusc. minor. p. 30, som ligner dem med de franske keiserlige Missis. Sven Aagesen kalder dem Catholicianos, fordi de havde en Lighed med de græsk-keiserlige Betiente af dette Navn.

men. Denne sidste Stand vandt endelig Overmagten over alle Kongens Underdaner og over Kongen selv. Derfor afgiorde i Arvefølge-Krigen i det 12te Aarhundrede tidt Byemændenes Biefald eller Uvillie i en eeneste Stad en Konges Skiebne, og Aar 1087 var allerede Borgernes Anseelse i Trondhiem saa stor, at Kong Magnus maatte boe roelig hos sin Medkonge Hakon, hvilken han dog enskede at dræbe og heftig hadede; fordi han frygtede for Borgerne. Denne Anseelse tog siden til, og indtil det 13de Aarhundrede blev Trondelavet og Trondhiem holdt for Rigets Styrke, fordi det trondhiemske Borgerskab var meget talrig; derfor udgiorde Borgerstanden ved Hakon den 5tes Valg (1217) allerede den tredie Stand i Riget. Denne Borgernes Magt foranledigede tidt Uroeligheder og Voldsomheder i Stæderne, som Kongerne ei kunde dæmpe, og disse toge til, ligesom Bergens Borgere efterabede de tydske Sæder af de hanseatiske Kiøbmænd i deres Stad, indrettede deres Byes Forfatning efter tydske Stæders Mønster, indsatte Raadmænd, og forbandt sig med de Udenlandske. En Raadmand af Trondhiem bievaanede allerede i Aaret 1226 Rigsdagen i Bergen, og i Aaret 1343 tog man af enhver af de øvrige Hovedstæder, Opslo, Bergen og Tonsberg, en Raadmand til Rigsforretningerne. I Staden Bergen bleve 1288 de ringere Geistlige eller Lærde og handgangne Hirdmænd underkastede Stadens Ret, og Raadmændene befriede fra at følge Kongen udi Krig; men paa samme Tid tilegnede sig Bondestanden Fortrinnet for Kiøbstædmanden.

Disse **Bønder** vare de ældste Indvaanere af Riget, og egentlig de Jordegodseiere, som ei havde noget besynderligt Hof- eller Krigsembede enten hos Kongen, Bispen, Jarlen, Skattekongen, eller nogen anden mægtig Mand. De vare mestendeels gode Huusverte, forrettede alle oeconomiske Arbeider selv, vogtede Qvæg og førde selv Ploven f), uagtet at de havde mange Livegne og Svenne, og tidt vare Underkonger tillige. Deres Stand var allerede i de sidste Tider fordeelt i adskillige Underordener. De, som afstammede fra den første Monark Harald Haarfagers Sønner eller Døttre, eller fra de fordum smaae Konger og Beherskere, kaldte sig tidt **Jarler** eller **Herser**, givtede sig kun med Personer af deres Slægt, foragtede de øvrige Bønder og tillagde sig kongelig Magt g). Dem fulgde i Anseelse **Lendamenna**, som havde et Fortrin for de øvrige Land-

f) Adam. Brem. p. 63-65.

g) Snorro p. 151-241.

Landeiere, og som 1277 af Kong Magnus fik Baroners Navn h). Paa disse kom Hauldr, som fuldkommen besadde Odels- eller Arveret, hvilken Kong Harald Haarfager tog fra Bønderne, men Kong Hakon Athelstan igien gav dem, og som derfor i de sildigere Tider kaldtes Odelsbønder, for at adskille dem fra Hvalderne og Jorddrotterne. Hvalderne havde Odelsretten med visse Indskrænkninger, men Jorddrotten havde et Jordegods kun i Forpagtning mod en vis Afgivt, og nød kun saa af Bønders Privilegier. Alle disse Bønder vare uden Forskiel forpligtede til at følge Krigshæren, og maatte indfinde sig paa deres Rettergangsplads, saasnart Tegnet til Opbud (Hærorf) blev dem tilsendt. De maatte videre adlyde Lovene, give Tiende af deres Gods og Indkomster til Bispen, og underholde Fylkiskirkerne. Under Magnus Lagabæters Regiering (1268) finder man først Spor til Riddderværdigheden, hvilken Kongen, efter alle europæiske Kongers Viis, meddeelde dem, som vare af god Herkomst og havde giort sig berømte ved deres Mod, og til samme Tid affondrede sig de, som kunde vente at blive Riddere, fra de øvrige Bønder, og stiftede den nu værende Adelstand. Disse, saavel som Lehnsmændene, brugde allerede 1164 særdeles Indsegle, og maaskee alt Vaaben i). Den udenlandske Statsforfatnings Elsker, Kong Magnus Lagabæter, indførde den arvelige Barone- og Herremands-Stand 1277, og befoel, at Herremændene i Stedet for Bønderne skulde møde paa Rigsdagen, og gav dem fremfor andre Ret til Hofbetieninger, og et særskilt Værneting. Alt dette tabde enkelte Herremænd formedelst en Forordning af Aaret 1305, da, naar de giorde Gield og bedroge deres Creditorer. Adelens Magt blev 1537 vel forstørret, da de Geistlige bleve udelukte fra Rigets Forretninger, men den danske Rigsadel fandt Middel til at trænge den indfødte Adel eller de frie Jordegodseiere fra Embederne, og den norske Adel forarmedes saa aldeles, at den, uagtet de Privilegier, som Kong Christian den 4de 1647 gav den, lidt efter lidt maatte forlade Riget og søge Tieneste udenlands, eller naar den blev i Riget, var tvungen til at blande sig blant Odelsbonden. Kong Christian den 5te oprettede tre virkelige Lehnsgrævskaber i Norge, nemlig Tønsberg 1673, Laurvig 1671 og Jarlsberg 1684,

h) Finnæi Jus Eccles. Vicens. p. 36. Annal. Island. ap. Langebek Scr. R. D. T. III. p. 115. Magnus Noregs Konungr gaf Lendum Mannum Barona Nafn og Herra, en Skutil-Sveinum Riddara Nafn og Herra.

i) Snorro p. 490.

1684, og et Lehnsbaronie Rosendal 1678, og Kong Friderik den 4de ophøiede 1710 nogle italienske Herrer til Titulargræver af Verdal, Lister og Mandal. Af hiine store Grævskaber er Tønsberg igien bleven foreenet med Kronens Gods.

Bønderne havde allerede i det 11te Aarhundrede Livegne og Friegivne. Hiine foresatte Drotten eller Herren et bestemt Arbeide, som de maatte forrette, og en særskilt Jord, som enhver for sig maatte dyrke. Jarlen Erik, som døde 1016, lod sine Livegne saa megen Tid, og gav dem saa store Agre, at endog de Dovneste iblant dem i tre Aar kunde forhverve sig saa meget som de behøvede til at kiøbe deres Frihed for, og for disse Penge kiøbde han da igien af Friebytterne i og uden Riget nye Livegne. Til de Friegivne gav han øde Jorder, for at bebygge dem eller bruge dem til Fiskefangst k). Til disse Svenne og Piger hørde ogsaa de Børn og Halvbrødre, som Herren og hans Fader havde avlet med en fangen Qvinde.

Olav Kyrre giorde sig Umage for at ophæve Livegenskabet, og befoel, at man aarlig skulde løskiøbe en Svend paa offentlig Bekostning i enhver Rettergangsplads. En saadan Friegiven, desligeste den som selv havde kiøbt sig frie, heed Læysinga; men den, som Herren skienkede Friheden, Frialsgiafa l). Læysingen havde efter den viigske Kirkeret af Aaret 1120 den næste Plads efter Hauldr. Hans Frihed blev dog undertiden indskrænket af Herren, thi han blev tidt forpligtet til at testamentere ham sit Gods efter sin Død. Frialsgiaven blev næsten agtet lige ved de andre livegne Svenne. Dog kunde han stedse møde i Retten, og bevæbnet ved Krigshæren, hvilket Livegne ei turde; han blev ogsaa dømt efter de Fries Lov, som ei angik de livegne Svenne. Formedelst en Forordning af Aaret 1383 turde ingen Friegiven, som ei havde 12 Mark i Penge, begynde en egen Huusholdning, og ingen Avlsmand maatte blive en Handelsmand eller Søefarer, undtagen han i det mindste besad 20 Mark.

Kongen var Hoved og Herre for Nationen, og Riget var Kongens Eiendom. Enhver, som nedstammede fra den første Monark og Erobrer, var en Odelbaarn eller født Tronfølger, og ved en Konges Døds-

k) Hr. Kammerh. Suhm i kiøbenhavnske Skrifter IX. D. S. 117.

l) Joh. Finnæi Tentamen historico philologicum circa Norvagiæ Jus eccles. qvod vicensium sive priscum vulgo vocant, Havn. 1760. p. 37.

fald undersøgde Folket tillige med Laugmanden, førend det hyldede, om Prindsen, som giorde Tiltale til Kronen, virkelig var nærmeste Arving til Kronen. Det rettede sig gemeenlig efter en Arvefølge-Forordning, som Olav den Hellige og Magns Lagabæter i Hirdskraaen havde fastsat, og foretrak i Almindelighed de mandlige Arvinger for de qvindelige, endog naar hiine vare uægte og disse ægte Børn. Princesserne bleve saaledes vel udelukte fra Arvefølgen for deres Personer, men ei i Henfigt til deres Børn. Kuns eengang, nemlig i Aaret 1397, blev Enken af og Moderen til en norsk Konge, den berømte Margaretha, som Dronning eller Regentinde ladt paa Tronen. Hiin Arvefølge-Anordning opvakde fra Aaret 1103 til 1226 mange Krige om Arvefølgen, som mestendeels bleve opvakte af Bedragere. Man antog nemlig, at enhver Ubekiendt, som foregav at være paa et Krigstog avlet af Kongen, havde tilstrækkelig beviist sin Fødsel, naar han med sin blotte Haand havde uskadt baaret nogle Stykker indviet gloende Jern, uagtet man vidste at Domherrerne og Bisperne, som giemde disse Jern, forstode den Konst at bevare Hænderne for Branden, og lærede Bedragere den for Penge. Denne skadelige Ildprøve blev 1247 afskaffet. I Aaret 1209 gav man ved Arvefølge-Fordraget, som Kong Ingo indgik med Jarl Hakon Gallin, paa Geistlighedens Anstiftelse, allerførst de Ægtefødte skiønt længere ud Beslægtede Fortrinnet for de nærmere Uægte; men Folket forkastede denne nye Forandring. For det øvrige bortskienkde og deelede de ældste Tiders Konger det norske Rige efter Behag. Magnus den 1ste gav den danske Konge Hordaknud 1039 Arvefølgen for sin Person, og deelede 1046, mod Folkets Villie, Norge med sin Farbroder Harald Haarderaade. Siden blev Rigsdeelingerne endnu sædvanligere. Men da Hakon den gamle 1240 vilde deele Riget mellem sine begge Sønner modsagde Standerne ham, og nødde ham til at udnævne sin ældste Søn aleene til Medregent m). For den mindreaarige Konge førde Moderen tillige med de fornemmeste Raadsherrer Regieringen i hans Navn. Kong Erik blev 1280 efter det 12te Aar, Kong Hakon 1302 efter det 20de, og Kong Magnus 1330 efter det 14de Aar, myndig.

Kong Magnus Erlingsøn forærede 1164 og 1174 det norske Rige til den hellige Olav, eller til Erkestiftet Trondhiem, og forordnede, at Rigsklenodierne skulde forvares i den erkebispelige Kirke, og at Bisperne, Abbederne, Prælaterne, Rigs-Hofbetienterne og 12 erfarne Bønder af hvert

m) Snorro p. 761.

hvert Stift, under Erkebispens Opsyn, hver gang Tronen blev ledig, skulde vælge en Konge, men hans Fader Erling tilintetgiorde 1170 denne Lov hemmelig derved, at han lovede den danske Konge Valdemar den 2den Tronfølgen, og Folket erklærede 1191 hiint nye Paafund høitidelig for ugyldigt. Siden foreenede sig Kong Magnus Lagabæter 1273 med Geistligheden over den Tvistighed, som Magnus's Gavmildhed foraarsagede, og satte fast, at, efter alle Kong Harald Haarfagers Efterkommeres Afgang, skulde Kongen vælges af verdslige eller ulærde Mænd, nemlig Lehnsmændene, og 12 Bønder af hvert Lehn. Disse Bønder skulde af Erkebispen, Bisperne og Syssélmændene vælges, og af den nye Konge underholdes og holdes skadesløse. Lehnsmændene skulde tvertimod bievaane Valget paa egen Omkostning, og dersom de forsømde Valgdagene, straffes som Landsforrædere. Det Fald, hvorpaa denne Lov sigtede, indfaldt 1387. Thi da døde Haralds Stamme ud, og den sidste norske Konges Moder, Margaretha, blev udvalgt til Dronning. Denne kloge Dame bragde 1397 den 20de Julii de tre nordiske Rigers Foreening tilveie, og overdrog det til 40 Mænd af hvert Rige, hvergang i Fællesskab, af den afdøde Konges Sønner at vælge en almindelig Konge for Danmark, Norge og Sverrig. Denne Lov blev under mange Indskrænkelser udøvet til det Aar 1523, da Sverrig skillede sig fra de øvrige Riger. Danmark og Norge fortsatte formedelst en særskilt Foreening det fælles Valg indtil den lutherske Reformation 1537. Siden den Tid antoge de norske Stænder stedse den naturlige Kronarving, som det danske Rigsraad havde udvalgt til sin Konge, ved Hylding. Men 1661 den 15de Augusti frasagde de sig til Fordeel for Kongen deres Medregiering og Valgret. For denne Tid havde det kongelige Huus, uagtet de norske Stænders Valgret af Kong Christian den 1ste 1448 og Frederik 1ste 1524 var vedkiendt, dog holdt det norske Rige for et Arverige, og Friderik den 1stes Efterkommere føre derfor endnu Titelen og Vaabenet som Arvinger til Norge. Christian den 2den kaldte sig 1508 Arvekonge til Norge, og udvalgt Konge i Danmark og Sverrig.

De norske Konger toge i de ældste Tider deres Rige i Besiddelse ved Kongs Tekin (Kongetegn) og Hylding. Dertil kom siden Aaret 1164 endogsaa Kroningen. Ved Rigets Deeling iagttog man følgende Høitideligheder: Kongens anseeligste Raadsherrer bragde Forliget i Orden, og Hofbispen opsatte et Document derover. Paa den følgende Dag sagde 12 Raads-

12 Raadsherrer god for Fordragets Gyldighed og Opfyldelse. Paa den 3die Dag meldede Kongen det forsamlede Folk, at han afstod sit halve Rige til sin Farbroder, og overgav ham det ved et Rør; Folket derimod tegnede eller kaldte Harald Konge, og hyldede ham. Denne Hylding eller Kongenævnelse skeede saaledes: Naar en Prinds var erklæret for en Kongs-Efni eller født Tronfølger efter Loven, saa holdt en Biskop den Hellig Aands Messe. Derpaa opstod en særdeles berømt Lehnsmand, Bonde, vel og en geistlig Person eller Erkebispen, og raabde til Kongen: „Jeg giver dig (Olav) Kongenavn, og bielægger dig det i Guds „Navn, og alles deres Navn, som ere din Magt underkastede, i „Norge og Skattelandene." Strax derpaa dømde en anden Bonde, at denne Konge tilhørde efter Lovene Leding og Opbud, Skibe og Redskab eller Land- og Søemagten n). Derpaa førde Bisperne og Hirdmændene Kongen paa Tronen. De Geistlige sang Litaniet, og Kongen forlehnede Hertugen, Jarlene, Lehnshøvdingsmændene, Hoffolkene, Lehnsmændene, Bønderne og de ringere Betientere, med Fanen eller Sværdet, og Haandkysset, og endelig bevidnede han ved en Eed, som han aflagde paa St. Olavs Kiste, at han vilde nøie iagttage St. Olavs og sine øvrige christelige Formænds Love, og forbedre dem efter Gotbefindende, med Folkets og gode Mænds Raad. Kroningen indførde Kong Magnus 1164, og hans Modstander Sverrir fandt det ligeledes nødvendigt 1194 at lade sig krone, fordi han mærkede, at Folket holdt en salvet Konge for hellig, og den retmæssige Herre over Monarkiet. De Rigsinsignier, som man derved brugde, vare 1247 et Rigssværd, en kongelig Kappe, en Krone, to Sølvspire (Scepter), det eene med et Kors og det andet med en Ørn paa, men intet Rigsæble, uagtet Kongerne førde det i deres Indsegl. Til Rigsklenodierne hørde et stort Sølvkors med en Levning af Frelserens Kors, hvilket Kong Sigurd Jorsalafar havde bragt med sig fra Jerusalem, og St. Olavs Spyd, Øxe og Legeme, hvoraf Kongerne indtil Aaret 1066 aarlig afskare Neglene og Haaret, og førde det tillige med Øxen og Spydet med sig paa deres Krigstog o). Forhen, i det mindste indtil Aaret 1103, var Majestætens Kiendetegn en Trone, en Fane, et Sværd og en forgyldt Hielm. Kong Olav den Hellige havde 1018 i

n) Snorro p. 563.

o) De norske Konger synes sielden at have brugt disse Insignier, fordi man bemærkede det 1290 og 1300 som noget Overordentligt i Annalerne, at Kongen bar Kronen. S. R. D. T. III. 119. 223.

1018 i Fanen en Slange og paa Skioldet et Kors. Kong Magnus Barfod brugde 1099 en rød silke græsk Vaabenkiortel, og et rødt Skiold p), og lod i Engeland paa begge Deele udsye og male en gylden Løve. Kong Sigurd Brondy brugde 1155 et forgyldt, og Kong Magnus Erlingsøn 1187 et rødt Skiold uden Billede. Over Kong Sverrirs Grav hængde man 1202 hans Fane, Sværd og Skiold, men paa Kong Jngis Mindesmærke lod man Rigets Vaaben male, og i Steden for Fanen sætte en Hielm derover. Dette er den ældste Efterretning, som man har om det bestandige eller uforanderlige Rigsvaaben. Den ældste Tegning deraf findes paa Kong Erik Præstehaders Mynt og Jndsegl. Paa disse staaer i Skioldet en Løve, som undertiden er kronet, og holder i de forreste Kløer St. Olavs Øxe, som i det 15de Aarhundrede er forvandlet til en Hellebarde. J Aaret 1260 blev den første Gang en Dronning og Tronfølger kronet. Kroningen var da ei nødvendig, og blev af Kong Hakon den Gamle opsat indtil hans Regierings 30te Aar. Aar 1164, 1194 og 1248 blev den forrettet i Bergen, 1299 i Trondhiem, 1330 i Opslo, og i andre Aaringer ogsaa andensteds, af Bisper, pavelige Legater eller Erkebisper. Ved Kong Frederik den 1stes Haandfæstning af Aar 1524 blev vel Trondhiem bestemt til Kroningsstedet, men man blev ved at fuldbyrde den danske og norske Kroning tillige i Kiøbenhavn. Efter Reformationen blev allerførst 1559 een norsk og tvende danske Bisper brugte til Kroningen, og denne Sædvane følges endnu.

De christelige Kongers ældste Pligt bestod i at holde Rettergang, og i at forsvare og forstørre Riget. De vare forbundne til at giennemreise aarlig en tredie Part af Riget, for at anhøre deres Undersaatters Klager, Tvistigheder, og hvad de havde at besvære sig over, og dømme derudi, og da maatte Lehnsmændene og Bønderne beværte dem og deres Følgeskab nogle Dage i Rad. Denne Jndretning blev endnu i Aaret 1306 stadfæstet, men som det synes, kom den af Brug efter Rigsforeeningen. Kongen over heele Norden skulde formedelst Fordraget af Aaret 1436 opholde sig fire Maaneder i ethvert af de tre nordiske Riger. Men denne Lov blev snart overtraadt, og Kongerne vænnede sig til at blive i Danmark og ligesom

p) J Laxdalen tillægges Kong Olav allerede et rødt Skiold med en forgyldt Løve. Paa Kong Sigurds Skiold, som var indlagt med Guld, har oven staaet en mørkebruun og neden for en rød Drage. See Hr. Schønings norske Historie, II. p. 399.

ligesom at boe i Kiøbenhavn. Siden Kong Christian den 2den blev fangen, er Norge aldrig bleven besøgt af sin Konge længere end som paa nogle Uger, og ingen Konge, undtagen Christian den 4de, er kommen to gange i dette Rige.

I de ældste Tider adskilde man **Kongens forhvervede Formue** fra **Rigets Tilbehør**. Hiint blev deelt mellem Børnene, det maatte være **Lausa Fe** (rede Penge) eller **Erfdagul** (Land og Kostbarheder). Af Riget, de kongelige Rettigheder eller Krongodser (Kongdomsins Gaarder) kunde intet afhændes paa længere Tid end paa et Aarhundrede q). De smaae Krongodser bleve af Lehnsmændene, i hvis Lehn de laae, enten forpagtede til enkelte Bønder mod **Landskyld** og **Landgilde**, eller forvaltede ved Kongens Gaardsfolk og Svenne. Desforuden hørde **Falkejagten**, **Myntrettigheden**, **Tolden** og den **finmarkske Handel** Kongen aleene til. Han hævede ved sine Sysselmænd en Skat af hver Hud af slagtet Fæe r), en Næseskat eller Kopskat, som til St. Olavs Tid var en Pending eller 10 Alen Vadmel, videre Tolden, og endelig **Leding** eller Penge for at være frie for at følge Krigshæren og til Landets Forsvar, hvilket ei aleene Bønderne, men endog Adelen i Norge og de kongelige Godser, betalede. Tolden var forskiellig i Henseende til dem som skulde svare den. Islænderne gave siden Harald den 1stes Tid **Landaura**, eller 10 Mark Sølv for hvert Skib, og 5 Øre eller Lod for een Person. Alle øvrige Fiskere og Seefarere gave **Landvard** eller 5 Fiske Havnepenge for hvert Skib, og maatte lade Kongen, til sine Vares Udskibning, det mellemste Rum i deres Fartøier. Efter Kong Olav den Helliges Tid forordnede man, at hver Bonde for sig skulde betale til Kongen en vis Maade Salt, et Stykke Kiød, og 18 Mark Smør, men for sin Kone en Nævefuld Hør til **Juulegave**, og uden Betaling bygge Kongens Huuse og Skibe. Denne Lov blev vel 1093 ophævet, men siden igien indført. Dog befriede 1273 Kong Magnus Geistligheden og deres Folk fra disse Byrder. Desforuden nød Kongen ogsaa **Skattejarlenes Afgivter**, som hos nogle var en aarlig Penge, men hos andre kuns en Hyldingsforæring. Nogle, som for Exempel Kongerne af Søderøerne, gave Kongen begge Deele, nemlig ved hans Tronbestigelse en vis Penge, og aarlig den bestemte Skat. I Norge blev i hver Provinds, sær-

q) Torfæi Hist. Norv. P. III. L. 8.

r) Ancherseu de tribut. Coriorum 1748. & in Opusc. minoribus p. 106.

særdeles ældgamle Afgivter og Navne paa Skatter, hvilke formodentlig de smaae hedenske Konger havde indført, vedligeholdt, og af disse ere endnu mange til, hvilke Kong Friderich den 4de ved Matricul-Commissionen 1721 lod undersøge og indrette efter dansk Maal og Skatter, og give dem nye Navne, men ei ophævede som han havde foresat sig s). Det norske Toldvæsen blev 1589 bragt i Orden, og tillige blev i Marstrand anordnet en Overtolder, som havde Opsigten over alle Toldsteder i heele Riget.

Til de overordentlige Indkomster for de ældste Konger hørde den Arv i Riget, som kunde tilfalde udenlandske eller bannsatte og forjagede Folk, som og de Fremmedes og Islænderes, som døde i Riget, og Mynte-Indkomsten. Denne sidste nød foruden Kongen ogsaa de nye Jarle eller Hertuger, og Erkebispen af Trondhiem. Den ældste norske Mynt var i Begyndelsen af fiint Sølv, og bestod af Solidis eller store Skillinger, og af Markstykker t). Men Harald Haarderaade lod den forfalske, og de Færøer Jarle sloge allerede til St. Olavs Tid falsk Mynt, for at bedrage Kongens Skathævings-Betientere. Paa Kong Onlaf eller Olav den Helliges Mynt er hans Billede og den engelske Myntmesters Navn, og et Kors. Paa Sverrirs og Erik Præstehaders Penge findes Myntestædernes Navne: Nidaraas, Osloja og Bergis. Paa Jarl Philips og Hakons Mynt staaer deres Billede og Titel, et Kors og Myntstedet Opslo, og paa Erkebispens Olavs Mynt er Stam- og Stiftsvaabenet, og Erkebispens tillige med St. Olavs Titel. Kong Christian lod præge Dænninger eller Copiker med dansk og russisk Skrift til Finmarkens Brug, og i Aaret 1656 havde man endnu i Handelen gammel norsk Mynt til 4 og to Hviide, som vare i de andre Riger ubekiendte. I Aaret 1516 optog man det første Biergverk i Norge, og 1623 fandt man Sølvaarerne

 til

s) De adskillige Navne paa Maal og Arter af norske Afgivter ere nøiagtig optegnede i Danmarkis og Norgis fructbare Herlighed, sammenskrevit af Arent Berntsen Bergen, Kiøbenhafn 1656. 4, L. II. P. II. Man førde i Joland Kammerberegningerne efter Fiske, i Færøer i indbildte Gylden, i Norge efter Korn, Smør og Huder, ansatte til en vis Priis, og i Danmark efter Tønde Hartkorn.

t) Hr. Kammerh. Suhm i Skrifter, som i det kiøbenhavnske Selskab ere fremlagde, 20. IX. 125. Afbildninger af Kong Sverrirs og Eriks, som og Jarlenes Philips og Hakons Mynt og en Erkebisps, findes i neueröfnetes Groschenkabinet, 3 B. 7 F. Tab. 34. 22. Laurenzen Muf. regium Havn. Tab. 28. n. 70.

til Kongsberg u). Siden den Tid ere alle danske og norske Myntsorter forfærdigede af norske Metaller, uagtet man indtil Souverainitetens Indførsel aleene satte det danske Vaaben derpaa. Kong Christian den 5te og hans Efterfølgere lode til deres Reiser i Riget slaae et særdeles Slags Kroner, Markstykker og smaae Mynt, paa hvilke, ved Billeder og Paaskrifter, Norges Herligheder roeses, og siden den Tid sættes ogsaa den norske Løve paa Rigsorterne (24 Skillinger).

I de ældste Tider herskede den norske Konge uindskrænket, og saa strengt, at man bestraffede en Raadsherres eller kongelig Betients Modsigelse, som Forgribelse mod Majestæten, med Døden x). De Embedsmænd, som ønskede at drive en Sag igiennem, vendte sig derfor til en riig og mægtig Bonde, som tidt længdes efter den Ære at modsige Kongen, sammenbragde sine Naboer ved Opbudstegnet, tog dem bevæbnede med sig i Retten, og derpaa ei aleene meget frit talede til Kongen, men endog mestendeels tvang ham til at beqvemme sig efter hans Villie. I ethvert Skibrede blev til visse Tider holdt Bygde-Ting eller Byeret af Sorenskriveren og 12 Laugretsmænd, og i Kiøbstæderne sadde Borgemester og Raadmænd, uden at tage Byefogden med, i Retten. Men saa tidt Kongen fandt det fornødent, bleve overordentlige Tingdage udskrevne for fleere Fylker eller Lehne. Hiine, de bestandige Tinge, bleve anstillede paa en vis Plads eller Sted i Marken, og der mødte næsten hver Bonde med sine voxne Sønner bevæbnet. I heele Riget var der først 15 og siden 6 almindelige Landstinge, som i Marken bleve holdne af en gammel erfaren Laugmand eller Lagsogumatur, som Kongen beskikkede. Disse Laugmænd antoge Appellationen af Underretterne, nemlig fra Byetinget og Raadstuetinget, men de maatte, efter en Forordning fra 1306, lige saavel som de kongelige Umbodsmænd (Præsidenterne i Huustinget) aarlig give Kongen en Fortegnelse paa deres fældede Domme ved Tingskriveren, og torde ei fælde endelig Dom over Forbrydelser. I Begyndelsen af det 11te Aarhundrede var Landstinget til Trandarnæs den eeneste Ret, for hvilken Lehnshøvdingerne kunde indstævnes; men siden

u) Langebeks Anledning til en Historie om de norske Bergverkers Oprindelse i den 7de Deel af Skrifter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagde, p. 235. seq.

x) Om Regieringsregler for Kongerne skal endnu være et gammelt Skrift til, Kununga Styrelse, (cum interpret. latina Joh. Schefferi, Holm. 1669).

siden erholdt de ved den nye Hirdskraa en særskilt Ret af 12 Lehnshøvdinger ved Kongens Hof. Den Rettergang, som Kongen eller en kongelig Betient holdt i et Slot eller i et Krigstog i Leiren, blev kaldet Huusting. Kongen besøgde hvert Tingsted eengang i tre Aar, fastsatte da Straffer for Forbrydelser, og afsagde endelig Dom i de forviklede eller tunge Stridigheder. Men han ansatte Rettergangs-Forsamlingerne til den ham beleiligste Tid, og bestemde Stedet efter eget Behag.

De sædvanligste og berømteste kongelige Domsteder vare Heidsivia i Upland, Gula, en Øe i Hordaland, Frosta og Sarpsborg eller Borga i Vigen, og paa hvert Sted var allerede for 939 en særdeles Lov, efter hvilken man i mange andre Retter dømde. Stedet Frosta var allerede i Harald den 1stes Tid det almindelige Tingsted for de fem trondhiemske Fylker, og der blev, i det mindste indtil Aaret 1297, mange vigtige Rigssager forhandlede. Frostatings Log eller den trondhiemske Lov er samlet af Kong Hakon Athelstan i det 10de Aarhundrede, og forbedret af Kongerne Hakon og Magnus (1269). I Aaret 1034 lod Kong Magnus den 1ste sig hylde i Eyrarting nær ved Staden Trondhiem, og siden ere fast alle Kongeudraabelser, især i Aarene 1087, 1177, 1203, 1207, 1215 og 1240, der blevne foretagne. Nationen syntes derfor 1257 at holde det for en Rigs-Grundlov, at en nye Konge maatte udraabes i Eyrarting og til Guløe y), og tilforn allerede paastod man, at tvende regierende Kongers Stridigheder aleene i Eyrartinget kunde afgiøres. I Gulatinget forfærdigede hiin Kong Hakon en Lov for Bergens Stiftes Indvaanere, og Magnus forbedrede det 1267. Til dette Gulating holdte sig 1240 ogsaa alle Skattelande, især da naar de skulde hylde en nye Konge. Mændene til dette Ting forsamlede sig allerede 1161 i Staden Bergen, og derfor skeede det, at Hyldingen ogsaa siden, nemlig 1218 og 1240, ei blev fuldbragt paa Guløe men i Bergen. Heidsiviathinget har en meget gammel, men nu ufuldstændig Lov, som Kong Harald den sorte har givet sine Undersaatter, Kong Olav den Hellige indført i Upland, og Magnus 1268 forbedret. Borgatings eller Vigens Lov skal være given af Hakon Athelstan, og fornyet af Hakon og Magnus. Til disse Love føiede den hellige Olav Christenretten og Hirdskraa, eller Loven for sine geistlige og verdslige Embedsmænd, hvilke Magnus Laga-

 bæter

y) Snorro p. 413. ad Ann. 1121.

bæter begge to omarbeidede. Magnus den 1ste gav Graagaasen, en nu tabt trondhiemsk Borger- og Handels-Lov. Kong Eystein samlede alle Love sammen og forbedrede dem. Hans Broder Sigurd Jorsalafar forordnede den endnu tilværende wigske Kirkeret (i Christinret Vicveria), og Erkebisperne Augustin og Jon forfærdigede Loven Guldfiær, en nye Christinret, udi hvilken de lagde den canoniske eller pavelige Ret til Grunden. Hiin tilintetgiorde Folket, men Jons Christenret vedblev indtil Aaret 1537. Som det synes, saa søgde Kong Erik den 2den at forskaffe den romerske Ret Venner, thi han havde 1295 blant sine Raadsherrer og Riddere 'en Doctor i den borgerlige Lovkyndighed, navnlig Bernt Ludvigsøn z). Efter den lutherske Religions Indførelse blev ogsaa en nye Kirkelov indført, men den verdslige Lov blev ved Magt. Endelig gav Kong Christian den 4de 1604 den almindelige norske Lov, og 1607 en Kirkeordinanz, hvilke begge indtil hans Sønnesøns Tid ere den eeneste Lov i Riget.

Da Kongen formedelst sin Eed var forpligtet til at indhente sine Undersaatters Omdømme til Lovenes og Straffenes Forandring, saavel som til Krige at føre, saa blev ved Retsforsamlingerne fast immer talet om Statssager. Kongen forelagde de Nærværende den Sag, hvortil han ønskede Folkets Biefald, derpaa opstod en eller anden Lehnsmand eller Bonde, og understøttede eller forkastede Kongens Forslag, og Folket gav sit Biefald derved at erkiende, at det, efter gammel Maade, med Spydet eller Sværdet slog paa sit Skiold. Undertiden gav Kongen sin Villie tilkiende ved et Brev, som han rettede til Raadsherrer, Lehnshøvdinger, Hirdmænd, Gestir, og Folket, Riige og Fattige, Unge og Gamle a). Denne raa Mængde af Folk, hvilke for en Deel vare egennyttige og tilbøielige til Vold, bleve tidt Kongerne besværlige, derfor udtænkde de et Middel til at holde den store Hob fra Rigsforretningerne. De kaldte derfor kuns de beste Mænd eller de Fornemmeste af visse Landskaber til deres Raadsforsamlinger, og disse hindrede ved deres Magt, at den ringere eller fattigere Landmand ei satte sig mod Kongens nye Indretninger. Kong Magnus Erlingsøn lagde 1164 Grunden til en Rigsdag, som skulde holdes til Kongevalget, af Rigs-Hofbetienterne, de geistlige Prælater og tolv gamle Bønder af hvert Stift. Kong Sverrir ophævede vel denne nye Indretning, men sammenkaldte i Ste-

z) Snorro p. 808. a) Snorro p. 444. ad An. 1139.

i Steden for alle Undersaatter 1177 kun 12 Bønder af hvert Fylke, og 1194 Bisperne og de Ædle, eller de Bønder og Lehnshøvdinger, som vare af høi Fødsel, til Raadførelse i Rigets Anliggenheder. I Aaret 1204 udøvede Bønderne aleene, uden Geistlige og Lehnshøvdinger, den Ret, at bestemme en Tronfølger. I Aaret 1217 satte Birkebenerne eller de Kongelige Krigs- og Hofbetiente, Byemændene eller Borgerne, og Bønderne af Trondhiem, Sverrirs Sønnesøn paa Tronen, og Geistligheden satte sig forgieves derimod. Siden bestode Rigsforsamlingerne af de Birkebeener, Kongens Raad og Lehnshøvdinger og de beste Mænd, eller de Fornemmeste af Fødsel i ethvert Lehn b). Jarl Skule søgde 1239, da han opkastede sig til Konge, nogle ud af sine Tilhængere, hvilke i Steden for Bønderne, som ei vilde hylde ham, aflagde Troskabs-Eeden. I Aaret 1223 sammenkaldte Hakon den 5te en almindelig Forsamling af alle beste og fornemmeste Mænd til Bergen, for at afsige Dommen over Kronbeilernes Tiltale og Rettigheder. I denne Forsamling komme de fire kongelige Lehnshøvdinger, Erkebispen, Bisperne, Abbederne, Priorer, Provster, Archidiaconi og nogle Domherrer, Lagmændene, en Raadmand fra Trondhiem, nogle forfarne rige Bønder og Borgere af hvert Fylke, Lehnsmændene eller Fogder, Umbodsmændene, Jarlene af Norge og Orkney med deres Hofbetiente, Kongens øvrige Hoffolk, en Afordnet fra de schetlandske Øer, og alle de som nedstammede fra Harald den 1ste. Siden blev kun sielden en slig almindelig Land- eller Rigsdag holdt, saalænge Norge havde sine egne Konger; men Kongerne beholdte den gamle Maade, at raadføre sig over Regieringssagerne med Indvaanerne af hver Provinds i Særdeleshed, paa mange enkelte Landdage. Paa disse Landdage lode de 1240 og 1257 tolv Bønder af hvert Lehn, dernæst Jarlen, Raadsherrerne, Lehnshøvdingerne og andre Adelige og Hofbetienterne aflægge Hyldings-Eeden. Strax derpaa forordnede Kong Magnus Lagabæter først, at kun de Lærde eller Geistlige, og i Steden for Bønderne Herremændene, eller de kongelige Embedsmænd og Hoffolk og Baronerne skulde tages til Raadsforsamlingerne over Regieringssager; og dernæst 1273, at intet Krigstog skulde foretages uden Landshøvedsmændenes, Lagmændenes, Syssèlmændenes og de forommeldte Lærdes og fødte Herremænds Bevilling. I Aaret 1343 hyldede Rigsraaderne, nemlig Erkebispen, Drosten, fem Riddere, og fem

b) Snorro. S. 543. 598. 614.

fem Skioldbragere tilligemed de geistlige Valgherrer og Jarlen af Orkeney, Kongen i Varbierg; og derpaa aflagde Standerne eller Folkets Afordnede, fra Staderne og Lehnene Trondhiem, Bergen, Opslo og Tonsberg, og af Landskaberne Stiordal, Gaulardal, Guldal, Nummedal, Sundhord og Herdal, Troeskabs-Eeden i Slottet Bahuus.

Ved den calmarske Rigsforeening 1397 blev den norske Rigsforfatning ei forandret, men man forpligtede kun et Riges Undersaatter til at holde de Forbund, som de andre Rigers Stander maatte slutte med fremmede Stater; til at tage Deel i enhver Krig, som maatte angaae et af Rigerne; og til at vælge en fælles Konge med Indvaanerne af de øvrige Riger. Men i Aaret 1436 blev Regieringen i alle tre Riger indrettet paa een Fod, og overgivet til Drosten, Marskallen, Hofmesteren og Kanzleren, som og til Erkebispen og Rigsraaderne. Valg-Rettigheden for Norge gav man 1436 til Erkebispen, Bisperne, Provsten af Opslo eller Rigskanzleren, Rigsdrosten, Rigsmarskallen, Amtmændene af Trunde Amt, Bergen, Tonsberg, Opslo og Borgersyssel, tolv Riddere af Viigen, fire Raadsherrer af Trondhiem, Opslo, Bergen og Tonsberg, og 10 Odelsbønder. Men i Aaret 1450 blev den igien fratagen Standerne, og overdragen til de tolv Rigsraader, som udøvede den tillige med Bisperne indtil Aaret 1536. I Aaret 1483 blev Statholder-Værdigheden stiftet, og en aarlig Rigsdag til Opslo forordnet, og i Aaret 1531 sammenkaldte Kongen alle Bisper, Odelsbønder og Borgemestere, som og 4 Borgere af hver Stad og fire Bønder til denne Rigsdag. I Aaret 1536 opkom der en stor Uenighed mellem Rigsraaderne over Kongevalget, thi de nordlige Rigsraader udnævnde, paa Erkebispens Foranstaltning, Pfalzgreve Frederik, og de sydlige Danske Kong Christian den 3die til deres Konge. Kong Christian søgde Hielp hos den lutherske danske Adel, og lovede at han vilde forvandle alle de norske Lehne, som han ved Adelens Biestand maatte erobre, til en dansk Provinds. Adelen paatog sig derfor Pligterne og Rostienesten, som den norske Adel hidtil havde ydet, og undskyldte et frit Riges Undertrykkelse ved de Grunde, at Norge var for fattigt til at underholde en særskilt Konge, at Folket formedelst Forbundet stedse burde vælge den danske Konge og adlyde ham, og endelig, at det norske Raad ved sin dobbelte Opstand havde forbrudt sin Værdighed og sine.

sine Rettigheder c). Men dette Fordrag blev ei opfyldt, fordi de catholske Bisper af de luthersfe Normænd og Kongens Lehnsmænd, uden den danske Rigsadels Biestand, bleve ydmygede. De lutherske Geistlige fik ei Part i Regieringen, og den norske Adel, som kun i Sønden havde sin Boepæl og i Almindelighed ei var meget talrig, syntes ei meget at trænge paa Rigsraads-Værdighedens Vedligeholdelse; derfor uddøde de norske Rigsraader, og Rigsforretninger og Sager forbleve i Statholderens og Kanzlerens Hænder, som begge undertiden bleve tagne af den norske Adel, men end tiere af den danske Adel. Da Tronfølgeren Christian den 4de blev hyldet 1582, aflagde de Adelige og Ridderne Eden, og med dem underskreve Laugmændene Hyldings-Documentet. I Aaret 1591 hyldede Kronlehnsmændene, Biskoperne, de Adelige og nedre Lehnsmænd, Domherrerne, Stædernes Afordnede, Fogeder, Sorenskrivere og nogle Bønder; og Adelen tillige med Borgerne og Bønderne bade, som Rigets Stænder, i et Skrift, om nogle Privilegiers Fornyelse. Kongen forordnede 1599 tvende bestandige Rigsrette eller Herredage til Bergen og Opsloe. I enhver af disse skulde nogle Løn nydende Biesiddere, de nærmeste Herremænd, nogle Laugmænd og Laugrettesmænd eller Laugrettens Biesiddere, og Borgemestere og Raadmændene af Staden, under Præsidio af Statholderen og Kanzleren, tre gange om Aaret afgiøre vigtige Stridigheder. Efter Aaret 1648 begyndte det danske Rigsraad at sammenblande de norske og danske Anliggender og drage dem til sig. Herredagene bleve derfor sielden holdne; men Dommene i Underretterne og Stridighederne, som hørde for Rigsdagen, bleve tilligemed Stiftamtmændenes Domme oversendte til Kongen, og af ham, uden at raadføre sig med Stænderne, afgiorte.

Da de danske Rigsstænder havde overdraget Kong Frederik den 3die Eenevoldsherredømmet, sendte han sin Kronprinds Christian til Opslo eller Christiania, for der høitidelig at modtage Hyldingen og den uindskrænkede Magt. Dette skeede den 15de Augusti 1661, og Hyldingen blev aflagt af Rigets Kanzler, de Geistlige, Lærde, Adelen, Christianiæ Afordnede, og de nærmeste Bønder. Derpaa blev 1664 den bestandige Herredag i Christiania igien anordnet, som 1670 fik Navn af Overhofretten og sin nu værende Indretning.

De

c) Conferenzr. Kofoed Ancher Jus publ. Daniæ & Norv. Mscr. C. 1. §. 30. 36. 48.

De gamle norske Konger vare forpligtede til at udvide og forsvare Riget, og troede endnu i det 12te Aarhundrede, at de undertiden, aleene for at erlange Roes, maatte føre Krig. De øvede sig fra deres Barndom af i Vaaben, i Skibsfarten og i at svemme, og fegtede gemeenlig med begge Hænder tillige. I Trefningen stode de hos deres Mærke eller Fane blant deres fornemmeste Hoffolk bag en Skioldborg, som deres Hoffolk giorde med deres Spyde, men naar Striden blev haard, giorde de et Udfald for at erobre den fiendtlige Hovedfane. Paa Skibene vare de enten tillige med Stallaren i Lystningen eller Bagstavnen af Skibet, eller de sadde paa Masten eller paa en Forhøining i Midten, og skiøde med Buer eller Kastespyd paa deres Fiender. Blev Skibet erobret, saa kastede de deres Skiold over sig, sprang i Søen, og søgde ubemærket at skiule sig blant de Døde og at svemme bort. Krigshæren bestod af Hofbetiente og Bønder, som klædde sig i Harnisk, Krigssærke eller finlandske Sælskind, og førde Spyde, Sværde, Skiolde, Øxer, Hammere, Buer og Piile, Steene og skarpe Haandkiile. Disse Folk bleve af Kongens Fogeder førte til Lehnsmanden, og af ham til Kongen. Kongen, og i Forveien enhver Lehnsmand, undersøgde i et Huusting deres Vaaben og Mynsterruller, hvori, undtagen i største Fare, ingen Livegen (Træl) maatte findes. Kong Sverrir gav i Aaret 1200 nogle af hans Krigsfolk store Skier, og brugde dem, som man endnu bruger Skieløbere. Hans Fiender derimod sendte smaae Hobe let bevæbnede Bønder paa Fieldene, for at udspeide hans Hær og Leier. Den norske Rigshær bestod af tre Slags Folk: af kongelige Lehnsmænd, af deres og Kongens Livvagt, og af Landfolk eller Bønder. Enhver Jarl maatte føre 40 og hver Herse 20 bevæbnede Folk med sig, og enhver anden Lehnsmand opstillede formedelst en Forordning af Aaret 1273 sex Mand for sit Lehn og tre Mand for hver 15 Marks Indkomster. Bønderne vare siden 1232 279, og endelig i Hakon Athelstans Tid fordeelte i 232 Skibreder, og bleve endog efter den Tid i Trefningen opstillede under saa mange Faner. Hvert Skibrede udrustede paa egen Bekostning et Skib paa 20, 25 eller 30 Rum, saa at 2 Mænd kunde have Plads i ethvert Rum. Hver 7de frie Bonde maatte, naar han havde fyldt sit 15de Aar, og Kongens Hærord blev ham bragt, i Leding, det er, fremstille sig bevæbnet hos sin Foresatte, de øvrige 6 Bønder sørgede saa for hans Underholdning og Vaaben. Disse sidste lode, ved tvende Bønder, i hvert Ting forfærdige en Optegnelse paa alle Tingmæn-

mændenes Leding eller Krigsudstyr. I de sildigere Tider gav hvert Fylke et Skib og 120 Mand. Borgerne stode i deres Byes Skibrede, og havde en særskilt Fane, hvorudi St. Olavs Billede var malet. Kongens bevæbnede Hoffolk (Skutilsveinar), hvilke 1247 vare 80 i Tallet, fulgde tvende Bannermestere eller Stallare, og en af disse, Marskalken, erholdt 1436 heele Krigshærens bestandige Anførsel. Kong Magnus Barfots Skutilsveinar vare tildeels klædte som Bergskotter, og bare een Uniform, nemlig en rød og sort Kiortel med forgyldte Spænder, foeret med Maarskind d). I Aaret 1224 brugde Kong Hakon de Haulder, af hvilke hver førde to Heste, til Forvagter, og stillede 80 paa en ½ Miil, 30 paa en ¼ Miil, og 12 Mand paa 100 Skridt fra sin Leier. Tillige lod han sine Fodfolk, som udgiorde 680, føre afsted paa Slæder. Hans øvrige Folk bestode af 80 Hofbetiente, 600 svær bevæbnede og 1518 lette Ryttere. Denne Herre havde et særdeles Feldtskrig, som var blevet vedligeholdt fra St. Olavs Tid, nemlig: „fram, fram Christenmænd, Korsmænd, Kongens Mænd.“ Af Skibrederne blev siden 1705 den nu værende norske Landmilice.

Kongens Soemagt bestod i de Tider, da Gulatings-Loven blev skreven, af 292 Skibe, som havde 6350 Rum, og kunde føre 12700 Mand Bender, og desforuden de Skibe, som af de 20 søndmerske Skibreder maatte udredes, og de som Bisperne, Lehnsmændene, enkelte rige Landmænd, Kiøbmænd og Kongen selv, udrustede og bemandede. Disse sidste Skibe bleve bygde høiere end som Skibreder-Skibe, udzirede med Billedhuggerarbeide, Forgyldning, Malerier og Skiolde, og tidt saa vidt, som de gik over Vandet, beslagne med Jernplader. De Eiere, som udrustede egne Skibe, lode stedse deres Seil paa en besynderlig Viis paa mange Maader farve, og brugde dem tillige, som man nu bruger Flagge, til Kiendetegn. Kong Olav Trygveson bygde først et Skib paa 30 Rum, og Harald Haarderaade et paa 35 Rum, som havde 70 Aarer, desligeste Jagter paa 12 Aarer. Foran i Kongens Fartøi stode Stavnbuarne eller Fanevogterne omkring Merkismanden, som bar Kongens Hovedfane, og, naar fornødent var, hængde Stilstands- eller Fredstegnet, et rødt Skiold, paa Masten. I det 12te Aarhundrede brugde man allerede Flagge, og i Aaret 1376 maatte udenlandske Soefarere stryge Topcastellet (Vimpelen) for Kongens Skibe og Slotte. St. Olavs Flode bestod

d) Torfæi Histor. Norvog P. III p. 434.

stod af 350 store Skibe (Knarrar). Kong Harald Haarderaade havde en gang 150 egne og Borgerskibe, og i Almindelighed 200 store og 800 smaae Skibe, som mestendeels vare saa smaae, at man kunde slæbe dem over det smalle Land bag ved Liimfiorden. Hakon havde engang (1257) 315 Skibe, af hvilke nogle vare meget store, 19 Alen høie over Vandet, og bygt efter Baglernes Maneer e). Dog bleve Skibreder-Skibe stedse smaae, og tidt bragde over 5 Miile over Land. Hiine Baglerskibe bleve allerførst forfærdigede 1206, og indeholdte 36 Rum, hvert til 16 Mand, og 72 Aarer i tvende Rader, af hvilke de øverste vare 20 Alen lange. Disse uhyre Galleier ere siden, som det synes, blevne afskaffede. Kong Eystein den 1ste opførde ved Trondhiem et See-Teihuus (Naust), hvorudi alle kongelige Skibe bleve bevarede, men i Aaret 1156 blev den lagt i Aske, og man finder ei, at et nyt igien er anlagt. Dette Naust, eller, som man nu kalder det, Noste, var et omgierdet Tag paa Landet, under hvilket man ved Begyndelsen af Frosten trak Skibene af Seen, og bevarede dem for Snee og Regn.

Kong Sigurd opbygde allerførst en af Steen opmuret Fæstning eller et kongeligt Huus til Konghella, som han kaldte Kastellet, og indrettede det efter den Bygningsmaade, som han havde seet i det forjættede Land. Dette skulde beskytte hans Rige mod alle Danskes og Svenskes Anfald, derfor nedlagde han i det samme den Reliquie af vor Frelseres Kors, som skulde forskaffe sin Eiermand stedse Seier. I de sildigere Tider finder man følgende norske Slotte i Historien: Aagerøe ved Frederikshald 1685; Aggerhuus fra det 12te Aarhundrede af; Agdanæs 1247; Altenhuus paa Aarøe i Vestfinmarken; Bosmoe, opbygt 1685; Bagahuus eller Bahuus, opbygt 1308; Bergen; Blakiær i Romerige, 1685; Christiansfield og Elverom i Østerdal, sløifet 1711; Christiansand 1685; Egra 1247; Eida Skandse i Romerige; Eida Skandse hiin Side den vermelandske Grændse. Flekkerøe fra 1556 til 1564; Frederikshald; opbygt 1659; Frederiksstad, opbygt 1665; Frederiks Odde i Laurkullen, opbygt 1711; Gelderaasen, Hornborg 1218, forstyrrede under Christian den 2den; Isegrem og Kongesteen; Kongsvinger; Karlsborg i Bahuus Lehn fra 1456 til 1532; Konghellu, opbygt 1066, var 1273 Statsfængselet for Tønsberg Lehn; Marstrand, opbygt 1262; Munkholm ved Trondhiem, opbygt 1537; Olavs

e) Snorro, S. 750.

Olavsborg 1531; Næs 1685; Sarpsborg ved Vandfaldet af Glommen Elv, opbygt i det 11te Aarhundrede; Sverdsborg 1120, Statsfængselet for Opslo Lehn 1273; Sverrisborg i Bergen 1193, forstyrret 1207, Sverrisborg ved Trondhiem; Steenvigsholm 1523 til 1564, Sponvigen ved Svinesund; Skognæs, og Steenskandse ved Jemtelands Grændser; Tunum eller Tonsberg, forstyrret 1532; Valdisholm, nu Vallansøe, ved Strømmen Glommen, opbygt af Kong Hakon den 5te, og siden Statsfængselet for Upland og Romerige 1273; og Vardøehuus for 1496. Paa Hennøe i Østfinmarken findes tre opmurede Steentaarne, hvis underste Giennemsnit indeholder 9 til 12 Fod, men den øverste 6 til 9 Fod, og af hvilke eet indvendig har en Huule, hvorudi 4 Mænd kan ligge. Disse Bygninger synes dog ei at have været Fæstninger, men Varetegn for Søefarende eller Søerøvere. Thi man finder deslige ei aleene paa fleere Steder, som tidt af Søerøvere fordum bleve besøgte, nemlig paa Øeland, og paa adskillige irlandske og skotske Strandkanter, men man har og i det mindste et Exempel om Floka, som opdagede Island, der opbygde saadant et Taarn, aleene for igien at kunne finde sit Fædreneland.

Fierde Afdeeling.

Nu værende Beskaffenhed af Kongeriget Norge.

Kongeriget Norge bliver nu omstunder adskilt fra Sverrig og Rusland ved høie Fielde og Strømme. Mod Østen har man fra Aaret 1751 til 1765 ladet betegne en nøiagtig Grændselinie ved svenske og norske Commissarier, efter de gamle Grændsebeskrivelsers Forskrifter og det sidste Grændseforbrag af Aaret 1749, og ladet det betegne ved Steene og Pæle. Den løber indtil 62° 10′ Norder Brede giennem Slette og siden giennem Fielde, og udgiør $232\frac{1}{2}$ norske eller $343\frac{3}{4}$ geographiske Miile a). Den sydligste Grændse er Svinesundet, som skiller det svenske Bahuus Lehn fra Stiftet Christiania, og den Nordligste er Pasvig Elv ved den russiske Archangelogorodskaja Provinds. Man inddeeler Norge endnu i Søndenfields og Nordenfields, og i fire Stiftsamter. Efter de nyeste Udmaalinger ligger Rigets yderste Grændser under 57° 48′, og 71° 45′ nordlig Brede. Længden fra Pasvig Elv til Forbierget Lindesnæs udgiør 270 tydske eller 180 norske Miile, 15 af de første og 10 af de sidste beregnede til en Bredes Grad. Rigets Brede er forskiellig; den største mellem Vesterdals Elv og Sæløe udgiør 63 tydske eller 42 norske Miile, og den mindste mellem Alstafiord og Tingvera $7\frac{1}{2}$ tydske eller 5 norske Miile b).

Udi

a) See Hr. Marelius Efterretning om denne Grændselinie, hvilken Hr. Justitsraad Schlegel ogsaa har indrykket i sine Samlungen zur dänischen Geschichte, 1 B. 3 St.

b) O. A. Wangensterns nyeste og almindelige Landkort over Norge 1761, og særskilte Kort over hvert Stift. Hr. Etatsr. Erik Johan Jessen det Kongerige Norge, fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand, T. 1, Kiøbenhavn 1763 4. Nogle Fremmede holde Norge for en dansk Provinds, men de ere alt for længe siden

Udi Riget ere 4re store Kiøbstæder, som have Præsidenter og Byefogeder, nemlig Christiania og Christiansand sendenfields, og Bergen og Trondhiem nordenfields. Staden Christiania holdes for Rigets Hovedstad, og støder til Slottet Aggershuus og Forstaden Opslo. Staden Bergen har endnu, omendskiønt den største Deel deraf og af Pakhuusene 1771 den 2den April afbrændte, en meget betydelig Handel, og bliver besøgt af hollandske, tydske, engelske, nogle skotske og franske Kiøbmænd. Det tydske Contoir eller Bryggen bestaaer af mange Gaarde, som endnu ere indrettede paa gammel Viis, men 42 deraf tilhøre givte Bergens Borgere, som boe uden for Contoirene i Staden, og 17 aleeneste ere besatte med udenlandske Factorer og tydske Kiøbmandskarle. Af disse sidste eie Borgerne i Bremen 15, Hamborg et, og Lübeck ligeledes et. De tydske Contoirister spise i Skyttinger eller Spisestuer sammen, og adlyde en Sekretair og to Attener (Achtzehner), som deres Forstandere. Til det heele Contoir hører en tydsk Kirke, et Fattighuus og tvende Gaarde til almindelig Brug. Læredrengenes blodige Leege ere afskaffede, og Contoiristernes Privilegier meget indskrænkede; Thi Contoiristerne maae lade Byens Borgere Forkiøbet i 6 til 14 Dage, og maae kun i Stort sælge deres Vare til Borgerne, og i Smaat til Bønderne. De føre Korn, Messing, Papiir, Svovel, Sukker, Sirup, Viin, Salt, Silketei, Klæde og Snedkerarbeide ind, og tage Træelast, Fisk og Mineralier tilbage. Til disse Vares Fortoldning ere ved det bergenske Farvand mange Toldhuuse anlagde, af hvilke de yderste staae til Valdershaug paa Søndmør og ved Egersund. Staden Trondhiem har efter Bergen den betydeligste Handel, og forsvares ved tvende Skandser, Christianssteen og Munkholm.

De mindre Kiøbstæder, i hvilke Byefogderne ere de fornemmeste Magistratspersoner, ere søndenfields: Friderichshald, Friderichsstad ved Glommen; Mos, et Jernverk; Bragnæs og Strømsøe, tvende Told- og Ladepladser for Jern og Tømmer ved Dramsfiorden; Laurvigen, Tønsberg og Holmestrand, Skeen, Kragerøe, Arendal, Øster-Riisøer og Kongsberg. —

Nor-

siden blevne giendrevne af Hofraad Scheid i en egen Afhandling, som staaer i Skrifter, som i det kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagde, 2 D.

Nordenfields: Stavanger, Molde, oprettet 1742, og Lillefossen eller Christiansund, stiftet 1742.

Det platte Land bliver inddeelt i 4re Stiftamter.

Udi Stiftamtet Aggerhuus ligger Amterne: 1) Aggerhuus, 2) Opland, 3) Bratsberg, 4) Ringerige, Hallingdalen, Eger og Buskerud, og 5) Frederiksstad og Smaalændene eller Smaalehnene. Dernæst 32 Fogderier: Aggers, Folloug, Mos, Onsøe, Thune, Vamble, Ide, Marker, Rakestad, Heggen, Frøeland, Nedre- og Øvre-Romerige, Solløer, Udal, Hedemarken, Gulbrandsdal, Østerdalen, Valders, Toten, Nummedal, Sandsverd, Hurum, Rogen, Eger, Lier, Buskerud, Ringerige, Hallingdal, Øvre- og Nedre-Tellemarken, Bamble; og endelig to Lehngrævskaber, Laurvigen og Jarlsberg.

Stiftamtet Christiansand indbefatter Amterne: 1) Christiansand, 2) Lister og Mandal, 3) Bratsberg, og 4) Stavanger; og Fogderierne: Raabeigdelauget, Nedenæs, Lister, Mandal, Jedderen, Dalerne og Ryefylke.

I Stiftamtet Bergen ere de Amter: 1) Nordre- og 2) Søndre-Bergenhuus; Fogderierne: Nordhord, Vosse, Hardanger, Sundhord, Sund- og Nordfiord, Ytre og Indre Sogn, og Søndmør; og de Birker Svanøe og Rosendals Baroniebirk.

Til Stiftamtet Trondhiem høre Amterne: 1) Trondhiem, 2) Romsdalen, 3) Nord- og Søndmør, 4) Nordland, og 5) Finmarken, og Fogderierne Ørkedalen, Guldalen, Størdal, Værdal, Strind, Selboe, Inderøen, Fosen, Nummedalen, Nordmør, Romsdalen, Helgeland, Salten, Senjen, Tromsøe, Vesteraalen, Lofoden, Andenæs, Finmarken.

Øen Island har en Stiftamtmand, en Amtmand og en Landfoged. Under Stiftamtmanden staaer ogsaa Landfogden og den kongelige Kiøbmand paa Færøe.

De grønlandske Betiente og Kiøbmænd blive satte af det almindelige Handelsselskab i Kiøbenhavn.

Det egentlige Norge bestaaer mestendeels af sammenhængende Fielde, hvilke hist og her ved Dale, Søer og store og smaae Strømme (Elve) ere ligesom igiennemskaarne. Disse Fielde ere midt i Landet 12 til 14 Miile brede, og kan ikkun beboes af Lapperne, hvilke fra Ungdom af

vænne sig til den kolde og haarde Luft, nære sig af Jagten og Fæavl, og streife omkring i disse Ørkener. I Biergene findes Victriol, Allun, Metaller, fiint Marmor, Fitsteene, Magneter, Møllesteene, fornemmelig i Guldbrandsdal, Blødsteene (Weichsteine) i Hardanger, Slibesteene i Hedemarken, og Amianter i et Morads i Biørkedal i Søndmør. Marmor brydes og forarbeides siden 1706 paa adskillige Steder. Sølvet findes stedse i Aarer (gediegen), og fornemmelig ved Kongsberg og Strømsøe. En Guldaare er opdaget 1647, 1697 og 1770 ved Kongsberg. Kobber faaer man i Reraas, Faadals Verk, i Guldbrandsdal, i Meldals Verk, Løkken, Selboe og Aardal Verk, og til Qvikne i Østerdal. Tin, Kobber og Jern er i Soløer og Østerdal, og Jern i Steen eller Moradser i Laurvigen, Stavern, Eger, Modum, Lier, Bærum, Audal, Bareboe, Egeland og paa fleere Steder. Et berømt Kanonstøberie til Jernkanoner er til Fossum ved Skeen. Paa Fieldene findes hist og her skiønne Græsgange, og i de fleeste Egne store Skove af Eege, Birke, Fyr og Gran, hvoraf der til fremmede Søefarere sælges godt Bygningstømmer og fortreffelige Master. Dette Tømmer fældes i Særdeleshed i Christiania Stift, og flødes derpaa langs med Elvene eller Strømmene til Ladepladsene, hvor man fanger det op ved Jernstakitter (Lænzer), fortolder det, og lader det i Skibene. De nordligste Bøgeskove ere i Fogderiet Nedenæs i Stiftet Stavanger. I Almindelighed blive dog Skovene ved Smeltehytterne, Saugmøller, Glasfabriker, Beeg- og Tiæresyderier, og den Nødvendighed at fælde mange Træer, for at bringe en stor Mast til Stranden, vel alt for meget medtagne. Efter sikkre Beregninger vinder Riget aarlig ved sin Handel med Tømmer, Metaller, Fisk, Foerverk, Huder, Tran, Smør og Tælle, halvanden Million Rigsdaler dansk Mynt. I Aaret 1767 udførde man fra Norge for 271,018 Rigsdaler Kobber, og for 1,598,669 Rigsdaler andre Vare. Derimod blev indført fremmede Vare for 1,279,678 Rigsdaler. Den reene Gevinst var saaledes 590,009 Rigsdaler. Norge vandt fra Engeland 286000 Rigsdaler, fra Holland 237000, fra Middelhavets Handelspladser 68000, og fra Spanien 51000 Rigsdaler. Det tabde til Danzig for Kornvare 118000 Rigsdaler, til Königsberg 63000 Rigsdaler, til Rusland for Hamp 88000 Rigsdaler, til Frankrig for Viin 48000 i rede Penge, uagtet dette Rige igien bekom for 128000 Rigsdaler Fiske, og til Portugal for Salt

29000 Rigsdaler. Næsten i samme Forfatning er den norske Handel endnu c).

I Skovene opholde sig mange vilde Dyr, som give godt Foerverk, som Bierne, Losse, Oddere, Ulve, Bævere, Ræve, Maar og Hermeliner. Elsdyret bliver nu saa rart, at man har fundet for godt 1760 at forbyde Elsdyrjagten. I Nordlandene ere de meget nyttige Rensdyr, som søge deres Føde, Mosset, ud under Sneen, og ei aleene bruges til Forspand, men føde endog deres Herrer med deres Kiød og Melk, klæde og varme dem med deres Huder og Skind.

I Biergene ere hist og her underjordiske aabne og forborgne Huler, hvilke tidt styrte ind og frembringe Søer. Dette skeede for Ex. 1703, da pludselig den Gaard i Borresyssel, Borre, forgik. I de aabne Huuler ved Søekanten, især paa Øerne Treen, Værøe og Fugløe, i Fogderiet Helgeland, og ved Qvindherrit ved den hardangerske Søebugt, bygger en utallig Mængde Søefugle, hvilke man tillige med deres Æg opsøger, og fanger med Hænderne og slaaer ihiel med Kieppe. Denne Jagt er høistfarlig og røver mange Folk Livet; thi Fuglejægerne stige af en Baad op paa de steile Klippevægge ved Stranden formedelst Træstænger, og blive af de følgende Jægere løftede høiere op ved Stænger, eller de lade sig oven fra hidse ned ved Reeb. Hist kan de let glide ud, og her rives tidt Rebet itu. Man holder derfor, efter en gammel Lov, den for en Selvmorder, som er nedfalden fra en Klippe, hvilken hans Arving ei vover at bestige. Blant Fuglene bliver Ederfuglen særdeles efterstræbt, hvis (Ederduun) Fiær bliver udført. Klipperne ved Søekanten ere i Almindelighed bratte og afbrudte. For ved dem er mestendeels et dybt Farvand, som ved utallige Øer, Holme og Skiær, eller tørre, halv tørre, og stedse overskyllede Klippestykker adskilles fra det aabne Hav. Paa Øerne ere mod Landet til mange ret gode Havne, men mod Havet er atter et dybt Farvand af 180 til 360 Fod, og derpaa Sandgrund, som udbreder sig indtil de tydske og storbritanniske Strandkanter. Mellem Biergene gaae dybe Havbugter, nogle indtil 24 tydske Miile ind i Landet. Under

Strand-

c) Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen, Sorøe 1772. 8. Normændene kan bygge et Skib for 7000 Rigsdaler, som koster Engelænderne 12000 Rigsdaler. See Lütkens oeconomiske Tanker til høiere Eftertanke, Kiøbenhavn 1757. 1 D. 7 Cap. Dog hente mange engelske Skippere norske Produkter med deres egne Skibe. Foruden Engelændere komme ogsaa nogle Skotlænder, Rostokker, Bremer, Spanier og Hollænder til Norge.

Strandbredden ere mangfoldige Udhulinger, hvorudi man fanger Sælhunde og Lax. Mellem Øerne Værøe og Røst, ligesom og for Havbugten ved Salten i Nordland, ere tvende berygtede Havhvirvler (Malstrøm og Saltstrøm) hvilke foraarsages ved en Strøm, som løber mod Floden over en høi og ved Siderne huul Grund blant nogle Klipper. Disse Hvirvler forsvinde saasnart Flod eller Ebbe er stegen høist eller falden lavest, hver gang i 45 Minuter, men derpaa vise de sig igien, og kaste endelig Vandet 12 Fod høit i Veiret, som en Tragt, og knuse i den Tid alle de Skibe, som nærme sig dem paa en halv Miil. De Vande, som løbe mellem Biergene og giennem Dalene, styrte sig hist og her ned over Klipperne fra 18 til 130 Alen dybt, og blive forfærdelig store, naar Sneen smelter. De største og længste Strømme (Elve) ere Glommen, Lauen og Nidelv, og Otter-Aae, som alle falde ud i det sydlige Hav. Andre Strømme foraarsage paa deres Vei store og ferske Landsøer, blant hvilke Miøsen i Hedemarken og Fæmmund-Søen ved Herdals Grændser ere sær store. Andre Strømme, som Mandals Elven, og en anden Flod i Sognedal, have Perlemuslinger, som ved kongelige Perlefiskere blive opsøgte. Hist og her finder man Spor til underjordiske Strømme, og disse, saavel som Metallerne og Mineralierne, tilskriver man Biergenes Nedsynkelse (Biergrop), desligeste de Jordskielve, som nu og da yttre sig. Et af deslige blev formærket den 9de Junius og 8de December 1772 i Mandal.

Om Vinteren er Kulden paa Biergene og deres østlige Side meget heftig, og Luften meget klar og tynd. Derimod er da Luften paa den vestlige Side taagefuld, fugtig, tyk og varm. Om Sommeren ere Nætterne korte, og i den Deel, som er paa hiin Side Øen Dunee, bliver Soelen stedse over Horizonten. Da er Heeden, især der, hvor Straalerne kastes tilbage af Klipperne, overordentlig stor, omendskient Soelen ei synes at stige meget høit. Sneen tiener da Fæet til Vederqvægelse, men bliver tillige meget farlig, thi den smelter, hypper sig paa Klipperne, skrider, og forstyrrer, naar den ruller ned, (som kaldes Sneeskreed, Sniaflod) store Bygninger, foraarsager Biergefald og Oversvømmelser. Smelter den for sildig, bliver den til Glatiis eller Iisbierge, og opfylder undertiden smaae skyggefulde Dale, udi hvilke den ei kan smelte, til evig Tid.

I Frostens Tid bringe Fieldboerne deres Vare i Slæder eller til Fods til Søehavnene. De bruge derved smaae af Vidier flettede Skritskoe (Truga),

n 2

gar), eller og Skier, det er meget lange af tynde Bræder for og bag spidsopkrummede og undertiden med Sælskind beslaaede Skritskoe, paa hvilke de kan løbe utroelig hastig, saa at de maae binde et Dækken ned over Øinene, for ei af Snen at blive blind. I Januarii 1719 var Kulden paa det nordlige Field saa heftig, at den svenske Armee, paa sin Flugt fra Tydal til Handeel i Jemteland, frøs ihiel. Kuldens Ubeqvemhed bliver igien erstattet ved den meget sunde Luft, formedelst hvilken Indvaanerne, særdeles i Guldbrandsdal, opnaae en høi Alder, og overalt forvares for Sygdomme ved den tynde Luft, som foraarsager Normændene i andre Lande den bekiendte tidt dødelige Længsel efter deres Hiem. Fieldene forhindre ogsaa Vognes Brug, og nøde de Reisende til at betiene sig af Heste, som vel i Norge falde smaae, men ere meget fyrige, stærke og hurtige. Veiene ere hist og her, især i Bergens Stift, rædsomme, og mangen gang meget farlige; thi tidt løbe de over nogle Miile lange bundløse Moradser og overgroede Søer, og bevæge sig ved hvert Trin Hesten giør, fordi de kun grunde sig paa deri styrtede Træer; undertiden hvile de paa Jernkiiler, som man har inddrevet i Klipperne, og paa Træestabler, som man har opreist i Dalene. I disse Egne kan ingen Rytter vige for den anden, thi paa den eene Side er en høi Væg, og paa den anden et stort Dyb. Over nogle Vandfald og rivende Strømme ere ligeledes anlagte farlige Broer af store Træer, hvilke, ligesom Moradsbroerne, bevæge sig, da Træerne ei naae over til den anden Side.

I Dalene dyrkes adskillige Slags Kornarter, hvilke tidt inden sex Uger udsaaes og indavles. De nordligste Provindser, i hvilke Rug kan dyrkes, ere Fogderierne Nummedal, Senjen, Helgeland, Salten og Lofoden. De høie og kraftige Græsarter derimod voxe paa Holme og Øer endnu meere Nord paa, og ved Floderne og Havbugterne. Derfor kan ikkun Halvparten eller i det høieste $\frac{2}{3}$ af Norges Indbyggere bespises af norsk Korn; men Fiskeriet, Fuglefangsten og Skovhug holder Strandboerne skadesløs, og ernærer dem ei aleene, men endog beriger dem. Indfalder engang et ulykkeligt Aar, eller Fiskefangsten og Kornavlen mislinger, saa blander man Rugmeelet med Havremeel, ja med malet Bark af Birke- og Grantræer, og bager deraf Kager eller Brød. Det norske Brød bliver hverken syret eller bagt i Ovnen. Man ruller aleeneste Meeldeigen med en Rulde tynd ud paa et Bord, og steeger den paa en heed Steen, saa bliver den tynde Kage, kaldet **Fladbrød**, strax spiselig,

spiselig, og kan giemmes i mange Aar. De nordlige Norske have sielden Mangel paa Melk, Vildt og Fiske, og Køerne æde, naar Høet og Græs mangler, Tang, Fiskehoveder og Been. Finlapperne nære sig stedse af deres Rensdyrs Melk og Kiød, og af Fiske, Fugle, Harer og andre spiselige Dyr, som de fange.

Af Havet faaer man paa dobbelt Maade Næringsmidler, nemlig ved Saltsyderie og Fiskefangst. Saltsyderierne paa Øen Valøe og Tønsberg høre Kongen til. Fiskefangsten er betydeligst i den nordligste Deel af Norge, og paa den Tid, naar der aldrig bliver Dag, nemlig i Januarii og Februarii Maaned. Den er saa betydelig, at der i Aaret 1756 af tre Kirkesogner i Søndmør aleene paa Torsk blev vundet 28000 Rigsdaler Overskud. Fordum fangede man mangfoldige store Hvalfiske og Hvalros, men nu ere de, endog i de grønlandske Farvande, sieldne. De mindre Hvale drive Normændene Seifiske, Kabliau, Torsk og Sild til, og disse, tillige med Flyndre, Lax, Hummere og Sælhunde, fanges tildeels af Normænd selv, tildeels tilbytter man sig dem af Søefinnerne, bereder dem paa mange Maader, fører dem til Bergen, og der omsætter dem mod Korn, Meel, Humle og andre Nødvendigheder. Af Sælhundens og adskillige Fiskes Lever brænder man Tran. Torsk og Helleflyndre saltes ind (Kabliau), eller man tørrer dem paa Klipperne mod Soelen (Klipfisk), eller under Tag ved Vinden (Stokfisk, Bergefisk). Silden hypper sig om Vinteren ved Strandbredderne og i Havbugterne saa stærk, at man kan øse den op med Spande, og stikker op over Vandet som en Høi. Siden forlader den mod Enden af Februarii Maaned Norge, og vender sig til de engelske Farvande og Østersøen. Indtil Aaret 1560 kom den lige saa hyppig, som i Nordland, til Karmensund, og fra Aaret 1556 til 1610 var der endnu overflødigere ved Vigens Strande. Dengang fangede man ogsaa Haaen eller Hundfisken, hvilken Indvaanerne i Vestgothland begierlig kiøbde og spiste, men Smagen paa denne Fisk har nu omstunder tabt sig d).

d) I de norske Vande findes ellers mange sieldne Dyr, af hvilke man kun vil nævne Marygen, Horven og Søeslangen. Marygge eller Marbendil (Manati) giver, da den ligner de Gamles opdigtede Havfruer, Leilighed til megen Overtroe blant de Norske. Søeslangen, som skal kunde blive 300 Alen lang, desligeste Horven eller Kraken, en Polyp med Arme, som skal bedække ¼ Miil paa engang, vilde give de norske Farvande det Fortrin, at besidde de største Uhyrer af Fiske i heele Verden, dersom

Normændene boe enten i Dalene eller paa enkelte Klipper, som stikke i Veiret i Dalene, og ere begroede med Skov og Heeder; eller ved ferske Søer og Elve i Landet; eller, dog kun faa, paa Fieldene; eller og ved Søebugterne og paa Øerne. De adskille sig fra Finlapperne ei aleene ved Sproget, som næsten er det samme som det Danske, men fornemmelig ved et stort velvoxen og veldannet Legeme. De fleeste Normænd ere stærke, hurtige, muntre, haardt vante, meget beqvemme til Konster og Videnskaber, og tilbøielige til Frieheb og Dyd e).

I de bergenske Strandegne ere de blandede med Jyder, Siællandsfarer, Engelændere og Tydske, som Handelen har draget derhen, og i Nord- og Sundhords Fogderie med Skotlændere. Den gamle Normand, der endnu er saaledes som Snorro i sin Historie beskriver ham, boer paa Biergene (paa Fieldet), og skatter sine Forfædres Skikke meget høit. Derfor bygger han endnu sine Huuse efter gammel Viis af ubehugne Træestammer, som lægges paa hinanden og udstoppes med Mos og uldene Klude. I den nordlige Deel af Bergens Stift beholder man endog de gamle Røgstuer endnu, som i Midten have en Isse eller Ildsted, og oven i Taget, som er belagt med Bark og Tørv, et Vindue (Liur) af klare Skind. Disse Stuer blive om Morgenen heedede ved en stor Ild paa Arnestedet, og tillige bliver Vinduet oplukket til Udgang for Røgen. Siden tilslutter man Vinduet og Døren, og nøies med det svage Skin, som falder oven fra ind i Værelset. Man finder ingen Landsbyer i Norge, men kun enkelte Gaarde, som dog mestendeels bestaae af mange Bygninger, og see ud

dersom de i D. Pontoppidans Forsøg til Norges naturlige Historie 2 D. 8 C. hosføiede i Retten fremlagte Beviser vare fuldkommen overbevisende. De gamle norske og tydske Sagner og Historier ere fulde af saadanne store Slanger, hvilke, naar de leve paa Landet, bleve kaldte Lindorme. Desuagtet synes det at de aldrig have været til. De, som forfægte dem, ligne dem med de nordamerikanske Slanger, og ville, at deres Udryddelse er en Følge af de udryddede og bebygte Maradser og sumpige Skove. De beraabe sig ogsaa paa Exempler af andre Dyr, for Ex. vilde Tyre (Auerochsen), Elsdyr og Bier, hvilke fordum vare meget talrige i Norden, men nu enten aldeles ei, eller, som Bierne nu, (Hr. Schønings norske Hist. 1. 51.) kun findes paa enkelte Steder Søndenfields. Dog disse Grunde tiene kun til at giøre Tingen rimelig, men ei vis.

e) Om Normænds Sindelaug finder man nogle Bemærkelser i Debes Ferroa reserata, p. 224. 236. og Baron Holbergs Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat, Side 20 seqv. Denne sidste vil have bemærket en stor Hengivenhed til Hævn og Trætte, til Ærgierrighed, Overdaadighed, Pragt og Vellyst hos sine Landsmænd.

ud som en Landsbye. Efter Rimelighed har Norge ei fuldt halvanden Million Indbyggere. Den 15 Augusti 1769 fandtes i dette Rige 1,391,877 Mennesker, hvoriblandt vare 20,301 Affindige, Krøblinger og Ulægelige. **Færøerne** indeholdt 4774; **Island** 46,201, og der var en Trediedeel fleere Qvindfolk end Mandfolk f).

Finlapperne ligne i Skabning og Sprog de svenske Lapper og Samojederne, og kalde sig **Suomi** eller **Sabmeladzh** (Moradsfolk) og deres Land **Sameædnam** (Moradslandet). Navnet **Finner** og **Lapper** have de, som det synes, faaet i det 12te Aarhundrede af Normændene, fordi de af det svenske Finland ere komne til Norge, og fordi de efter det norske Ords (Lappe) Betydning stedse ustadig flytte omkring paa Fieldet g). Man giør nu omstunder Forskiel paa Lapper og Finlapper.

Lapperne nære sig, ligesom Finlapperne, af Fæavl, Fiskefangsten og Skibsbyggerie, hvorudi de ere temmelig vel drevne, men de flytte stedse over Fieldet, snart i Sverrig, snart i Norge. Formedelst det svensk-danske Forbund af Aaret 1751 maae ingen Lappe besidde skatpligtigt Land i begge Riger tillige, eller jage i en Normands Enemærker. Han kan vel drage omkring paa Fieldet i begge Riger, dog maae han ved Indtrædelsen i et af begge Riger give Landsherren hvert 20de Rensdyr til Skat.

Finlapperne blive stedse i Finmarken og Nordland, og søge deres Næring paa adskillig Viis. Nogle, som aldrig forlade Skovene paa Fieldet Kiølen, leve under Telte af Rensdyrskind, nyde Melken og Kiødet af Rensdyrene, forfærdige deres Klæder, Skoe, Huer og Slæder af Rensdyrskind, syer dem sammen med Rensdyrseener, nedgrave og skiule deres Penge og alle Metal-Kar, som de faae, i Jorden, og sætte al deres Rigdom i deres Rensdyrs Mængde, saa at een Mand tidt har over 1500 Stykker. Det andet Slags, som ere sædeligere, opholder sig om Sommeren, eller fra midt i Junii Maaned til Augusti, paa Biergene, og om Vinteren under Telte ved fiskerige ubeboede Havbugter. En

f) Hr. Ober-Krigsraad Büschings Magazin für die neue Historie, VIII. Th. Side 223.

g) Hr. Knud Leems Beskrivelse over Finmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og forrige Afgudsdyrkelse, Kiøbenh. 1769 8. Leems Nachricht von den Lappen in Finmarken, Leipzig; et mangelfuldt Udtog af forrige. Hr. von Klingstodt Memoires sur les Samojedes & les Lappons 1762, 8. Allgemeine Weltzhist. 31. S. 301. o. v. Torfæi Histor. Norvag. T. I., p. 107. Høgstrøm Beschreibung des der Krone Schweden zugehörigen Laplandes, Koph. 1748.

En tredie Stamme, som allerede i det 13de Aarhundrede af Normænderne er optagen, drager omkring i Amtet Nordland ved Søebugten Malanger, og nærer sig ved at forfærdige Peltse, men tiest ved Tiggerie h). I Almindelighed er denne Nation meget kiendelig skabt, liden, tyk, med et rundt fladt Ansigt, og meget stærk. De ere af Naturen dydige, og gifte sig ikke med deres Blodsforvante; de vogte sig for Tyverie, Mord og Utugt, og holde det for en Vederstyggelighed, at spise Svinekiød. De hugge Bræder, men kun tvende Stykker af hvert Træe, og beqvemme sig efterhaanden til at bruge Heste og Agerdyrkning, om hvilken de have faaet den første Kundskab af Missionairerne. Thi det fattes dem ikke paa naturlig Beqvemhed: De kiende Stiernerne, og reise efter de Regler, som de have giort sig om deres Stand paa Himlen, giennem de uveisomste Sneemarker. Nu omstunder lade de mestendeels deres afgudiske Overtroe fare; dog findes der endnu Lapper, som efter hedensk-norsk Viis saa tidt forandre deres Navne og omdøbe sig selv, som de undgaae en stor Fare. Siden 1722 ere i Finmarken i tre Districter to Provste, sex Præster og to Missionairer, hvilke forsamle og undervise disse stedse omvankende Folk i Kirker, Skoeler og Forsamlingshuuse. For de Finner i Nordlands Amt ere stiftede otte Districter og otte Missioner; og de, som drage omkring i det egentlige Trondhiemske, ere fordeelte under to Districter.

Øen Island ligger i) under Øens Ferri Meridian, og lidt meere mod Nord end Staden Trondhiem, fra hvilken Stad og til den nærmeste sydlige islandske Strandbred regnes omtrent 240 Miile. Den er omtrent 90 tydske Miile lang og 20 til 50 breed; for det øvrige er den

Norge

h) Pontoppidans Forsøg om Norges naturlige Historie, (tydske Oversættelse,) p. 145 II. Th.

i) Hr. Horrebows Efterretning om Island, Kiøbenh. 1752. Egerhardi Olavii Enarrat. de nat. & const. Islandiæ, Havniæ 1749. Relation d'un Voyage dans le mer du Nord f. p. Mscr. de Kerguelen-Tremarec, à Amsterdam 1772 4.; og især Vicelavmand Eggert Olavsons og Landphysicus Biarne Povelsons Reise giennem Island, foranstaltet af Videnskabers Selskab i Kiøbenhavn, 1772, stor 4., og paa Tydsk oversat sammesteds 1774. 1775. Om Islands politiske Forfatning handler Justitsraad Martfelds Philocosmus, og Etatsraad Erichsens Udtog af Lavmand Vidalins Afhandling om Islands Opkomst. Ved hiin Reise er et stort accurat Kort af Ingenieur Knopf af 1734, som tilforn i homansk Forlag til Nürnberg 1753 fuld af Feil kom for Lyset, men her er meget forbedret af da værende Professorer ved Sorøe Academie, de Hrr. Erichsen og Schøning.

Norge liig; thi kun Strandkanten er beboet, det inderste Field er mestendeels øde og betakt med Jis og Snee. Derudi har man i nyere Tider opdaget Jern, Kobber, Sølv, Krystaller, Jordbeeg, Svovel og Salt; og et særdeles Landhuusholdnings-Selskab, som er stiftet i Aaret 1752, bemøier sig at opsøge og benytte disse Skatte, som Biergverkerne give af sig. I Joklerne eller de med Jis betakte Bierge, opkommer tidt en underjordisk Brand, som først foraarsager et Jordskielv eller Ildsudkastelse. Naar dette sidste skeer, flyder ud af Bierget, undertiden i to Aar i Rad, smeltede og glasagtige Materier (Hraun), og heele Klippestykker udkastes over 4 Miile langt. Tillige oversvømmer den optøede Snee Dalene, og en stor Mængde fiin Aske flyver i Veiret, og udbreder sig tidt over 50 Miile. I dette Aarhundrede har sex Bierge udkastet Ild, blant hvilke Hekla er det bekiendteste, som synes at have et Slags Sammenhæng med Ætna i Sicilien, og har fra Aaret 1104 til 1772 brændt 24 gange. Denne Ildens Udbrydelse skeer undertiden under Søen, og man har 7 gange seet en saadan Ildsudkastelse komme op af Søen. Af de heedgiorte Mineralier foraarsages mange bestandig heede Kilder og varme Bad, ja undertiden nye Skiær og Øer, som stige op af Havet. I Landet findes adskillige Strømme og Søer, men ingen store Skove. Birketræerne blive kun 12 Fod høie, og Forsøget, som paa kongelig Bekostning blev giort 1753, med at avle Korn, mislykkedes. Dog voxer der et Slags vildt Korn (Melur), og i de siden 1701 anlagde Kiøkkenhaver mange Haveurter. Indvaanerne ernære sig af Stude og Fæavl, af tørrede Søefugle og Fiske, af Souve eller Søl, Valle, Melk, salt og suurt Smør, hvilket sidste Slags holder sig over 20 Aar, af Vand og Tran; dog er der siden 20 Aars Forløb mange velhavende Islændere, som have vænnet sig til Caffee, Thee og fiine Viine. Deres Landdyr ere: Meget frygte Heste, hvilke ogsaa iblant af nogle Fattige hemmeligen spises; Stude og Kiør uden Horn, Faar, Geeder og Ræve. De overlade til fremmede Kiøbmænd i de 8 østlige Ladepladser eller saa kaldede Kiødhavne saltet Faare- og Oxekiød, Smør, uldene Trøier, Skiorter, Handsker og Strømper; i de 14 sydvestlige Fiskehavne derimod tørrede Fiske, Tran, Svovel og Falke. Derfor tage de Jern, Tømmer, Meel, bagt Brød, Brændeviin, Viin, Tobak, Salt, Øll, Lærret og Silketøi. De bruge ved Handelen, som siden Aar 1759 tilhører det kongelige Kammer, i Steden for Penge tørrede Fisk, og regne en Fisk, som veier

veier 2 Pund, for 2 Skilling dansk Mynt i Værdie. Dog seer man undertiden danske 24 Skillinger og Kroner blant dem. Landet inddeeles i den nordre, østlige, vestlige og sydlige Fierdepart eller i 18 Sysseler. Hovedstæderne ere Bessastadur, den kongelige Amtmands Sæde, Videy-Kloster, Landfogdens Opholdssted. Begge Steder ligge tillige med den bispoplige Kirke i Skalholts søndre Fierdepart. Gaardene ligge heistens kun fire Miile fra Havet, thi den øvrige Deel af Øen er ubeboelig. Dersfor beregner man Indbyggernes Antal kun paa 50000 Siele. Islænderne ere meget stærke, arbeidsomme, vittige, og endnu immer store Elskere af Digtekonsten, Historien og gamle Skikke. De tale endnu det gamle norske Sprog, som nu næsten er blevet uforstaaeligt for Norske og Danske selv. De nordlige Indvaanere ere dristigere, meere trættekiere og hengivne til de gamle Skikke, end de sydlige Strandboere. Hiine beflittede sig fordum kuns paa Fæavl, nu drage de og til Stranden for at fiske. Dette foraarsager, at nu alle Indvaanere ere udsatte for Spedalskhed, som tilforn kun fandtes blant Strandboerne, hvilke fordærvede deres Helbred ved det svare Arbeide, den bestandige Fugtighed under aaben Himmel, og ved idelig at spise Fisk. For at optage dem, som af denne ulægelige og arvelige Sygdom blive angrebne, er der 1652 bleven stiftet et Hospital i hver Fierdedeel. I Aaret 1707 ere Smaaekopperne og 1753 veneriske Sygdomme først ved Fremmede blevne bragte til Island, hvoraf hiin meget har forringet Folkemængden. Den nordlige eller Hoi-Islænder er endnu meget øvet i at brydes (Ringkonsten) og i Skakspil; og er det mærkværdigt, at i enhver Lov bliver det straffet med at forvises Landet, naar der spilles om Penge. Siden 1773 bliver Islændernes Nysgierrighed tilfredsstillet ved en maanedlig Tidende, der bliver trykt til Hrapsee; foruden dette er der endnu et Bogtrykkerie til Skalholt, som forsyner Islænderne med aandelige, oeconomiske og historiske Bøger.

Færøerne, som boe paa de 20 Færøer, og i Særdeleshed paa Bordøe, Strømøe, Vaagøe, Sandøe og Suderøe, over Irland, mellem Island og Norge i en fugtig og stormefuld Luft, ligne Islænderne. Disse Færøer ere kun smaae, og egentlig kun fremskydende Klipper, som ere omtrent en Alen høi bedækkede med Jord. Ved Strandbredden af Øen Suderøe er en farlig Havhvirvel, som kaldes Sumbøe Munk, og ligner

ligner Mahlstrømmen. Paa Stromøe, den største Øe, som er 6 Miile lang og 2 Miile breed, ligger Handelsstædet Torshavn, hvorfra udskibes Duun, Gaasefiær, Skind, Tælle, saltet Faarekiød, grøn, guulagtig og kastaniebruun Farve, og fornemmelig mange uldene Skiorter og Strømper. Indbyggerne ernære sig af Søefugle, Fiske, Sælhunde, Hvalfiske og Faar, og avle hist og her Korn. I Handelen bruge de gammel tydsk Maal og Vægt, og en indbildt Mynt, nemlig færøiske Mark og Gylden, hiine til 16 danske Courantdaler, og disse til 5 Mark danske. Det kongelige Kammer lader Handelen føre ved en Kiøbmand i Kiøbenhavn, og en Handelsforvalter paa Færøe. Alle Øer ere inddeelte i sex Herreder, og enhver Boelig eller Gaard bestaaer af ni særskilte Huuse eller Vaaninger, nemlig et Kiøkken, Spisekammer, Huusbondens Sovekammer, en Badstue, et Giesthuus, Tienestefolkets Huus, et Melkehuus, Forraadshuus og Fæhuus, hvilke samtlig ere omgivne med en Jordvold.

Af det gamle Grønland er nu den vestlige Søekant fra den 59 til 72 Grad igien bebygt k). De fornemmeste Plantesteder ere: Friderichshaab, anlagt 1742, Gothaab, anlagt 1728, Sukkertoppen, anlagt 1755, Holsteinsborg, Christianshaab og Jacobshavn. Udi hvert af disse opholde sig Kiøbmænd, som dependere af det almindelige Handelscompagnie i Kiøbenhavn, og Missionairer. Desuden findes der endnu enkelte Handelshuuse eller Loger, som besættes af Colonierne, nemlig: Sydbay (1756), Egedes-Minde (1759), Claushavn Naogsoak (1758), hvor den fornemmeste Forsamlingsplads er, baade for de Vilde og europæiske Handelsmænd, ved et gammelt norsk Steenhuus; og Rittenbænk (1755); dernæst to Missioner mährische Brødre, nemlig Nye-Herrenhut 1733 og Lichtenfels 1758. Overalt ere 10 Steder beboede af danske og tydske Colonister, og det nordligste Sted blant dem, Naogsoak, en meget god Fiskeplads, ligger under den 71de Grad. Fra dette Sted af løber den næsten ubekiendte Strandkant Nye-Danmark op til den 80de Grad, og vender saa tilbage til Nordamerika og indtil Hudsons Bayen. For Rittenbænk ligger den store øde Øe Disco, derfra er omtrent 30 Miile til Øen St James. Fra Naogsoak af er Strandkanten omtrent 90 Miile langt beboet af nogle Vilde. Ved Sukkertoppen var fra Aaret 1728

k) Hr. Cranz Historie von Grønland, und Fortsetzung. 1765. 1770.

til 1731 Skandsen Nepiset; og i Holsteinborg er siden 1770 den eeneste rummelige Kirke med et Taarn, forfærdiget i Kiøbenhavn af Bielker paa norsk Maueer, 20 Alen lang og 11 Alen bred.

Den grønlandske Handel er hidtil kun bleven ført med fire Skibe, og er meere til Skade end som til Nytte for Riget. Kiøbmændene indhandle af Indvaanerne Tran, Sælhunde og Hvalfiskespek, Sælskind, Ræveskind og Norhvalshorn, og sende selv Skibe ud paa Hvalfiske- og Sælhundefangsten. Fremmede Nationers Hvalfiskefangere maae ikkun paa en vis Afstand nærme sig til den grønlandske Strandbredde; dog drive de tidt en forbuden Snighandel med de Vilde, som dog vel snart vil tage af, da Hvalfiskene blive sieldnere, og ei meere som fordum ere 200 Fod, men neppe 80 Fod lange. Landet er ubehageligt, thi uagtet at der ved nogle Havbugter groer høit og godt Græs, Birke-, Enebær- og Piiletræer, og feede Lax, Torsk og Helleflyndre fanges, saa er dog den største Part deraf øde, ufrugtbar, bedækket med stedsevarende Snee, biergefuld og kold. Nætterne oplyses ved bestandige Nordlys, og Kulden er, endog til den Tid naar Soelen ei gaaer ned og Tiæren inden for Klipperne smelter paa Skibene, skiærende, og selv for de haardvante Vilde paa Biergene utaalelig. Disse Bierge ere bestandig belagte med Iis, hvilken, naar den i Julii Maaned smelter, udfylder Havbugter og Strømme. Da støder det flydende Vand endeel af Isen frem for sig i Havet, og deraf dannes de Iisbroer, som bedække de snevre Farvande og Stræder, og blant disse Forbishers Stræde, og kaste et klart Skin fra sig i Luften, som tidt er opfyldt med synlige frosne Dunster. I Dalene findes endnu Rudera og Grundmuure af gamle norske Huuse og Kirker, og i de østlige Bierge boer, efter de Vildes Beretning, endnu nogle fremmede Folk, som maaskee hidstamme fra de gamle norske Grønlændere, og som nu begynde at handle med de Vilde, for at faae Jern af dem. Farten til den østlige Side hemmes ved store Iisfielde, som tildeels svømme paa Havet, tildeels ere nedstyrtede fra Strandkanten, og stikke op over Havet som Kliper. Dog har om Sommeren 1775 et dansk Skib opdaget en Havbugt under 60 Grad 10 M., som var indsattet med en Elleskov. I Biergene findes Krystaller, Granater, Asbester, Marmor, Slibesteene, Farve-Jordarter, Steenkul, Svovel, Zinober, Kobber- og Tinminer, men man har endnu ei kundet benytte sig af disse Mineralier. Til Strandkanten driver, ligesom ved den islandske

Strand-

Strandbredde, mange Fyr- og Grantræer op, som komme Østen fra, og rimeligst lidt efter lidt, i Siberien eller ubekiendte nordamerikanske Egne, ved Sneestrømme ere udskyllede og førte i Havet. I Landet findes hvide, sorte og brogede Biørne, hvilke og tidt begive sig i Søen paa Iisbiergene for at lede efter Hvalfiske, som og nogle Rensdyr og Harer. De vilde Indbyggere klæde sig i Sælskind og Fugleskind, og nære sig af Tran, Sælhunde og Hvalfiske. De kalde sig, ligesom Eskimos i Terra Labrador, Innuit, og have med den Nation samme Sprog, Skikke, Klædedragt og Skabning. De ere smaae, tykke, smidige, stærke, platnæsede, sorthaarede, uden Skiæg, hidsige, og svede stærk. De have Lyst til Satiren, ere phlegmatiske, egensindige, lumske, uden Barmhiertighed, og ganske hengivne til Frieheden. Deres Tvistigheder afgiøres tidt ved en poetisk Tvekamp eller satyriske Viser, som de Stridende foresynge hinanden ved Lyden af en Tromme, og den bliver holdt for skyldig, som først tier. Forurettelser, som de ei strax kan hævne, blive aldrig tilgivne; thi uagtet de strax forlade det Sted, hvor en Tvistighed er opkommet, saa dræbe de dog den, som har fornærmet dem, saasnart de kan giøre det uden deres Fare, lumsk. De ere tienstagtige og laane gierne Huus, men kun dem, som de strax vente en Gave eller Villighed af. Uagtet de ei erkiende nogen Øvrighed og have ingen Lov, saa rette de sig dog efter visse Sædvaner, hvortil og denne hører, at de levende sønderskiære de Folk, som efter deres Meening have dræbt en Innuit ved Troldomskonsten. De ere ei just utugtige, men tage dog deres Mødre og Søstre til Hustruer. De lide de haardeste Fornærmelser af deres Børn, fordi disse maae føde dem i Alderdommen, begrave tidt deres Forældre levende, og berøve og forjage Enkerne, naar de ei forsvares af en voxen Søn. Nogle af dem udgive sig for Troldmænd, og søge at fordrive Sygdomme ved at besvære Aanderne. Om Tilstanden efter dette Liv have de selsomme Begreb 1). Nogle tænke aldeles ei paa den Sag, andre holde de himmelske Legemer for Innuits, som ere blevne til Guder, og andre haabe endnu efter Døden at jage uden Legeme. Næsten alle antage en stor almindelig Verdens Aand, og troe dog, at den boer i den perdendikulare Huule, som findes i det grønlandske Bierg Torngarsuk. Den første Missionarius i disse Egne, Hans Egede, har med utroelig Umage omvendt nogle Grønlænder, lært deres Sprog, og hans Søn, Inspector

 Paul

1) Jan. Hojer Diss. de religione Groenlandorum naturali, Havniæ 1754.

Paul Egede, har 1744 oversat de fire Evangelister, og 1760 det heele nye Testamente i det grønlandske Sprog, og ladet det trykke med latinske Bogstaver til Missionernes Brug. Foruden ham og hans Eftermænd have de måhriske Brødre med utroelig Flid og Taalmodighed bragt mange Vilde til Christendommen. I Aaret 1747 vare der i det nu bekiendte Grønland 20000 Innuit, men nu er der neppe 7000, fordi de skye Europæerne, og komme ei i de Egne, hvor disse nedlade sig. Om Sommeren boe de Vilde under Telte af Huder, men om Vinteren opholde sig tre Familier i et Huus, som er udhulet i Jorden, oven til betakt med Steen og Mos, og fordeelt i tre lave Kamre. I ethvert af disse Kamre er et Vindue, som er beklædt med en giennemsigtig Hud, et Kar med Vand, et med Urin til at berede Huder udi, og en Lampe, over hvilken hænger en Kiedel af Blødsteen (Weichstein) fyldt med Tran. I Søen fare Qvinderne paa store Baade, som ere forfærdigede af Fiskebeen og Skind, og som føres afsted ved Seil og Aarer. Men Manden foragter disse Qvindebaade, sætter sig i sin liden Skindbaad (Kajak), som er ni Fod lang og halvanden Fod breed, men oven til tillukket m). Derudi vover han sig i den vilde Søe, med een Aare, som er breed i begge Ender, og et Kastespyd, for at jage efter Fugle og Fiske. Paa Landet bruge de store Hunde, som ei giøe, for deres Slæder, til at føre deres Redskaber omkring.

De Norske eller Normænd have, tillige med Islænderne og Færøerne, meget store Naturens Gaver til Konster og Videnskaber, og en medfødt Nysgierrighed, levende Indbildning og Ærekierhed driver dem til at lægge sig efter dem med Flid. Man finder derfor i den nordiske Lærdes og Konstneres Historie mange Normænd, som have bragt det meget vidt i Videnskaberne saavel som i Konsterne. Men særdeles i den kritiske Historie, Naturhistorien, Digtekonsten, Agerdyrkningen n), og i Billedhugger- og Udskierekonsten. Næsten enhver Bonde lærer, ved sin egen

m) Jacobæi Museum regium. Hafniæ 1696. p. 54. T. 12.

n) Afhandling om de Norskes Fortienester om Videnskaberne i Philalethi Tronhiemske Samlinger. Om de Norskes Huusholdningskonst handler Hr. Kammerherre Suhm i det lidet Skrift: Om Oekonomien, særdeles Norges, 1771. Desligeste norske Huuskalænder, som Michael Eschholt 1644, Provst Anders Hammer 1724, og endelig Cancellieraad Christopher Hammer 1771 til Christiania har udgivet.

egen Eftertanke, adskillige Haandverker tillige, og der findes i Norge ei letteligen en Gaard, paa hvilken jo Huusbonden og hans Tienestefolk temmelig godt kan forfærdige alle nødvendige Redskaber, Klæder, Skibe, Bygninger og Boehave. Kongerne have paa mange Maader understøttet denne ædle Nysgierrighed, og anlagt ved hver Stiftskirke en Cathedralskole, og i de smaae Stæder latinske Skoler. I Bergen er siden 1752 et Seminarium Fridericianum, hvor der gives Underviisning i Moralen, Historien, Mathematik, Litteratur og det franske Sprog, og en Styrmandsskole. I Trondhiem er et Seminarium for Missionarierne, hvorudi en Professor lærer sine Undergivne det lappiske Sprog, og et norsk Videnskabers Selskab, som 1760 har taget sin Begyndelse. I Kongsberg er siden 1757 et Seminarium for Biergfolk og Mineraloger, og i Island siden 1752 et Agerdyrknings-Selskab, og siden 1766 de Usynliges Selskab, til at opsøge og forbedre de nordiske Oldsager og Historien.

Opsigten over Skolerne er anfortroet Bisperne, som staae umiddelbar under Kongen, og have Provsterne og de dem efterordnede Præster og Missionairer under sig. Provsterne give Agt paa Præsternes Liv og Levnet og Lære, og paa Kirkegodsernes Forvaltning i deres Provstie, og reise omkring til visse Tider til alle deres Præste, for at overhøre Meenighederne i deres Christendoms Kundskab, at prøve Præsterne, og med dem at sørge for Religionens Udbredelse og Kirkegodsernes Vedligeholdelse. Bisperne besøge ligeledes Kirkerne i deres Stift, og holde aarlig med Provsterne Landemode til Kirkesagernes Forbedring og Feilenes Rettelse. Desforuden holde de tillige med Stiftsprovsten, Cathedralskolens Rector og nogle Præster, under Stiftamtmandens Præsidio, Consistorium eller Tamperret (Ægteskabs-Retten) og den geistlige Ret, hvilken fordum deres catholske Forfædre holdt tillige med Domherrerne. I Norge ere for nærværende Tid fire Bisper, til Christiania, Bergen, Christiansand og Trondhiem; Biskopen i Christiania har Fortrinnet og pleier at forrette Kroningen. I Island ere tvende Bisper, Superintendenten til Holum eller Hola, og Bispen til Skalholte. Paa Færøerne er en Provst, og i Grønland en Missions-Inspector og Provst, hvis Formand 1733 for sin Person blev udnævnet til Superintendent af Grønland o). Provsten paa Færøe og Grønland staaer under

o) Danmarks og Norges samt Hertugd. Slesv. og Holst. geistlige Stat, 1757.

der Bispen af Sædland, fordi Skibene, som fare til disse Provstier, samtlig afgaae fra Kiøbenhavn, og Provsterne derfor beqvemmere kan sende deres Beretninger til Kiøbenhavn end som til Norge.

I Norge ligge to Lehngrævskaber, paa hvilke alle danske Lehngrævskabers Rettigheder hefte; nemlig Laurvigen, som tilhører Græverne af Danneskiold, og Jarlsberg, som eies af en grævelig Linie von Wedel; videre et Lehnsbaronie, Rosendal, og et adeligt Birk Svanøe. Adelen er af dansk, tydsk, skotsk og fransk Herkomst, og ikkun faa adelige Slægter ere af gammel norsk Blod. De fleeste gamle norske Slægter ere uddøde, eller blandede blandt Odelsbønderne, og blandt disse skal der endnu findes Baroner eller qvindelige Afkom af de gamle norske Konger, som bevare deres Vaaben og Stamtavler, og givte sig kun blandt hverandre; men i det øvrige, i Klædedragt, Levemaade og Sæder ere de andre Bønder lige. Odelsbønder ere frie benaadede Bønder, som betale en maadelig Skat, besidde nogle Regalier, og enten have et Odelsgods, eller Odelsret paa et Odelsgods. Disse Regalier bestaae i den Ret, at tilegne sig $\frac{2}{3}$ Deel af en funden Skat, og enhver Hvalfisk, som ei er over 18 Alen lang. Odels-Retten grunder sig paa et Gods, som over 10 Aar er eiet af een Slægt. Dette Gods maae stedse, ved Salg, overlades til den Odelsfødte for den høieste Priis som en Fremmed har buden, og desuden kan den Odelsfødte stedse indløse det for den Priis, naar det kun skeer inden 10 Aar, hvis Godset i den Tid bestandig har været i det samme Ætlægs d. e. Afkoms Eie; eller inden 15 Aar, hvis Godset i fulde 10 Aar har været i et Ætlægs Hævd. Jordeiere have ei Odelsret, men de have det Fortrin for andre Bønder, at de maae beholde $\frac{1}{3}$ af en Skat, og forhen beskreven Hvalfisk. Bøxelsmanden har forpagtet sin Gaard paa Livstid af Eiermanden, og maae hvert tredie Aar fornye Forpagthings-Contracten. Leilændingen derimod er en ordentlig Forpagter, som har modtaget et Gods paa visse Aar i Forpagtning. Begge Slags Forpagtere nyde i Henseende til Skoven, Jagt og Fiskerie, mange Herligheder og Fordeele, som de danske Bønder ei have. Iligemaade ere Tienestebønderne i Norge ei livegne, som i Danmark, men tiene for Penge p).

Borger-

p) Hesselbergs juridiske Collegium, 1 D. 4 Cap. Baron L. Holberg dänische und norw. Staatsgeschichte, tydske Oversættelse, p. 290.

Borgerne ere adskillige Slags, ligesom deres Stads Bylove og Benaadninger lyde. De have en særskilt Øvrighed og Ret, udi hvilken i de store Stæder en Præsident har det øverste Sæde.

Kongens Indkomster hæves af Skatter, Told, Accise, Consumtioner, Beder, Postpenge, Dispensations-Penge, stemplet Papiir Penge, Folke- og Familieskat, Salt og Biergverks-Indkomster, Bispetiender og Domainer, som forpagtes eller forvaltes. Hiine Skatter ere af adskillig Beskaffenhed. Folke- og Familie-Kopskatten er den 14 November 1772 bleven forvandlet til en frievillig Afgivt. De ældste almindelige Skatter ere Odels-, Leilændings- og Proviant-Skatten, hvilke hæves efter en meget feilfuld Matrikul fra Aaret 1656. Tolden i Stiftamterne Trondhiem, Christiansand og Aggerhuus have hidtil været overladte til fem Generalforpagtere, men Toldsagerne i Bergens Stift besørger en Generaltoldforvalter, og Kobbertolden i Trondhiem hæver en Forvalter. Udi Christiania Stift ere 17, i Christiansands Stift 5, i Trondhiems Stift 3, og i Bergens Stift 16 Toldsteder. De betydeligste af dem ere i Christiania, Bergen, Drammen, Strømsøe, Bragnæs, Trondhiem, Friderichsstad og Arendal. I Island betales den gamle Skat, nemlig $138\frac{1}{2}$ Alen Vadmel og 172 Skippund Fisk af hvert Syssel, 892 Par Strømper af samtlige Sysseler, og Havne-, Baade- og Tiendepenge i Fiske. De kongelige Gaarders og indkaldte Klosteres Indkomster derimod blive beregnede. Paa Færøe bliver givet lige saadan Afgivt, og Handelen bliver ført for Rentekammeret q).

Det norske Kongeriges Vaaben er en kronet gylden Løve i rødt Feldt, som seer til den venstre Side, og holder en krummet Hellebarde i sine fire Kleer. Under Kongerne Christian den 4de og Frederik den 3die ere det islandske, færøiske og grønlandske Vaaben optagne i Majestæts-Ind-

q) Udi Hr. Büsching historische und geograph. Magazin, VI. B. S. 289, blive de kongelig Norske ordentlige Indkomster ansatte paa følgende Maade: Af Tienden og Krongodserne 700,000 Rigsdaler dansk Courant, af Tolden i Bergens Stift 60000, Trondhiems Stift 40,000, Christiania Stift 30,000, og af Christiansands Stift 30,000 Rigsdaler. Af andre Toldstæder 52,000 Rigsdaler, af Biergverkerne 300,000 Rigsdaler, tilsammen 1,212,000 Rigsdaler.

Indseglet. I det islandske Skiold, som er rødt, staaer en hvid kronet Stokfisk; i det Færøiske, som er blaat, en hvid sortplettet Buk eller Væder; og i det Grønlandske, som ligeledes er blaat, en hvid Biørn. Det norske Vaaben præges paa nogle Kroner, 24 Skillinger og 8 Skillinger.

Den nyeste norske Lov er Christian den 5tes af Aaret 1687, og Kirkeretten af Aaret 1688. Islænderne bruge adskillige gamle Love. Nemlig, i Eiendoms Stridigheder den islandske Lov af Kong Magnus Lagabæter; i Tiende-Sager Christenretten; ved legemlige Forbrydelser Storadommen af Aar 1564; og i de øvrige Tilfælde hiin norske Lov; men man arbeider allerede i 10 Aar paa en Lovbog, hvorudi alle disse særskilte Love skal vorde foreenede.

Nu omstunder ere de høieste Embedsmænd r) i Riget Stiftamtmændene, som have Overopsigten over alle Politie-, Justits-, Kirke- og Kammersager, og over de store Kiøbstæder. Forhen vare Biergverks-, Forst- og Saltsagerne overgivne til et Overbergamts-Collegium søndenfields til Kongsberg, som var stiftet 1689, og bestod af en Berghauptmand og fire Bergraader; desligeste til Bergamtet nordenfields, som bestod af en Berghauptmand og tre Bergraader til Roraas; og Overbergamtet havde fra Aaret 1739 til 1746, iligemaade fra 1760 til 14 Januarii 1771, Overopsigt over et Generalforstamt og et Saltverk. Men alle disse Collegier bleve 1771 ophævede, og deres Forretninger tillagte Stiftamtmændene. Udi hvert Amt er en Amtmand, for at besørge Kammersagerne, og i hvert Fogderie en Foged, som inddriver de kongelige Skatter og indsender dem til Stiftamtskriveren, forretter Fiscals Tieneste, og fuldbyrder Sorenskriverens Domme. Disse Sorenskrivere og Sorenbirkeskrivere besøge Tingstederne i deres Distrikt, af hvilke der ligge mange i et Fogderie, og lade sig af Amtmanden eller Fogeden give otte Biesiddere eller Laugretsmænd af Bønderne, som ere Vidner ved de fældede Domme; og i Stridigheder, der angaae Odels-Eiendom og Ret, Livs Straffe og Fornærmelser, finde Dommen, det er, give deres Stemme. I Stæderne affiger Byefogden den første Dom, og appelleres til Raadet,

r) Königl. dänischer Hof- und Staats-Calender, Altona 1734. 1777. Statholder- og Vicestatholder-Værdigheden er siden 1771 ubesat.

Raadet, som dømmer anden gang. Paa Landet appelleres fra Sorenskriverens Dom til Laugstoelen eller Overretten i Provindsen, hvis Præsident eller Overdommer Laugmanden er s). Udi heele Riget ere ikkun ni Laugstoele, nemlig over Christiania, Tønsberg og Friderichsstad, Scheen, Hedemarken og Oplandene, Christiania Stift, Bergen, Stavanger, Trondhiem, Nordland og Finmarken. Fra disse Laugstoele, som og fra Raadstueretterne, gaae Sagerne i 3de Instants til Overhofretten til Christiania, og endelig til Høieste Ret i Kiøbenhavn. Overhofretten bestaaer nu af en Justitiarius og 12 Biesiddere.

I Island er en Amtmand og Landsfoged. Den sidste hæver Kongens Skatter og sender dem til Kammeret. I de 18 Sysseler ere 20 Sysselmænd eller Underdommere, og i de fire Fierdendeele to Laugmænd og en Underlaugmand. Fra Sysseltinget appelleres til Laugretten (Althing), og derfra endelig til Høieste Ret i Kiøbenhavn. Laugretten saavel som Overretten bliver aarlig eengang holdt til een Tid, den 8de Junii, og paa eet Sted, nemlig ved Øxeraae udi et særskilt Huus. Hver Laugmand dømmer for sig i de Sager, som ere bedømte i hans Fierdedeel, og har 8te Laugretsmænd til Medhielpere. Overretten holder Amtmanden med en Laugmand og 11 Biesiddere.

Færøerne have en Laugmand, Landsfoged og Sorenskriver. Landretten holder Landsfogden med 36 Biesiddere. Derfra appelleres til Høieste Ret.

Islænderne, Færøerne og Nordlænderne ere frie for Hærfølgen eller Land- og Søetienesten. Men de Norske maae tiene 14 Aar i Regimentet, og indtil deres 50 Aar som Landværn. De udtages efter visse Dragoner- og Soldater-Læg, og Landværn-Tropper gaae aldrig af Riget. De tiene alle uden Sold, undtagen naar de staae i Feldten, og blive af deres Officerer, som Kongen lønner, ugentlig eengang øvede i at bruge Vaaben. Et Regiment Dragoner holder 800 Mand, og et Regiment Fodfolk 1200 Soldater og 150 Mand Landværn. Den heele National-Landmagt bestaaer af 13 Regimenter Fodfolk, fire Regimenter Dragoner, og 8 Compagnier eller 900 Mand Skieløbere, bevæbnede med Sabler

s) Hesselberg. l. c. p. 33.

og Skydegevær. Foruden disse ligge der nogle Regimenter gevorbne Fodsolk og et Regiment Artillerister i Riget.

De Fæstninger, som have særdeles Commendanter, ere, i Christiania Stift: Friderichsstad, Skandserne Kongesteen, Isegrim og Aggerøe, Frederikssteen, og to mindre Skandser, der indslutte Friderichshald og Kongsvinger; og i de øvrige Stifter: Bergen, tillige med Friderichsberg og Bergenhuus, Trondhiem og Skandsen Christianssteen, Munkholm ved Trondhiem, og Wardøehuus i den yderste Spidse af Finmarken. Uden for Riget er paa Færøerne en Commendant. Skandsen Blaakiær og Skognæs blive kun ved nogle Mand bevogtede, og have ingen særdeles Commendant. Til Krigsvæsenets Besørgelse er 1764 til Christiania anordnet et norsk Krigsdirectorium, og siden et norsk Generalitets og Commissariats Collegium, som bestaaer af tre Deputerede.

Til Kongens Søe-Etat høre tvende befæstede Søehavne: Frederiksværn og Stavern, en Galleihavn, som er anlagt 1750; og Christiansøe tillige med Frederiksholm paa Flekkerøe, ei langt fra Christiansand.

Andet

Andet Hovedstykke,

som indeholder

Kongeriget Norges Historie.

Første Afdeeling,

hvori Kongeriget Norges ældste Historie indtil den første Monark Harald Haarfager afhandles.

Den ældste norske Historie er, ligesom den svenske, ugemeen mørk og uvis; dog have vi større Kundskab om den gamle Beskaffenhed af den vestlige Deel af den store Halvøe, som vi, skiønt urigtig, kalde Scandinavien, end om den østlige; eller, for at tale tydeligere: vi have ældre og udførligere Efterretninger om Norge end om Sverrig.

Efter Tungemaalets og Sædernes Forskiellighed paa de nu værende svensk-norske Nationer, leve i disse Riger kun to Hovedstammer, nemlig den Finnisk-Lappiske og den Tydske; til hvilken sidste de egentlige Svenske, Gother og Norske henhøre. Disse tre sidste Folkeslag nedstamme sandsynlig fra de Ingevoner. Først, fordi de til denne tydske Nation hørende Folkeslage have talet Plattydsk, og det svensk-norske Sprog hører hen til denne Dialect; dernæst, fordi Ingevonerne først have bebygget Tydskland, og følgelig fra Danmark og Østersøens Havbredde kunne være komne til Sverrig, især, da Vandene der imellem tidt fryse til; og ende-

lig, fordi Plinius bevidner, at Ingevonerne have boet ved Sevobierget A). Vel beskriver Plinius Sevobierget saaledes, at han synes at have sat det i Tydskland, eller især i Jydland B); dog er det vist, at det Field, som

A) Plin. hist. nat. IV. 13. De til Ingevonerne henhørende Nationer vare de Cimbrer, Teutoner, Chaucer, Hillevioner, maaskee ogsaa de Longobarder. Disse sidste talede virkelig Plattydsk, som man seer af de italienske Longobarders Love; Da nu de øvrige Nationer have boet i Holsteen, Bremen og Verden, i hvilke Lande endelig af dem opkom den Sachsiske Nation, og i disse Lande lige saavel som af Sachserne stedse blev talet Plattydsk, saa synes det at være vist, at Ingevonerne have brugt den plattydske eller nedertydske Dialect. Disse Ingevoner vare til Taciti Tid de eeneste Dyrkere af Hertha, som alle Tydske holdte for deres Stammoder; og deraf synes at følge, at de, som deres Navn ogsaa synes at betyde, kunne have været de gamle (Inwohner) Indvaanere af det nu værende Tydskland. At de nu værende Danske, Norske og Svenske ere virkelig Tydske, beviser ei aleene, som før er meldt, deres Sprog, men endog den store Lighed i alle deres Skikke, Love, Sæder, Statsindretninger og gudstienstlige Handlinger. Herom kan enhver overbevise sig, som sammenligner den Nordiske Historie med Tacitus Geographie og de sildigere Beretninger om tydske Nationer i og uden for Tydskland. Dette er allerede ved Leilighed skeet af mig i genealog. Geschichte der erblichen Reichsstände in Teutschland, 1. B. 1. Abschn. Men langt udførligere Sammenlignelser finder man i det 4de og 5te Bind af Hr. Conferentceraad Suhms critiske Historie af Danmark; i Prof. Murrays Antiqvit. septentr. & Hibern. ac Britann. inter se comparatis, in novis Comment. Acad. Scient. Götting. T. IV. p. 89, & T. V. p. 53; og i Hr. Domprovst Dreyers Abhandlung von den Nutzen der heydnischen Gottesgelahrheit, in Erklärung der teutschen Rechte und Gewohnheiten mittlerer Zeit, in desselben Samlung vermischter Abhandlungen zur Erläuterung der teutschen Rechte und Alterthümer, wie auch der Critik und Historie, Rostock und Wismar 1756, 2den Deel. Til Stadfæstelse tiener ogsaa, at Tacitus, som ved andre smaae Folkeslag, i Henseende til deres tydske Herkomst, tvivlede, aldeles ei tager i Betænkning at holde de Svioner og Sitoner paa hiin Side af Sundet for Tydske; og at dernæst til Folkevandringernes Tider nogle af de i Skaane og Danmark boende Folkeslag af de tydske Nationer som Stamfættere bleve kaldte til Hielp. Formodentlig gav Keiser Carl den store, af hvilken ogsaa den første Grundlægning til det tydske Kongerige har sin Oprindelse, Anledning til de Tydskes Adsplittelse; Thi, da det ei lykkedes for ham at overvinde de Danske og Norske som de Sachser, saa begyndte man efter hans Tid at sætte de Danske, Norske og Svenske mod de Tydske, ligesom man nu, siden halvtredie hundrede Aar, giør ved Schweitzerne og de forenede Nederlændere, som dog ogsaa egentlig hidstamme fra de Tydske.

B) Hr. Schøning Forsøg til de nordiske Landes særdeles Norges gamle Geographie. Solini Polyhistor. Cap. 31. Hr. Grupe orig. Germ. T. I. p. 357. Kiølen synes at være Sevobierget, og nogle nye Skribenter paastaae, at den endnu kaldes Sevebierg, (Allgem. Welthistorie, 31 Th. S. 115.). Paa Witts Landkort hedder Langfield, en Arm af Kiølen, Sevo, og dette maae have givet Anledning til den Feiltagelse, at Navnet endnu var brugeligt. Hr. Marelius (s. Schlegels Samml. zur Dänischen Geschichte, 1. B. pag. 20) hidleder Navnet Sevon af Sævor (mod Søen til, ved Søekanten).

som løber frem lige imod det cimbriske Forbierg, maae have været Grændsefieldet mellem Norge og Sverrig, fordi det, efter Solinus Udsigende, endnu i det tredie Aarhundrede adskilte de Tydske fra Scytherne, eller de Svenske og Norske fra Finnerne, og fordi det, som Plinius vil, efter sit Beliggende, gaaer frem lige mod den jydske Spidse. Plinius kalder den ganske Halvøe Scandinavien eller den nye Verden, og melder, at i samme opholder sig et Folk af 500 Gauer eller Cantons, nemlig Hillevionerne. Solinus (Cap. 33.) føier til, at der i samme Land skulde findes et sieldent Dyr, Alces eller Alchin, og end et andet, som efter Beskrivelsen er det bekiendte Rensdyr, ligesom hiint det norske Elg eller Elsdyr. Foreener man disse Omstændigheder, saa bliver det tydeligt, at nogle gamle Skribenter ei aleene have kaldet Skaane, men endog de nordlige Provindser, i hvilke Elsdyr og Rensdyr aleene kunne leve, Scandinavien, og at hiine Hillevïones, efter den gamle islandske Bemærkelse af de Ord, hvoraf dette Navn er sammensat, have været Fieldboerne i begge Riger. I dette Scandinavien fandt man allerede ved Christi Fødsel de svenske og sitonske Republiker eller Monarkier.

Sverrig var allerede dengang et velindrettet, og, som det synes, et uindskrænket Monarkie, som underholdt bevæbnede Soldater og en Skibsflode af lange Skibe uden Seil og Roer, men for Resten holdt Fred og Roeligheden vedlige, hvorfore Kongen lod forvare alle Vaaben under en Tieners Opsyn i et almindeligt Tøihuus C). Men de svenske Grændser vare langt snevrere end nu omstunder; thi endnu i det 13de Aarhundrede blev Sverrig indskrænket ved Goth-Elven ved Gothenborg til Væneren, og siden giennem Vermeland til Dalen, som hørde til Norge. Dalekarlia eller Jarnberia var en mestendeels øde Skov, og blev endnu ved det 12te Aarhundredes Ende beboet af et frit Folk, som havde aldeles intet Begreb om en kongelig Regiering. Helsingland tilhørde de Norske, som først i det 9de Aarhundrede oprøddede og bebygde det D). Neden til Sverrig stødte Kongeriget Øst- og Vest-Gothland, som havde sine særskilte Regenter og Love. Sverrigs Provindser vare: Sudurmannaland, Vestmanland eller Fiædrundaland, Tiundaland, Atundaland, og Siallànd; eller; Syder- og Vestmanland, Fiærdundaland, den nordlige Deel af Upsala, den Deel mellem Upsala og Stockholm, og Roslagen eller

 den

C) Tacitus de morib. Germ. Cap. 44.

D) Hr. Schønings gamle Geographie, Side 103 — 105.

lig, fordi Plinius bevidner, at Ingevonerne have boet ved Sevobierget A). Vel beskriver Plinius Sevobierget saaledes, at han synes at have sat det i Tydskland, eller især i Jydland B); dog er det vist, at det Field, som

A) Plin. hist. nat. IV. 13. De til Ingevonerne henhørende Nationer vare de Cimbrer, Teutoner, Chaucer, Hillevioner, maaskee ogsaa de Longobarder. Disse sidste talede virkelig Plattydsk, som man seer af de italienske Longobarders Love; Da nu de øvrige Nationer have boet i Holsteen, Bremen og Verden, i hvilke Lande endelig af dem opkom den Sachsiske Nation, og i disse Lande lige saavel som af Sachserne stedse blev talet Plattydsk, saa synes det at være vist, at Ingevonerne have brugt den plattydske eller nedertydske Dialect. Disse Ingevoner vare til Taciti Tid de eeneste Dyrkere af Hertha, som alle Tydske holdte for deres Stammoder; og deraf synes at følge, at de, som deres Navn ogsaa synes at betyde, kunne have været de gamle (Inwohner) Indvaanere af det nu værende Tydskland. At de nu værende Danske, Norske og Svenske ere virkelig Tydske, beviser ei aleene, som før er meldt, deres Sprog, men endog den store Lighed i alle deres Skikke, Love, Sæder, Statsindretninger og gudstienstlige Handlinger. Herom kan enhver overbevise sig, som sammenligner den Nordiske Historie med Tacitus Geographie og de sildigere Beretninger om tydske Nationer i og uden for Tydskland. Dette er allerede ved Leilighed skeet af mig i genealog. Geschichte der erblichen Reichsstände in Teutschland, 1. B. 1. Abschn. Men langt udførligere Sammenlignelser finder man i det 4de og 5te Bind af Hr. Conferenceraad Suhms critiske Historie af Danmark; i Prof. Murrays Antiqvit. septentr. & Hibern. ac Britann. inter se comparatis, in novis Comment. Acad. Scient. Götting. T. IV. p. 89, & T. V. p. 53; og i Hr. Domprovst Dreyers Abhandlung von dem Nutzen der heydnischen Gottesgelahrheit, in Erklärung der teutschen Rechte und Gewohnheiten mittlerer Zeit, in desselben Samlung vermischter Abhandlungen zur Erläuterung der teutschen Rechte und Alterthümer, wie auch der Critik und Historie, Rostock und Wismar 1756, 2den Deel. Til Stadfæstelse tiener ogsaa, at Tacitus, som ved andre smaae Folkeslag, i Henseende til deres tydske Herkomst, tvivlede, aldeles ei tager i Betænkning at holde de Svioner og Sitoner paa hiin Side af Sundet for Tydske; og at dernæst til Folkevandringernes Tider nogle af de i Skaane og Danmark boende Folkeslag af de tydske Nationer som Stamfættere bleve kaldte til Hielp. Formodentlig gav Keiser Carl den store, af hvilken ogsaa den første Grundlægning til det tydske Kongerige har sin Oprindelse, Anledning til de Tydskes Adsplittelse; Thi, da det ei lykkedes for ham at overvinde de Danske og Norske som de Sachser, saa begyndte man efter hans Tid at sætte de Danske, Norske og Svenske mod de Tydske, ligesom man nu, siden halvtredie hundrede Aar, giør ved Schweitzerne og de forenede Nederlændere, som dog ogsaa egentlig hidstamme fra de Tydske.

B) Hr. Schøning Forsøg til de nordiske Landes særdeles Norges gamle Geographie. Solini Polyhistor. Cap. 31. Hr. Grupe orig. Germ. T. I. p. 357. Kiølen synes at være Sevobierget, og nogle nye Skribenter paastaae, at den endnu kaldes Sevebierg, (Allgem. Welthistorie, 31 Th. S. 115.). Paa Witts Landkort hedder Langfield, en Arm af Kiølen, Sevo, og dette maae have givet Anledning til den Feiltagelse, at Navnet endnu var brugeligt. Hr. Marelius (s. Schlegels Samml. zur Dänischen Geschichte, 1. B. pag. 20) hidleder Navnet Sevon af Sævor (mod Søen til, ved Søekanten).

som løber frem lige imod det cimbriske Forbierg, maae have været Grændse-fieldet mellem Norge og Sverrig, fordi det, efter Solinus Udsigende, endnu i det tredie Aarhundrede adskilte de Tydske fra Scytherne, eller de Svenske og Norske fra Finnerne, og fordi det, som Plinius vil, efter sit Beliggende, gaaer frem lige mod den jydske Spidse. Plinius kalder den ganske Halvøe Scandinavien eller den nye Verden, og melder, at i samme opholder sig et Folk af 500 Gauer eller Cantons, nemlig Hillevionerne. Solinus (Cap. 33.) føier til, at der i samme Land skulde findes et sieldent Dyr, Alces eller Alchin, og end et andet, som efter Beskrivelsen er det bekiendte Rensdyr, ligesom hiint det norske Elg eller Elsdyr. Foreener man disse Omstændigheder, saa bliver det tydeligt, at nogle gamle Skribenter ei aleene have kaldet Skaane, men endog de nordlige Provindser, i hvilke Elsdyr og Rensdyr aleene kunne leve, Scandinavien, og at hiine Hillevioner, efter den gamle islandske Bemærkelse af de Ord, hvoraf dette Navn er sammensat, have været Fieldboerne i begge Riger. I dette Scandinavien fandt man allerede ved Christi Fødsel de svenske og sitonske Republiker eller Monarkier.

Sverrig var allerede dengang et velindrettet, og, som det synes, et uindskrænket Monarkie, som underholdt bevæbnede Soldater og en Skibsflode af lange Skibe uden Seil og Roer, men for Resten holdt Fred og Roeligheden vedlige, hvorfore Kongen lod forvare alle Vaaben under en Tieners Opsyn i et almindeligt Tøihuus C). Men de svenske Grændser vare langt snevrere end nu omstunder; thi endnu i det 13de Aarhundrede blev Sverrig indskrænket ved Goth-Elven ved Gothenborg til Væneren, og siden giennem Vermeland til Dalen, som hørde til Norge. Dalekarlia eller Jarnberia var en mestendeels øde Skov, og blev endnu ved det 12te Aarhundredes Ende beboet af et frit Folk, som havde aldeles intet Begreb om en kongelig Regiering. Helsingland tilhørde de Norske, som først i det 9de Aarhundrede opryddede og bebygde det D). Neden til Sverrig stødte Kongeriget Øst- og Vest-Gothland, som havde sine særskilte Regenter og Love. Sverrigs Provindser vare: Sudurmannaland, Vestmanland eller Fiædrundaland, Tiundaland, Atundaland, og Siælland; eller: Syder- og Vestmanland, Fiærdundaland, den nordlige Deel af Upsala, den Deel mellem Upsala og Stockholm, og Roslagen eller den

C) Tacitus de morib. Germ. Cap. 44.

D) Hr. Schønings gamle Geographie, Side 103 — 105.

den Deel mellem Upsala og Havet E). I Aaret 552 var hiint svenske Monarkie allerede blevet til en handlende Nation; thi en ligealdrende Skribent fortæller om de Svenske, eller, som han kalder dem, Svethans eller Svethidi, at de solgde saphiriniske Heste og Skind til Romerne, men formodentlig uden stor Gevinst, thi den samme Skribent kalder dem fattige.

Neden for Sverrig boede allerede i samme 552de Aar paa Scanzia, en Øe lige over for Mundingen af Weichsel-Floden, som havde Skikkelsen af et udbredt Cederblad, og følgelig maae være det nu værende Sverrig og Norge, de Vagothi og Ostrogothæ, eller Øster- og Vester-Gother F). Deres Rige stødte for oven til Sverrig, mod Sydvest til Danmark eller Halland, Skaane og Bleking, hvilke, saa langt kun de ældste Efterretninger naae, stedse have hørt til det Danske Rige, og det er uvist, om disse Gother ere først komne med Othin, eller længe forhen, til Scanzia. Formodentlig have de været en Colonie af de Gother, som allerede 300 Aar for Christi Fødsel boede ved den tydske Østersøe-Strand, og allerede dengang vare nær ved de Teutoner eller skaanskfædlandske Indvaanere. Dette bliver nogenlunde stadfæstet ved en Skribent af det andet Aarhundrede, nemlig ved Ptolemæus, som angiver Gother i Scandia. Tacitus (Cap. 45) fortæller, at bag ved de Svenske skulde findes de Sitoner, en Nation, indrettet ligesom de, hvilke nogle holde for Norske, eller Sida eller Strandboer; men ere formodentlig disse Gythoner, fordi hiint Navn ved en let Skriverfeil kan være dannet af dette G).

Om Norge finde vi ikke, at det saa tidlig er blevet til et Monarkie, men i dette Rige levede mange frie Familier uden borgerlig Foreening, af hvilke de ældste, som ere blevne os bekiendte, forefandtes i Tylimark eller Tellemarken i Christianiæ Stift. Denne Egn eller Havbredde blev allerede besøgt af de gamle Phønicier trehundrede Aar for Christi Fødsel, og af dem saaledes beskreven: Tyle eller Thule ligger fem Dagsreiser fra de orcadiske Øer, og to fra Skotlands Forbierg H); eller, efter andre, sex Dagsreiser fra det nordlige Britannien, som udgiør 200 eller 400 Danske Miile, efter den adskillige Maade de Gamle brugde at udregne Dagsreiser paa

E) Hr. Schøning, S. 108. Heimskringla, T. I. p. 477.
F) Jornandes de reb. Goth. in Muratori script. rer. Italic. T. I. p. 193.
G) Hr. Schøning l. c.
H) Solinus, Cap. 35.

paa J). Det er under den 63 til 66de Grad K), og ligger med den belgiske eller nederlandske Strand under een Meridian L). Soelen gaaer sammesteds, efter nogle Beretninger, ved Soelhverv ikkun ned i fire Timer, efter andre i et halvt Aar, og atter efter Procopii Fortælling i 40 Dage aldeles ikke M). Man kan komme fra Thule i een Dag til det frosne Hav eller Mare Amalchium eller Cronium, som ogsaa kaldes Marimarusa, eller, efter den celtiske Betydning, det døde Hav N), og derfra til Verdens Ende. Ved Thule er ingen Jord, eller Søe, eller Luft, men alt dette er, efter Pytheas af Marseille Beretning, ligesom en tyk Velling sammenblandet O); En Beskrivelse, som viser, at denne Pytheas har holdt en tyk Skye, hvilken den erfarenste Skipper tidt ei kan adskille fra Landet, for Thules Landbredde. Efter denne Skribents Udsigende paa et andet Sted vare der i Thule kun saa tamme Landdyr. Man levede derfor af Hirse, Urter og Rødder, giorde hist og her en Drik af Honning og Korn, og bragde Kornet i Huuse, hvor man bankede Kiernene af Axene.

Solinus melder, at Thule skulde være et stort frugtbart Land, som uden Ophør frembragde Træefrugter (Cap. 35.); og en ældre Skribent, som ei har levet længe efter Alexander den store, kalder denne Øe, af dens Overflødighed paa Gran- og Fyr-Skov, Peucessa P). Om Indvaanerne siger Solinus, at de, ligesom de hæbudiske Øeboere, intet vidste om Ægteforbindelser, men havde Qvinderne tilfælles. Med dem levede de om Foraaret blant deres Fæe af Græsgangen, om Sommeren af Melk, og om Vinteren af Træers Frugt. Men det er vist, at disse Stamfædre til de Norske i saa nye en Tid ei have kundet være saa vilde, fordi de allerede til Pytheas Tid have forstaaet Agerdyrkningen, og tidlig af Phønicierne ere opdagede og giorte sædelige.

Denne handlende Nation fandt fra Tartessus eller Cadix af en Vei uden om Irland og de orcadiske Øer til Thule, hvilken de allerede til Herodots Tid brugde, og hentede fra Thule Tin og Rav. Dette Folks Avind og Egennytte skiulte denne Opdagelse omhyggelig, og indhyllede den i mange selsomme Fortællinger, hvilke Grækerne ved deres Jordbeskri-

 velser

J) Hr. Schønings Afhandling om de Gamles Begreb om Norden, i de Skrifter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagde, 9de Deel, p. 158, 163.
K) ibid. p. 213, 352. L) Mela III. 6. M) Hr. Schønings Afhandling, p. 353.
N) Plinius, IV. 18. O) Hr. Schønings Afhandling, p. 159.
P) Orphæi Argonaut. ap. Schöning l. c. p. 337, 254.

velser igien have meddeelt os. Phoeniciernes Begierlighed til at beholde denne Handel aleene gik endog saa vidt, at een af deres Skippere fik en offentlig Belønning, fordi han med sit Fartøi havde seilet et romersk Skib i Grund, som vilde følges med ham, paa det at dette Fartøi ei skulde opdage Veien til Britannien og Thule Q). Uagtet denne Omhyggelighed blev desuagtet Thule, i det mindste af Navn, Grækerne bekiendt; ja de toge Anledning, derpaa at sætte deres Heltebedrifters Skueplads. Saaledes haver f. Ex. Antonius Diogenes giort, som har opdigtet en vis Dinias Reisebeskrivelse, som paa Thule skal have antruffen en Dercyllis og hendes Broder Mantinia, begge fødte i Tyrus R); hvoraf man snart maae slutte, at der i Tylemarken har været en Phoenicisk Colonie. Dette bekræftes og i visse Maader af Bochart, som viser i sine Skrifter, at det gamle Navn Tyle eller Thule paa Phoenicisk heder mørk; et Navn, som saa godt passer sig til de Norskes lange Vinter-Nætter, at det snart bliver troeligt at Phoenicierne have meddeelt den Norske Landbredde dette Navn. Kanskee den gamle berømte Tempel i Tellemarken, som med stort Arbeide er udhuggen i en Klippe, er endnu denne Nations og Plantesteds Verk S).

Phoenicierne have hentet Tin og Rav fra Thule. Tin findes nu ei i Norge, men man troer at det fordum har været der, fordi det høieste Bierg endnu kaldes Tinbierget. Men dette Tin maae ei have været vores bekiendte Metal, men et Halvmetal eller andet Mineral, fordi det, efter den tidtnævnte Pytheas Beretning, har seet meget bleegt ud og kunde smeltes i Vand. Om Raven er det rimeligt, at den af Teutoner eller Hallænder og Danske er bleven bragt til den phoeniciske Colonie i Tellemarken. Formodentlig have de betydeligste Artikler været Fiskefangsten og Skibstømmer. Thi denne sidste Product er alt for vigtig til, at man skulde tiltroe en saa handelgierrig Nation ei at have benyttet sig deraf. Om Fiskeriet veed man, at Phoenicierne virkelig ere seilede til Norden, have fanget der Fisk, indsaltet dem, pakket dem i Tønder, og ført dem til Carthago T).

Man finder endnu mørke Efterretninger om nogle Egne i Norge, som rimelig allesammen komme fra Phoenicierne. Den første angaaer Lytarmis,

Q) Hr. Schøning Afhandl. p. 161. R) Hr. Schøning, p. 165—167.

S) Wormii monum. Dan. p. 489.

T) Mirabiles auscultationes ap. Schöning, p. 162. Til at oplyse noget om det thuliske Tin tiener, at man, efter en i Stralsunder Magazin, 1772, 1stes Stück, meddeelt Forskrift, kan giøre et konstigt Metal af Blye, Tin og Viismuth, som smelter i kaagende Vand.

tarmis, et celtisk Forbierg ved Floden Carambucis ved Enden af de ryphæiske Bierge, som nogle sætte ved det hvide Hav, andre holde for at være Listernæs, nu Lindesnæs, og Carmensund U). Videre finder man Nerigon, en stor Øe, fra hvilken man kan seile til Thule, Bergos, Dunma og Rubeas X). Nerigon er Norges gamle Navn, som Normændene selv give sig, og bliver af Plinius, som skrev allerede i det første Aarhundrede, tillagt den sydligste Deel af Norge; fordi Thule var, efter de Gamles Begreb, den yderste Deel af Verden, og Nerigon følgelig ei kunde ligge meere Nord paa. Men Nerigon har kanskee i de ældre Tider været en besynderlig nordlig Provinds. Thi i de gamle nordiske Skrifter bliver Norge afdeelt i Halogaland, Noreyge, Eifom, Sogn og Tellemarken, og følgelig har Norge dengang egentlig udgiort en Deel af Bergens Stift Y). Bergos bliver af nogle holdt for Irland Z); men det kan ogsaa være den Havbredde, hvorpaa efter mange Aarhundrede den nu værende Handelsstad Bergen er bleven bygt. Denne Stad har allerede i de ældste Tider været et Oplagssted for fremmede Kiøbmænd, og er i sin heele Indretning forskiellig fra de øvrige norske Kiøbstæder. Den har ei aleene en god Havn, men endogsaa meget kiendelige Bierge, hvoraf den har faaet sit Navn, og som langt ud i Havet betegne Skipperne denne Egn. Det er derfor troeligt, at sammesteds allerede i de phønicîske Tider har været et Oplagssted, og at man under det Navn af Bergos maae forstaae denne Egn A), som virkelig er en Halvøe; især, da man i de Jordbeskrivelser fra den første Halvpart af det 6te Aarhundrede allerede finder et Landskab Bergio nær ved Halland og Vestgothland B). Dunma er efter nogles Meening Dunøen, en Øe i Trondhiems Stift, paa hvilken man først seer Soelen om Natten bestandig over Horizonten; eller, som andre end sikkrere paastaae, Øen Faire over Skotland, hvis Hovedstad endnu heder Dunmo C). Under Rubeas forstaae de ældste Geographer den ældste Grændse af det egentlige Norge mod Nord, nemlig Forbierget Robierg D). Ei langt derfra sætter Plinius de ooniske Øer, paa hvilke Ind-

U) Hr. Grupe origin. German. p. 365. og Hr. Schøning l. c. S. 251.
X) Plinius l. c. IV. 16. Y) Hr. Schønings gamle Geographie, S. 50.
Z) Idem in Act. Havnienf. p. 248.
A) Baron Holbergs Bergens Byes Historie, 2den Deel, Side 241. Pontoppidans Forsøg til Norges naturlige Historie.
B) Jornandes ap. Muratori script. rer. Ital. T. I. p. 193.
C) Hr. Schønings Afhandling in Act. Acad. Havnienf. p. 247, 298.
D) Ibid. p. 223.

Indvaanerne levede blot af Fugleæg, som endnu kan siges om Trønderne eller de trondhiemske Normænd. Og en yngre Skribent i det 8de Aarhundrede melder allerede om Moskoe-Strømmen ved Norge og Færøerne, uden at nævne deres Navne E); hvoraf man seer, at disse nordlige Egne af Norge virkelig have været de ældre Udenlandske bekiendt. Helgoland, den yderste norske Provinds og Sæde af Othins Efterkommere i Norge, bliver først funden i det 6te Aarhundrede hos udenlandske Skribenter; thi Jornandes giver ved denne Tid følgende Beskrivelse om Norden F): I Scanzia boer høit op, hvor Soelen i 40 Dage ei gaaer ned, et Folk, Adogit, som ustridig er de Halogi; siden de Crefennæ og Svethans eller Skritfinner og Svenske. Derpaa komme de Folk, som aleene opholde sig i Bierghuuler, nemlig de Theuster (eller den sidste teutoniske Stamme i Skaane), Vagoth (Vestrogother), Bergio (Bergenser), og Hallin (Hallænder), og Liothida (eller Lister). Siden finder man Athelnil, kanskee Agdersylker i Christiania, de Finnaithæ, kanskee Finvederne i Smaaland G), og Fervir, kanskee Fiordersylker i Bergens Stift; videre, de i Klipper boende Gautigoth, Evagri og Othingi, som mueligt ere Jyderne, Vagrier, og Fyenske eller Othinseyar. Uden for disse følge Ostrogothæ, Raumaricæ, Ragnarici, og de beste Finner, tilligemed de af dem hidstammende Vinoviloth, maaskee Vingulmarker, de Raumarikers og Ragnarikers Naboer i Christiania Stift, de Svethidi, Cogener og Danske. Endelig ere der de Grannii, maaskee Granasylker omkring Bahuus, og videre de Auganziæ, Unixæ, Ethelurgi og Arochirani, hvilke under Kong Rudolf ginge til Italien. Disse sidste kan man ei opdage, og have formodentlig været boesiddende uden for Norge og Sverrig i Tydskland *), undtagen de Roger og Roner skulde ligge forborgne under Navnet Arochirani H).

Finnerne og Lapperne nedstamme af een Stamfader, og ere i deres første Udspring Samojeder. Dette viser ei aleene den Overeensstemmelse mellem deres Skikke og Gudstieneste, men endogsaa deres egen Sagn og Navn, som hiine give sig; thi Finnerne kalde sig selv Suomi og Suomenna,

E) Paulus Diaconus de reb. Longobard. ap. Muratori S. R. I. 1. p. 410.

F) Apud Murator. l. c. p. 193. G) Langebeck script. rer. Dan. II. p. 108.

*) Men da det har været udvalgte Krigsfolk, mon de da ei kunne alligevel have været Nordiske Folk, som kaldtes saa udenlands, maaskee efter deres Anførere, Nage — Uni — Etheler — Roger. Oversætt.

H) Hr. Schønings Norges Riges Historie, 1. D. p. 155.

menna, og deres Land Samiædna. Lapperne derimod kalde sig i deres eget Sprog Sabme I). Man troer, formedelst deres jødiske Skikke, deres Levemaade og Skriitskoes (Skoiters eller Skiers) Brug, som ogsaa findes i Armenien, at de først sildig ere udvandrede fra det forjættede Lands Egne. Mela (III. 6.) melder om de Sannatler eller Satmaler, som maae have boet oven for Sarmaterne omtrent ved det hvide Hav, og hvilke han paadigter meget lange Øren. Maaskee disse Satmaler ere hiine Suomenna, og altsaa meget gamle Eiere af deres nu værende Lande. Tacitus (C. 46.) taler allerede om Finner eller Fenner oven i Rusland eller endnu vestligere, som dengang vare ugemeen fattige og vilde, klædde sig i Skind, hvilede paa Jorden, og mod Uveir søgde Læe under Træerne, jagede tilligemed deres Qvinder, og brugde Pile dertil med spidsede Been i stedet for Jern. Denne Levemaade adskiller nu alene Lapperne fra Finnerne, som i det øvrige næsten have een Tænkemaade og eet Sprog.

Finnerne og Lapperne endnu dyrke een Overgud, Jubmal eller Jomala, og to Underguder: een heel ond, Perkel, og een halv ond, Ajike eller Thor; og af disse søge de ved en magisk Tromme og andre Troldkonster deres Ønskers Opfyldelse. Disse Konster vare fordum saa udraabte, at de fornemmeste og klogeste Normænd holdte det finske Trommefield for Dievelens og Herrernes Sæde, og lode deres Børn undervise og opdrage af Finlapperne K). Disse medbragde adskillige ellers usædvanlige Skikke, som endnu vedvare iblant Almuen i Norge, og ei kunne blive undertrykte. Som f. Ex. den Skik, at de Norske i de sydlige Pro-

vindser

I) Hr. Büschings Geographie, 1ster Th. 3te Aufl. S. 575, 588. Hr. Schønings gamle Geographie, Side 2. De lærde ungariske Astronomer, Hr. Pater Hell og Sainovics funde, da de 1767 betragtede Veneris Gang giennem Solen i Wardøehuus, at Lappernes Sprog kom overeens med de Madsgiarérs eller nu værende Ungarers; og den første formoder, at de første Finlænder ere komne af den tartariske Sandørken, som Chineserne kalde Lop, men Tartarerne Samo, og at Ungarerne ere skilte fra dem i Carelien. See Johan Sainovics S. I. Ungari Demonstratio Idioma Ungarorum & Lapporum idem esse, regiæ societ. scient. Danicæ prælecta Hafniæ M. Januar. 1770. At Celterne, Litthauerne, Curlænderne, og Samogitierne ligemaade tale Finsk, viser Prof. Schlözer allgem. Welthistorie XXXI. Th. p. 316. Navnet Lap kommer først for hos Saxo Grammat. ved Aaret 1157. p. 301. Det betyder paa Svensk en Hexemester og paa Norsk en Landstryger. Skulde det være bragt med fra Turfan, som det chinesiske Lop lader formode, saa ere de svensk-norske ligelydende Ord nye, og opkomne paa den Maade som det Ord Jøde, for saavidt det betyder en samvittighedsløs Aagerkarl.

K) Pontoppid. Norges Historie, 2den Deel, S. 456.

vindsee besørge den Døde, hvorfor han er død? om nogen har giort ham noget imod? L)

Efter den norske Historie var de Finners ældste Sæde ved det hvide Hav eller Sandviken og Dvina-Floden, hvor, allerede før Othin eller i det 2det Aarhundrede, det mægtigste og vigtigste af alle samojediske Riger, Biarmeland, laae. I dette Rige var, indtil det af Tartarerne i det 13de Aarhundrede blev forstyrret, den Afguds Jomala prægtigste og almindelige Tempel, og en stor Rigdom og Handel, hvilket tillokkede de Norske ideligen at streife og føre Krig i dette Land M). Denne Omstændighed giorde mange Finner deres Hiem ubehageligt, og de begave sig derfore i det nu værende Storførstendom Finland eller Qvænland, og derfra til det nu værende Lapland og Finmarken, hvilket de saaledes beboede, at een Deel af dem sværmede omkring paa Biergene, og derfor kaldtes Lapper, den anden Deel derimod flyttede omkring i visse Dale i et snevrere Rum, og beholdt deres Stammenavn Finner N).

Omtrent ved Enden af det 3die Aarhundrede blev, som nogle Skribenter ville, i Norge den gamle Forfatning i nogen Maade forandret ved Othin, en gothisk Prinds, om hvilken i den danske Historie omstændelig skal blive talet. Denne kom fra Bredden af Dnieper- og Dniester-Floden igiennem Polen, Tydskland og Vendeland til Norden, i den Hensigt, at stifte et nyt Rige og en nye Religion, og opnaaede sit Øiemeed i Sachsen og Danmark meget hastigt. Herpaa vendte han sig til Sverrig eller Svithiod, hvilket den Tid meget lidet Rige en meget nysgierig Konge, ved Navn Gylf, beherskede, af hvilken Othin fik en ugemeen ydmyg Dyrkelse og hans heele Rige til Foræring. Dette bevægede Othin til at sætte sig ned i Sverrig, og indrette dette Rige efter sin Plan paa det fuldkomneste. Han bygde Staden Sigtuna, og anlagde deri den i Alderdommen saa bekiendte Tempel. Herpaa stiftede han et Selskab af tolv Overpræster og Rigsraader, og herskede over sine medbragte Underdaner med kongelig Magt, af hvilke han satte en god Deel paa Øen Gothland O). Disse lykkelige Erobringer optændte denne Mands herskesyge Begierligheder immer meere. Han tog derfor de ypperste Gother med sig, trængde igiennem uveisomme Bierge og øde Skove alt meere Nord paa, indtil han kom til

L) Pontoppidan Norges Historie, 2den Deel, p. 456.
M) Schønings gamle Geographie, S. 130, 8.
N) Schøning, p. 122.
O) Snorronis Edda præf. c. 3. Albericus in Leibnitii access. ad ann. 274, p. 23.

til Nordsøen og antraf de ældste tydske Beboere af de norske Havbugter, hvilke, indtagne af de Gothers Pragt, Viisdom, Tapperhed og majestætiske Skabning, underkastede sig Othin, som gav dem Sæming, en af sine Sønner, til Konge, og derpaa reiste tilbage til Sigtuna.

Sæming saavel som hans gothiske Ledsagere giftede sig med de gamle Indvaaneres Børn P), hvilke i de gamle norske Historier kaldes Risar, Bergrisar, Bergbuar, Jotnar, Thussar eller Kæmper, enten fordi de virkelig vare større end som de Nysankomne, eller fordi, ved de nyere Skribenters Misforstand, deres Navn Cimber er forvandlet til Kæmper, Helte, eller overordentlig store og stærke Folk Q). Af denne Sammenblandelse fremkom det gothisk-plattydske Sprog eller Stamsproget til den nu værende norske Dialect, og den almindelige othiniske Gudstieneste. Men den vedligeholdt sig ei her saaledes som i de øvrige nordiske Riger; thi de norske beboede Egnes lange Fraliggenhed hindrede Othin fra, som i Sædland og Sverrig, at anlægge et almindeligt Tempel, og derved at giøre sin Religion, ved en bestandig Udøvelse af de foreskrevne Skikke, ærværdig nok for alle nye Undersaatter.

Sæming avlede Godhialt, hvilken nogle holde for den første norske souveraine Monarks Harald Haarfagers Stamfader, som levede i det 9de Aarhundrede, og skal være 26 Generationer (eller Mands Alder) yngre end Sæming, hvis Forfædre skal have eiet Halogaland eller Helgeland med Nordland og Finmarken, hvilket altsaa har været Sæmings Rige R). De fleste norske Skribenter, og Snorro selv i Heimskringla, nægte denne Haralds Afstammelse fra Sæming, og hidlede ham fra Niord, den ypperste af Othins Præster til Sigtuna. Men dog kan Sæming være hans sande Stammefader, fordi den snorroniske saa kaldede Edda forsikkrer, at alle norske Konger, Førster og Græver bleve hidledte af Sæmings Slægt, og desuden den i Behold værende sæmingske Stamtavle kommer overeens med Othins Tidsalder. Sæmings

anden

P) Edda l. c. Sturleson Heimskringla, Cap. 3.

Q) Torfæi Hist. Norvag. Tom. I. p. 116, 117. Hr. Justitsraad Schøning holder i sin Norske Folkes Oprindelse, p. 160 — 168, disse for virkelige Kæmper, og p. 117 for Alaner, Gother, Svever og andre Nationer ved Don-Floden og Caucasus.

R) Torfæi Hist. Norvag. T. I. p. 247. Halengatall i Hr. Schønings gamle Geographie, Side 51, 40. Den sæmingisk-haraldiske Stamtavle har Torfæus Tom. I. p. 204. En vis Jarl Hakon Griotgardson hidleder sin Slægt fra Sæming. See Hr. Schønings Norske Oprindelse, Tom. II. 31.

anden Søn Thrand skal først have bebygt Trondhiem; Men efter andre Efterretninger var allerede til Othins Tid en Kong Harald i Thrand, som havde giort sig navnkundig ved et Søetog til Rusland og i den botniske Havbugt. En Broder af Othin, Alfur, bebygde Alfheim eller Bahuus Lehn allerførst, og blev holdt for Fader og Gud for alle Alfer eller Natte-spøgelser S).

Omtrent tohundrede Aar efter Othin, eller ved Enden af det 5te Aarhundrede efter Christi Fødsel, aabenbaredes en nye Erobrer, som trængde fra Østen ind i Norge og tilegnede sig det T). Denne heed Norr eller Norv, og beherskede Jotland eller Jotunheim, et gammelt Rige i det russiske Lapland og den største Deel af det nu værende Finland under det hvide Hav, hvilket aleeneste ved den jotlandske Provinds Ymesland eller Nordland blev adskilt fra det norske Finmarken. I dette Rige skal omtrent til Othins Tider Fornjoter have regieret, som avlede tre Prindser, Hler eller Ægir, Loge og Kar. Hler og Loge forlode deres Fædreneland, og bebygde eller besatte Hlersøe nu Læssøe over Jydland, og Haloge eller den norske Provinds Helgoland. Kar avlede Jokul eller

S) Hervarar-Saga in vita Theodor. Reg. Ostrogoth. ed. Joh. Peringskiold, p. 352.

T) Hr. Schønings gamle Geographie, S. 51. Torfæi Hist. norvag. T. I. p. 418 —426. Navnet Jotunheim er meget ubestemt, thi det betyder undertiden og-saa det saa kaldede Scandinavien, s. Hr. Sven Lagerbring Svenske Historie, 1ste Deel, p. 319. At Fornjotr og Norr med deres Begivenheder høre til Op-digtelser, paastaaer Hr. Cancelleraad Ihre i Brevet over Edda (s. allgem. Welthist. 31 Th. S. 131. Cap. 7.) og Venusinus de Fabula, qvæ pro historia qvam sæpissime venditatur, Hafniæ 1605. Hr. Kammerherre v. Suhms critiske Historie af Danmark, T. VII. p. 32. Sandheden af den heele Historie om Norr beroer paa en Kilde, som ingen critisk Prøvelse kan udholde, hverken efter indvortes eller udvortes Kiendetegn, nemlig paa Fundinn Noregs, en Fortælling, som er aftrykt i Biörners Nordiske Kämpa-Dater, og udi Olaf Tryggvasons Saga, og hvis ældste Haandskrift er af Aaret 1387. Jeg maae herved i Almindelighed erindre, at alle islandske gamle Sager ere mig meget fordægtige, og maae være det, fordi det er vist, at ingen har været opskreven af dem førend i det 13de Aarhundrede. For at holde deres Anseelse nogenlunde vedlige, maae man antage, at deres Indhold giennem mange Aarhundrede ved Fortællere af god Hukommelse er bleven bevaret, hvilket en Menneskekiender neppe vil tilstaae. De fleste Sagners Alder kan man ei diplomatisk angive, og desforuden er det ilde, at der findes saa mange urimelige Opdigtelser og Modsigelser i dem, hvilke man ei vel kan hæve. Af disse og mange andre Bemærkelser har man antaget til en Grundsætning, at de gamle Sagner sikkrere kan bruges i den norske Statistik, end som i Historien. Da det er mueligt, at der kan være en overleveret Sandhed i dem, saa haver man indrykket det Vigtigste af dem, og derfor ogsaa Norrs Historie her, og sommetider er i Stand til at understøtte deres Sandsynlighed ved Bie-Ting.

eller Frost, denne Snær, og han igien Thor, Fauna, Drifa og Miøllem. Thor, Konge af Jotland eller det nu værende Finland, af Qvænland og det øvrige Finland, indførde først Ofringerne for godt Sneeveir, til beqvemt at kunne reise, avlede Norr, Gorr og Goe, og erholdt efter sin Død guddommelig Dyrkelse og Tilbedelse. Goe behagede en liden norsk Konge, Hrolf af Berge i Hedemarken, og blev af ham bortført. Dette Tilfald smertede Faderen inderlig, og han befoel sine begge Sønner at skaffe ham deres Søster igien. Gorr gik først til Skibs fra det hvide Hav af, eller, efter andre Beretninger, fra Alands Hav eller Botn, og giennemsøgde de norske, svenske og danske Øer. Norr derimod biede tre Aar, og løb derpaa ved første Sneebane paa Skier med en Hær fra Qvænland eller Provindsen Cajanien af over Botn til Lapland, hvor Lapperne satte sig imod ham, men ved hans Troldom bleve bragte i Flugten, og da først antoge deres vilde Levemaade paa Biergene. Herpaa trængde Norr ind i Landet, indtil han kom til Bierget Kiølen mod Vesten, og efter nogle Beretninger overvandt fire Konger, Vee, Veile, Hunding og Heming, men efter andre troeværdigere Fortællinger længe vandrede omkring uden at finde et Menneske. Endelig opdagede han en Elv, som fløb mod Vesten, og som bragde ham til Havbugten Thrand eller Trondhiem, hvor han fandt mange Indbyggere, overvandt dem, og opkastede sig til deres Konge. I denne Egn blev han en Sommer igiennem, og sendte derpaa en Deel af sin Krigshær Sønden paa til Møre og Sognedal, hvor den af Kong Sokn blev slagen. Dette nødde ham til at afvige fra sit Tog til Valders, og at levere Kongen af Sognedal et Feldtslag, hvori Sogn blev. I denne Egn landede Gorr ved Øen Gors, og begav sig derpaa ind i Nordfiorden til sin Broder, uden at have fundet sin Søster. Den Lykke, som Norr havde havt i alle Trefninger, bevægede ham at lade sin Hensigt, med at bringe sin Søster tilbage til Jotland, fare, og derimod at tænke paa at stifte og forsvare et nyt Rige. Han deelede des Aarsage alle Erobringer med sin Broder, overlod alle Øer til Gorr, og beholdt for sig selv det faste Land, hvilket dengang var saa sparsomt beboet, at det sikkert kunde fortuskes med Øerne. Derpaa fastsatte begge Brødre en nye Operations-Plan, og begave sig, hiin paa sin Flode, denne derimod paa Veien til Vermeland, hvilket han indtil Væneren og Alfheim eller Bahuus Lehn underkastede sig. Her fik han at vide, at hans Søster var røvet og taget til ægte af Kong Hrolf fra Berge eller Bierget,

en Søn af Svade, Beboer af Dofrefieldet, og en Sønnesøn og Arving af Kong Eystein af Hedemarken, hvorfor han vendte sine Vaaben mod dette Rige. Men Hrolf gik med Goe sin Svoger i Møde, og underkastede sig og sit Rige ham efter en Tvekamp, i hvilken han laae under. Og Norr, som lettelig opofrede sin Faders Ønske for sin egen Fordeel, lod Hrolf sin Gemalinde i Roe, og forbandt sig med Hodda, Hrolfs Søster. Gorr, som kom tilbage fra Iishavet, hørde dette, biefaldt det, og fuldendte nu Deelingen af Søe- og Land-Riget i Norge U). I den Tid skal Norge have faaet sit tydske og nordiske Navn af Norr; men det er ugrundet, fordi samme allerede for Christi Fødsel, som oven er viist, var brugeligt. Men maaskee det norske og svenske Nordland, som Norrs første Erobring, har sit Navn denne Mand at takke.

Norr formørkede Othins Anseelse ugemeen, og gav Thors Dyrkelse Overvægten, hvortil hans Faders Hukommelse, som nød samme Ære og Navn med denne gamle scythiske Afgud, bevægede ham. Deraf kommer det, at Normændene fornemmelig beviiste Thor den høieste Ære, og aleene ofrede til ham paa deres Krigstog X). Norr blev endelig selv optagen blant Guders Tal, og forbyttet med Othin og Niord, den første svenske Konge, hvis Begivenheder selv i Edda Y) med Norrs Handlinger blive forvirrede.

Man holdt Norr i de sidste Tider ligesom Niord for Havets, Vindens og Ildens Gud, og for Fader til Freyar og Freya, og Ægtefælle til Skade, en Dotter af en Trymheimur eller Trondhiemer, ved Navn Thiassen. Derfor var de hedenske Normænds kraftigste Eed denne: Hialpi mir suo Freyr oc Niordur oc hin almatke As; eller: Saa sandt hielpe mig Freyer, Niord og hiin almægtige Gud.

Norrs Rige begreb heele Norge, fra Alfheim til Biarmia eller fra Gothenborg til det hvide Hav, i sig, og blev først adsplittet ved Deeling iblant

U) Hr. Schøning, Side 11 — 19, 56. Torfæus Histor. Norvag. T. I. p. 148. Naar man beregner Torfæi Stamtavler af Norrs og Gorrs Efterkommere til 30 og 25 Aar paa hver Generation, og fratager dem fra Harald Haarfagers bekiendte Aar 850, saa maae disse gamle Helte have levet mellem 455 og 540; tager man heraf Mellemtallet, saa falder Norrs Tidsalder i Enden af det 5te Aarhundrede, Torf. p. 155. Gorrs Stamtavle angiver vel deres Fødselsaar 630 eller 706, men aabenbar falsk. Det bemærkes, at denne Vermelands Erobring ei stemmer overeet med hvad som siden skal fortælles af andre Sagaer.

X) Wormii Monum. p. 19 Dudo de S. Qvintin. Hist. Norman. L. I.

Y) Edda Island, edit. Resenii. Hafn. 1665. Fol. 21, 22.

iblant Norrs Sønner, men siden længe derefter ved den første uindskrænkede Konge Harald indsluttet i just de samme Grændser. Til Norrs Tid grændsede Norge mod Østen og det hvide Hav til Biarmeland, et finsk Rige ved Dvinafloden i det archangelske, permiske og andre russiske Gouvernementer, og sydliger til Holmgaard eller Gardarike, som indbefattede tre Provindser, nemlig Chunegaard eller Kænugaard, en Mængde smaae Kongeriger i Storfyrstendømmet Finland, videre det særskilte Holmgaard eller det Novogrodske, og endelig Paltescien eller Pleskov. Mod Norden var Iishavet, hvilket der, hvor vi kalde det det hvide Hav, kaldtes Gandviken, og siden bag Biarmia, hvor Tartarerne boede og Risaland laae, blev kaldet Dumbs Hav 3). Mod Sverrig og Gothland vare uhyre Ørkener og Skove, i hvilke hist og her uafhængige Familier havde taget Boepæl.

Den nordligste Provinds af Norge var Jotunheim, i hvilken, efter Norrs Udtog, lidt efter lidt de biarmelandske Finner nedlode sig, hvilke endelig ogsaa besatte det nu værende svenske, norske og russiske Lapmarken og Storhertugdømmet Finland. De komme og forbleve derfor saa langt som den gamle Grændse af Jotunheims Rige strakde sig, nemlig indtil Ulatræsk ved Cajania i Finland, under de Norskes Herredømme, indtil endelig efter 1374 de nu værende svenske og cajanske Finner, og langt sildigere de nu værende russiske Lapper, geraadede under svensk og russisk Overherredømme A).

Det russiske Lapland eller den mouremanske (norske) Leporie blev beboet af Gandfinnerne eller Terfinnerne, hvilke maaskee ere de Gamles Nerefinner B), og de øvrige Lande af Fialfinner, Soefinner, Lapper og Careeler. I Begyndelsen havde alle disse Finner endnu to almindelige Navne, og kaldtes Skritfinner, fordi de brugde Skritskoe (Skeiter, Skier), og Qvæner. Lidt efter lidt fik de nu værende norske Finner begge Benævnelser til deres egne særskilte Navne, og deelte dem, især det qvænske Navn, med mange Egne i det egentlige Norge, hvori deres Colonier satte sig fast C). I det 8de Aarhundrede derimod grændsede Finlapperne allerede ved Forbierget Raudabierg og Øerne Senjen og Biarkoe,

3) Torfæi Hist. Norv. T. I p. 165.
A) Hr. Schønings gamle Geographie, S. 41, 55, 60, 67.
B) Anon. Ravennat. Geograph. edit. Porcheronii, Paris 1688, L. V, p. 23.
C) Schøning, p. 70, 23. Jornandes ap. Murator. Scripr. Rer. Germ. T. I, p. 190. Pontoppid. Forsøg til Norges naturlige Historie, 2den Deel, S. 413.

Biarkøe og paa nogle sydligere Bierge til Normandene. De mægtigste Normænd inddreve derfor Skat af dem D).

Det egentlige Norge var for og efter Norrs Undertvingelse deelt i mange smaae Riger, som havde deres særskilte Konger. Nogle af disse Konger eller Næskonger sværmede stedse omkring med deres Folk ved de russiske, svenske, tydske, engelske og franske Seekyster. Andre, som bare Navn af fylke (at bringe en Krigshær i Orden) kaldtes fordum Fylke-Konger, beherskede Landegnene, og streifede kun undertiden paa Søen.

Norr avlede med tvende Gemalinder tre Sønner, hvilke efter hans Død deelede hans Erobringer, nemlig Thrand, Gardæagda og Raum. Thrand fik Trondhiem og Halogaland, og efterlod ingen Børn. Gardæagda avlede Hord, Konge af Hordaland; Rugalf, første Konge af Rugaland; Trym, Konge af Agda; Vegard, Konge af Sogn; Freygard, Konge af Fiord og Fial; Thorgard, Konge af Søndmør og Griotgard. Raum efterlod af Bergdis, Tryms en Biergboers Dotter i Vernia: Alfbiørn eller Jotunbiorn, Konge af Raumdal; Brand, den første Beboer og Konge af Guldbrandsdalen; og Finalf i Eistradal: Videre af Hilde, Kongens i Soleyer, Gudbrands, Dotter: Gudriod; Haude, Konge af Hadaland; Hadding, Konge af Haddingdalen og Telemarken; og Hring, Konge af Hringarike og Valders. Alle disse Herrer levede uden alle Forbindelser blant hinanden, og forsvækkede deres Magt og Formue ved at deele Landet idelig mellem deres Afkom. De bleve derfor nødte til at træde Slægtskabs Love for nær, og at ødelægge hinanden ved Krig og List. Mange af disse Stamfædre fremkomne Slægter ere derfor, deels af deres egne Slægtninge, især af Gorrs Efterkommere, deels af de af Norr betvungne ældre Konger, blevne berøvede deres Værdigheder og Eiendomme, eller og selv blevne ødelagte og udroddede E).

Blant Gardæagdæ Efterkommere fortiener aleene Hiorleif, Hiors Søn, i siette Led nedstammende fra ovennævnte Rugalf, Konge i Rugaland, og hans Søn Half, nogen Agtelse. Raums Sønner, Brand, Gudriod og Hring, af hvilken Halfdan den gamle, en Stamfader til mange sachsiske og rhinlandske tydske Folk, hidstammer, ere ogsaa mærkværdige. Men de øvriges Gierninger kunne sikkert overgives til Forglemmelse.

Gorr

D) Hr. Schøning l. c. p. 43, 31, 36, 40.

E) Torfæi Hist. Norvog. T. I. p. 255 seqv.

Gorr avlede Beite, Heite, Meitir og Geitir. De to første Sønner indtoge noget af Thrand, og Heite blev en Stamfader til Rognvald Jarl af Møre og Romsdalen, blant hvis Sønner tre have meget udmærket sig, nemlig Einar og Hallad, Græver eller Jarler over de orcadiske Øer, og den berømte Hrolf eller Rollo, Stifter af Hertugdømmet Normandie i Frankrige. Fra Meitir hidstammer Bel, Konge af Sogn.

Rugalf, det rogalandske Riges Stifter, boede til Roga, et Huus, som han havde bygt og som meddeelte det nye Rige sit Navn. Hans Sønnesøn Augvald forlagde denne Residents til Augvaldsnæs paa Øen Kormte, og giorde sig bekiendt ved hans nye Guderlære blant sine Landsmænd. Han dyrkede nemlig en viis Koe, hvis Melk havde befriet ham fra nogle Sygdomme, som en Gud, og førde hende paa alle sine Krigstoge og Reiser, endog paa Søen, med sig. Men ved hans Død blev hun paa hans Befaling slagtet og begraven i en særskilt Gravhøi tet ved hans egen, og paa begges Begravelsessted satte man to uhyre Steene, som stode 30 Fod over Jorden F).

Augvalds Søn i 5te Leed, Hiorleif den forliebte, som omtrent var fød 710, giorde sig endnu meere berømt. Han arvede Kongeriget Hordaland og Rogaland, formælede sig med Asa, Græv Eysteins af Valders Dotter G). Denne hans Huusholdnings Formeerelse udtømmede hans Formue, og han blev tvungen at berige sig ved Fribytterie. Han anskaffede sig des Aarsag et stort Skib, seilede til Niardey (Nerdøe), paa hvilken Øe han forelskede sig i den niardeyske Herres Hognes Dotter Hilde, ægtede hende, og tog hende med sig paa sit Fartøi tilligemed hendes Broder Sold. Efter en lang Reise, som han giorde omkring Finmarken, løb han ind i Dvinafloden med 90 Mænd, hvilke han tildeels lod bevogte Skibet, tildeels tog med sig til den biarmelandske Strandbredde, og med dem opgrov gamle Gravhøie, og røvede det nedgravne Guld af de samme. Derpaa begav han sig tilbage i sit Rige og videre til Konghella ved Gothenborg, hvor alle smaae danske og norske Konger da forsamlede sig til at overlægge fælles Anliggender. Her opslog han sine Telte tet ved Hreidars, Konge af Sædland, og geraadede derover i et saa nøie Bekiendtskab med denne Konge, at han indbød ham til et Besøg i Sædland, og der begrede ham

F) Torfæus Hist. Norv. L. I. p. 177 seqq. G) Idem, p. 181, 184.

ham med mange Giæstebude, som endtes med det tredie Givtermaal med Hringa, Hreidars Dotter. Hringa døde pludselig ved Overfarten, og Kongen lod hendes Liig binde paa en Baare og kaste i Søen, som kastede hende op ved hendes Faders Huus. Derved kom hendes Fader paa den Mistanke, at hun var bleven vanæret og dræbt af hendes Gemal Hiorleif, og derfor landede han kort derefter med en talriig Flode ei langt fra Hiorleifs Vaaning, hvilken han omringede og satte Ild paa. Hiorleif styrtede sig ved denne Fare midt iblant Fienderne, ihielstiød sin Svoger Heri og reddede sig i Skoven. Men begge hans Gemalinder og Skatter faldt i Hreidars Hænder og bleve bragte til Sædland. Denne Gierning smertede Hiorleif des meere, da han ei kunde opdage nogen Aarsag til hans Svigerfaders Fiendskab, og havde ingen Efterretning om sammes ubillige Mistanke. Han bragde derfor i en Hast en Mængde dristige Krigsfolk sammen, og seilede til Hreidars Hof. Der indsneg han sig aleene, og fandt sin første Gemalinde Asa, hvilken han bad at føre sig i hans Fiendes Sovekammer. Asa lovede ham dette, og begierede, at han til et beqvemmere Øieblik vilde lade sig indslutte i en Casse, hvilket Hiorleif strax giorde. Men Asa havde ganske andre Hensigter, og var yderst opbragt af Jalousie mod hendes Gemal formedelst hans andet Givtermaal, og indsaae at hun, ved at forraade Hiorleif, ei aleene kunde bestraffe hans Utroeskab, men endog sætte sig i Gunst ved hendes nye Herre og kanskee skille hendes medfangne Medsøster ved Livet. Hun hastede derfor til Kong Hreidar, overgav Hiorleif til ham, og raadede ham til at lade denne ulykkelige Normand ophænge mellem tvende Ildsteder ved hans egne Kiortelremmer, hvilket strax skeede. Men Hiorleif undgik dog Døden; Thi da Hoffolket tidlig begav sig til Hvile, slukde Hiorleifs anden Gemalinde Hilda Ilden med det levnede Øll, hug Remmerne i Stykker, saa at Hiorleif faldt paa Jorden og snart kom til sig selv. Han trængde ufortøvet ind i sin Fiendes Sovehuus, saarede Asa, undløb til sit Skib, og overvandt med de der efterladte Stridsmænds Hielp, som han strax førde tilbage, ei aleene Hreidar selv, hvilken han henrettede paa den ham tiltænkte Maade, men betvang endogsaa hans heele Rige og en Deel af Jydland, hvilket han tilligemed Sædland overgav til Solv, Hildas Broder, som et Jarlrige. Hiorleif førde imidlertid den saarede og fangne Asa hiem, sammenkaldte sine Undersaatter og forelagde dem hendes Forbrydelser. Folket dømde, at man skulde levende styrte hende i et Morads og qvæle hende. Men Hiorleifs

Kierlig-

Kierlighed for hende var endnu for stor, og han nøiedes med at sende hende med hendes Medgivt tilbage til hendes Slægt. Af deres Børn nedstamme de første Beboere af Øen Island. Men Hildas Sønner Hiørolf og Half fulgde Faderen i Riget, da han i et Krigstog blev ombragt.

Half blev opmuntret af Faderens Exempel, og udrustede i det tolvte Aar en Flode, da han endnu stod under Asmunds Formynderskab, som havde ægtet Hilda efter hans Faders Død. Paa denne Flode antog han lutter saadanne Stridsmænd, som ei trak Miner ved at blive saarede, og som havde tolv almindelige Mænds Styrke. Han fik 12 Mænd af denne Beskaffenhed, hvilke kaldte sig Halfsrekar, Halfsriddere; og foruden dem endnu 12 andre almindelige Stridsmænd. Disse gav han Søelove, som høre til de ældste af deres Art, og fornemmelig indeholdt følgende; de skulde have hver et Sværd, skarpt til den eene Side, oven rundt, og en Alen langt. Man skulde ei tage Qvindekiønnet og svage Mennesker til Fanger. Man skulde først efter 20 Timer forbinde Saarene, ei i Regnveir tildække Fartøiet med Seil, og aldrig nedlade Seilet midt ned paa Masten. Half streifede med sine Halfsrekar 18 Aar omkring paa Søen, og besluttede endelig at vende tilbage til sin Stedfader. Men ei langt fra Hordaland overfaldt ham en Storm, og det var nødvendigt at nedlade Seilet. Denne Overtrædelse af deres Søelove syntes alle at være for haard, og enhver sprang over Borde for at bringe Fartøiet ud af Faren uden at stryge Seil, hvilket kostede den største Deel af Halfs Kamerater Livet. Asmund modtog sin Myndling med største Ærbødighed, overleverede ham sit Fædrene Rige, lovede ham eedelig at betale Tribut deraf, og bestemde en Dag til Giestebudet, paa hvilken han vilde overgive ham de der værende Skatte og aflægge Regnskab for sin Huusholdning. Half antog Tilbudet, og begav sig, mod sin fortroeligste Ledsagers Utsteins Raad, Forvarsler og foregivne guddommelige Drømme, til det ansatte Giæstebud, hvilket med stor Pragt og Overflødighed saa længe blev høitideligholdt, indtil Half med alle sine Ledsagere sank drukken til Jorden. Midlertid forsamlede Asmund sine Vagter og Bønder, omringede Huset, og satte Ild derpaa. Half opvaagnede temmelig sildig, og med stor Møie opvakde de øvrige Giæster, hvilke paa Utsteins Befaling brøde igiennem Husets Vægge, og faldt ud. Men dette Udfald af drukne og af Røgen forvirrede Folk kunde ei andet end falde ulykkeligt ud; de bleve ogsaa alle virkelig syngendes nedsablede h).

h) Torfæus, I. 85.

Halfs Død blev endelig hævnet ved Solv, hans Morbroder. Denne Mand tabde, som det synes, efter Hiorleifs Død hans Sædlandske Jarls-Værdighed, og søgde derfore sin Underholdning paa Søen. Da han landede ved de svenske Kyster, erfarede han, at den der værende Konge Eystein holdt Giæstebud i et Huus i Provindsen Lofaund ei langt fra det nu værende Stockholm. Han antændte det derfor om Natten, og opbrændte Kongen med alle hans fornemmeste Hoffolk, gik løs paa Sigtuna, og tvang de Svenske, som i Hast havde bevæbnet sig, ved en Trefning som varede i elleve Dage, at udvælge ham til Konge og udelukke alle Kronprindser. Efter 16 Aars Forløb tilskyndte det føromtalte Mord paa Half ham til et Krigstog, i hvilket han vel ihielslog hiin Morder Asmund, men tillige gav de misfornøiede Svenske Leilighed til at bringe en Sammenrottelse i Stand, hvorved han et Aar derefter iligemaade tilsatte Livet J).

Hiin gamle Norrs anden Søn Raum havde en Gemalinde, ved Navn Bergdise, som var en Biergboers Dotter i Vernia; hun fødde ham tre Sønner paa eengang, Brand, Finalf og Alfbiørn. Raum opdrog af disse Trillinger Brand aleene, og indviede ham til Guderne, hvorfore hans Efterkommere kaldte ham Gudbrand. Denne Gudbrand besatte siden den nu værende Guldbrandsdal, som af ham fik sit Navn. Den 6te af hans Afkom, Gudbrand, nedlagde den kongelige Titel, og kaldte sig Jarl af Gudbrandsdalen K).

En anden af Raums Sønner, Gudraud, Konge i Raumarike, avlede Eystein den rige, hvilken fra sit Fædrene Rige omtrent 650 giorde et Tog giennem heele Norge til Trondhiem, erobrede Oiefylke og Spareboen, og overgav det til sin Søn Aunund som et Kongerige. Man fortæller, at denne Aunund snart blev myrdet af sine nye Undersaatter, men hævnet af sin Fader paa en besynderlig selsom Maade; Thi han skal have paalagt de overvundne Thrander den Lov, enten at vælge hans Træl Thord eller hans Livhund Saur til Konge, og at de skal have udvalgt Hunden, som en mindre skammelig Overherre. Maaskee at Afgudstienesten, som de Norske beviiste mod nogle Dyr, og Thranderne kanskee mod en Hund, kan have givet Anledning til dette Eventyr. Midlertid er det dog sandt, at Eystein har faret grumt afsted i Thrand; hvorfore de fleste Thrander flygtede til de nærmeste Ørkener og bebygde dem. En af de

J) Torf. p. 388. T. I.

K) Torf. I. 171.

de Bortvigede, Jamte Ketill, Aunund Jarls af Spareboe Søn, flygtede paa Kiølen, drog en Mængde andre Flygtige til sig, og bragde dem i det flade Land, hvis Skove han lod udhugge og besætte med Bygninger og kalde efter sit Navn Jæmteland. Hans Sønnesøn Thorer Helsing blev, af Frygt for Følgerne af det Drab han havde begaaet, dreven i end dybere Ørkener, hvilke han i det 7de Aarhundrede bebygde og kaldte Helsingeland. Paa denne Maade lagde endogsaa Frygten for Straf Grunden til det Norske Riges Forstørrelse L).

Raum havde endnu avlet en Søn, nemlig Hring, Stifteren af Riget Ringarike og Konge af Valders, en Fader af Halfdan den gamle, hvilken Hring har sin Roes at takke; Thi denne Halfdan den gamle var i sin Tid, i Begyndelsen af det 7de Aarhundrede, en af de meest berygtede Søerøvere og Stridsmænd i heele Norden. Ved hans Regierings Tiltrædelse ofrede Halfdan til alle nordiske Guder, og bad tillige om at leve i 300 Aar. Oraklet afslog ham denne Bøn, men lovede derimod, at i den benævnte Tid hverken skulde fødes et Fruentimmer eller uberømt Mand i hans Slægt M). Halfdan blev overmaade glad ved dette Løvte, og tragtede efter at giøre sig udenlands navnkundig, og søgde at indlægge sig Ære paa Garderiges, Lieflands, de botniske og finniske Strandbredde og Lande. I disse Egne, hvilke allerede dengang, i Rusland nemlig vare beboede af Slaver og Vender N), og i Finland af Finnerne, skal Halfdan have ihielslaget en Kong Sygtrig og ægtet Almaig, en Dotter af den holmgaardske Konge Eymund, hvilke, ifald man vil dømme efter Navnene, ei maae have været af slavisk men roxolanisk Herkomst. Halfdan havde med denne Prindsesse 18 Sønner, som alle bleve Søekonger. Den ældste Skilfer beholdt Fædreriget, og efterlod en talriig Slægt, hvilke efter hans Søn Skiold bleve kaldede Skioldunger. Brage, en anden Søn, fik Valders. Aude og Budle faldt ind i Sachsen og erobrede en Deel deraf, hvilket Budle skal have efterladt sine Efterkommere indtil i 8de Leed. Aude skal endnu være trængt længere frem, og skal have erobret Valland, og tilegnet det sig og sin Slægt. Man holder Valland for at være en Deel af Nordfrankrige. Men da i Audes Tid Frankrige allerede af de merovingiske Konger roelig blev behersket, saa maae man troe, enten at dette Valland var Vandalerland hiin Side Elben i Mecklenborg,

L) Torfæus, T. I. p. 172.
M) Torfæus, T. I. p. 173.
N) Hr. Müllers Sammlung rußischer Geschichte, 5tes Buch, S. 283.

lenborg, Brandenborg og Oversachsen, hvori dengang endnu vare nogle faa Levninger af de forfærdelige Vandalers Folkeslag; eller at det betyder Varneland ved Mundingen af Rhinstrømmen i Nederlandene, hvilket i Aaret 595 af den franske Konge Theoderich blev ødelagt og svækket O); eller holde den heele Erobring for opdigtet. Lofda, Budles yngste Broder, skal have erobret Jydland; og om Gram, en anden Broder, sige nogle, at han har været Konge i Danmark og Gothland, og en saa stor Søehelt, at Skialdrene efter ham kaldte enhver stor Konge Gram, og Søefolkene i Almindelighed Gramer P).

I Gorrs Huus eller i Øe- og Søe-Kongernes Slægt har, foruden Rolf, om hvilken i den første Monark Haralds Historie siden skal blive talt, endnu Bel især udmærket sig, som var en Søn i 6te Leed af Meitir, Gorrs 3die Søn, og maae være fød i Midten af det 7de Aarhundrede. Denne Mand tabde sin Fader Skate og sin Søster Jugeborg tilligemed sit Fædrerige ved to Søerøveres Overfald, som kaldtes Gautan og Ogautan. Disse angrebe og ihielsloge Kongen, og tilegnede sig Landet tilligemed Prindsessen og Huset. Bel flygtede ved denne Ulykke med hans Faders Udligger Thorgrim ud paa Søen, men vendte snart tilbage for at dræbe sin Faders Mordere, som allerede vare blevne sikkre. Han satte derfor Ild paa sin Faders Huus, men Gautan og Ogautan undgik ved en underjordisk Gang, og undkomme til Kong Niorf i Upland Q). Paa denne Maade fik Bel Provindsen Sogn igien. Siden levede han meer paa Søen end paa Landet, og mødte engang med fem Ledsagere i et Søetog en meget mærkværdig Fribytter, Thorstein, som endelig, da alle deres Stalbrødre paa begge Sider vare dræbte i den Skermyssel, de holdt med hinanden, tilbød Bel Fred og Forbund, hvilket han ogsaa antog. Bel giorde formedelst dette Forbund Thorstein til Jarl over Sogn, gav ham sin Søster til Gemal og Godset Fraenes til Sæde, men han selv beholdt den kongelige Værdighed og Residentsen Syrstrand for sig. Denne Thorstein stammede af fra en berømt Mand; thi hans ældste Stammefædre vare Halogius, den første Bebygger og Konge af Halogaland, hvilken de fleste Aarbøger udgive for Norrs Farfars Farfaders Broder, andre derimod for en langt yngre Othinsk Efterkommer; og Glod, Gymers Dotter, som

første

O) Maskovs Geschichte der Teutschen, 14 B. S. 217. 7de Anmærkn. S. 31.

P) Hr. Justiceraad Schønings Norske Historie, 1. Deel, p. 167.

Q) Torfæi hist. Norv. T. I. pag. 215 seqv.

først bebygde Gymisgaard udi Finmarken. Haloges begge Døttre, Eysa og Eymir, bleve af tvende Jarler Veset og Visil bortranede, og den yngste af disse to Brødre, Visil, avlede paa Bornholm eller ogsaa paa Visilsey ved Calmar, Viking. Denne traf paa sine Søereiser i Liimfiorden i Nordjydland paa den Uplandske Konge Niorf, og sluttede, efter en nafgiort Trefning, et Forbund med ham, hvorved han blev hans Jarl. Foruden denne Værdighed bekom han med sine Gemalinder, Hauvor, en Dotter af Hring, en liden svensk uindskrænket Herre, og Finna, Refils Dotter, Herrens til Øen Trym under Norge, begge hans Svigerfædres Riger, og avlede med dem 9 Sønner, hvilke bleve opdragne med Niorfs Sønner, og af hvilke den ovenmeldte Thorstein var den ældste. En liden Strid ved et fælles Boldspil ødelagde begge Huuse. Thi, da Thorsteins Broder Thorer i dette Spil blev forurettet af Prinds Olaf, og ihielstak ham bag fra, saa søgde den ældste oplandske Prinds at myrde alle Vikinger, og overfaldt dem paa en Øe i Vænersøen, hvorhen de vare flygtede, med saadan Eftertryk, at alle Vikings Sønner og 6 af Niorfs Prindser bleve paa Pladsen. Dog reddede Viking, da han fik Efterretning om denne Ulykke, Livet paa tvende af sine Sønner, nemlig Thorstein og Thorer, hvilke han antraf hart saarede paa Valpladsen, og sendte Thorstein, for at sætte ham i Sikkerhed for Jokuls videre Forfølgelser, paa Søen, hvor han allerede havde giort sig meget navnkundig, da han antraf Kong Bel og tvang ham til Forbund R).

Bel og Thorstein erobrede strax efter deres Foreening tolv Skibe af Søekongens Slifa Uffe, hvilken de paa Høiden af det nu værende Gothenborg ihielsloge efter en haardnakken Modstand, og deelede det rige Bytte blant sig i lige Deele. I det næste Aar formeerede sig deres Flode til 23 Skibe, fordi de efter adskillige frugtesløse Angreb optoge Angantyr, en Søn af en gothlandsk Greve, i deres Forbund, og derpaa kom de efter to Aar til Orkeneyar eller de orcadiske Øer, som ligge over Skotland. Disse Øer vare under Keiser Hadrians Regiering komne under Romernes Herredømme; og, som det synes, i det 4de Aarhundrede igien derfra blevne befriede ved de Sachsiske Søerøvere. Siden bleve Sachserne igien fordrevne af de Romere af disse Øer S). Men i de følgende Tider tabde disse samme Overvindere Ørkenøerne anden gang, og Øerne komme igien i de

R) Torfæus Hist. Norv. T. I. p.

S) Torf. Orcad. s. rer. Orcadensium Historia, p. 7. Eusebius L. IV. C. 51.

i de nordiske Fribytteres Besiddelse; hvilke ogsaa stedse maae have forsvaret sig derpaa. Thi omtrent efter halvtredie Aarhundrede, da Bel, Thorstein og Angantyr landede paa Ørkenøerne, var paa de samme en norsk Jarl, Herraud, som paa Papey satte sig imod Fienderne, men tabde med Livet sit Herredømme. Bel tilbød mod en Tribut Thorstein disse Øer som et Jarlrige. Men da denne hellere stedse vilde blive ved sin Vens Side og afslog Tilbudet; saa overgav han dem til Angantyr som et skatpligtigt Lehn. Og fra denne Tid af ere stedse, saa længe Norge har havt sine særskilte Konger, disse Øer forblevne i de Norskes Vold.

Paa samme Tid døde Niorf, Konge af Upland, og Viking, hans Jarl. Jøkul fulgde ham i Regieringen; han tog den sidstes Formue til sig og lod Jarlriget gaae ind, fordi Sønnen Thorstein var jaget i Landflygtighed. Begge, saavel Jøkul som Thorstein foere om Sommeren omkring paa Øster-, Nord- og Vesterhavet efter Bytte til deres Hofstats Underholdning. Paa disse Tog traf Jøkul sin gamle Fiende Thorstein, just da han var kommen med et rigt Bytte, som han havde hentet i Sachsen, og vilde lande paa Borgunderholm, (nu Bornholm), efter en haard Storm, sprang i hans Fartøi og overmandede ham let, fordi alle Roerkarle vare blevne kraftesløse af Uveiret. Kun Thorstein blev aleene levendes tilovers, og blev, efter at han havde afhugget Jøkuls eene Haand, tagen til fange og bevaret til den anden Morgen for at henrettes, fordi det efter de Tiders Skikke var utilladt at tage Livet af en Fange efter Soelens Nedgang. Men om Natten fandt Thorstein Leilighed at rømme bort og flygte til Kong Bel, hvilken strax derpaa forkyndte Jøkul Krig. Jøkul opbød sine Undersaatter til Forsvar, men da de fleste vegrede sig ved at fegte mod Thorstein, saa forlod han sit Rige og begav sig til Kong Wilhelm i Valland. Thorstein fandt altsaa ingen Modstand, og tog for sig og Bel det heele uplandske Rige i Besiddelse, som han strax fordeelede i Jarlriger. Denne Ulykke giorde endelig den hidtil uforsonlige Jøkul sagtmodigere. Han overvandt sig endelig til at bede Thorstein om Naade, og erholdt derpaa ved en i Limfiorden sluttet Fred sit Fædrerige igien, og tabde intet deraf uden Vikings Jarlrige, hvilket Thorstein som retmæssig Arving beholdt for sig. Begge forsonede Fiender levede derpaa eenige hos hinanden og forlode det uroelige Søelevnet. Thorstein avlede Frithiof; og hans Meddeelagtige i Regieringen, Bel, havde tvende Sønner, Helgo og Halfdan.

Frithiof

Frithiof blev tilligemed Ingeborg, Bels Dotter, opdraget af en anseelig Mand, Hilding, og bekom derved en stor Tilbøielighed til denne Prindsesse, som bevægede ham efter Faderens Død til høitidelig at anholde om hende hos hendes Brødre. Men disse Prindser vare allerede misundelige over hans i Krigen forhvervede Roes og Formue, og afsloge hans Begiering under Forevending af deres ulige Stand paa begge Sider. Frithiof blev meget opbragt over dette Afslag og tænkde strax paa Hævn, men anstilte sig udvortes roelig og tilfreds, som faldt ham des lettere, da han vel vidste, at alle smaa Naboe-Konger kun hidtil havde baaren Frygt for hans Tapperhed og List, men snart vilde angribe Bels Sønner, naar de fik hans Misforstand med dem at vide. Hans Formodning traf ind; thi Hring, en hringarikisk Konge, affærdigede ei længe derefter nogle Bud til Helgo og Halfdan, og befoel dem at hylde sig og sende Tribut. De sognske Prindser vegrede sig ved begge Deele, bragde deres Underdaner sammen til Modstand, og kaldte endelig ogsaa Frithiof til Hove, for, som deres Jarl, at anføre deres Undersaatter i denne Krig. Frithiof leegte just Tavl, da disse Sendebud komme til ham, og svarede dem ikke paa deres Forebringende, men brugde kun mod dem der spilte med ham nogle Udtryk, som gave tilkiende, at han ei vilde adlyde de sognske Prindser, fordi de misundte ham deres Søster. Prindserne erfarede dette med stor Bestyrtelse, og da de vare bange at Frithiof, midlertid de giorde dette Krigstog, maatte bortføre deres Søster, saa sendte de hende i Klosteret Baldershagen ved den sognske Havbugt, som til et helligt og sikkert Sted. Men hun var ei sikker paa dette Sted; thi Frithiof, som ei bar Frygt for Guderne, besøgde strax, efter at den kongelige Krigshær var brækket op, sin gamle Leegesøster, stillede hendes Vrede, vanærede hende, og levede hos hende indtil Krigens Ende. Endelig ægtede han hende og gav hende en Guldring til Pant, hvilken hun skulde sende ham igien, naar hun skulde blive tvungen til andet Ægteskab T).

Midlertid leverede de stridende Konger hinanden et blodigt Søeslag i den rogalandske Havbugt Soknarsund, hvorudi den hringarikiske Konge vandt Seier. Derpaa kom det til en Fredsslutning, hvori de sognske Konger lovede Seierherren deres Søster og den 3die Deel af ald deres Formue til Udstyr. Men da de ankomme i Baldershagen for at fuldbyrde For-

T) Torfæus Hist. Norv. Tom. I. p. 225 seqv.

Forbundet, fik de Frithiofs Misgierning at vide, og da de længe havde forundret sig, at Guden Balder ei havde forhindret denne hans Tempels Vanhelligelse eller hævnet sig derfor, saa overlagde de, hvorledes man kunde straffe Frithiof. Endelig besluttede de at lade ham ombringe af Seider (Troldkarle). Og da de af de samme erfarede, at deres Konst ikkun kunde ramme ham til Sees, saa tragtede de efter at faae ham til at giøre en Reise til Ørkenøerne, som endelig lykkedes for dem. Thi de sognske Prindser begierede, at Frithiof vilde hente dem den ørkenøiske Tribut, hvilken den der værende Jarl siden deres Faders Død ei havde afleveret, og bevægede endelig Frithiof til at afseile til Ørkenøerne, efter at hans Pleiefader Hilding eftertrykkelig havde tiltalt ham, og Kongerne tilsagt ham eedelig Tilgivelse for alt hvad som skeet var, og lovet at forsvare hans Gods mod alle Angreb. Strax derpaa befoel de Troldmændene at udøve deres Konst, og gik selv ind i hans Jarlrike, hvilket de udplyndrede, ødelagde og udbrændte.

Strax efter Frithiofs Afreise overfaldt ham et saadant Uveir, at han neppe ved sin ugemeene Behiertighed, Søevidenskab og Snildhed reddede sit Fartøi, hvilket hans Folk meere end eengang fuld af Fortvivlelse vilde give til Priis for Bølgerne. Endelig løb han i Efiasund paa Ørkenøer nær ved Grav Angantyrs Vaaning paa en Sandbanke, bar sine kraftesløse Folk selv i Land, og vendte, da han havde faaet den begierede Tribut, tilbage til sit Fædreneland, hvor man holdt ham for død. Han fornam strax, som han kom i Land, hans Godsers meenedige Forstyrrelse, og Ingeborgs Formæling med Hring, foer derfor i største Hast til Baldershagens Have, hvor samme Tid Kong Helgo høitideligholdte Dysafesten, sneg sig aleene ind i Dysaklosteret, i hvilket ved hans Ankomst just Offeret var endt, og derfor Kongernes Vagt og Hofstat sadde i mange langt fraværende Spisehuse adspredte og drak. Men Kongerne selv med deres Gemalinder opholdte sig aleene i Hovedbygningen, og tørrede de forhen salvede Træe Afgudsbilleder ved Ilden. I dette Værelse gik han ind, meldte Kong Helgo, at han bragde ham den ørkenøiske Tribut, og slog ham Pengepungen med saadan Heftighed i Ansigtet, at Helgo tabde to Tænder og styrtede til Jorden. Da han gik ud igien, opdagede han den ovenomtalte Trolovelses Ring, som Ingeborg havde givet Kong Helgo for at sende den til hendes Forlovede, paa Dronningens Arm, og stræbde at drage den af hende; men, da hun giorde Modværge, slæbde han hende

efter

efter Haaret omkring paa Jorden. Derved faldt hendes og de øvrige Fruentimres Afguder i Ilden, og forøgede Flammen saa stærk, at der gik Ild i Loftet, og heele Huset kom i Brand. Denne Hændelse reddede Frithiof, som derefter paa Kongens Befaling blev jaget i Landsflygtighed af heele Norge, og derpaa maatte aleene leve af Søerøverier, som han mestendeels foretog sig fra Ørkenøerne af.

Efter nogle Aars Forløb kunde Frithiof ei længere modstaae den Begierlighed, at see Ingeborg nok engang. Han begav sig derfor under et fremmed Navn til Kong Hrings Hof, som tog vel imod ham, og da han siden kiendte ham for den der ved sin Styrke engang havde reddet hans Liv, da Hring engang kiørte over en tilfrossen Søe, men Isen brast og Vognen foer i Afgrunden; saa giorde han ham til sin Jarl, og efter sin Død bestemde ham til at være Konge, Formynder for sine Børn, og Ingeborgs Gemal. Ved Hringos Død erholdt saaledes Frithiof det hringarikske Rige, hvilket saaledes smertede hans gamle Fiender, de sognske Konger, at de forkyndede ham Krig, men som for dem havde et meget uhældigt Udfald; Thi den ældste sognske Konge Helgo blev paa Valpladsen, og den yngste Halfdan maatte afstræde Riget til Frithiof, og blev hans Jarl. Efterat Hringos Sønner havde opnaaet den lovmæssige Alder, overgav Frithiof ogsaa virkelig det hringarikske Rige til dem, og beherskede Sogn, til hvilket han endnu ved en nye Erobring lagde heele Hordaland.

Frithiofs Sønner vare Hunthiof og Gunthiof; Den sidste fik Hordaland, og avlede igien Herthiof, Konge af Hordaland og Hardanger, Geirthiof, Konge af Upland, og Frithiof, Konge af Thelemarken. Alle disse Brødre bleve et Offer for deres Erobrings-Aand. Herthiof angreb alle Naboer og endelig ogsaa Kongen af Agda, hvis Rige han ved et Overfald om Natten erobrede. Men uagtet han selv stedse frygtede for et Overfald, omgav sin Vaaning med en Vold, og meente at sætte sit Land i Sikkerhed ved Vægtere, som paa Grændsehøiene, ved enhver Hob fordægtige Folk de saae, antændte en Vareild, saa begik han dog den Uforsigtighed, at betroe en af de fornemste Høies Bevogtelse til Vikar, den agdiske Konges naturlige Tronarving. Vikar tog dette Øieblik i Agt, og faldt med sin Landsmand Starkader, Storvirks, Herre til Trumøe, Søn, som formedelst sin ugemeene Styrke roeses i alle gamle Viser og Historier, ind i Herthiofs Fæstning, besteeg den, og dræbde sin Faders Morder. Si-

den ihielslog han ogsaa Kongerne Geirthiof og Frithiof, og blev derved en af de mægtigste norske Herrer. Men endogsaa ham forlod Lykken tilsidst; thi efter 15 Aars Forløb blev han paa en gammel herthiofsk Betients Anledning, under Forevending af en Befaling fra det holmske Orakel, hoitidelig ophængt, som et Offer til Othin for at faae gunstig Vind til et Søetog, af sin ellers troe Tiener Starkader. Vikars Sønner Harald og Neri beholdte de faderlige Erobringer, og Starkader blev formedelst sin Ondskab forhadt i heele Norge, og flygtede bort u).

Her endes Historien om den gamle Norrs og Gorrs mærkværdigste Efterkommere, eller om Kongerne af det jotunheimske Huus; og nu maae der tales lidt om de Prindser, som ikke ere af dette Blod, men enten hidstamme af ældre Huse, som have regieret førend Norr betvang Norge, eller aldeles, som den ynglingske Stamme, ere fremmede og af udenlandsk Afkom. Endogsaa om disse Herrer gielder det, som allerede oven er bleven erindret, nemlig, at en stor Deel af dem er ei værd at blive ihukommet, og derfor vil man aleene her indføre nogles Bedrivter, nemlig Orvarodds af Naumadal; Eysteins, Konge af Thrand; Halfdans, Konge af Thrand; Ottars, Konge af Halogaland; Olafs, Konge af Naumadal; og Olaf Vidbeens, Konge af Soleyar og Raumarike, og hans Efterkommere indtil Harald Haarfager, den første almindelige norske Monark.

Orvarodd, som levede i det 9de Aarhundrede v), var en Søn af Grim den haarde, som eiede Øen Hrafnista ved Nummedalen. Han blev født paa Søen under den jadriske Strandbredde, og fik det hedenske Vandbad med Navnet Odde; men det Tilnavn Orvar, som betyder Piile, fik han allerførst siden af hans Lyst og Behændighed til at skyde Piile. Om ham finder man, at han har været den første norske Fritænker, har foragtet alle Guder, og aleene sat sin Tillid til sin Styrke. Han forlod Jaderen og siden Hrafnista med det Forsæt, aldrig at komme igien, og gik med

u) Torfæus Hist. Norv. T. I. p. 236. Vikar skal have givet Anledning til Navnet af Qvindherred ved et Feldslag mod en vis Konge Josur, i hvilket han ihielslog alle Mænd. Schønings Norske Hist. 1. Deel, S. 288.

v) Torfæus Hist. Norv. T. I p. 264 seqv. troer, at denne Odde har levet i det 3die Aarhundrede; men fordi han har fegtet i Engeland og Irland, hvor de første norske Søerøvere Ao. 795 og 787 første gang bleve seete, (Chronic. Saxon. p. 64. Eckhart. Comm. de rebus Franc oriental. T. I. p. 798. Waræus apud Pontopp. de Gestis & Vestig. Danor. T. II. pag. 309.) saa maae Torfæi Meening være falsk.

med sin Broder Gudmund og en liden Flode til Biarmeland, hvor han lod giennemgrave og plyndre en meget hellig Gravhøi ved Udløbet af Dvinafloden, og leverede Biarmelænderne en for ham meget fordeelagtig Træfning. Paa Tilbagereisen plyndrede han Finmarken, og blev ved en heftig Storm kastet til en langtfraliggende nordlig beboet Havbredde, lige over for den finmarkske Strandbredde, som formodentlig har været Biorneøen eller det ubekiendte Land, af hvilket længe efter Odds Tid, nemlig Aar 1596, en Strandbredde 60 Miile lang igien er bleven opdaget X).

Siden levede Orvarodd med sine gamle Løvters Overtrædelse hver Vinter i sit Hiem Hrafnista, og streifede aleene i den seilbare Tid omkring paa alle nordlige Strandbredder. Han overmandede paa disse Tog otte mægtige Søerøvere; nemlig Halfdan med 30 Skibe ved Gothelvens Munding; Sölta med lige saa mange Skibe ved Skida, en norsk eller jydsk Strandbredde; og sex danske Berserker eller forbundne Søehelte under Sædland. Men den 9de Søehelt, Hialmer, var ham ubetvingelig. Han foreenede sig derfor med denne, og underkastede sig endog hans Søelove, hvilke bestode derudi: At ingen maatte spise raat eller med Duge (Linklæder) udperset ukaagt Kiød, og at Markarbeidere eller Bønder, Kiøbmænd, og alle Fruentimmer, saavel for deres Personer som Gods, skulde være sikkre og ei angribes, under Straf af Halshuggelse i den mindste Overtrædelses Tilfælde.

Hialmar og Orvarodd begave sig efter denne Forbindelse begge i Samling til Sverrig, og der blev Odde af Kong Inge begavet med 3de Landsbyer og Godser. Odde vendte sig derpaa aleene til Skotland, siden til de orcadiske Øer, hvilke han erobrede, og i det følgende Foraar til Irland, derpaa til Danmark, i hvilket han indtog tvende Jarlriker, og i det næste Aar igien til Irland, hvor han forblev i tre Aar. Siden vovede han sig til den engelske Strandbredde, overfaldt 870 med Søerøveren Skol, eller, som de engelske Skribenter kalde ham, Hiqveis, Eatmund den hellige, sidste Konge af Østangeln Y), satte Skol i Besiddelse af hans Stat, ihielslog tvende Konger Hlodver og Hake til Skida ved en østlig Strandbred, og begav sig i Gothelven og videre til Gothland, hvis Konge Sæmund derimod overvandt ham og lod

 ham

X) Allgemeine Historie der Reisen zu Wasser und Lande, 17 B. S. 116.

Y) Chronicon Saxonicum Gibson. (Oxoniæ 1692) p. 61.

ham binde. Af dette Fængsel skal han ved en Hændelse have reddet sig, og derpaa være kommen ved et Skibbrud i Aqvitanien eller Guienne, i hvilket Land han skal have antaget den christelige Troe, og, for at tilfredsstille sin Andagt, have besluttet at reise til Jerusalem. Tilsidst landede han paa sin Tilbagereise paa Helluland eller en Bugt af det nu værende Grønland, og har siden ved Giftermaal med Silkisito, Herrauds Dotter, forhvervet sig en Deel af det russiske Rige, og efter da værende Søefareres Brug giort sig det skatskyldigt 3). Endelig døde han i Sokndal af en anstikkende Syge, da han vilde besee sin Livhestes, Faxe, Grav, hvilken han i sin første Ungdom havde forfærdiget, og blev paa hedensk Maade begraven under tvende Høie ved Godset Innersteen; hvilke endnu føre hans og hans Hestes Navne. En Omstændighed, som giør hans Christendom og aqvitanske Daab meget mistænkt.

I det trondhiemske Rige var i det 8de Aarhundrede en vis Eystein af et ubekiendt Huus, hvilken, for at lindre den Smerte, som hans Hustrues Død foraarsagede ham, tilligemed sin Søn Halfdan begav sig paa Søen, og endelig erobrede Aldeiginborg (Altladoga ved Ladoga-Seen), og Alaborg ved den botniske Havbugt i det russiske Rige eller Storførstendømmet Finland. Han giftede sig der med Kong Hergeirs Enke Isgard, en gothisk Prindsesse, efterat han havde ihielslaget hendes Mand; og blev endelig i Juulefesten igien myrdet af den betvungne alaborgske Jarl, hvilken under det nye Navn Grim havde erobret Kyrialand, og indsneget sig hos Eystein.

Det aldeiginborgske Folk tilbød strax Halfdan det faderlige Rige, men han afslog dette Tilbud, og overtalede Nationen at udnævne hans Stifmoders Broder Sigmund til Konge. Han selv begav sig ud af Landet for at opsøge hans Faders Morder, hvilken han endelig antraf i Kyrialand, just da Harak, Konge af Biarmeland, Ulfkel og Ulv, Halfdans Farbrødre, og Flok og Fialer, to finske Konger, beleirede ham, for at tvinge ham til at overlade Prindsessen Ingegerd, den aldeiginborgske Hergeirs Dotter, til Kongen af Biarmeland. Halfdan bar selv megen Godhed for denne Prindsesse, og reddede, mod sin Hensigt, ei aleene Grim, men affagde sig sin Hævn, forligde sig med ham, og erholdt Ingegerd til ægte. Derpaa erobrede han tilligemed denne Prindsesse Biarmeland og Aldeiginborg. Men noget derefter overlod han alle sine Ero-

3) Hr. Collegienrath Müllers Sammlung rußischer Geschichte.

Erobringer til deres naturlige Herrer, og begav sig med sin Gemalinde til Riget Trondhiem, hvor han avlede tvende Sønner, Thorer Hiort og Eystein Glumru, hvis Efterkommere længe have eiet Orkenøerne A).

Omtrent ved denne Tid besad Ottar Naboeriget Halogaland, og efterlod en Søn Asmund, om hvilken fortælles mange opdigtede Begivenheder. Han skal nemlig have giort Forbund med Aran, en tartarisk Søerøver, i Jydland, have besøgt de Tartarer, som grændsede til Biarmeland og boede oven ved Mundingen af Oby og Schar ved Nordsøen, og ved Magt, Giftermaal og Forbund have erhvervet en Deel af Rusland, de Samojeders Lande, heele Østgothland og noget af Skotland, hvilket man dog ei vil paatage sig at paastaae paa den blotte Udsigende af mistænkelige Fortællinger B). Historien melder ei, fra hvem Asmund og Ottar hidstamme. Formodentlig var deres Stamfader af Othins Slægt og den samme Gudlaug Konge af Halogaland, som til Norrs Tid havde det Vanheld, af tvende svenske Prindser at blive fangen og korsfæstet paa Straumseyarnæs C).

I Riget Naumudal, som iligemaade grændser til Trondhiem, var en af de sidste Konger, Olav, en meget viis og af sine Undersaatter høitelsket Herre, som ægtede Disa, en Enke af Kong Aunund af Fiord, og derved forbandt dette Rige med sit saa længe han levede. Efter hans Død arvede hans Søn Ingiald Naumudal, en meget lastefuld Herre. Og Fiord faldt til Aununds 2de Sønner, som begge hedte Ulv. I det næste Foraar indkaldte Ingiald sine Undersaatter til en Rigsdag, og gav Forsamlingen tilkiende, at han formedelst Arveretten og Tronfølgen vilde gotgiøre al den Uret, som nogen kunde være vederfaret af hans Fader, Begierede derhos, at enhver vilde bevæbne sig og følge ham paa et Tog mod sine Halvbrødre; fordi han havde besluttet, ved en Krig at bringe en bestandig Fred tilveie mellem det naumudalske og fiordiske Rige. Dette blev af Folket bevilliget. Man angreb saaledes begge fiordiske Konger, og i en to Dages Trefning bleve begge Ulve lumsk ombragte ved An Bogsveigar, en berygtet hrafnisk Helt. Uagtet Ingiald havde ønsket dette Mord, saa kastede han dog største Unaade paa An, forfulgde ham overalt og dræbde endelig, for at krænke ham, hans Broder Thorer, som stedse havde staaet i stor Anseelse hos Ingiald, uden mindste Anledning. Endelig

A) Torfæi Hist. Norv. T. I. p. 296—304. B) Torf. l. c. p. 307.
C) Torf. l. c. p. 382.

lig kostede dette Fiendskab ham Livet. Thi An Bogsveigers Søn Thorer vovede sig med Besætningen af 5 Skibe, med hvilke han pleiede at forurolige Søen, til Ingialds Vaaning, kastede Ild paa Taget, og ramlede Døren til. Ingiald stødte med en udbrudt Bielke Porten op, men blev strax ved det første Trin igiennem den giorte Aabning ihielstukken af Thorer. Thorer giftede sig derpaa med Asa, Ingialds Dotter, men han tiltog sig derfor ei den kongelige Gevalt og Gods, fordi han formodede, at Norge snart vilde blive et Monarkie, efter Sverrigs og Danmarks Exempel, og de smaa Kongers Anseelse var nær ved deres Undergang D). Thorers Søn oplevede denne Formodnings Opfyldelse, og de fleste af hans Slægt vendte sig, ved denne Forandring af den gamle Rigsforfatning, til Island, hvilket de bebygde.

Den Stamme, som endelig havde den Lykke, af mange smaa Republiker og Riger at oprette et almindeligt Monarkie, var i de ældste Tider i Besiddelse af Sverriges Rige, og vendte sig allerførst til Norge efter at Ivar Vidfadmi, en Dansk Konge, havde bortrevet dette Rige fra ham, og erobrede der lidt efter lidt Soleyar, Raumarike, Hedemarken, Vingulmark, og andre smaa Riger. Yngvifreyr, en Søn af Niord fra Noathun, hvis Gemalinde Skade af Othin blev taget til ægte, holder man for den ældste Stamfader af dette Huus. Niord blev efter Othins Død første Monark af Sverrig; og Yngvifreyr fulgde ham i denne Værdighed. Yngvifreyrs Sønner vare Seming og Fiolmer, og den sidstes Efterkommere blive af deres Stamfader kaldet den ynglingske Stamme.

Semings Sønner ere ei meer bekiendte; men det er meget rimeligt, at denne Seming er hiin Søn af Othin, som eiede en stor Deel af Norge, og som let, ved en Forseelse af de gamle Slægtkyndige, kan være kommen i Niords Stamtavle, fordi hans Moder Skade ogsaa var Niords Gemalinde. I det mindste indeholder Seming Othinsøns Stamtavle, indtil Harald den første Monark, meget Troværdigt, og formeerer den Mistanke, at just denne Haralds Afstammelse fra Ynglingerne er urigtig. Det synes at være meest sikkert, at forkaste den othinske Stamtavle, da saa mange Skribenter modsige den, hvilke alle støtte sig paa Snorros Udsigende; fordi man lige saa lidet kan bevise den, som den ynglingske Stamtavle, af Mangel paa ligealdrende Skribenter, og den lille Bildelse, at i den othinsk-haraldske Stamtavle Haralds Fader

D) Torfæus H. N. T. I. p. 323.

der er urigtig nævnt, giver hiin, den ynglingske Stamtavle, et Fortrin for denne.

Ynglings Søn Fiolner beherskede Sverrig, og avlede Sveigder, som giorde sig bekiendt ved en besynderlig Agt for den blant Guderne optagne Othin. Thi denne bevægede ham at reise til Rusland og videre mod Sønden, for at opsøge Godheim, Valhalla og Othin, og kostede ham Livet, da en Indvaaner i Tartariet lokkede ham ind i en Huule for at see Othin derinde, og derpaa tilstoppede dens Indgang E). F). Saxo digter om denne Mand, som han kalder Svibdager, at han har været Konge af heele Norge, og skulde have erobret Danmark og Sverrig.

Sveigders femte Afkom Digve blev ved sin Gemalinde Drotta, Kong Dans den prægtiges af Danmark Søster, overtalet, allerførst at forvexle det Navn af Konge med det Navn Drot (ypperste Offerpræst), og hans Sønnesøn Agne begik ved Enden af det 5te Aarhundrede den Feil, at deele Riget mellem sine Sønner, hvilke fulgde Faderens Exempel, og gave Leilighed til mange svage smaae Kongers Opkomst G). Agnes Sønnesøn Hugleik fandt allerede den sørgelige Virkning; thi han blev med sine Sønner ihielslagen af to norske Søekonger, Hake og Hagbart, hvis største Styrke bestod i 12 forsøgte Krigsmænd H). Hake tvang derpaa de Svenske til at hylde sig som Konge, og tabde endelig sine Erobringer ved en nye Trefning ved Mæleren, i hvilken de 2de Kronarvinger Jørund og Eirik, Hugleiks Farbroders Sønner, vel bleve slagne, men han selv saa heftig saaret, at han tvivlede om at kunne blive lægt. Han lod sig derfor bringe paa sit Skib, lod det med opspændte Seil drive i Søen og antænde, for at døe som en Helt. Jørund erholdt saaledes, uagtet sit Nederlag, Sverrig, og bragde det igien til det ynglingske Huus. Hans 7de Afkom Aunund arbeidede paa en nye Rigsforfatning, og lagde Grunden dertil ved mange Ørkeners og ubeboede Skoves Bebyggelse, og ved skarpe Love, som befæstede den udvortes Roe og Sikkerhed. Hans Søn Ingiald, som levede ved Begyndelsen af det 8de Aarhundrede, udførde sin Faders Hensigter fuldkommen, og giorde sig paa en forræderisk Maade til Herre over alle smaa Kongeriger, hvis Konger med deres Hofbetiente han til Upsala ved sin Hyldings Høitid forledte til Drukkenskab,

E) Torfæus T. I. p. 374, 376.
F) Saxo Gramm. ed. Steph. p. 9.
G) Torfæus T. I. p. 393.
H) Torfæi, I, 381.

skab, og derpaa opbrændte. Men han nød ei længe Fordeelen af sit Monarkie; Thi den danske Konge Ivar Vidfadmi landede paa hans Grændser, og forskrækkede Ingiald saaledes, at han med alle sine fornemmeste Følgesvenne drak sig drukken, antændte sit Huus, og frievillig omkom i Ilden J).

Olaf Trætelga, Ingialds Søn, vovede ei at staae Kong Ivar imod, som opsøgde og ihielslog alle ynglingske Prindser og Slægtninge, men hastede af Vestgothland, hvor han opholdt sig da hans Fader døde, til Nerike, og videre til de Ørkener ved Vænersøen, hvilke han, med de faa troe Tilhængere af det ynglingske Huus, bebygde, giorde beboelige, og enten af Verma-Elven, som flyder ned fra Dovrefield til Miøsen K), eller og af den milde Luft, kaldte Vermeland. Rygtet om dette nye Lands Frugtbarhed udbredede sig snart i Sverrig, og derfor blev denne nye Colonie meget snart opfyldt med alt for mange Indvaanere, hvilket foraarsagede en Hungersnød, som man tilskrev den ulykkelige Kong Olaf. Følgen deraf blev, at man i en almindelig Forsamling drev ham i sit Huus, og, ved at indebrænde ham, ofrede ham til Othin. Siden mærkede man, at Hungeren ei var en guddommelig Straf, men en naturlig Følge af alt for mange Indvaanere. Man uddrev derfor nogle Stammer og Slægter, hvilke trængde frem igiennem Eidaskog eller Skoven Eida i Soleyar, og erobrede dette Rige. I dette Rige fandt Vermelænderne Olafs yngste Søn Halfdan Hvidbeen, som blev opdragen ved sin Morbroder Solv, en Afkom og Kronarving af Solv, den første soleyske Konge, og erobrede for ham hans Moders heele Rige Solvig og det tilgrændsende Raumarige. Halfdan formeerede dette Rige ved hans Broders Ingialds Død med Vermeland; og ved Ægteskab med Asa, en Dotter af Eystein Haarderaade, Konge af Upland, som afstammede af den ovennævnte gruesomme Erobrer af Thrand, Eystein, Konge af Hedemarken; endnu med Thoten, Hadaland og en stor Deel af Vestfolden og Hedemarken. Endelig døde han roelig i en høi Alder, og fik sin Gravhøi i Skurisal udi Vestfolden. Han efterlod tvende Sønner, Eystein og Gudriod. Den første bekom af det faderlige Rige Raumarike og de vestfoldiske Stykker, og Gudriod det øvrige. Gudriods Søn i 5te Leed, Olaf den hvide, skal

J) Torf. I. 393.

K) Hr. Justiceraad Schønings Norges Riges Historie, 1ste Deel. Norrs Historie gior Vermelands Bebyggelse ældre, som før er omtalt.

skal være bleven Konge i Dublin, og hans Søn Thorstein skal have erobret en stor Deel af Skotland L).

Eystein Fretr formælede sig med Kong Eiriks af Vestfolden Arve-Dotter, og fik derved de Stykker af denne Provinds, som han endnu havde. Han satte Livet til paa sin Tilbagereise fra Vornia, et tilgrændsende Rige af Kong Skiolds, paa hvis Strand han havde plyndret, ved det Raaen af et forbieseglende Skib i en haard Storm slyngede ham i Søen, hvor han druknede M).

Hans Rige arvede hans Søn Halfdan, hvilken med Hlif, den vestmørske Konge Dags Dotter, avlede Gudriod den prægtige. Gudriod tilgivtede sig med Alfhild, Alfars, Kongens af Alfheim Dotter, det halve af Vingulmark, og søgde efter hendes Død paa samme Maade at faae Kongeriget Agda. Derfor bad han Kong Harald om hans Dotter Asa, og da denne afslog hans Begiering, overfaldt og ihielslog han ham og hans Søn Gyrde. Asa blev ved denne Gierning vel hans Gemalinde; men hendes Afskye og Hevngierrighed gik saa vidt, at hun ved sin Skoemager eller Livtiener lod ham myrde om Aftenen, da han ved sin Reise giennem Landet traadde ud af Skibet.

Halfdans Prinds af første Ægteskab var Olaf, som efter Faderen arvede Vestfolden, og siden fik Uepsen og Vestmør og alle øvrige Lande indtil Agda. Men af alle disse Stater beholdt han kun nogle vestfoldiske og møriske Provindser. Thi hans Moders Bestefader Alfar tog Vingulmark, en vis Hauge Hedemark, Thotn og Hadaland, og Riget Vermeland, gav sig godvillig under Sverrig og fordrev Olafs Jarler. Olaf beherskede efter dette Tab sine øvrige Undersaatter roelig, og forhvervede sig deres Kierlighed og Ærbødighed i saa høi en Grad, at han endelig af dem blev sat blant Guders Tal. Anledningen hertil var følgende: Olaf forsamlede engang ved Geirstad, sit sædvanlige Opholdssted, alle sine Undersaatter, og begierede af dem Udtydningen af hans Drøm om en Oxe, som havde ved sin Aande og Styrke dræbt alle Vestfolder. Ingen dristede sig til at forklare dette kongelige Syn; hvorfor Olaf selv yttrede den Formodning: at Oxen betydede en almindelig Pest, som vilde dræbe ham og mange af Folket. Han befoel derpaa at opføre en overmaade stor

 Grav-

L) Snorronis Heimskringla, p. 54. T. I. Torfæus H. N. T. I. p. 397. Troilus de initiis ac fatis Ynglingorum, i det svenske Bibliothek, p. 53, 5te St.

M) Torfæus H. N. T. I. p. 399.

Gravhøi paa en Jordtunge, og deri at nedlægge nogle Lod Sølv for ethvert Menneske, og forbød, aldrig, efter den da nysindførte Skik, hos den samme at ofre til afdøde Helte og andre nyttige Mennesker, fordi dette kun besværede og foruroeligede de Afdøde. Endelig udstrakde han og dette Forbud paa sig selv, og forbød, at man i den Hungersnød, som vilde følge paa Pesten, ikke skulde ofre til ham. Olafs Spaadom og skiulte Hensigt blev opfyldt. Thi Pesten brækkede ind og dræbde endelig Kongen selv, hvis Liig man i fuld Rustning med de samlede Penge bragde i Kammeret under den opførte Høi, og satte paa en Stoel. Af Pesten opkom en Hungersnød, og denne bevægede de anseeligste blant Folket paa en offentlig Rigsdag at sætte Olaf iblant Guderne, og bestemme ham almindelige Offere. Fra den Tid af kaldte man ham ei meere Olaf, men **Geirsthata Alfi**, eller Geisten (Aanden) til Geirstad. Han efterlod en Søn **Ragnvald**, som døde uden Arvinger M).

Halfdan den sorte, Olafs Broder, var Aar 824, da hans Fader døde, et Aar gammel, og blev af sin Moder opfød indtil sit 18de Aar, i hvilket hun overdrog ham Regieringen over sin Bestefaders Rige **Agda**. Strax derpaa erholdt han ved Deeling med sin Broder Halvparten af **Vestfolden**, og giorde sig Umage for at faae de Provindser igien, hvilke hans Broder havde mistet. Han drog derfor med en stærk Krigshær ind i **Vingulmark**, og forhvervede sig, efter mange blodige Trefninger med Kong **Gandalf**, det halve Rige ved en Fred. Derpaa erobrede han **Raumarike** ved en haard Trefning, i hvilken han ihielskiød Kong **Sigtryg**, Eysteins Søn af **Hedemarken**. Eystein, Sigtrygs Broder, haabede vel efter at Halfdan havde draget sig tilbage til Vestfolden, at vinde sin Broders Land igien, udførde ogsaa sit Forsæt lykkelig. Men **Halfdan** vendte strax tilbage, fordrev ham, og erobrede heele **Hedemarken**. Eystein flygtede derpaa til **Guldbrandsdalen**, hvilket da en uindskrænket Herser beherskede, ved Navn Gudbrand, og formanede denne Herre at staae ham bie med sin heele Magt. Men endog denne blev slagen i Hedemarken. Gudbrand blev paa Valpladsen, og Eystein undkom med største Møie

M) Torfæus Hist. Norv. T. I. p. 399 seqv. Hr. Schøning anfører i sin Norske Hist. 1 Deel, p. 295, her den utrykte Olafs-Saga, om hvilken han troer, at den er giort af ligealdrende Viser. Een om Halfdan især forfærdiget Saga, Þattr Halfdanar Svarta, bliver sammesteds 2. D. p. 14 anført. Maaskee den er i Thorarini Ericii Historia de Haldano nigro rege Oplandorum in Norvegia, Hafniæ 1658, 4to, som jeg ei har seet.

Møie til Dalen. Derpaa sendte han Halvard Skalk, en meget kyndig Mand, til sin Seierherre, og bevægede ham ved den samme, at han gav ham halv Hedemarken tilbage, og lod sig nøie med den anden halve Part. Halfdan erobrede siden Thotnien, Land og Hadaland, og ægtede Ragnhild, eller, som nogle kalde hende, Thora, en Dotter af Harald Konge til Sogn, som fødde ham en Søn, hvilken Bestefaderen nævnte med sit Navn Harald, opdrog ham selv, og kort for sin Død erklærede ham for Konge af Sogn. Denne Harald døde efter sin Moders og Morfaders Død, og aabnede derved sin Fader Tronfølgen, hvilken han høitidelig antog. Halfdan forordnede i det nye Rige Atle, en Søstersøn af hans Svigerfader, til Jarl, og vendte saa tilbage til Upland eller Vingulmark, hvis eene Deel strax derpaa kom i hans Vold, ved at betvinge Gandalfs Sønner Hising, Helsing og Hake, som uformodentlig overfaldt ham med en Krigshær af lette Ryttere, men efter en haard Modstand endelig bleve slagne.

Kort efter denne Begivenhed gav et andet Tilfælde Halfdan Leilighed til at givte sig igien. Sigurd Hiort, Konge af Ringarike, blev forvildet paa Jagten, kom til Hadaland, og stødte der paa en Berserker Hake, som efter de Tiders barbariske Tænkemaade angreb og nedlagde ham, og derpaa brækkede ind i Kongens Residents, og hentede hans Børn Guttorm og Ragnhild og al bevægelig Formue til Hadaland. Halfdan, hvis Viisdom, Klogskab og Kierlighed til Retten var overalt bekiendt, erfarede snart denne Vold. Han befoel derfor en af sine Hofbetiente Harik Gand med 100 Mænd i Dagbrækningen at bryde ind i Hakens Huus, og borttage Rovet tilligemed den ringarikske Kronarving. Denne Befaling blev lykkelig udført, og Kong Halfdan tog endnu samme Dag Prindsesse Ragnhild til ægte, og avlede med hende den berømmelige Harald, første Monark over heele Norge. Endelig satte Halfdan omtrent Aar 863 paa en sørgelig Maade Livet til. Thi da han fra Gaarden Brandabye i Hadaland med et talrigt drukken Følgeskab foer over Rondasøen, brast Isen og han druknede. Hans Død opvakde almindelig Sorg, fordi hans Underdaner ei aleene havde en Høiagtelse for hans personlige gode Egenskaber, men endog tilskreve ham Jordens Frugtbarhed i hans 22de Regieringsaar. Ved hans Grav forsamlede sig alle anseelige Herrer af hans Stater; og hvert Riges Landstænder forlangde, at man maatte overlade dem Kongens Legeme til deres Forsvar i Fremtiden. Endelig

 for-

foreenede sig alle, efter heftige Stridigheder, i at partere Legemet, og at begrave Hovedet hos Stein i Hringarike, men de øvrige Deele i de andre Provindser under store Gravhøie; og heele Folket fastsatte, at Halfdans Efterkommere ei meere skulde kaldes Ynglinger men Halfdinger. Halfdan efterlod sit Rige i god Forfatning, og arbeidede ved Love, over hvilke han med største Strenghed holdt, paa Grundvolden til Monarkiet, efter det Exempel, hans Stamherre Aunund i Sverrig havde givet ham. Hans Love angik saavel de Fries som Trælles Stand, og indeholdt mestendeels Straffe for Voldsomheder og Forbrydelser. Halfdan gav tvende mærkværdige Exempler paa hans Loves Strenghed og hans Nidkierhed i at undertrykke Lasterne, i hans Forhold mod sin Marskalk eller Hof-Fendrik Heriolf Hornabriotr, og Dofre, en frie Indvaaner af Dovrefield. Hiin ihielslog en Hofbetient med et Drikkehorn, og maatte flygte til Sverrig; og denne blev greben over et Tyverie i Kongens Skatkammer, og, uagtet han bød tredobbelt Erstatning, dog taget fast og fordømt til Døde. Ved den kongelige Kronprinds Haralds Foranstaltning undgik han vel Døden lykkelig; men Faderen straffede Prindsen med at forvise ham Landet og hastig at udstøde ham af Huset uden Klæder og Levnetsmidler O). Heriolfs Uhæld blev siden de nordiske Riger til Fordeel. Thi denne Mand forførte i Sverrig Kongens Søster Ingeborg, og flygtede med hende i Ørkenerne ved Jemteland, som nu kaldes efter hans Navn Herjulsfdalen eller kortere Herdalen, bebygde disse Ørkener, hentede af Thrand sine Levnetsmidler, og levede ubekiendt for Svenske og Norske indtil sit Endeligt frie og uindskrænket. P). Siden kom dette nye Land under de Norske Kongers Herredømme.

O) Torfæus Hist. Norv. T. I. p. 403 seqv.

P) Idem l. c. p. 88.

Anden

ske Slægt.

rnes Slægt i Sverrig.

derkonge i

konge i

e Underkonge
estfolden og

d Grænskes

aardraade,
46. alleene

V. Olav. II. Kyrre.
onge 1064. † 1087.

Magnus III. Bar-
fod, Konge. *

III.) Hakon Athelstan, før-
ste Christelig Konge
933. † 950.

Sigurd Jarl i Hlada
† 953.
Gem. Bergliot, hvis
Moder Aloefa var en
Dotter af Harald I.

V.) Hakon Jarl i Hlada
bliver Herre over Norge
først under Dansk Høihed
962. siden uindskrænket.
† 995.

VII.) Erik Jarl faaer Aar
1000 den største Deel af
Norge, deels som Eien-
dom, deels som et dansk
Lehn. † 1016.

Svend Jarl faaer 1/3 Part
af Norge som et svensk
Lehn 1000, forjaget
1019.

VIII.) Hakon regierede fra 1016 til 1017. og igien under
Dansk Høihed fra 1030 til 1032. ham følger

XI.) Svend, Konge af Norge
Kong Knuds af Danmark og
Engelland hans Søn.

* See den 2den Tavle.

Anden Afdeeling,

som afhandler

Historien om de norske Konger, fra Monarkiets Stiftelse indtil Christendommens Indførelse.

Harald Haarfager levede ved sin Faders Død paa Dovrefield, og havde allerede udmærket sig ved mange Handlinger, som udviiste en stor Legems og Siels Styrke og fortreffelige Egenskaber. Uagtet han dengang, dersom man ellers skal troe de norske Skribenter, først havde opnaaet sit 10de Aar A), saa var han dog sin egen Fører, og satte sig i Besiddelse af sin Faders Rige, hvilket næsten alle Naboe- og betvungne Konger søgde at erobre eller i det mindste at formindske. Han satte Regieringsforfatningen paa en fast Fod, og udnævnde sin Morbroder Guttorm

A) Skribenterne ere meget ueenige i Henseende til Haralds Fødselsaar, og sætte det mellem 838 og 854. Man haver her antaget Torfæi Hypothese, hist. Norvag. T. 2. p. 73; denne grunder sig paa Islænderens Are Frodes Beretning, (hvilken kun er 150 Aar yngre end Haralds Tid) at Island er bebygt da Kong Harald var 16 Aar gammel og Kong Edmund den hellige i Engeland satte Livet til, nemlig Aar 870. Kilderne til Haralds Historie ere fornemmelig Snorros Heimskringla, hvorudi Thiodulfs Ynglinga-Saga er indrykket og Skaldens Hornkloves tabde Geirudrapa anført. Man har endnu en utrykt Skalda Sag Haralldz Harfagra, videre Upphaf Rikis Haralds Harfagra, som skal være trykt til Skalholt i Olaf Trygvesons Saga; videre det gamle Landfedgatall i Langeb. S. R. D. T. II. p. 266; adskillige nye Stamtavler, over hvis Værdie man kan raadføre sig med Hr. Justiceraad Schønings Afhandling om de nordiske Folkes Oprindelse, C I. og endelig islandske Aarbøger af det 12te Aarhundrede i Langeb. S. R. D. Tom. III. men de ere ei aldeles tilforladelige. De islandske Annaler sætte Haralds Fødsel i Aaret 838, hans Regierings Begyndelse 858, og Monarkiets Stiftelse 868. Eivind Skaldaspilldur Haleygia-Tall, en lige gammel Stamhistorie eller Genealogie, er vel ei meere til, men brugt af Snorro. Hr. Kammerherre Suhm taler i hans critiske Historie af Danmark, 7 B. S. 833, om en utrykt Noregs Konga Saga, som skal være skreven 1170, og angiver, at Harald har været 60 Aar Monark over alt Norge, og 10 Aar Konge over sin Faders Rige, og tiltrædet Regieringen i sit 20de Aar. Efter disse Kiendetegn var Harald fød 843.

torm til **Hertug** af sit Rige, uagtet han kun var 16 Aar gammel, men havde forhvervet sig store Færdigheder i Krigens og Rettens Sager, og besad en fyrig stor Geist, og overdrog til ham den øverste Opsigt over sit Hof, over Landets Regiering og Krigsvæsenet. Dette Embede beholdt denne Mand, til Kongens største Fordeel, indtil sin Død, som indfaldt
881. Aar 881, da Kongen overgav det paa samme Maade til en af hans Prindser, den yngre Guttorm. Til den nye Hertugs Underhold udsatte Harald **Odinsala**, eller den Egn mellem Friderikstad og Opslo, hvilken saaledes er det ældste norske Hertugdom B). De Prindser, som tragtede efter Haralds Lande, vare Gandalf og hans Bundsforvante **Haugne** og **Frode**, den hringarikske Konge Eysteins Sønner, hvilke Haralds Fader havde betvunget. Hertug Guttorm viiste mod dem sin Dygtighed, og overfaldt Gandalfs Søn Hake, som med 300 Mand søgde at adskille Haralds Krigsmagt saa uformodentlig, at han tog til fange eller dræbde den heele Hob. Derpaa slog han den gamle Gandalf i Vestfolden, og bragde ham endelig til Lydighed. Gandalfs Bundsforvante derimod bleve af Harald selv i deres Huus indsluttede og opbrændte. Denne Krig forhvervede den unge Konge Provindserne **Hringarike**, **Hedemarken**, **Guldbrandsdalen**, **Hadaland**, **Thotn**, **Raumarike**, og **Nord-Vingulmark**, hvilke han foreenede med sit faderlige Rige **Sogn**, **Fialskel** og **Vestfolden**. Harald nøiedes med disse Erobringer, og besluttede nu, efter de smaa norske Kongers Maade, at tilbringe sin Levetid i Vellyster og enkelte Søetog. Han besluttede derfor at forbinde sig med et Fruentimmer, som blev holdt for den fornemmeste Skiønhed i Egnen; og sendte nogle Hofbetiente til hende til Valders, for at føre hende til sig. Dette farlige Fruentimmer heed **Gida**, var en Dotter af Eirik i **Hadaland**, nedstammede i 5te Led fra Kong Harald af **Agda**, og var meget stolt og ærgierig. Kongens Begiering bestod egentlig deri, at hun skulde, uden høitidelig Offer eller Giestebud, uden at paastaae virkelig Ægtefælles-Ret enten i Hensigt til hendes Børn i Tiden eller Ægteskabets Varighed, begive sig i hans Vold. Dette ophidsede denne **Gida**, efter hendes Tænkemaade, ugemeen; og hun vovede at sende Kongens Sendebud tilbage med det Svar: „ At hun paa ingen anden Maade end ved lov-

„ ligt

B) Torfæus p. 343. l. c. Nogle gamle Skribenter vil, at den største Deel af dette Land forhen havde været et Lehn af en vis Skolld, men nu var forstørret med Saltstrand eller det Land mellem Svinesund og Saltvik, hvorved nu Christiania ligger.

„ ligt Ægteskab vilde forbinde sig med ham, og end dertil skulde han ikkun „ ei giøre sig Haab, saa længe han kun var en liden Konge. Han skulde „ rette sig efter Kong Gorms og Kong Eriks Exempel, som havde giort „ Danmark og Sverrig til Monarkier ved alle smaa Kongers Betvingelse, „ og ligeledes giøre sig alle smaa norske Konger skatskyldige og til sine Vasaller; da først vilde hun videre indlade sig med ham.

De kongelige Gesandter vendte tilbage, fortalte Kongen dette modige Svar, og bade om Tilladelse at hente Gida med Magt. Men til deres største Forundring havde hiine Ord en langt anden Virkning. Thi Kongen roesede Prindsessens høie Tænkemaade, lagde sig det til Last, at han ei selv var falden paa dette Project, og aflagde strax et høitideligt Løvte, ei at beile til Gida, eller hvile, eller afskiere sit Haar, førend han havde undertvunget heele Norge. Han opfyldte dette Løvte efter yderste Strenghed, og formælede sig først efter 10 Aars Forløb, da han efter Hovedtrefningen i Hafursfiord var bleven Herre over heele Norge. Hans Haar, som han ved denne Leilighed igien lod see, var blevet saa tykt og smukt midlertid dette Løvte varede, at det gav Anledning til hans Binavn Haarfagri eller Favrhaar C).

Haralds Beslutning befaldt alle Hofbetiente meget vel, og Hertug Guttorm giorde et Løvte, aldrig i Livet at forlade Harald. Man bragde derfor snart en stor Krigshær sammen, og denne førde Harald giennem Upland over Dovrefield, i den nærmeste Dal, som han ødelagde med Ild og Sværd. Indvaanerne i disse Egne reddede sig deels paa Biergene og til Orka og Gaulardal, tildeels underkastede de sig, og Harald fandt ingen Modstand førend han kom i Orkadal i Trondhiems Stift, hvor Kong Gritting opbiede ham og leverede ham nogle Feldtslag, men endelig eftergav Overmagten og blev skatskyldig. Denne Erobring var ugemeen fordeelagtig for Harald, thi den forhvervede ham endnu mange fleere Lande uden Sværdslag, formedelst den viise Indretning som han giorde i Orka-

C) Denne Haralds Historie findes hos Torfæus. P. II. L. I. p. 266 og Sturlæsons Heimkringla T. I. p. 3 og jeg antager den paa hans Ansvar, fordi Snorro er den ældste tilforladelige Skribent i Norden. Fagurskinna, en langt usikrere Historie, fortæller den paa en anden Maade: kalder Fruentimret Ragna, Kong Adils Dotter, og vil, at hun kun havde betinget sig at blive hans ægte Hustrue, desligeste at han skulde undertvinge nogle smaa Konger, og ende sin Arvestrid om Nereid den Viises Efterladenskab. Hr. J. R. Schoning formoder (Norske Rig. hist. II D. S. 19.) at denne Begivenhed har tildraget sig tvende Gange, først med Ragna, siden med Gyda 880.

i Orkadal. Han lod nemlig alle dem, som frievillig underkastede sig ham, beholde deres Gods og Rettigheder mod en maadelig Afgivt, hvilken de tilforn allerede havde betalt. Men Skove, dyrkede Agre, Søer, og kortelig, alle Besiddelser og Næringskilder, som tilhørde dem han ved Vaaben betvang, tilegnede han sit Skatkammer. De gamle Indbyggere maatte dyrke dem og føre dem til Nytte, men indlevere Kongen alt hvad de forhvervede ved Fiskefangst, Jagt eller Agerdyrkning, hvorimod Kongen gav dem nødterftig Livs Ophold. Regieringen over disse Betvungne overdrog han i hver Provinds til en Jarl (Græve), som inddrev Skatten, Indkomsterne og Bøderne, og jevnede Stridighederne efter Lovene. Hver Jarl fik en 3die Deel af alle kongelige Indkomster, som bedrog langt meere end det en liden Konge dengang kunde udperse af sine Undersaatter; og maatte deraf stedse underholde 60 Bevæbnede, og engang om Aaret, efter gammel Skik, beværte Kongen og hans Hof. Under enhver Jarl bleve 4 eller fleere Herser forordnede, af hvilke hver stedse underholdt endnu 20 Mand af sin Besoldning, og under Jarlens Befaling udøvede Jarlens Pligter i de mindre Districter.

Denne Indretning giver os et tydeligt Beviis om Haralds Viisdom, og forklarer os Muligheden, hvorledes saa mange despotiske og stridbare Herrer i saa kort en Tid have beqvemmet sig under en eeneste Mands evige Aag. De gamle Konger glemde nemlig deres gamle Uafhængighed, fordi de havde større Indkomster som Jarle. De vare og virkelig mægtigere end tilforne, og torde ei frygte for deres Undersaatter, hvilke de, med Kongens og de nærmeste Jarles Biestand, uden Møie kunde holde i Ave og i de fleeste Tilfælde tvinge ved deres egne Krigsfolk. Deres Magt var derimod ei farlig for Kongen, thi han var vis paa, at hver Jarl uden hans Hielp ei kunde holde sig i sin Provindses og sine Indkomsters Besiddelse; og desuden var det ei at befrygte, at nogen Jarl skulde kunne bevæge sine Herser, mod deres egen Fordeel, til Opstand, hvis foreenede Krigsfolk vare stærkere end Jarlens Liv-Vagt, eller forvikle de nærmeste Jarle deri. Men endelig hævede Kongen al Frygt ved sine aarlige Besøg med den større Krigshær, og giorde al Opstand umuelig. De nærmeste frie Herrer indsaae meget vel de Fordeele som de fik ved at hylde Kong Harald, og reddede i det mindste deres Lande derved fra de Kongelige Skatmestere, som de dog ei kunde modstaae. Kongens Hof blev derfor i kort Tid opholdt med de anseeligste Herrer i Thrand, som underkastede sig Kon-

gen,

gen, og den vigtigste blant dem var Hakon Griotgardsen, Jarl af Yrium og Halogaland, som forstærkede Kongens Hær med en talrig Hob øvede Krigsfolk, med hvilke Kongen strax derpaa overvandt to Konger af Gaulardal, og erobrede denne Provinds tilligemed Strind, Stioradal, Verada, Skaun, Sparbyggia og Eynøe, som forhen tilhørde 8 Konger. Denne Lykke fornøiede Kong Harald overmaade, og viiste han sin Glæde ved at igientage og udvide sit Løvte, nemlig ei at hvile forend han ei aleene havde giort sig alle Dale men endog alle bebøede Søekanter, Forbierge og Øer i heele Norge skatskyldige. Han byggede derpaa et prægtigt Huus og en Tempel til Hlada eller Laden ved Trondhiem, bestemde det til et bestandigt Kongesæde, hvor han hver Winter opholdt sig, og besluttede derpaa at angribe Nummedalen, hvilket dengang 2de Brødre Herlaug og Hrollaug beherskede. Men da han kom i dette Land, erfarede han, at Herlaug havde ofret sig til Othin, og ladet sig levende begrave med 12 Betiente og en stor Deel Levnetsmidler i en stor Gravhøi, og Hrollaug høitidelig frasagt sig Riget paa den sædvanlige Rettergangs-Høi, og erklæret sig for Haralds Jarl af Nummedalen. Harald fandt strax derpaa Hrollaug, og stadfæstede ham som Jarl, i det han ombandt ham Sværdet, hangde ham Skioldet om Halsen, og gav ham den høire Haand.

Nu vare Erobringerne til Lands fuldendte, og Harald beredte sig til Søes at angribe de Stater, hvis største Magt bestod i Floden. Han sammensankede derfor alle Fartøier, og lod sig selv bygge et stort Skib, som foran var ziret med et Dragehoved. Dette Skib bemandede han med lutter erfarne stærke Krigs- og Hoffolk eller Berserker og Hirdsmænd, og forordnede over dem Stafnbuar, som førde Fahnen, og vare stedse hos hans Side. Berserkerne anviiste han Forstavnen, overvældede dem med Gaver, og tog af dem det Løvte ei at overleve ham. For at giøre dem forfærdelige og trygge, klædde han dem i Ulveskind, det Laadne udvendt, og lod dem af Runemestere giøre skudfrie, og ved en Træfnings Begyndelse nogle gange gaae Slagordenen forover.

I det første Tog erobrede den kongelige Flode Rigerne Nordmør og Romsdalen, hvis sidste Konger vare Hunthiof og Naukve. I den følgende Sommer begav den sig til Sunmøre, hvor Hunthiofs Søn Solv Klove, eller Saulve opholdt sig hos Kong Arnvid, og holdt en Røverflode, med hvilken han havde streifet nogle gange i Nordmør og ihielslaget 869

slaget mange af Haralds Soldater. Solv Klove begav sig ved Haralds Ankomst til Kong Audbiorn i Fiord, og med megen Moie bevægede ham til et Forbund mellem sig og Kong Arnvid. Herpaa forsamlede han begge Kongers Skibe i Solskelle Havn (nu Byen Lillefosen), hængde Forstavnene sammen med Kieder; og opbiede Harald, som snart lod sig see, og leverede en Trefning som længe blev tvivlsom, indtil Harald selv sprang i Arnvids Skib, slog sig igiennem indtil denne ulykkelige Konge, og nedlagde ham. I dette Søeslag blev ogsaa Kong Audbiorn, men Solv undkom og blev siden ved at plyndre og røve til Søes D). Harald tabde ogsaa mange Jarle og Herser, og satte Rognvald til Jarl over Sønd- og Nordmør og Raumsdalen, hvilken strax indebrændte Vemund Kamban i sit Huus til Nausdal i Nordfiord, som efter sin Broder Audbiorns Død vilde forsvare og tilegne sig det fiordiske Rige.

I det følgende Aar begav Harald sig til disse nye Erobringer, og sammenkaldte alle boesatte Mænd til sig, for at aflegge Troeskabs Eed til ham. Mange beqvemmede sig dertil, men mange undflyede, og Harald lod sætte efter dem. De, som da bleve grebne, maatte enten sætte Livet eller nogle Lemmer til.

871. I Aaret 871 bekom Harald en uformodentlig Fiende i den svenske Konge Erik Eymund, som erobrede, meest ved Forræderie, Vermeland og Bahus Lehn, hvilke han holdt for svenske Provindser, fordi de havde tilhørt de ældre Ynglinger og de svenske Konger Sigurd Ring og Regner Lodbrok, lagde dem til Kongeriget Vestragothland, og overgav dem til en Jarl ved Navn Hran. Harald hastede, da han hørde dette, til Vestfolden og Raumarike, undersøgde ved ordentlig Rettergang den

Andeel

D) Hr. Schøning sætter disse Trefninger i Aaringerne 881 og 882, og forandrer Snorronis og Torfæi Chronologie af følgende Grunde, (Norsk. Rigs Hist. II. D. S. 59.), Eigil Skallagrims Saga melder, at Harald var draget 6 Aar efter Hirlaugs Død, (altsaa 875), til Naumedal, og derpaa opslaget sin Residents i Trondhiem. Han skal videre have tilbragt 4 Aar paa det første og ligesaa mange paa det sidste trondhiemske Tog, og 2 Aar paa det svenske, hvilken Tid just udgiør 10 Aar, som alle norske Skribenter tilstaae ham til alle norske Rigers Erobring. I Trondhiem skal han i Aaret 875 have ægtet Snæfrid, og hun fødte ham 4 Sønner, blev 3 Aar uforraadnet, og blev først Aar 880 begraven, hvorpaa han beilede til Gyda. Alle dette sætter forud, at Eigil Skallagrims Saga er tilforladeligere end Snorro, og at Snæfrids Historie og Herredt er ikkun en Opdigtelse af nyere Tider. Hr. Schøning vil (8a), at man i Anhanget til Landnama, som ansætter Slaget at Hafursfiord paa Aaret 874, skal læse Trytugur for Tvitugur. Men da Hrolf, som ved dette Slag blev kraftesløs, begyndte 876 at ødelægge Frankrige, saa synes den gamle Læse-Art af Appendix at være rigtig.

Andeel enhver havde taget i Forræderiet og straffede de Skyldige paa det skarpeste. Erik lod dette skee, men neppe havde han erfaret Kong Haralds Tilbagereise, førend han med behørig Livvagt gik ind i Vermeland, og overalt hævede de sædvanlige Afgivter. Harald hastede paa den første Efterretning herom tilbage, men, fordi han ei havde nogen marchfærdig Krigshær ved Haanden dengang, saa nøiedes han med, ligesom Erik, at foretage den sædvanlige Rigsreise i disse Provindser, og traf saaledes engang tillige med Erik ind i en eenlig Gaard. Eieren af denne Gaard, Ake, havde formodet denne Hændelse, og derfor opført et prægtigt ganske nyt Spisehuus for Harald, i hvilket Harald spiiste just til samme Tid da Erik blev beværtet i det sædvanlige Spisehuus. Ake besørgede nøie, at alle Æresbeviisninger og Tilrustninger for begge Konger just vare ligedan; men da han forestilte Kong Harald sin Søn Ubbe, og Harald antog ham blant sine Hofbetiente, saa fortørnede han derved Kong Erik, som strax fik det at vide, saa stærk, at han aleene i Følge med Ake reed bort, og efter nogen Ordstrid nedsablede Ake. Denne Begivenhed blev i Øieblikket meldt for Kong Harald, som hastede med alle Hofbetientere og Giester efter Erik, for at hevne Akes Død, men forgieves. Han hentede derfor sin Flode fra Tønsberg, og fordrev efter mange uafgiørende Skermydseler Vestgotherne af Vermeland og Raumarike, lod der Hertug Guttorm blive tilbage, og begav sig til Trondhiem igien.

Nu var der kun nogle faa smaa Konger i Norge tilbage, hvilke endnu ei af Harald vare angrebne eller undertrykte, nemlig Eirik Konge af Hordaland, Sulk af Rogaland, Kiotve af Agda, Hroald Hrigur og Hadda den haarde af Telemarken, hvilke allesammen endelig bragde et Forbund i Stand mellem sig, og besluttede at angribe Harald. Uagtet der alt længe var arbeidet paa dette Forbund, saa bleve de Forbundne dog forraskede af Harald førend de vare i fuldkommen Forsvars Stand, nemlig i Aaret 875. 875.

Haralds Flode løb ind i Hafursfiord i Jedderen, og den fiendtlige Søemagt fulgde efter, til hvilken endnu underveis stødte Aununds og Orms Søerøverflode, som just da kom tilbage fra Irland. Slaget begyndte Thorer, Kiotvis Søn, Prinds af Agda, som angreb Kong Haralds Skib, men endelig blev overmandet. Derpaa bræksede de haraldske Skibe igiennem den sprængte Kiæde i de fiendtlige Skibes Linie, og adspredte endelig, da Kongerne Eirik og Sulke vare dræbte, den foreenede

Magt med stor Tab paa begge Sider. Aunund og Kiotve undflyede med en stor Deel Normænd, hvilke siden tildeels paa Søen søgde deres Underhold, tildeels opsøgde og bebygde fremmede Øer.

Efter denne Seier var der ingen meer som turde modstaae Harald, og alle Indvaanere i heele Norge enten hyldede denne Monark eller begave sig til Biergene eller i de tilgrændsende Skove, hvilke de hemmelig udryddede og bebygde. Kongen havde saaledes opfyldt sit store Løvte, og begav sig til Græve Rongvald, lod sine Haar der opløse, udkæmme og klyve, og forbandt sig derpaa med Gyda, som siden fødte ham Hrærek, Sigtryg, Frode, Godorm, Harek Gudraud, Allof Arbot, og Thorgils. Men Harald nøiedes ikke med denne ene Gemalinde, men formælede sig endnu med 6 andre Fruentimmer, hvilke allesammen have forplantet hans Afkom. Disse vare: Asa Græv Hagens Griotgards Dotter i Thrand, som Harald allerede i Aaret 867 havde ægtet, Moder til 4 berømte Prindser, Halfdan den hvide, Halfdan den sorte, og Sigfrod; dernæst Svanhild Græv Eysteins Dotter fra Hedemarken; Ashild Hrings Dotter fra Hringarike; Ragnhild Kong Eriks Dotter fra Jydland, som fødte Haralds Kronarving og Eftermand Erik Blothexr; Snæfrid en Finlaps Svases Dotter, som saaledes indtog Kongen, at han, da hun var død, ei var at bringe fra hendes Liig indtil hun forfulede; og Thora, af den hordalandske Øe Mostur, Moder til den 2den Kronarving Hako Adelsteen. Af alle disse Gemalinder erholdt Kong Harald 20 Sønner og mange Døttre. Men den meest elskede af dem var Ragnhild, som ei vilde forbinde sig med ham, førend han havde sendt alle øvrige Gemalinder og Medhustruer tilbage til deres Slægtninge E), og som siden forskaffede sin Søn Tronen frem for alle sine Brødre.

Efter Slaget i Hafursfiord forhvervede Harald sig endnu en deel af Jotnaheim, Finmarken, de orkenoiske og hæbudiske Øer, og andre Stater. Finmarken forskaffede ham en meget merkværdig

E) Torfæus H. N. P. II. p. 19. 27. 46. 61. 63. I det nye Skrift Upphafe Rike Haralds Haarfagra Cap. 8. bliver fortalt, at Harald paa engang havde 10 Koner (Eigin Koner) og 20 Medhustruer (Friller), af hvilke ved Ragnhilds Formæling kun var 9 tilbage. Formælingen med Gida sætter Hr. Schøning i Aaret 889. Snæfrid var maaskee en Dotter af en Jotunsk Prinds af Romsdal. Harald skal have giort en Sørge-Vise (Snæfrider drapa) paa hendes Død, af hvilken en Strofe endnu staaer i Pattr Hauks Habrokar. Hr. Schøning l. c. II. p 51.

værdig Mand **Torolf**, hvilken han dog siden, forblindet af adskillige Bagvaskelser, forjagede og dræbde 8). Denne Torolf var en fiordisk Lehnsmand Kvod Ulfs Søn og nedstammede ved et Fruentimmer fra den oven tit nævnte Rafnistøer Stamme. Da Harald erobrede Fiord, gav han sig 871 i hans Tieneste, og havde daallerede ved Søerøverier forhvervet sig et stort Navn. Siden satte han sig meget fast i Kongens Naade, og bekom i Aaret 875 af Kongen Jarlskabet Halogaland, hvilket hans Fætter **Bardo Brinhiolfs** Søn forhen besad, og havde aabnet for ham ved sin Død, som foraarsagedes af et Saar han fik i Slaget i Hafursfiord. Den samme Bardo indsatte Torolf til Arving af sit Efterladenskab, til Formynder for sin Søn Grim, og til Ægtemand for sin Gemalinde Sigrid, hvilket Kongen stadfæstede og lod fuldbyrde. Men der fandtes endnu nogle Arvinger, nemlig **Hildiriderne** Harek og Hrærek, som vare avlede af Bardos Bestefader Biorgulf, med Hildirid, som han med Magt havde bortført fra hendes Fader, og, efter da værende Skik, løst med ⅛ Deel Mark Guld. Disse fordrede af Torolf det Halve af Bardos Gods, og misundte ham selv Jarlskabet og den finniske Handel, fordi deres Fader Biorgulf havde allerede eiet dette før Haralds Erobring, og af Kongen kun var bleven stadfæstet derudi; hvorfore de holdte det for en Arveværdighed. Torolf indlod sig i Samtale og paastod, at de ei aleene vare uægte Børn af en Medhustrue, men endog en Slavindes (Piges) Børn, (fordi deres Moder var røvet), og altsaa havde været sat i Trællestand. Heraf fulgde lovmæssig, at de ei aleene vare uberettigede til Arven, men endog Torolfs Livegne. Denne Bebreidelse forbittrede Hilderiderne over al Maade. De toge derfor Leiligheden i Agt at beværte Kong Harald paa sin Rigsreise, og overtalede ham, at Torolf pønsede paa en Opstand, og havde fattet det Forsæt at indebrænde Kongen. Harald var dengang allerede tilbøielig til at blive avindsyg og misfornøiet over Torolf; thi uagtet han var af et meget mildt og got Gemyt, saa kunde han dog snart blive vred, og ved den mindste Anledning sættes i den heftigste Sindsbevægelse. Dertil kom endnu, at Torolf, som af ham havde Tilladelse aleene at drive den finmarkske Handel og indkræve den kongelige Tribut, under-

8) Idem l. c. p. II. 22-37. Disse stemmer ei just overeet med Others Beretning til Kongen af Engeland. (Langebek S. R. D. II. 106). Thi efter den var Other den nordligste Normand, og forsøgde at handle med Finnerne, hvilke, ligesom han, ingen Herre havde. Finnerne har derfor, for hans Tid, og i hans Tid, ei kunde været en Bardo eller Torolf undergivne.

underholdt 90 og siden 100 Mand til sit Tog i dette Land, da hans Formænd kun havde brugt 30. Videre det, at han bragde sin Provinds i stor Opkomst, og foruden 100 Dagløннere holdt endnu flere Svenne, som han benyttede sig af i adskilte Hobe til Sildefangsten, til at tørre Fisk og at opsøge Fugle, hvilke samtlig udgiorde en skiult Krigshær, som kunde blive farlig for Kongen. Og endelig havde Torolf ogsaa fortørnet Kongen, ved det store Antal af Giester, da han beværtede Kongen, hvilke vare 200 Personer stærkere end Kongens Følge, og neppe stillet ham tilfreds ved at forære ham et prægtigt Fartøi. Kongen fattede derfore den Beslutning at fratage ham sit Jarlskab, og beholde ham som Oberhofmarskalk ved sit Hof. Torolf sendte ham midlertid en meget anseelig finsk Tribut, som stillede Kongen tilfreds, og drog aarlig til Finmarken, hvor han udryddede Kilpingerne eller Indvaanerne paa Kiølen, hvilke under Paaskud af Handelen røvede og plyndrede, forbandt sig derpaa næste Sommer med Farvider, de Qvæners Konge (i Storhertugdommet Finland), hvorpaa de overvandt og udplyndrede de Kirialers (Karelers) Konge. I denne lange Tid bemestrede Hildiriderne sig Kongens Gemyt aldeeles. Torolf, som erfoer dette, kom med alle sine Betiente og et meget rigt Bytte til Hove, og beklagede sig over sine Fienders Bagtalelser. Kongen svarede, han maatte nedlægge sin Jarlsværdighed og tage mod det øverste Sted blant Hofbetienterne, saa skulde ingen vove at bagtale ham. Torolf viisede mismodig paa sine Følgesvenne, og undslog sig for denne Betiening, fordi det var ham alt for tungt at lade saa fortiente Mænd af sin Tieneste. Han gav derpaa sine Betieninger tilbage, som Hildiriderne strax erholdte tilligemed det bardoiske Arvegods, og gik med alle sine Svenne, Betiente og Gods til Sandnæs, hvor han levede ligesaa prægtig som forhen. Han sysselsatte sig derpaa om Sommeren med Fiskefangsten, og om Vinteren med et Krigstog giennem Finmarken og Quænland til Kyrialand, hvilket han igien plyndrede, og sendte ved sin Tilbagekomst et stort Skib med Fiske, Skind, Fiær og sit Bytte til Engeland, hvor han omsatte sine Producter mod Korn, Viin, andre Levnetsmidler og Klæde.

Hildiriderne dreve midlertid den finske Tribut ind med 30 Mand, og erholdte meget lidet. De skiøde Skylden paa Torolfs Tog giennem Finmarken, og beraabde sig paa det Fartøi, som han havde sendt med finske Varer til Engeland. Kongen befoel derfor at opsøge dette Skib, og lod det med alle Varer og Tilbehør tage bort. Dette bevægede Torolf til at

hævne

hævne sig i Aaret 890, at røve et kongeligt Fartøi, som fra Skaane tilbageførde Vinterforraaden af et kongeligt Slot, ved Mundingen af Gothelven, at plyndre paa adskillige norske Strandkanter, og derpaa begive sig til Sandnæs. Kongen overraskede ham her uformodentlig, antændte hans Huus, og lod Fruentimmerne og Bernene gaae; men Torolf, som Kongen tilsagde Livet, men tillige Straf for hans Følgesvenne, og som derfor ei vilde give sig, maatte bryde giennem Væggen, og styrtede sig med det heftigste Raserie i den kongelige Krigshær, med Forsæt, at dræbe Kongen, men han feilede og ihielstak Fændriken, sank afmægtig til Jorden, og fik det sidste Saar af Kongens Haand, som strax derpaa ugemeen beklagede hans Død G). 890.

Denne ulykkelige Handelse havde mange sørgelige Følger, og forvoldte næsten alle rige Halogers Vrede. En af dem, Ketil Hæng af Numedalen, søgde strax, da han havde spurgt Mordet, Hildiriderne, ihielslog dem, og flygtede til Island. Ham fulgde Torolfs Broder Grim og Fader Kveldulf i Aaret 881 med alle hans bevægelige Eiendomme, efter at de først havde hævnet sig ved at dræbe tvende kongelige Sendebud, Sigtrug og Halvard, og Guttorms Prindser Sigurd og Ragnar, men Kvoldulf døde førend han naaede Island.

Island var i disse Tider endnu et ganske nys bekiendt Land, hvilket allerførst blev opdaget af en bekiendt Søerøver Nadod fra Færøerne af, hvilke ogsaa kort tilforne nemlig 861 af en Normand Grim Kambe først bleve bebygde; han kaldte det Sneeland, og forlod det igien efter een Vinterleie. Efter Nadod kom Gardar Svavars Søn, en Svensk, paa denne Øe, bygde Hytter derpaa og fiskede, men efter et Aars Forløb gik han ligeledes igien tilbage til Norge, og nøiedes dermed at kalde Øen Gardarsholm. Herpaa tog Floke sig for at opsøge Island, hvilken nedstammede fra Norrs Søster, den berømte Goe. Han bygde derfor et Varetaarn mellem Bergen og Stavanger, og tog tre indviede Ravne med, hvilke han brugde til at finde Landet, i det han lod dem flyve og fulgde deres Flugt efter, fordi Magnetnaalen var endnu ei opfunden. Ved dette Middel kom Floke til Hialtland, Færøer, og endelig med Sønden ved Snæfelsnæs til Gardarsholm, som han først kaldte Island. Han blev ligeledes ei paa denne Øe, men vendte tilbage til Norge. Endelig begave sig Ingolf, 861.

Aurns

G) Torf. Hist. Norv. P. II. pag. 93 — 150.

Aurns en fyrdafylkisk Jarls Søn, og Leif Ingolfs Svoger, omtrent 870 sig paa Søen, denne formedelst et Mord paa nogle anseelige Mænd, og hiin af Frygt for Harald, og fik den østlige Søekant af Island i Sigte. Derpaa landede de, og boede der et Aar; derefter vendte Ingolf tilbage til Norge, og søgde Levnetsmidler og Colonister op, og af begge Slags røvede Leif midlertid i Irland. Strax derpaa blev det afgiørende Søeslag af de for deres Frihed fægtende Normænd tabt, og siden den Tid flygtede næsten alle Norrs og Gorrs Efterkommere og mange smaae umiddelbare Herrer til Island, og bebygde Søekanten paa Island saa stærk, at derover opkom Stridigheder; hvilke efter Kong Haralds Kiendelse saaledes bleve afgiorte: at man der, hvor en Pæl med Afgudens Thors Billede betegnet drev i Land, naar den paa en vis Høide blev kastet i Søen, skulde aftegne sin Vaaning, og siden lægge saa meget Land til Huset, som der blev betakt af Røgen af en Ild, der brændte fra Klokken 6 om Morgenen til Klokken 6 om Aftenen. Harald var overmaade begierlig efter at faae Island under sit Herredømme, og forsøgde, da han tvivlede paa det kunde skee ved Magt, at faae det med List. Han udnævnte, nemlig, hemmelig Une, den anden Islands Opfinderes Gardars Søn, til Jarl, ifald han kunde bringe Colonisterne til Lydighed. Une gik ogsaa i den Henseende til Island, og tog en ubeboet Egn i Besiddelse. Men de norske Undvigede havde i Forveien erfaret hans Forsæt, og opkiøbde allevegne, hvor han vilde sætte Boepæl, alt Huusgeraad og Fæe; hvorved de forhindrede ham stedse, indtil Leif endelig straffede ham paa Livet, fordi han havde vanæret og forladt hans Dotter. Harald forbød derpaa sine Undersaatter at gaae til Island, naar de ei tilforne havde af ham kiøbt Tilladelse dertil med 5 Øre. Men dette forhindrede ikke Islands Bebyggelse; thi efter 60 Aar var alt det Land som kunde beboes allerede besat. Nogle irlandske Præster forsøgde at bringe denne Colonie til Christendommen, men de bleve forjagede, og Islænderne besluttede meget meere at forære Afguderne en bestandig Kopskat. I Aaret 928 gav en anseelig Colonist Ulfliotr Islænderne en Lov, som var indrettet efter den gulathingske, bevægede alle Huusfædre til at foreene sig, og til en almindelig Raadsforsamling engang aarlig at sankes paa en Høi, og vælge en Øvrigheds-person, hvilken under det Navn af Lagmand eller Opsynsmand over Lovene skulde besørge heele Øens Tarv, og paa alle

Maader

Maader arbeide mod Haralds Hensigter i at giøre Island til en norsk Provinds h).

De norske Konger erholdte dog efter mange Aars Forløb deres Hensigt, og bragde saavel Færøerne som Islænderne til deres Rige. Men en anden Erobring, som Hrolf, en fordreven Normand, under Kong Harald giorde i Frankrig, kom aldrig til den norske Krone. I Møre og Raumdalen levede, under Haralds Regiering, en berømt Jarl af Gorrs Slægt, om hvilken allerede oven er talt, nemlig Rognvald, som avlede Thorer den tavse; Einar og Hallad, begge orkenøiske Jarle; Hrollaug, en berømt Islandsk Colonist; og Hrolf. Denne sidste, Gange-Hrolf, blev ved den gamle norske Vane, at lande og plyndre i Norge, uagtet Kong Haralds fornyede Forbud, og begik denne Forbrydelse endog i Kongens Nærværelse i Viken; hvorpaa han offentlig blev forviist af heele Norge. Dette nødde ham til at forlade de norske Vande, og at begive sig til de hæbudiske Øer, paa hvilke en stor Deel norske Undvigede havde nedsat sig. Med disse streifede han omkring paa de tydske og engelske Søekanter, og løb endelig i September Maaned 876 ud fra Scheldefloden ind i Seinen, ødelagde, røvede, myrdte, skiendte og opbrændte alt det som kom ham i Møde, indtil han endelig i November ankom til Neustrien, hvor han endelig i Aaret 912 satte sig fast, efter at han havde holdt mange Feldtslag, sluttet forgieves Fredsforbunde, og inddrevet mange Contributioner i 37 Aar med og under den svage Keiser Karl den 2den og de franske Konger Ludvig den 2den, Ludvig den 3die, Caroloman den enfoldige. Hrolf annammede i dette Aar ogsaa Daaben, fik det Navn Robert, den kongelige Prindsesse Gisla til Gemalinde, og Hertugdømmet Neustrien, hvilket han efter sine Folk kaldte Normandien, som et Lehn af Kong Karl. Han døde i Aaret 917, og beviiste sig tilsidst ved mange milde Stiftelser som en ivrig Christen. Med sin første Gemalinde Popa, en Dotter af Berenger, Græven af Bayeux, avlede han Wilhelm, den anden Hertug af Normandien, en Stamfader i femte Led af den berømte Wilhelm Erobrer, som med sine mandlige Arvinger og Efterkommere fra 1066 til 1135 haver besiddet Engeland og Skotland. Hrolf bragde en nærbeslægtet Frænde med sig til Normandien, hvis Sønnesøn eller Sønnesøns Søn Tancred i det 11te Aarhundrede erobrede

h) Arii Thorgilsis filii Schedæ seu libellus de Islandia, ed. And. Bussæi Havn. anno 1753, p. 11, 15. Islands Landnama-Bok, Havn. 1774.

Sicilien og Neapolis, og hvis mandlige Stamme udgik Aar 1198 I).

Hrolfs Krigshær blev, imidlertid den franske Krig vedvarede, forstærket ved et nyt Søetog, Harald foretog sig. Thi da han mærkede, at de forjagede Normænd indlode sig paa de vestlige Øer, og derfra stedse streifede paa den norske Søekant; saa besluttede han at opsøge og indtage disse Øer. Han begav sig derfor med en stærk Flode i Søen, og bragde, efter megen Blods Udgydelse, Hialtaland (Schetland), Orkenøe, de hæbudiske eller vestlig-skotske Øer (Inchegal), fornemmelig Uist, Levys, og Sky, som og Færøerne i sin Gevalt, streifede derpaa i Skotland, og besatte Man, som var forladt af sine gamle Indbyggere. Herpaa gav han Hrolfs Fader Rognvald Ørkenøerne og Hialteland arvelig som et Jarlrige uden Tribut, og gik tilbage i sit Rige. Efter sin Tilbagekomst erobrede Skotterne og Irlænderne de hæbudiske Øer igien. Harald sendte derfor Ketil Flaturf, en anseelig norsk Herre, som en skatskyldig Jarl, derhen, som strax igien erobrede dem. Men da han ved Forbund og sine Døttres Giftermaal med de mægtigste Naboeherrer meende at være bleven mægtig og stærk nok, sendte han Haralds Flode tilbage og erklærede sig uafhængig. Dog faldt hans Stater siden i de orkenøiske Jarles Hænder, og hans Efterkommere maatte flygte til Island K).

Rognvald gav Ørkenøerne til sin Broder Sigurd, som et Underlehn, og denne Underjarl stræbde efter at udvide det kongelige norske Herredømme indtil i Skotland; hvortil formodentlig Olavs Lykke, som var en Dansk af kongeligt Blod og Ketils Dotters Mand, opmuntrede ham. Thi denne Olav havde erobret Aar 851 en Provinds i Irland, opbygt deri Hoved-

I) Snorro Sturleson Heimskringla, P. I. pag. 99. ab Eckart comment. de rebus Franc. orientalis, T. II. pag. 616 — 813. Snorro kalder Rollo Rudu Jarl; og Normandiet, efter Hovedstaden Rothomagus (Rouen), Rudu Jarlrike.

K) Torfæi Hist. Norv. P. II. pag. 113 seqv. 49 seqv. Ejusd. Orcades, p. 11 seqv. Ørkenøerne saavel som Sødersøerne (de hæbudiske) vare gamle britanniske Besiddelser, erobrede af de anglisk-northumberske Konger, men igien forladte formedelst de saa kaldede (Fingall) hvide Udlandskes Anfald, d. e. de Norskes og Danskes, siden 798, og nu komne i de danske Søekongers Vold. Langebek S. R. D. Tom. III. p. 210 — 213. I Irland satte sig endnu en Stamme Normænd under Amlafs Sytarachs og Ivar Inalalds Sønner fast, og stiftede Rigerne Dublin, Waterford og Lymmerik 849. Nogle norske eller islandske Sagner udgive disse Konger for Helge Hvasses Afkom, som var en hringariksk Prinds; andre holde denne Helge Hvasses Fader Olaf den hvide for den første dublinske Konge. Hr. Schønings N. Hist. 1 D. S. 515, 426.

Hovedstaden Dyflin eller Dublin, og stiftet Riget Dyflin. Denne Olafs Søn Thorstein forbandt sig med Sigurd, og begge betvang Rossa, Sutherland, Caithnes og Murnay, eller heele Nordskotland, og strax derpaa døde Sigurd af et Saar. Hans Søn Gutorm fulgde ham, men da han og døde inden et Aars Forløb, saa udnævnde den gamle Rognvald en af sine Sønner Hallad til Jarl over Ørkenøerne og Nordskotland. Men han elskede Roelighed meere end Krig, satte sig paa Rolfsøy som en Hauld eller frie Allodial-Herremand, og lod alle øvrige Lande aaben for Søerøverne. Dette bevægede endelig Rognvald til at give sin yngste Slegfredsøn Eynar den grævelige Værdighed, hvilken han vel for en Tid tabde, men siden igien fik og forplantede paa sine Efterkommere.

Det faldt nemlig tvende af Haralds Sønner af Snæfrid, Gudriod og Halfdan, ind at giøre Opstand. De deelte derfore den gamle Rognvalds Stater iblant sig, og ihielsloge ham uformodentlig 893 i Møre. Derpaa satte Gudriod sig i Møre og Raumdalen; men Halfdan plyndrede Søekanten, fordrev Jarlen Einar til Caithnes, og lod sig udraabe til Konge over Ørkenøerne. Kong Harald hastede strax med en stærk Krigsmagt til Møre, tog sin Prinds, som strax gav sig fangen, og satte Rognvalds ældste Søn Thorer til Jarl over hans Faders Provindser. Men førend han kunde komme til Ørkenøe, havde Eynar allerede fundet Leilighed at fange Halfdan, og indvie ham til Othin, eller ophugge Ryggen paa ham og rive Lungen af Brystet. Harald optog dette Mord meget unaadigt. Men hans Søns Forbrydelse formildede hans Vrede, og han nøiedes med at belægge Eynar og det ganske Land med en Pengestraf af 30 Mark Guld, hvilke Eynar lagde ud, og brugde til Forevending at tilegne sig Ørkenøerne som et Pant. Harald streifede derpaa i Skotland, og vendte med Bytte tilbage til Norge igien ²).

Midlertid havde denne Begivenhed viist Harald, at hans Prindser i Henseende til Herskelysten havde een Tænkemaade med ham, og i kort Tid erholdt han derom endnu tydeligere Beviser, thi i hans Fraværelse opstode snart alle hans Sønner, og reve Provindserne til sig. Dette tvang Harald til at tage sin Tilflugt til et farligt Middel, og paa en almindelig Rigsdag at deele sit heele Rige blant sine Sønner, saaledes, at han overlod enhver en vis Provinds med den halve Deel af alle Indkomster, og kongelig Titel for de mandlige, og Jarlsværdighed for de qvindelige Efter-

²) Torfæus Hist. Norv. l. c. p. 69, 5 — 25, 33, 16, 68, 34, 36, 21.

kommere; men sig selv og sin tilkommende Eftermand Erik Blothenx forbeholdt han aleene Overherredømmet M). Halfdan den sorte, Halfdan den hvide, Sigtrodur, Rorak, Sigtrugger, Frotho og Thorgils finge Vika, Trondhiem, Hordaland, Vestfolden og Dalemark, og omkomme siden uden Arvinger. Olav, Stamfaderen til 6te Konge Olav Trygveson, fik Vingulmark og Vestfolden, Ragnar blev Konge af Guldbrandsdal, og efterlod en Sønnesøn Ragnar, som 1017 erholdt det russisk-plescoviske Rige. Biorn fik Raumarige og Vestfolden, hvilket hans Søns Sønnesøn, Olav den hellige igien foreenede med Kronen. Ringo og Dagur fik Hedemark, Gudrod-Skyria bekom Sogn, Sigurd, Oldefader til Kong Harald Haarderaade, Ringarike, Rognvald, Hadaland og Erik Blotenx Helgoland, Nordmør og Raumdalen. Disse nye Konger fandt snart, at deres Indkomster ei rekkede til for at indrette deres nye Hofholdning efter deres Faders prægtige Exempel. De bleve derfor avindsyge paa hinanden, og fiendtlig angrebe hinanden. Endelig begave de sig til Søes, og anfaldt fremmede Stater, nemlig Estland, Ørkenøerne, Skotland og Irland. Otte af dem omkomme voldsom paa deres Tog, før Faderens Død, ved Forgift og Sværd, og Rognvald lod Faderen selv ihielslaae ved sin Søn Erik, fordi han udøvede den af ham forbudne Troldoms Konst Seid.

Disse Uroeligheder og ulykkelige Hændelser, udmattede endelig den ved en høi Alder af 80 Aar allerede kraftesløse Harald. Han indbød der-
930. for i Aaret 930 til en almindelig Rigsdag, og afstod paa den samme sit
933. Rige til sin Søn Erik Blothenx. Tre Aar derefter døde han, og blev
933. begraven i en Gravhøi paa Øen Carmten, under en Steen 14 Fod lang
936. uden Paaskrift. Hans Frastaaelse opvakte ham endnu nogle Fortredeligheder; thi to af hans Sønner, nemlig Halfdan den sorte og Olav, toge med samme Høitideligheder Tronerne i Thrand og Vike i Besiddelse, saa-

M) Annales regii hos Langebek S. R D. Tom. III. pag. 30, sætter denne Deeling i Aaret 898, og Kongens Død i Aaret 931. Hr. Schøning (Norges Riges Historie 2 Deel p. 21.) antager den udenlandske Munks Alberichs af Troisfontaines (som dog, fordi han levede i Lüttich over 300 Aar efter Harald, her ei er tilforladelig) Beretning, og troer, at Harald endnu 933 har været Regent, og først i samme Aar sendt sin Søn Hakon til Engeland, hvoraf følger, at han først 936 er død. Den gamle Harald beholdt ved Deelingen for sig Finmarken, Østerdalen, Solløer, Vermeland, Valders, Hallingdalen, Søndmør, Fiorden, Agder, Rogaland. (Hr. Schøning l. c. II. p. 194.)

saasnart de havde hørt deres Broders Tronbestigelse, og vegrede sig at hylde den nye Overkonge; men den første døde strax derefter af Forgift.

Harald besad, foruden hans ugemeene Herskesyge, udskeiende Kierlighed til Fruentimmer, og Flyvevrede, ingen store Laster, og fortienede endog som Hedning Høiagtelse. Thi han forkastede det grove Afguderie, og forfulgde Troldkarlene, besynderlig Seiderne, som, ved at stege Menneskebeen ved Ilden, søgde at beskadige fraværende Mennesker. Hans Stormodighed, Mildhed, Venskabelighed, Strenghed og Regierings-Videnskab arvedes ikke af hans Sønner, og allermindst paa den som han foretrak alle de andre, og som meget meere havde alle modsatte Laster og Mangler. Harald var en stor Aand, som selv havde dannet sig, og som fuldkommen besad alle Egenskaber, som hørde til det store Foretagende, som han saa lykkelig udførde. Af ham kommer den Lov, som hemmede alle Streiferier og Klammerier i heele Norge, som efter mange Aarhundrede, ei engang i meer opklarede Riger, kunde dæmpes. Han tog ogsaa alle Fruentimmer i sin Beskyttelse, i det at han afholdte Mandsfolkene ved en meget stærk Pengestraf paa 60 Mark Guld eller 2160 Alen norsk Klæde eller en evig Forviisning, og Fruentimmeret ved en Straf paa 3 Mark Guld eller at være forfalden i den kongelige Trældom, fra Vold og Utugt. Han forvandlede det forhen aristocratisk-democratisksindede Norge i et fuldkommen uindskrænket Arverige, og tillod ei engang at anseelige Hofbetiente, endog naar de havde Arvinger, testamenterede nogen deres Godser, eller at deres Enker og Døttre ægtede Mand, som han ei havde tilsendt dem. Rigets Indkomster formerede han ved Handelen. Thi vel tog han Fortæringen af de længst bortliggende Provindser paa sin store Reise, hvilken han ved Sendebud lod modtage, naar Forretninger hindrede ham selv at komme allevegne, og tog ei Penge derfor, som nogle Jarle for de kongelige Betienters Udskeielsers Skyld ønskede; men den øvrige Deel maatte leveres i Skind og Fiske, og blev siden i Skaane og andre kornrige Provindser, ja endog i Rusland, omtusket med Korn, Viin, Miød og andre Levnetsmidler. Han bragde der Handelen i Almindelighed i Opkomst, og derved kom Tonsberg, som omtrent ved denne Tid først fremkommer som en Stad, i Besynderlighed i Floer. Han selv boede ei i Kiøbstæder, men i store Vaaninger, som vare de nu værende store norske Avlsgaarde liige, og fornemmelig til Alfrækstad, Sæheim, Fitjorn, Uthiem, og Augvaldsnæs paa Øen Carmten, og havde stedse

mange Berserker og Hirdsmænd om sig, som bleve regierede af Styrmanden og Fændriken, efter visse besvorne Hoflove, og efter en vis Rangforordning, efter hvilken Skialdrene vare de fornemmeste, maaskee fordi Kongen selv hørde til dem; thi den gamle Nornagests Saga paastaaer, at han har forfærdiget Viser og meget konstig spillet paa Harpen.

Erik var Faderen liig i Henseende til Styrke og Vext, som og i Hensigt til Krigsvidenskab og Lykke og hans Laster, men den faderlige Sagtmodighed, Oprigtighed, Veltalenhed og Godhed fattedes ham. Han var meget meere hevngierrig, ubøielig, egensindig og gruesom N). Hans Fader, som særdeles elskede ham, gav ham allerede i sit 12te Aar, omtrent i Aaret 902, fem Skibe, og lod ham gaae ud paa Søerøverie, som han udøvede i de 4 første Aar paa de danske, sachsiske, frisiske, curlandske, estiske og svenske Søekanter, og i de paafølgende 4 Aar paa de storbritaniske og franske Strandbredde, og endelig i Biarmeland. Han bragde en Gemalinde med sig fra disse Tog, ved Navn Gunild, som besad megen Forstand og Skiønhed, men et ont Hierte, og af hendes Fader, Ossur Tote, en Herremand i Halogaland, var anbetroet den finske Konge Mottul, for at lære hende Troldomskonster. Siden begav han sig til en af sine Brødre Biørn i Vestfolden, som aleene beflittede sig paa Handelen, og havde draget mange danske og tydske Handelsmænd med store Rigdomme til Tønsberg, og ihielslog ham lumsk om Natten, fordi han ei vilde betroe ham hans Faders Tribut. Denne Ondskab tilveiebragde ham hans Brødres og mange Norskes almindelige Had, og en Hændelse aleene reddede ham fra Døden, som hans Broder Halfdan den sorte i Trondhiem bestemde ham, fordi denne havde besat og antændt det urette Huus. I Aaret 933 ved hans Regierings Tiltrædelse, yttrede sig allerede Følgerne af hans Voldsomhed, thi halv Norge vegrede sig ved at betale ham Tribut, og de to kongelige Prindser Sigurd eller Sigraud, og Olav Konge i Vestfolden, besluttede at forsvare sig med Magt. Sigurd begav sig derfor fra Thrand til Kong Olav i Vigen, for at aftale Planen med ham, efter hvilken de vilde angribe Brøderen. Men han fik det alt for betimelig at vide, forraskede begge Brødre i Tønsberg, slog dem ihiel, og tog Vigen i Besiddelse O). Denne Gierning formeerede de Norskes Uvillie, og

for-

N) Sturleson Heimskringla, S. 125.

O) I Aaret 932, efter de islandske Annaler i Langebeck Script. R. D. T. III. p. 32. eller 937 efter Hr. Schønings Formodning.

forhvervede ham det Tilnavn Blodøxe eller den blodige Stridsøxe. Strax derpaa fulgde hans Forjagelse og Afsættelse.

Den nærmeste Anledning dertil gav **Hakon Adelsteins** Ankomst; en Prinds, som var opdragen i Engeland, var forbigaaet i den faderlige Deeling, og som nu giorde Paastand paa det heele Rige. Denne Hakon havde **Thora** af **Mostur** født ham i Aaret 915 Q) paa en Søereise, og **Sigurd** Jarl af Hlada eller Thrand, som den fornemmeste nærværende Herre, havde overøst ham med Vand, og kaldt ham efter sin egen Fader, Hako. I Aaret 926 kom denne Hako i følgende Anledning til Engeland: Kong Athelstan af Engeland søgde ved sin Tronbestigelse at erhverve sig en Anseelse over den paa samme Tid overalt berømte Kong **Harald**, og lod ham til den Ende overlevere et prægtigt Sværd af Sølv og Guld, hvilket Harald uforsigtig imodtog. Den engelske Gesandt udtydede dette som en Tilstaaelse af Overherredømmet, og forlod Harald, som ei kunde foretage sig andet nu, end ved lige Forraskelse at tilintetgiøre denne Snedighed og List. Harald afsendte derfor i det følgende Aar en berømt Vovhals **Hauk Habroke** med 30 Mænd af de forvovenste og den unge Hako til London, hvilke med skiulte Vaaben opvartede Kong Athelstan, og satte ham dette Barn i deres Konges Navn paa Skiødet. Den unge Hake havde en saa udmærkende deilig Skabning og Forstand, at han aldeles indtog Kongen saaledes, at Kongen kierlig modtog og favnede ham, og fuldkommen glemde at han derved antog Barnet som sit eget Barn, og ved dets Opdragelse, efter da værende Skik, erklærede sig for Haralds Undersaat. **Habroke** forsømde ei at erindre ham derom, og satte Athelstan derved i saa heftig Vrede, at han vilde dræbe Prindsen. Men da **Habroke** og hans Følgeskab pludselig bragde Sværdet frem, og forestilde ham, at dette Mord nu ei meere traf Haralds men hans egen Søn, og at Harald havde mange flere Sønner, stor Rigdom, og en anseelig Krigsmagt, saa holdt Athelstan inde, beholdt den unge **Hako**, lod ham døbe, oplære i Christendommen og alle Videnskaber, og elskede ham overmaade. Begge Konger levede siden som gode Venner, og Harald forærede den engelske Konge et prægtigt udrustet Krigsskib R), og blev, ifald man tør troe **Saxo**, af Athelstan endog bestemt til Tronfølger S).

Hakon

Q) Annalerne hos Langebeck nævne Aaret 918.

R) Torfæi Hist. Norv. P. II. p. 65.

S) Saxo Gram. p. 181.

Hakon holdt sig meget rolig i Engeland, indtil han fik Efterretning om sin Faders Død, da kom han paa det Forsæt at erobre Norge, og Athelstan forærede ham Skibe og Folk dertil. Men en Storm adspredte dem, saa at Hako med Livsfare neppe aleene reddede sig paa den vigiske Strandbredde. I denne Egn befandt sig Kong Erik paa samme Tid. Hako, der intet vilde vove men begav sig i største Hast til Thrand til sin første Hovmester og Pleiefader Sigurd Hlada, Jarl eller Græve i det Trondhiemske, som overmaade glædde sig ved hans Ankomst, og strax lod sammenkalde en almindelig Forsamling. I denne forestillede Sigurd de over deres Konges Sigurds nyelige Mord forbittrede Trondhiemer eller Thrænder Kong Eriks Voldsomheder, og hans Dronning Gunilds Grusomhed med at forgive Folk. Han erindrede dem paa Kong Eriks tredobbelte Brodermord, og sagde: Harald havde paa en høist ubillig Maade udvalgt denne Erik fremfor sine andre Brødre, som vare ældre og bedre sindede, thi han var fød af en udenlandsk sildig gift Moder. Faderen havde ikke med sin sædvanlige Sindsroelighed valgt imellem dem, men forledet ved den heftige Kierlighed til hans Moder havde han ei kundet see mindre straffe i denne ondartede Søn de Laster, som han dog paa sine andre Prindser, besynderlig paa Græv Rognvalds Mordere, havde bestraffet med Døden. Kongen af Trondhiem var uretfærdig myrdt af Kong Erik, og alle Thrænder vare forbundne til at hævne hans Død, hvis de ei vilde paadrage sig Gudernes Vrede. Disse samme Guder gave dem jo deres Villie ganske tydelig tilkiende ved den unge Hakons ganske uformodentlige Ankomst, hvilken ei aleene lignede sin Fader i udvortes Skabning, Fuldkommenheder og udmærkende Egenskaber, men endog desuden besad den mægtige engelske Monarks Yndest, var opdragen og oplært ved hans Hof i alle Regierings- og Krigsvidenskaber, og vilde af ham paa det eftertrykkeligste blive understøttet. Desforuden var der ingen Fare ved at giere Opstand, thi heele Norge var saa opbragt mod Erik, at det paa Øieblikket vilde forlade ham, naar kun en værdig Kronarving lod sig see, og Opstanden begyndte. Saasnart denne Tale var endt, traadde den unge Hako op, og med stor Veltalenhed bad om Folkets Yndest, lovede alle Indehavere Eiendom af deres Godser, og dem, som havde Eiendom, Odels-Retten. Dette indtog først Benderne, og siden den heele Forsamling, og da de af hans store Lighed med sin Fader sluttede, at han var den værdigste Tronfølger blant alle sine Brødre, saa udraabde de ham eenstemmig

til

til Overkonge af Norge og Konge af Thrand. Han besaae derpaa denne Provinds, og udskrev i næste Vinter en Rigsdag i Upland, hvortil mange Viker og andre Nordmænd, men især Trygge Olafsøn og Gudriod Biernsen, Hakons Brodersønner, som neppe vare undkomne fra Eriks Vold, lode sig indfinde. Hako gav Trygge Raumarike og Vingulmark, og Gudriod Vestfolden, og bød om Sommeren alle Nordmænd op. Erik forsamlede ligeledes en Hær, men da han mærkede at den største Deel af hans Undersaatter forlod ham, begav han sig til Ørkenøerne, og faldt derfra ind i Skotland og Engeland, hvilket han blev ved at ødelægge, efter de norske Efterretninger, saa længe, indtil den engelske Konge Athelstan forordnede ham til Markgræve eller Grændsekonge i Northumberland, til Beskyttelse mod de danske og skotske Søerøvere, og tvang ham til at antage Christendommen T). Hvilket maae være skeet efter 937, 937.
fordi Athelstan da først havde befriet Northumberland fra Anlafs Overfald, som var Konge i Irland af norsk Herkomst U). Efter Athelstans Død, som paafulgde i Aaret 940 den 27 October, troede Erik ei meer at være 941.
sikker under hans Eftermands Eadmunds Regiering. Han begav sig derfor til Ørkenøerne og de hæbudiske Øer, og hvervede sig en Krigshær, hvormed han streifede omkring i Irland, Cornval og Engeland. Dog erholdt han af den engelske Kong Edred Aar 949 Northumberland som et skatskyldigt Rige igien, men satte Aar 952 Livet til som en Oprører i en Trefning med Anlaf, en engelsk Underkonge, tilligemed to Sønner. Hans Gemalinde forlod derpaa Northumberland, satte sig med 5 Sønner fast paa Ørkenøerne og Hialtland, og levede af Søerøverie, men flygtede siden til Danmark, og foraarsagede ved hendes Sønner endnu mange blodige Optrin i Norge V).

T) Torfæi Hist. Norvag. P. II. p. 183.

U) Hovedeni Annales in Saville Script. rer. Anglic. p. 429. Eigla Saga sætter Omvendelsen til Christendommen i Aaret 939 (Cap. 43.). Kong Eriks Flugt af Norge er skeet, efter de islandske Annaler hos Langebek III. 32, i Aaret 934, efter Theodorico Monacho, den ældste norske Skribent, i hans Regierings 2det Aar, og efter Hr. Schønings Hypothese, 938.

V) Torfæi Hist. Norvag. P. II. p. 196. Hr. Schøning N. H. 2. Deel, p. 300. Nogle engelske gamle Krøniker tale om Eriks Mord ved Aarene 947 og 949. Ved hans Begravelse blev paa hans Gemalindes Befaling forfærdiget en Vise, som findes i Fagurskinna, hvorudi Othins Glæde over Eriks Ankomst i Valhalla skildres.

Hako levede efter sin Tronbestigelse mestendeels i Vigen, og blev strax derpaa i dette Land angreben af en stor dansk Flode, hvilken han slog i Flugten og forfulgde indtil Sundet. Den da værende Konge Harald Blaatand blev meget opbragt heroper, og end meere da Hakon forfulgde sin Seier og ødelagde de hallandske, jydske og skaanske Strandbredder, og besluttede at hævne sig. Derfor tog han Erik Blothøyr Enkegemalinde og Sønner til sig i Sædland, gav dem Lehne, og tog Prinds Harald Graafeld, som var født 930, paa sit Knæ eller i Søns Sted, og forærede ham siden de nødvendige Omkostninger og Skibe til at forurolige den viigske Strandbred. Kong Hakon nøiedes med at overgive denne Egn til Prinds Trygve med en tilstrækkelig Magt til Forsvar, og anvendte al sin Omhue aleene paa at udbrede Handelen, den indvortes Magt og Roeligheden. Han sendte tolv Gesandte til Arnvid, Jarlen i Vermeland, og fordrede af ham den længe tilbagestaaende Tribut, som denne Jarl vel udbetalede, men strax derpaa igien fratog de paa Tilbagereisen lumsk overfaldne og dræbte Sendebude. I paafølgende Aar sendte Kongen til samme Mand nye Fuldmægtige, og blant de samme en ugemeen dristig og lykkelig Krigsmand, Eigil, en Islænder og Brodersøn af den ovenomtalte ulykkelige haraldske Minister Torolf, hvilken paa Tilbagereisen mærkede Vermelændernes besluttede Overfald, og nedlagde Stiemændene. Kongen, som nu tydelig indsaae Forræderiet, drog derfor til Vermeland, forjagede Jarlen, og straffede Folket ved en Pengemulct. Strax derpaa forstørrede han sit Rige ved en nye Provinds, nemlig ved Jemteland, hvilket tillige med Helsingland ved de for hans Fader bortflygtede Thrænder og Nummedaler var bleven til en meget folkeriig Egn. Han bragde nemlig Handelen og Fiskefangsten med yderste Flid i Opkomst, tog alle handlende Nationer i sin Beskyttelse, og gav nye Love til deres Sikkerhed. Dette drog Jemptelænderne til Norge, og da de overveiede Kongens milde og naadige Regiering, og paa den anden Side den sig nærmende Fare, i det de Svenske nyelig havde erobret Helsingland; saa besluttede først de rigeste og siden hver Mand at hylde Kongen og lade sig af ham give Love. Hakon tabde derimod Orkenøerne, hvis Jarl Arnfin givtede sig med Erik Blothøyr Dotter Ragnhild, og følgelig ei erkiendte Hakons Overherredømme W). Arnfin blev siden dræbt af hans Broder Havard, og denne igien af den 3die Broder Liof paa den samme Ragnhilds

W) Torfæi Hist. Norvag. T. II. p. 199. seqv.

hilds Tilskyndelse, som stedse gav Ørkenøerne og sin Ægtetroe til hver af dem; og saaledes vare Ørkenøerne i Hakons heele Regieringstid et særskilt uafhængigt Herredømme.

Efter at Hakon paa denne Maade havde befæstet sit Riges udvortes Magt, vendte han sig til at udføre en Hensigt, som han allerede længe havde havt, men ei vovet at udføre; nemlig det Førsøg, at ødelægge Hedenskabet i Norge. Han holdt dette for des lettere, fordi Christendommen allerede længe tilforn, nemlig fra Aaret 829 af, var bleven lært og Kirker stiftede i Naboelavet eller i Sverrige, ved den første nordiske Apostel den hamborgske Erkebiskop Anscharius X); og desuden mange Norske udvortes havde bekiendt sig til Christendommen, for derved at faae Frihed til at handle med de Christne i Engeland og Tydskland. Men Udfaldet viiste, hvor meget han havde taget feil; thi snart alle Normænd hængde med største Haardnakkenhed ved deres Fædres Afguder, og de udvortes Christne lærde, at man maatte offre Thor i alle vigtige Ting og paa Søereiserne, men kuns paakalde Christum i mindre Anliggender Y).

Hakon bragde først sine Hoffolk til den christelige Troe; derpaa forordnede han ved en Lov, at den store Juulefæst skulde lidt sildigere høitideligholdes, og kun vare saa længe, indtil en vis Maade Øll, som af hver Huusfader under stor Straf skulde brygges, var opdrukken; Paa det Juulefæsten kunde treffe ind med Christi Fødselsfæst, og Kongen saaledes med sine christelige Hoffolk paa eet Sted med Folket, men i et affondret Giæsthuus, kunde i Stedet for den hedenske holde den christelige Juulefæst. Lidt efter lidt fulgde mange af Folket Hoffolkenes Exempel eller deres Konges Begiering; og saaledes opkomme de smaa Meenigheder, til hvilke Kongen forskrev Præster fra Engeland. Endelig sammenkaldte Hako alle sine Undersaatter af More og Raumdalen, og foreslog dem en almindelig Antagelse af Christendommen, som ei blev antagen, men man lovede kun at rette sig efter Thrændernes Exempel, til hvilke Kongen strax

 hastede.

X) Acta sanctorum Februarii T. I. d. 3. p. 401. seqv. In Lindenbrogii script. rer. german. septentri. ed. Fabricii p 125. finder sig Keiser Ludvig den frommes Brev af Aaret 834, hvori han bevidner, at i Norge, Færøe, Grønland, Helsingland, Island og Scridfinnia skulde Christendommen have været udbredet; og en Bulle af Pave Gregorius den 4de, som beskikker Anscharius til pavelig Legat i disse Riger; men disse Breve ere forfalskede; Thi Island og Grønland vare da ganske ubekiendte. Flere Grunde in Actis sanctorum p. 402.

Y) Torfæi H. N. T. II. p. 118.

hastede. Men af disse blev han igien viist til Rigsdagen i Frosta, paa hvilken han befalede, at man skulde tilbede de Christnes sande Gud aleene, og om Søndagen hvile fra al Arbeide, og faste. Denne Fordring opbragde alle Stænder. Thi de aarlige Offergilders Ophævelse gik dem nær til Hierte. Herrerne klagede over den Skade, som Søndagens Lediggang vilde foraarsage dem; og Tienestefolkene holdte meere af at arbeide og et got Maaltid, end af Hvilen og Fasten. Hertil kom endelig Hladejarlens Sigurds Hensigt, hvilken Hakon havde sit Rige at takke, og som ei aleene var en ivrig Afgudsdyrker, men endog ved Ueenighed mellem Kongen og Folket søgde at beholde Regieringen i sine Hænder. Denne Mand bevægede en anseelig Herre Asbiorn af Medalhuus, at han tog Ordet, og i en Tale til Kongen i heele Folkets Navn sagde: „ Norges gamle Guder vare ældgamle og af Forfædrene tilbedede, hvilke man dog uden Synd ei kunde holde for eenfoldige. Disse samme Guder have stedse beskyttet Norge, og bragt det til nu værende Magt og Størrelse. Man vidste ogsaa deres Gudstieneste, men ei den nye christelige, og elskede hiin saa høit, at man var bereed at give Liv og Gods men ei Guderne til Priis for Kongen, og maatte falde fra ham, dersom han forgreb sig paa dem.“ Derpaa traadde den gamle Sigurd op, og forsikkrede, at Kongen ikkun sørgede for sit Folks Vel, og ønskede, at det maatte antage den christelige Religion, fordi han holdt den aleene for den lyksaliggiørende Troe, men med Magt vilde han ei tvinge nogen.

Herved nødte den trædske Sigurd Kongen, at han mod sin Villie maatte tillade Afgudstienesten, og opvakde Folkets Mod saa stærkt, at det gik videre, og nu forlangde af Kongen, at han med dem skulde ofre Thor og Othin. Paa den næste Juulefæst holdt Kongen Juulemaaltidet for sig selv i sin Boelig til Hlada; men de tilstædeværende Undersaatter erindrede sig deres gamle Fordring, og forlangde, at Kongen selv skulde være nærværende ved Offeret, og ei ved sin Fraværelse foragte dem og unddrage deres Offer den kongelige Lykke. Sigurd skildrede ved denne Leilighed Faren saa livagtig, og føiede saa vigtige Grunde til denne Anseelse, han allerede havde over den alt for taknemmelige Konge, at Kongen paa den første Dag i det almindelige Offerhuus uddrak Othins, Thors og Bragas Bæger, efter at han havde giort et Kors derover, hvilket af Sigurd, fordi det meget opbragde Folket, blev udlagt for Thors Hammers Tegn. Den følgende Dag forlangde Folket, at deres Konge skulde æde Hestekied,

hvilket

hvilket de ældste christelige Sætninger udgave for et ufeilbart Kiendetegn paa Hedenskabet; og Kongen lod sig bevæge med Munden at opfange Dampen af Kiedelen, hvorudi det kaagde. Den næste Vinter dreve de Norske deres Dristighed paa det høieste. Thi otte fornemme Mænd forbandt sig paa det eftertrykkeligste at tvinge Kongen til Hedenskabet. De gik paa eengang til Møre til tre af Kongens christelige Kirker og ihielsloge Præsterne. Strax derpaa bragde de Kongen med Magt til Juule-Offeret, og tvang ham til at spise Hestelever og at drikke Øllet uden at giøre Kors derover. Denne Vold overvandt endelig Kongens Sagtmodighed, som flygtede til Hlada, saasnart han kuns kunde rive sig løs af sine Underdaners Hænder, og giorde alle Anstalter til Krigen, uagtet Sigurd raadede ham derfra. Denne Sagernes Tilstand haabede Eriks Sønner at anvende til deres Fordeel. De komme derfor, ret som den indvortes Krig vilde udbryde, til (957.)
Vigen 944, forjagede Prindsen Trygve, hvilken Kong Hakon havde forordnet til Strandbevogter, da han 941 (955) giorde et Tog til Danmark mod Søerøvere, og rykkede i Landet. Men Thrænderne og Jarlen Sigurd overveiede Kongens Velgierninger mod sig, og Kong Eriks Haardhed, og hastede Kongen til Hielp, som antog deres Undskyldninger, og forlod dem deres Majestæts-Forbrydelse, slog med dem Fienderne paa Øen Kormte, og nedlagde selv den ældste Prinds Guttorm. 944.

Derpaa giorde Kongen en nye Indretning, som skulde sætte Landet i Sikkerhed for al pludselig Overfald. Han deelte nemlig enhver Provinds eller Fylke ind i adskillige Skipreidr eller Skibsudreederes Selskaber, af hvilke ethvert stedse skulde holde et vist Antal Skibe, fuldkommen udrustet og bemandet, i Beredskab, og, ved Brugen, forsyne med fornøden Proviant. Videre befoel han enhver Landmand stedse at forvare et Spyd, en Bue, en Øxe eller Sværd, fire og tyve Piile, og et Skiold, for enhver som kunde bære Vaaben. Han anlagde ogsaa, i en vis Afstand fra hinanden, Vagthuuse og Træestabler (Baal), hvilke skulde antændes naar en Flode lod sig see; og bestemde til deres Underholdelse den kongelige Skat af de thrandiske Strandbeboere. Men saa nyttig denne Anstalt synes at være, saa lidet fordeelagtig blev den siden. Thi Vægterne antændte tidt Ilden naar den mindste Røverflode lod sig see, og bragde saaledes heele Norge forgieves i Vaaben. Dette bevægede Undersaatterne siden ei meere at agte paa Ilden. Og da Kongen vilde hemme dette ved en Forordning, formedelst hvilken de uagtsomme Vægtere skulde straffes

straffes paa Livet eller Lemmer; saa lod Vægterne, af Frygt for Straf, reent være at antænde Baalet. Og derfor lykkedes det i Aaret 959 for de erikske Prindser, Gamle, Harald og Sigurd, som med en talrig Flode vare udløbne fra Vensyssel i Jydland, at komme ubemærket til Ulfasund, og siden at overfalde Kongen paa den møriske Øe Frædey 3). Hakon, hvis hos sig havende Krigsfolk neppe udgiorde den 6te Deel af Gamles Tropper, holdt ved dette Overfald et Krigsraad, og besluttede deri at gaae Fienden i Møde. De 9 kongelige Skibe bleve følgelig dragne op paa Land, og man tillod de 20 fiendtlige Fartøier at lande, og deres Tropper at stille sig paa Rastarkalsfield i Slagtorden, hvilken Plads Hakon selv ved en Herold, da man opfordrede ham til et Slag, havde foreslaget; og derpaa angreb Kong Hakon modig sine Fiender. Midlertid tog den kongelige Hoffændrik, Eigil Ulsærk, som af Begierlighed ved Døden i Slaget at vinde Othins Gunst, fornemmelig havde raadet til et Feldtslag, 10 Soldater med Fahner til sig, og lod dem, i en lang Afstand fra hinanden, komme frem bag en Høi, ved hvilken Krigslist de Danske i de erikske Prindsers Krigshær forskrækket forlode deres Anførere, og reddede sig til deres Skibe. Prinds Gamle saae vel strax paa en anden Høi, hvorhen han reddede sig, dette Bedrag, og lod blæse til et nyt Angreb, men Frygten for disse indbildte Hielpetropper havde allerede for meget bemestret sig hans Folkes Hierter, saa at ikkun de Norske af hans Partie stødte til ham, hvis Lykke beroede paa denne Trefning. Men de bleve efter en haardnakken Modstand tildeels med Prindsen Gamle dræbte, tildeels drevne i Stranden og ihielslagne, da de vilde svømme til Skibene. Kun faa af dem undkomme med de fleste Skibe, dog bleve ogsaa nogle Skibe tagne, dragne

3) Annal. Island. in Langebek. S. R. D. III. 33. have Aaret 953. Snorro bestemmer Hakons Dødsaar saaledes, at det var hans 26de Regieringsaar, og derfor maatte det falde i Aaret 960. Theodoricus Monachus har det 25de Aar, men de islandske Annaler l. c. p. 33. erklære sig for 960. Da Hr. Schøning ansætter Hakons Regierings Tiltrædelse sildigere, saa falder, i hans Historie, hans Død i Aaret 963. Jeg drister mig ikke til at bestemme noget, fordi intet ligealdrende Mindesmærke findes, hvoraf man kunde udfinde det sande Aar. Af det hvad om Olav Trygvasons Død siden skal bemærkes, synes at være klart, at Hakon 943 er død, men saa kunde han kun have regieret 10 Aar, eller Harald Haarfager maatte allerede være død 917. Dette Aar kunde have den Indvending, at Harald Haarfager ei vel kunde have giort de store Gierninger ham tillægges i en Alder af 10 Aar, thi saa fulgde deraf, at han ved Regieringens Tiltrædelse havde været 26 Aar gammel. Men man kan dog ei antage det, fordi Kong Athelstan først Aar 925 blev Konge i Engeland, og dog har ført Krig med Harald.

dragne i Land og anvendte til den tapre Eigil Ulsærkes og de øvrige Blevnes Begravelse. Kong Eriks Sønner opsatte deres Hævn indtil Aaret 950, i hvilket de igien landede med en Flode uformodentlig ved Fitiam paa Øen Storde ved Hordaland, fordi de havde erfaret, at Hakon der opholdte sig. Kongen besluttede strax, uagtet hans Tieneres ringe Antal, at giøre Modstand, og trak ved sin forgyldte Hielm fast alle Fiender paa sig aleene. Dog hialp ham hans sædvanlige Lykke, og han slog og forfulgde Prætendenterne indtil deres Skibe. Men da han forfulgde dem, traf en Piil ham under Armen i Brystet; og uagtet han lod sig strax bringe til Skibs til Alrekstad, saa døde han dog, i det Blodet forløb ham i et Telt ved Haralds Klippen, paa hvilken han var bleven født. Kort for hans Endeligt sammenkaldte han sine Venner, og fortrød at han havde opgivet sit begyndte Foretagende, at indføre den christelige Religion, og at han havde stridet mod Eriks Sønner og nedlagt nogle af dem. Derpaa bad han for sine Venner og giorde et Testamente, hvori han forbiegik sin Dotter Thora, og overdrog Riget til Kong Eriks Prindser, især Harald Graafeld. Han sagde sig at have været i Begreb med at gaae af Riget over i et christeligt Land, for at angre sine Synder. Og da man spurgde ham ad, om han vilde bringes til Engeland, for der christelig at begraves, svarede han: „Det fortiener jeg ikke, jeg haver levet som en Hedning, „velan, saa begraver mig som en Hedning." Hans Død foraarsagede en almindelig Sorg, og allerførst efter hans Død indsaae Normændene deres Konges store Fortienester. De forsamlede sig til Sæheim i Nordhordaland og bestemde ham en prægtig Begravelse, og begrove ham i hans beste Klæder, men uden Skienk, og uforbrændt. Ei aleene Forsamlingen anbefalede ham høitidelig til Othin, men endog en berømt Skiald Eyvind Skaldaspiller forfærdigede et endnu tilværende Poema (Vise) A), hvorudi han forsikkrer, at Othin har optaget ham ved sit første Taffel. Saaledes blev en christelig Konge giort til en hedensk Helgen.

De

A) Det findes i Sturlesons Heimskringla p. 163., og tillige i Guttorm Sindre Hakonar drapa. Hr. J. R. Schiøning bemærker til Hakon Athelsteinfostras Noes, at han Aar 940 har udgivet den nye Gulatings Lov, med Raadførelse af Thorleif den viise, desligeste 941 Frostatings Loven, efter Sigurd Jarls Udkast. Det synes og at han har lagt Grund til den norske Hoførden, som lignede den da værende engelske, og fastsat den norsk-svenske Grændse 951. (Hr. Schøning II. 309).

De erikske eller gunildske Prindser havde neppe spurgt deres Farbroders og forrige Fiendes Gavmildhed B), førend de paa det snareste hastede til ham, for endnu at see ham i Live, at takke ham for sin Ædelmodighed; men de fandt ham ved deres Ankomst allerede død. Dengang levede endnu af dem **Harald Graafeld**, **Ragnfrod**, **Erling**, **Gudriod** og **Sigurd Slefa**, hvilke efter deres Moders Gunilds Raad i Samfund skiftede Overkongens Liggendefæe mellem sig, men overlode den kongelige Værdighed til den ældste Broder Harald aleene, hvilken var en duelig og sagtmodig Regent, og blev kaldet **Graafeld**, fordi han engang klædte sig i et graat Skind for at hielpe en islandsk Skipper af med sine Varer, som solgde graae Skind. De andre Brødre holdte snart fælles snart særskilte Hofholdninger, ligesom de fandt Leilighed meer eller mindre at berige sig ved Søerøverier. De giorde sig meget snart forhadte hos Nationen, deels ved den hedenske Religions Foragt, som de dog taalede, og ved nogle Afgudstemplers Forstyrrelse, deels ved de mange Voldsomheder, hvortil deres Moder Gunild forledede dem. En af de første Ondskaber, som de kongelige Brødre udøvede, var Mordet paa den gamle Jarl af Trondhiem og Halogaland, Sigurd, hvilken de først stadfæstede i sin Værdighed, men siden, af Frygt for hans Overmagt og Gunst hos Folket, ved hans egen Broder Griotgard bragde af Dage. Denne Griotgard var en gammel ærgierig Fribytter, og lod sig meget snart indtage ved den forstilte Fortroelighed, som Prindserne syntes at sætte paa hans Fortienester, og derpaa forlede til at dræbe Sigurd, om hvilken han troede at han havde bedraget ham ved Skiftet af den faderlige Arv. Han med Prinds Harald og Erling udøvede dette Mord ganske i Stilhed. Thi da disse Forbundne havde forbrændt den gamle drukne Jarl i sit Huus til Øegla ved Stranden, begav de sig uformærkt i Søen. Desuagtet opdagede Sigurds Søn, **Hako**, som dengang var fravarende, snart sin Faders Mordere, og bragde en stor Krigshær af yderst opbragte Trondheimer endnu i samme Aar 962 til **Møre**, hvilken Prindserne dog ei opbiede. Derpaa fulgde en Krig i 3 Aar, ved hvilken **Hako**, som Thrænderne havde udvalgt til deres souveraine Jarl, tvang Kongerne til at lade ham Thrand paa samme Maade som hans Fader havde besiddet denne Provinds. Kort efter denne Fred sendte den nye Jarl Hako sin Søn Erik til Underkongerne i Vigen og Vestfolden, Gudriod og **Trygve**. Dette holdt Gunild for en farlig Sammen-

B) Snorro Sturlesons Heimskringla p. 168. Torfæus l. c. p. 237-265.

mentrottelse, hvorfor hun befordrede disse Prindsers Undergang paa følgende Maade. Kong Harald og hans Broder Gudriod maatte nemlig paa Skrømt blive ueens over deres Rang, og Gudriod maatte anstille sig, som at han af Frygt for sin Broder en Tidlang vilde gaae ud paa Caperie. Dertil indbød han Kong Trygve, hvilken, uagtet hans Gemalinde Astrids Forestillinger, lod sig indfinde med 12 Følgesvenne, og strax i den første Samtale med Gudriod blev myrdet. Harald gik samme Tid til Tønsberg, og ihielslog Kong Gudriod uformodentlig i sit Huus, derpaa komme Gudriod og de øvrige Prindser og deelte Vigen iblant sig. De Ihielslagne, Gudriod og Trygve, efterlode hver en Prinds. Gudriods Prinds Harald med Tilnavn Grænske, fordi han var opfødt i det norske Greenland, reddede sig dengang neppe til Sverrig, til en vis Tosto. Trygve efterlod Thorgild og en høifrugtsommelig Gemalinde Astrid, som flygtede til hendes Fader Erik Biodaskal i Offurstad, og paa Reisen fødte den berømte Olav Trygvesøn C).

Gunild roesede sine Sønners Gierning, men hun var meget utilfreds med Astrids Flugt, og spaaede sit Huuses Undergang af den nyefødte Olav. Hun affærdigede derfor en troe Tiener Hako til Offurstad med 30 Mænd, for at myrde Astrid og Olav. Men Astrid undgik denne Fare, og flygtede til en Mand i Sverrig navnlig Hako. Gunild sparede ingen Omkostninger for at faae disse Bortflygtede fat, og affærdigede derfor et Gesandtskab til den svenske Konge Erik, begierede dem tilbage, og foregav, at hun vilde opdrage den unge Olav til Tronfølger. Men den ærlige Hakon

C) De islandske Annaler ap. Langebek S. R. D. T. III. p. 34. 33. sætte Godrøders og Trygves Død i Aaret 968, Harald Grænskes Fødsel i Aaret 975, og Kong Hakon Graafelds Død i Aaret 975. Snorro melder, (danske Oversæt. p 106), at Olav Trygvason har været 46 Aar gammel i den yngere Ottonis eller Keiser Otto den 3dies 10de Aar og Ethelreds Konge af Engeland hans 21de Aar (989). Denne Konge Olav Trygvason var altsaa født Aar 943, hvilket Aar modsiger Chronologien i Snorronis øvrige Sætninger; thi han melder, at Harald Graafeld skulde være omkommen 15 Aar efter Hakon Athelsteins Død, men Hakon i sin Regierings 26de Aar. Disse Kiendetegn indslutte Haralds Regiering mellem de Aar 960 og 975, og følgelig kunde Olav Trygvason ei være født midlertid, som dog virkelig er skeet. Hertil kommer endnu, at Keiser Otto i Aaret 975 førde Krig med Jarl Hakon som Regent af Norge, hvilket sætter forud, at Harald er omkommen for 975. Af alt dette seer man, at der maae være en Feil i Aarstallene hos Snorro, hvilke de nyere islandske Annaler have afskrevet af ham. Torfæi Chronologie har endnu stedse den største Sandsynlighed, og er derfor her bleven fulgt og vedligeholdt.

kon forsvarede sine Giester mod sin Konges og Gunilds Krigsfolk med Gewalt, og Gunild maatte frastaae sit Forsæt.

Efter dette Drab beskyldte Kongerne Græv Hakon for Forræderie og Sammenrottelse med de henrettede Underkonger, og anfaldt ham med en saa talrig Krigshær, at han tvivlede om sin Sikkerhed, bragde sine Kostbarheder og beste Venner til Skibs, udplyndrede med dem alle Seekanter i Møre og Raumsdalen, og begav sig derpaa til Danmark. Her erfoer han, at Kongerne havde erobret Trondhiem, og overladt det til Gudriod og Sigurd Slesa. Han fattede derfor det Forsæt, at fordrive sine Fiender af det Trondhiemske, udskibede derfor sin stærke Krigshær i Helsingland, rykkede mod den kongelige, og havde den Lykke ei aleene at slaae den i Flugten, men endog at hævne sin Faders Mord paa sin Farbroder Griotgard. Men han fandt sig dog for svag til videre Modstand, og undvigede til Danmark. Kongerne besatte strax derpaa hans Provinds, udskreve en almindelig Pengestraf, og overgave Regieringen til Kong Erling,
961. hvilken omgikkes saa hart med Thrænderne, at de endelig i Aaret 961 ihielsloge ham. Sigurd Slesa, den anden trondhiemske Konge, var allerede tilforne bleven myrdet af den Hersar (Baron) Klippe, fordi han havde voldtaget hans Dotter Alesa.

Græv Hakon plyndrede midlertid i Østersøen, og underholdt en bestandig Brevvexling med sine Undersaatter, hvilke han lovede sin Hielp ved deres Opstand. Men da han ei kunde finde noget eftertrykkeligt Middel til at understøtte sine Venner, saa græmmede han sig derover saaledes, at han i Sædland faldt i en hidsig Feber, som snart havde giort af med ham. Paa denne sit Sygeleie udtænkde han et grusomt og høist ondskabsfuldt men sindrigt Foretagende; hvilket, naar det lykkedes, skulde hielpe ham ei aleene til sit Jarlskab, men til heele Kongeriget, uden Omkostninger og Fare. Der fandtes, nemlig, paa samme Tid en meget riig Fribytter, Prinds Gulharald, ved sin Farbroders, den danske Konges Harald Blaatands Hof, hvilken ofte besøgde den syge Hakon. Jarlen vidste uformærkt at bringe denne paa de Tanker, at ham tilkom det halve danske Rige paa sin Faders Vegne, og derpaa opmuntrede han ham, at fordre denne Arv af Kongen paa den offentlige Rigsdag, og da Kongen afslog den, æggede han ham til med Livsfare ved Vaaben at trænge igiennem. Denne Fordring satte Kong Harald i stor Forlegenhed. Endelig besluttede han at spørge Jarlen til Raads, hvilken, efter mange Dages Be=

Betænketid, yttrede for Kongen, at der ei var noget andet Middel til Redning, end at man dræbde den norske Kong Harald Graafeld, og gav Gulharald dette Rige til Skadesløsholdelse for sin Fordring. Kongen fandt dette Anslag ugudelig og uretfærdig i Førstningen, især da denne Konge var hans antagne Pleieson, og aldrig havde giort ham noget imod. Desuden holdt han Sagen for farlig. Men den veltalende Jarl overvandt alle Tvivlsmaal og Indvendinger, og bar Omsorg for, at det heele Forehavende blev andraget for Gulharald, som biefaldt det, og frasagde sig sin Fordring paa Danmark.

Dengang var en stor Hungersnød i Norge, som var kommen af mange Aars Misvext og en slet Fiskefangst. Dette hindrede Provindserne at udrede den sædvanlige Skat, og giorde alle Norske yderst hadefulde mod deres Konger, hvis mange Hofholdninger og fremmede christne Troe de tilregnede det, som en Straf af Guderne; saa at de ei aleene levede i bestandig Frygt for deres Undersaatter, men endog stedse i Mangel, fra hvilken de vel undertiden kom sig lidt ved Caperier paa Skaane, Hialkaland, Biarmeland og i Østersøen, men aldrig reent kunde blive befriede. Denne ulykkelige Omstændighed benyttede den danske Konge og hans Medforbundne sig af, for at lokke de nidkiærdige norske Konger til Danmark, at de der des vissere kunde aflive dem. Kong Harald Blaatand lod derfor ved et Gesandtskab den norske Konge Harald giøre Forsikkringer om sit faderlige Sindelav og sin Bedrøvelse over hans ulykkelige Tilstand. Han tilbød ham det forhen af ham eiede Jydland, og forlangde at han skulde komme til Danmark og tage det til Lehn. Nøden og Tillid til hans faderlige Kierlighed bevægede Harald Graafeld til at antage dette Forslag med Tak, uagtet den Erfaring af lige Listighed, han selv havde viist mod Sigurd Jarl, og hans kloge Moders Advarsel, burde have giort ham meere forsigtig. Han løb derpaa strax om Sommeren 962 med 80 Soldater paa 5 Skibe ind i Limfiorden, og lagde sig for Anker ved Hals. 962.
Gulharald, som allerede længe biede efter hans Ankomst, fulgde ham strax og ihielslog ham efter en lang blodig Modstand. Under Træfningen stødte Hakon Jarl til Gulharald, og, efter den hemmelige Forening med Kong Harald Blaatand, overmandede de trætte gulharaldske Tropper, saasnart han kun var vis paa den norske Konges Død. Den ulykkelige Gulharald blev af sin formeente Ven Hakon Jarl taget til Fange, berøvet alle sine store Rigdomme, og som en Fredsforstyrrer og Kongemørder ophængt.

Derpaa vendte Hakon tilbage til den danske Konge, og betalede for dette Drab en taalelig Pengestraf, som allerede forhen var bleven fastsat. Begge foer derpaa med Prindsen Harald Grænske og 600 Skibe til Vigen, og fik der et saa stærk Tilløb af misfornøiede Normænd, at Norge allerede var i dansk Vold, førend man bekom Efterretning om Harald Graafelds Dødsmaade. Harald Blaatand beholdt Overherredømmet for sig; men Underherredømmet af Vingulmark, Vestfolden og Agda gav han til Prindsen Harald Grænske, og det heele øvrige Norge, saaledes som Underkongerne efter Harald Haarfagers Forordning havde besiddet det, til Græv eller Jarl Hakon. Han vendte tilbage til Danmark og efterlod den nye Statholder sin heele Krigshær til at betvinge Gunild og hendes Sønner, hvilke snart bleve fordrevne til Ørkenøerne. Hakon derimod forbandt sig ved en høitidelig Eed, stedse, naar den danske Konge begierede det, at komme til Danmark, aarlig at give 50 Pund Guld og 60 Falke til Tribut, og engang, ved stor Fare, at tilføre Kongen den heele norske Krigsmagt til Forsvar.

Hakon opførde, saasnart han havde befæstet sig i sin Værdighed, de gamle Afgudshuuse igien og undertrykde Christendommens svage Begyndelse, hvilken de fleeste Nyeomvendte desto snarere forlode, fordi til samme Tid Hungersnøden og Misværten igien ophørede, hvis Aarsag Almuen satte i de gamle Afguders Foragt D). I Aaret 963 foruroeligede to af Harald Graafelds Brødre, Ragnfrød og Gudrød, Græven, og erobrede Sogn, Fiorde, Hordaland og Rogaland, hvilket de indtil følgende Foraar forsvarede, men derpaa efter en tabt Træfning igien maatte forlade. I Aaret 964 tabde Jarlen (Græven) Provindserne Vingulmark og Raumarige, hvilke hans naturlige Søn Erik, med hvilken han var bleven ueens, fik af den danske Konge. Men han forligede sig strax med ham, og forstørrede sine Provindser med de schetlandske Øer, hvilke han giorde sig skatskyldige. Endelig fattede han den Beslutning at giøre sig uafhængig, hvilket han bragde til Virkelighed ved en Begivenhed i Aaret 975. I dette Aar nemlig fordrede den danske Konge Jarlen, efter sin Forpligtelse, med den heele norske Magt til Slesvig, hvor han skulde forsvare den danske Grændse mod Keiser Otto den anden, og da Harald blev

slagen

D) Torfæi Hist. Norweg. P. II. p. 274. 366. i de islandske Annaler (ap Langebek III. 33) finder man disse Ord, som bekræfte Torfæi Chronologie; an. 962 Drap Sigurdar Lada Jarls upphaf rikis Hakonar blotjarls Sigurdarsonar i Þrondheimi.

Slagen og havde begivet sig til Liimfiorden, fulgde Greven sin Konge sammestedshen. Men Kongen havde besluttet, i Hakons Fraværelse at bringe alle Norske til Christendommen, og derfore sendte 30 Skibe med to Missionairer Urguthriot og Brimilsker til Vigen, hvilke i denne Provinds ved deres Overmagt omvendte med god Fremgang. Da nu Kongen frygtede at hans Hensigter ei kunde blive opnaaede, førend Greven havde selv antaget Christendommen, saa tvang han Jarlen til at lade sig døbe paa Mors, og at vende tilbage med en Mængde christelige Præster i sit Rige. Denne Vold og Forhaanelse af en Konge, som havde hans onde Anslag aleene at takke for Riget, hans arvelige uudslukkelige Ærbødighed og Kierlighed for den othinske Afgudsdyrkelse, opæggede Jarlen til Vrede og Hævn. Dertil kom endnu hans egen Nytte, fordi det var høistrimeligt, at et Folk, som af Nidkierhed for sine Afguder vilde opofre sin beste Konge Hako den gode, lettelig vilde giøre sin hedenske Jarl uindskrænket og forsvare ham mod en udlændisk christelig Konge. Hakon løb derfor med sin Flode ind i Sundet, udsatte der alle christelige Præster, plyndrede derpaa alle skaanske og sædlandske Strandbredde, og gik i Land i Ostgothland, hvor han anstillede et heitideligt Offer, for ved et Orakel af afhugne Greene at udforske Følgen af sit Tog. Da Udgangen af denne Spaadom var lykkelig, saa forlod han Skibene, og gik med sin heele Magt, efter at han i Gothland havde slaget Jarlen Ottar, igiennem Smaaland og Vestgothland til Vigen, for at opfange de danske Missionairer og Folk; men disse ilede betimelig tilbage. Han plyndrede derpaa denne Provinds, belagde den med en stærk Skat, og gik til Trondhiem. 976.

Harald rustede sig strax efter sine Missionairers Hiemkomst, og kom med en Flode af 1200 Skibe til Lindenæs, plyndrede, afbrændte og ihielslog paa alle Søekanter, indtil han kom i Egnen af Alrekstad ved Bergen, og erfarede, at Jarlen der stod færdig at tage imod ham med en stor Magt, som paa eengang bevægede ham til at vende tilbage. Paa det nu hans Flugt maatte være ham mindre skammelig, besluttede han at angribe Island; thi dette Land havde meget opirret ham ved en Landdags Beslutning, formedelst hvilken enhver Huusfader blev paalagt at giøre eller lade forfærdige tvende Vers til en almindelig Forhaanelses Digt om ham, fordi han havde tilegnet sig strandet islandsk Kiøbmandsgods. Men hans Krigsraad overtalede ham snart til at lade dette Anslag fare, ved at afmale ham Islændernes uovervindelige Raserie til at forsvare sig ved andre Grunde,

ja

ja endog ved Eventyr om forfærdelige Trolde, som skulde forsvare hver Klippe der; saa at Kongen uden al Fordeel vendte tilbage. Efter hans Bortreise nægtede Hakon al Skat-Afgivt, opbygde de ødelagte Huuse og Vaaninger, og forstærkede sin Magt ved at give sin Dotter Audur med den svenske Kong Erik. Siden den Tid eiede han 15 Jarlriger, og Kong Harald beholdt aleeneste den Provinds, som Kong Harald Grænske havde inde, nemlig Vestfolden, som blev under dansk Hoihed, indtil denne Harald i Aaret 995 ved den paa ham fortørnede Sigrid, Enke af Kong Erik af Sverrig, blev ombragt.

Kong Harald blev siden af sin Søn Svend Tiugeskiæg forjaget,
985. og afsivet i Aaret 985 eller 989. Hans Eftermand Svend bekom og
994. af en Hændelse i Aaret 994 en Leilighed at vove noget i Norge. Thi da han engang gav Republikanerne i Jomsborg paa Vollin i Pommern et prægtigt Giæstebud, saa bleve tre af de fornemmeste iblant dem, Vagn, Sigvald og Bua, og siden alle de øvrige, i Drukkenskab forledede til at giøre et Løvte, inden tre Vintre at dræbe Jarlen Hakon; hvilket de strax derpaa søgde at opfylde med 165 Skibe, hvortil Kongen havde givet de 20. Dette Angreb var rædsomt for de Norske; thi man holdt Jomsborgerne for de tapperste erfarenste Søekrigere, hvilke, efter Lovene af deres nys oprettede Republik, foragtede Døden, og i alle Arter af Grusomhed satte deres Ære. Derfor skiulede Hakon sig, saasnart han hørde om deres Plyndringer paa de jadriske, rogalandske og nordligere Søekanter, en Tidlang, og bragde, ved de sædvanlige Blus, først alle Normænd i Vaaben, for hvilke han anviiste Øen Hodda og Hiurungarbugten i Søndmør, til en hemmelig Samlingsplads. Midlertid opsøgde Jomsborgerne Jarlen overalt, og da de endelig hørde, at han med 3 Skibe laae i den ovennævnte Bugt, ilede derhen med deres heele Magt.

Men de fandt her Jarlen med mange Skibe bereed i Slagtorden. Sigvald angreb ham først, Vagn og Bua vare paa Fløiene, og paa begge Fløyder sloges man med yderste Raserie næsten en heel Dag uden Fordeel. Endelig gik mange Norske i Land for at hvile sig, og Jarlen Hako selv begav sig iblant dem, paa Øen Primsigd, til Afgudshuuset og Billederne af tvende blant Guderne satte Spaaqvinder (Haurgabrud) Thorgerd og Yrpa, hvilke han for Seieren lovede det beste af Byttet, derpaa et prægtigt Offer af Dyr, og endelig et Menneske-Offer. Men de bleve, efter hans Meening, uovertalelige, indtil han havde ofret dem en af sine Sønner

ner, Erling, som var 7 Aar gammel (E). Derpaa fornyede Hakon Slaget. Haurgabrud, som Jomsborgerne indbildte sig, opvakde et heftigt Uveir og Torden, og lod sig med saadan Raserie selv tilsyne i Trefningen, at Sigvald veeg og med 20 Skibe seilede til Danmark. Men Bua og Vagn brækkede fuld af Fortvivlelse ind i den norske Flode, hvor Bua rasede saa længe, indtil hans Hage og begge Hænder vare ham afhugne, hvorpaa han lod sig give et Skrin med Kostbarheder under Armen, og styrtede sig i Havet. Vagn fortsatte Trefningen indtil Natten endte den, hvorpaa Hakon indsluttede ham og gik i Land. Om Natten krøb Vagn med sine Folk paa Masterne af Skibene, som han havde kastet i Havet, og søgde saaledes at komme igiennem den fiendtlige Flode; men blev nødt til, af den heftige Kulde, at lande midt i Havnen paa en Klippe, og den følgende Morgen at overgive sig til sin Fiende. Hakon besluttede at prøve disse forfærdelige Fanger, og befalede Thorkel Leyra at hugge Hovedet af dem, og forsøge, om ingen af dem beteede Frygt for Døden. Elleve bleve derfore levende og spottende dræbte. Den tolvte, som var Vagn selv, opirrede sin Skarpretter ved sin Bekiendelse, at han havde giort Løvte om at dræbe ham og ægte hans Dotter Ingiborg, saa stærk, at han af Arrighed hug feil og lod Sværdet falde. Vagn greb strax det nedfaldne Sværd og omkom Thorkel. Dette bevægede Erik, Hakons Søn, til at bede sin Fader om Livet for Vagn og hans øvrige Folk som vare endnu i Live, hvilke siden vendte tilbage igien til Danmark.

Denne Seier afvendte paa eengang al Fare fra Jarlen Hakon; thi, efter de forhen uovervindelige Jomsborgeres Nederlag var det ei troeligt at den danske Monark turde binde an med ham. Han overgav sig derfore til alle Lyster og Laster, og tog alle sine Undersaatters Gods, Boehave og Rigdomme, og alt hvad ham anstod, med Magt. End voldsommere holdte han Huus med Fruentimmerne. Thi han rev dem aabenbar fra deres Mænd og Fædre, og tvang dem nogle Uger at fyldestgiøre hans Lyster; ja han gik saa vidt, at han tidt voldtog Moder og Dotter tillige. Dette Tyrannie tilveiebragde ham et almindeligt Had; men han var derfor lige ubekymret, indtil han hørde meget om en vis Ole Girskis Heltegierninger, hvilken han holdt for den eeneste naturlige Kronarving Olav Trygvesøn, og som vist nok, ved hans Tilstands Beskaffenhed dengang, kunde

(E) Snorro danske Udgave, p. 140.

kunde blive ham en farlig Mand. Han sendte derfor i Aaret 995
995. Thorer Klaka, som en Kiøbmand, og Olavs Morbrødre Jostein og Karlshoufde, hvilke han ved Trudsel af den smerteligste Død og ved de dyreste Eeder tvang til at frasige sig de naturlige Tilbøieligheder; og, dersom hiin Ole virkelig var Prinds Olav, bemøie sig efter yderste Formue at bringe ham til Norge at opofres.

Disse fandt snart, at hiin Ole virkelig var den rette Olav, som, fordi han var opdragen i Gardarike, blev kaldet Girski eller den russiske F). Jeg haver oven fortalt, at denne Olav med sin Moder Astrid, strax efter sin Fødsel, neppe undkom fra Dronning Gunilds Forfølgelse og at han blev bragt til Sverrig. I Sverrig syntes deres Ophold for hans Moder at blive farlig, og hun besluttede 959 at tage sin Tilflugt til hendes Broder Sigurd, som stod i stor Anseelse hos den russiske Storførste til Kiev, og siden blev en af hans fortroeligste Raad G). Men paa Henreisen havde hun det Vanhæld, at falde i en estlandsk Kapers Hænder, ved Navn Klerkon, som solgde den unge Olav til en anden Klerko, fra hvilken den tredie Estlænder Reas tilkiøbde sig ham, og lod ham paa det beste opdrage. Hans Moder, Prindsesse Astrid, blev ligeledes paa offentlig Torv forhandlet til en norsk Søemand Lodin, som bragde hende til Vigen, ægtede hende, og avlede Torkil Nefia, Ingerd og Ingigerd med hende. Efter de nordiske Beretninger blev Olav endelig efter 6 Aars Forløb kiendt af sin Morbroder Sigurd, som dengang

F) Torfæi Histr. Norv. P. II. 330 355, og Olav Trygvesens Saga i Sturlesons Heimskringla. Annales regii f. Islandici ap. Langebek S. R. D. III. p. 34. Et Stykke af Konning Oluf Tryggiasons Saga, ved Oddur Munk Upsalæ 1665, Saga Olaf Trygvasoner Skalholte 1689. 4 derligeste cum versione latina & svecica J. J. Reenhelmii Upsala 1691. Sal. Langebek meener, at Munk Addur, som har opsat denne Saga, er den islandske Præst Oddr Gitzorarson, som er død 1180. Oven er bemærket, at Snorro melder, Olav Trygvason var født 943 og døbt 989. De ældste islandske Annaler hos Langebek sætte derfor 968 og 993. Efter disse skal han være bleven bragt til Estland, have været 977 til 996 i Gardarika, og 995 steget paa Tronen.

G) Sturleson kalder denne Storførste Vladimir Svatoslavitsch; men da denne, efter Nestors von Kievs Aarbog i Hr. Müllers Samlung russischer Geschichte 1 Bind S. 99, først i Aaret 970 blev Hertug af Novogrod eller Gardarike, og 976 Grosforste af heele Rusland, desuden ei haver brugt nogen Sigurd, men sin egen Morbroder Dobrin til Fortroelige og fornemmeste Statholder; saa maae denne Første have været Svætoslav, som tiltraadte Regieringen 964, eller Igor, hvis Enke regierede 959 (hvilket Aarstal meget let urigtigt kan være angivet).

gang indkrævede den estlandske Tribut, som kiøbde ham og bragde ham til Novogrod, hvor han kom i Tieneste ved Vladimir Svætoslavitsches Hof, og blev underviist i alle græske og russiske Konster og Videnskaber. I denne Tieneste stod han i 9 Aar, og forhvervede sig paa den eene Side Hertugens (siden Grosførste) Gunst, men paa den anden Side de andre Hofbetienteres Avind. Ved hiin fik han Commando over en Flode, med hvilken han ydmygede nogle ubekiendte Rebellere, og denne nødte ham endelig til at forlade den russiske Tieneste.

Han begav sig derpaa med egne Skibe, som en Søekonge og Friebytter, i Aaret 974 til Burgundarholm (Bornholm), og blev af Uveir 974.
dreven til Vindland eller Rügen og Pommern, hvilket Kongerige dengang Burisleif besad under tydsk Høihed h). Denne Burisleif havde overladt til Geira, en af sine Prindsesser, som dengang var Enke, just den Deel af hans Kongerige, paa hvilken Olav levede. Olav befaldt denne Prindsesse, og fik, ved Ægteskab med hende, hendes Stater, udi hvilke han nogen Tid førde Krig mod adskillige Rebellere. I det næste Aar strei- 975.
fede han med sin Svigerfader paa de skaanske og gothiske Søekanter. Da han hørde, at den romerske Keiser Otto beleirede Dannavirket ved Slesvig, løb han ind i Slyen, og gav, i det da værende Krigsraad, Keiseren et Anslag, hvorved han erobrede denne Vold. Siden vendte han tilbage til sit Land, og udøvede mange Gruesomheder i Sachsen, Friesland og Flandern, indtil han i en sachsisk Havn lærde at kiende en christelig Præst, Tangbrand, som først i ham opvakde en god Tanke om Christendommen, og bevægede ham til at vende tilbage til Pommern igien. Strax efter hans Hiemkomst døde hans Gemalinde Geira. For at lindre sin Sorg over hende, reiste han i Aaret 978 til den novogrodske Første Vladimir, som just stod færdig med en Krigshær af Vareger eller nordiske Fribyttere, at giøre sig til Grosførste over det heele russiske Rige, som og efter 3 Aar lykkedes ham. Dog Olav fandt ingen Smag i disse Uroeligheder, men gik videre til Grækenland, og lod sig der undervise i den christelige Troe. Paa Tilbagereisen tog han den græske Biskop Paulus med sig, hvilken, tillige med Prindsen Olav, bragde først Storferstinden Arlogia, og siden hendes Gemal Vladimir til Christendommen. Den Tid, i hvilken det er skeet, bliver af de norske Skribenter ei nøie angivet. Men de russiske Aarbøger melde, at den heele Hær af Vareger i Aaret 980 forlod Storførsten,

h) Frodoardus Rhemensis ad Ann. 955.

førsten, og begav sig til Grækenland, hvor det græske Hof, paa Vladimirs Regiering, fordeelede dem i sit Rige, og ei lod dem komme tilbage; desligeste at en græsk Geistlig og keiserlig Gesandt i Aaret 986 først skal have forsøgt at omvende Storførsten Vladimir J). Det er derfor ganske rimeligt, at hiin Befaling, som Grækerne have givet Olavs Landsmænd, haver nødt ham indtil i Aaret 986 at blive ved Hoffet i Constantinopel. Olavs Omvendelse blev ikke fuldendt; thi Storførsten antog først i Aaret 988 den christelige Daab, og Olav selv bekom den endnu sildigere paa de sorlingiske eller scylliske Øer, paa hvilke han tilfældigviis landede, da han plyndrede i Frankrig, Engeland og Skotland, og hvor han blev bevæget til at lade sig døbe af en erfaren lærd Abbed, som spaaede

994. ham den norske Krone. I de Aaringer 993 og 994 forbandt han sig med den danske Kong Svend, og udplyndrede med en Flode af 93 Fartøier de engelske og northumberlandske Strandkanter K), indtil endelig den engelske Konge bevægede ham til en evig Fredsslutning, hvilken Kong Svend siden vel brød, men Olav ubrødelig holdt. Formodentlig var Aarsagen dertil denne, at ham i dette Aar tilfaldt en engelsk Provinds ved sit Givtermaal med Gyda, en engelsk Græves Enke, og Dotter af en dansk eller norsk Friebytter Olav Kvaran, som en Tidlang havde besiddet Northumberland, og dengang beherskede Egnen omkring Dublin. Olav opholdt sig just til Dublin hos sin Svigerfader, da Jarl Hakons Speidere komme derhen for at opsøge ham. Den fornemmeste blant dem, Thorer Klaka, fandt snart Adgang, og bedrog ham ved den Beretning: at de misfornøiede Store havde udsendt ham, for at undersøge, om han var deres eeneste Arveprinds Olav Trygvesøn, og at de vare villige til at sætte ham med Magt paa Tronen, dersom han vilde komme til dem. Det samme stadfæstede Olavs Morbrødre; og denne Prinds blev saaledes snart overtalet til at tage en saa fordeelagtig Leilighed i Agt, for at forhverve sig et Kongerige. Han gik derfor under Seil med 5 Skibe og Præsten Tangbrand, som igien var kommen til ham i Engeland. Paa Orkenøe tvang han Græven Sigurd Lodversøn, og hans Søn Hvelp eller Lodver ved Sværdet til at lade sig døbe, tog Sønnen med til Gissel, og da han paa

J) Hr. Müllers Samlung rußischer Geschichte, 1 B. S. 107. Dronningen Arlogia er Russerne ubekiendt; desuagtet kan hun virkelig have levet, thi Vladimir var givt med adskillige Gemalinder tillige, nemlig, med Rochwida af Pleskov, 978, og med sin Broders Jaropolcs Enke, en Grækinde, 980.

K) Chron. Saxonicum Gibsoni, p. 127. Hovedenus apud Saville p. 428.

paa Hialtaland og Syderøerne havde fordeelt christelige Missionarier, vendte han sig til Thrand. Her fandt han ved sin Ankomst den heele Almue i Vaaben, fordi Brynjolf af Gulardal og Orm Lyrge, hvis Hustruer Jarlen med Magt vilde røve, ved Piile havde opbudet det heele Land til Hævn. Jarlen, som derved tillige med sin Prinds Erling nogle Miile fra Agdanæs var geraadet i stor Fare, havde skiult sig i Fiældet, efter at han havde befalet Erling at forsvare Tilgangen. Jarlen selv var bortflygtet med en eeneste Svend, Karka, til Orkadal, og endelig til Landsbyen Rimule, hvor hans kiereste Medhustrue Thora opholdt sig. Hun havde udgravet en Huule til ham i en Stald, hvor hun forsynede ham med Lys og Mad, tildækkede Huulen, og drev Sviin i Stalden. I disse Omstændigheder besluttede Thorer Klaka, da han ei vidste hvor han skulde finde Jarlen, at bringe den gode Olav i Land, og lade ham dræbe paa et vist Sted ved Stiemænd. Men Olav fik dette Forræderie at vide, og anvendte det til Thorers egen Undergang, hastede derpaa til sine Skibe, og angreb Erling, som i god Fortroelighed roede hen til denne liden ham ubekiendte Flode, dræbde ham med Roerstangen, hvormed han slog ham i Hovedet. Strax derpaa steeg han i Land, gav sig tilkiende for Folket, og blev udraabt til Konge. Hans første Omsorg var at opsøge Jarlen; og da han havde den største Mistanke om Thora, at hun havde skiult ham, saa begav han sig til Rimule, og lod denne Bye giennemlede. Men Jarlen blev ei funden, og Olav maatte med uforrettet Sag vende tilbage, efter at han var opstegen paa en liden Klippe, og fra samme havde lovet den, som leverede Jarlens Hoved, en stor Belønning.

Denne forkyndte Priis bragde Jarlen i Fordervelse; thi da Klippen stod nær ved Hulen, og han, saavel som hans Svend, tydelig hørde Kong Olavs Tale, saa blev han strax overmaade bange for, at hans Svend skulde dræbe ham, for at faae denne Belønning. Han var saa uforsigtig at lade sig mærke med sin Mistanke; og fra dette Øieblik af turde ingen af dem sove, for ei at give den Vaagende Leilighed til at myrde sig. Men endelig faldt Hakon i en dyb Søvn og forfærdende Drøm, som forledede ham til forskrækkelige Seenetrækninger og en rædsom Hylen; hvilket saaledes forfærdede den arme Svend, at han uden Overlæg sprang til og skar sin Herres Strube over. Efter fuldbragt Gierning begav han sig med Hovedet til Kongen til Hlada, som vel belønnede ham, men lod ham halshugge, for at skræmme andre Svenne fra at myrde deres Herrer,

rer, og lod begge Hoveder i Nedarholm nagle paa en Gallie. Hakons Legeme blev udgravet, og paa hedensk Viis forbrændt. Men det norske Folk fastsatte i næste Landsforsamling, at man skulde stedse kalde ham den
995. **onde**. Han døde i sit 58de Aar 995.

Hakons Død skrækkede de Norske overmaade, og Frygten for Hævn af hans Sønner Erik og Svend giorde Nationen villig til at underkaste sig Kong Olav, hvilket strax derpaa skeede paa en almindelig Rigsdag i det Trondhiemske ℒ). Paa samme holdt Olav en rørende Tale, hvorudi han fortalte sin Faders og sin egen Ulykke, beviiste sin Arveret paa Norge, og understøttede den, ved at forestille den Nytte han kunde forskaffe dette Rige. Efter at Talen var endt traadde Folket sammen, og fældte Dommen efter Lovene imod Hakons Sønner, til Olav Trygvesens Fordeel. Han tilsagde dem derpaa sin Beskiermelse, og at holde over Lovene og Retten, antog en Livvagt, med hvilken han overalt drog omkring og modtog Hyldingen.

Kongens Forsæt var, ei aleene at sætte sig i Besiddelse af dette Rige, men fornemmelig at udbrede Christendommen i samme; og dertil brugde han alle Hielpemidler: Snart Giftermaale med Prindsesser, Værdigheder og Gaver, snart Legems og Livs Straf, og Forjagelser. Det første Forsøg giorde han, med beste Held, paa den viigiske Landdag, hvis Kiendelser næsten aleene beroede paa en anseelig Familie, hvilken han forhen havde faaet paa sin Side, og giort christelig, ved at gifte 2de af samme Slægt Thorgeir og Hyrning med sine Halvsøstre Ingerd og Ingigerd. Derpaa vendte han sig til Nordvigen, og tvang der alle Ind-
997. vaanere til Christendommen. I Aaret 997 omvendte han Agda og Rogaland, efter at Rogalænderne forgieves havde sammensvoret sig til Hedenskabets Forsvar; og lagde i denne Provinds paa Øen Mostur Grunden til den første christelige Kirke, hvilken han overlod til sin første Læremester Tangbrand, tillige med en stor Skat, Bygning, og Præsternes Underholdning. Paa det at der nu ei heller maatte fattes Mirakler, for des hastigere at omvende Hedningene, saa fremstillede man paa den næste Rigsdag nogle Søemænd, som foreviiste et Hoved, som de skulde have fundet glindsende paa Øen Selja, og man overtalede Kongen til at begive sig til denne øde Sted, hvor man i en tilstoppet Klippehuule fandt mange sønderknusede Legemer, og et uforraadnet Fruentimmer-Legeme,

ℒ) Torfæi Hist. Norv. P. II. p. 367-437.

Legeme, hvilket den kongelige Bisskop Sigurd udgav for Legemet af en christelig Prindsesse Sunnefa, som af Afskye for et uundgaaeligt Giftermaal med en hedensk Søerøver, med mange Undersaatter under Grev Hakon skulde være flygtet til denne Øe, og være bleven begraven ved et Klippeskreed. Kongen modtog alle disse Beenrade og Legemer af disse første norske Hellige med Ærbødighed, og lod dem nedlægge nær derved i et nyt opbygt Capel, af hvilket de 1170 bleve bragte til Bergen M). Paa samme Tid udnævnde Kong Olav den hellige Morten til Skytsherre for Riget, og forordnede, at man ham til Ære skulde indvie og uddrikke Thorsbægeret.

Midlertid forsamlede sig i Hordaland den meget mægtige og anseelige Slægt af Ketil Hordakars Efterkommere, hvilke i mandlig Linie nedstammede fra Rolf paa Bierget, Kongen i Hedemarken, og Goe, Norrs Søster. Den besad i Island næsten Overherredømmet, og besluttede, ei at forlade sine gamle Forfædres Troe, førend Erling Skialg, den yngste blant dem, havde erholdt Prindsessen Astrid, Kongens Søster, og et stykke Land mellem Sogn og Lidandisnæs, paa den Fod som Harald Haarfagres Sønner havde besiddet det. Kongen bevilligede strax denne Ansøgning, og troede sig nu at være mægtig nok til at angribe alle haardnakkede Hedninger aabenbar med Magt. Han rykkede derfor løs paa den største og anseeligste Afgudstempel til Hlada, forstyrrede den, og begav sig derpaa til Halogaland. Men saavel i denne Provinds som i Thrand selv, havde hans Undersaatter, opirrede over Hedenskabets Undergang, rustet sig til Modstand. Kongen veeg derfor fra Halogaland, og udryddede midlertid nogle Afgudstempler paa endeel Øer, indtil Rebellerne i Thrand havde adspredt sig. Derpaa gik han tilbage til Trondhiem, og byggede i Aaret 997 ved Nid-aae Staden Nidaros eller Trondhiem, hvilken han ved store Kornmagaziners Anlæggelse og ved at skienke frie Vaaningspladse snart bragde i stor Opkomst.

I Aaret 998 udbrød Sammenrottelsen i Trondhiem aabenbar; thi 998.
da Kongen havde udskrevet en Rigsdag af alle otte Fylker til Frosta, saa udrustede alle Landmænd sig og deres Svenne, truede Kongen med Drab eller Landsflygtighed, og forestillede ham Kong Hakon Adelstans Exempel,

M) Den hellige Olav byggede paa denne Øe et Kloster til St. Albani Ære, og Kong Olav Kyrre vilde der have anlagt det nuværende bergenske Bispedømme. S. Langebek S. R. D. IV. p. 2. 6. 13.

pel, som ligeledes haver villet udføre sit Forsæt, men igien havde været nødsaget at opgive det. Olav besvarede dette koldsindig, og lovede, at der i den næste Samling af begge Deele skulde anstilles et Offer, og da lades dem et frit Valg mellem den hedenske og christelige Religion. Denne nye Forsamling blev holdt i Møre, og Hedningene udvalgde en meget berømt behiertet Mand Jernskæg til Talsmand; men Kongen satte sig i Sikkerhed ved en god Krigshær af christelige Soldater, hvilke han havde forsamlet i Hlada. Kort for Forsamlings-Tiden indbød Kongen de anseeligste Thrænder til sig, og lod som han aldeles havde forandret sit Sindelav. Han bevidnede i Rigsforsamlingen sin Anger over at have fortørnet, bespottet og forstyrret Afguderne, og sagde: fordi hans Forbrydelser vare saa store, saa kunde de ei forsones, uden ved at opofre 6 af de fornemmeste iblant Folket, hvilke, da de vare tilstæde, han begierede at maatte blive grebne. Denne Begiering var aldeeles overeenstemmende med Nationens gamle Skikke og Offer-Sædvaner; man stod derfor færdig, ved Hielp af de kongelige Soldater, at udføre Befalingen. Denne Livsfare skrækkede paa eengang disse Anførere saaledes, at de gik over til Christendommen, lode sig døbe, og gave Kongen Gisler, og nu overtalede og tvang Almuen, som stedse fulgde deres Villie, til det samme. Jernskæg var ei blant disse nye Christne, men trængde siden i den møriske Rigsforsamling med stor Heftighed paa Hedenskabets Vedligeholdelse. Kongen lovede at holde sit Løvte, og gik til det nærliggende Thors Tempel. Her blev en ældgammel Billedstøtte af Thors forvaret, som stod paa en Vogn, og kunde ved Sølvlænker drages af 2de paa Ruller satte Bukke af Træe; og man holdt den for en hedensk Proselyt, som rørde ved Lænkerne. Jernskæg bad Kongen at røre ved Lænken, og lovede, naar dette var skeet, at lade sig døbe. Kongen beqvemmede sig dertil, men Jernskæg, i Stedet for at holde sit Løvte, spottede saa skarp over denne Sag, at Kongen blev heftig vred, stødte Thors Billede ned af Vognen med sit Spyd, lod de andre Billeder tilintetgiøre og omkomme Jernskæg. Denne Thors Afmagt og deres Anførers Død forfærdede Folket saaledes, at det meget snart beqvemmede sig til Daaben. Jernskægs Død vilde Kongen formilde ved at givte sig med hans Dotter Guron, men bortjog hende den første Nat, fordi hun vilde have dræbt ham.

Endnu i det samme Aar begik Kongen en aabenbar uchristelig Handling. Thi han givtede sig med Thyra, den danske Kong Svends Søster,

som

som mod sin Villie var bleven formælet med ham, og havde forladt ham paa den ottende Dag efter Bryllupet. Dette utilladelige Giftermaal bragde siden begge Døden. Midlertid foer Kongen fort at omvende med Vaaben i Haanden, og lod Eyvind Kelda, en Sønnesøn af Harald Haarfager og Forstander for Seiderne eller Troldmændene, med sit Selskab af lutter berygtede Troldkarle, indbyde paa Øen Kormten til et Giestebud. Og da han hverken ved Skienk eller Løvter kunde vinde dem, lod han dem, da de vare blevne drukne, opbrænde. Siden befoel han at optage de fornemmeste Halogalænder, og at døbe dem med Magt. Han aflagde de villige med Herser-Værdigheder, og dræbde de meest haardnakkede Hedninger med Skaaler fulde af gloende Kul, som han lod dem binde paa det bare Legeme. Endelig trængde han ind i Halogaland med en Krigshær. Thorer Hiort, og Raude, og Godey, med mange Norske og Finner, forsvarede sig der forgieves. Thi Thorer blev ihielskudt, og Raude fangen, og, fordi han bespottede Frelseren, dræbt ved Slanger, som man stak ham i Maven.

Midlertid vare Thrænderne meestendeels igien vendte tilbage til Hedenskabet; thi de besadde endnu en ældgammel Billedstøtte, som forestilte Freyr, den svenske Drot, hvilken, efter gammel Sagn, tilligemed en anden Figur, som man tilbad i Sverrig, skulde være funden i hans Grav, og derfor var kommen i stor Rygte om Hellighed og Magt. Olav besluttede derfor endogsaa at tilintetgiøre denne Afgud. Han opsøgde den indgierdede Skov og Huuset, i hvilket han stod, tog de hellige Heste i Lunden til sig, ødelagde de mange smaae Afgudsbilleder, som stode paa Bænke omkring Freyr, og lod Freyr bringe under et Telt paa Rigsforsamlings-Pladsen. Om Morgenen derpaa underrettede han Folket om den gamle Freyrs rette Beskaffenhed og Afmagt, og huggede Billedet i Stykker. Dette Billede var huult, fordi man pleiede at øse Offerkagerne og Drikkevare deri. Da det nu faldt i Stykker, kom der mange Flagermuus, Slanger, Tudser og Fiirbeen ud af den inderste Huuling, som Føden havde lokket derhen. Herover blev Folket forfærdet og forskrækket, og lod sig døbe.

Olav nøiedes ei med den almindelige norske Omvendelse, men satte sig for endog at udbrede Christendommen i alle de Lande, i hvilke hans Undersaatter dreve Handling. Han sendte derfor i Aaret 996 en Islænder, Stefner, med nogle Præster til Island. Paa denne Øe havde

en sachsisk Biskop Frederik, og Thorvald fra Vatzdal, i de Aaringer 981 til 985 omvendt mange Slægter, og til Ase opbygt en Kirke; men formedelst Efterstræbelser, Spotte-Viser og andre Fornærmelser af Hedninger, havde de været nødt til at rømme Landet. Stefner fik ingen Biefald, da han paa den almindelige Landdag talede om Christendommen; men foranledigede meget meere en Lov, efter hvilken enhver, som bespottede Guderne, skulde af sine Slægtninge anklages og forvises fra Øen. Dog fik han siden en nidkier Medhielp i den mosturiske Provst Tangbrand, som Kongen, formedelst sit liderlige Levnet, drev af Norge, og med en god Vagt sendte til Island. Denne Mand, som forstod sig paa Tvekamp, reisede omkring i Landet, og omvendte dem, som han ei ved Ord kunde overtyde, ved sine Arme og Vaaben. Da endelig de Svage forbandt sig sammen, maatte han vende tilbage til Kong Olav, hvilken han saa stærk opirrede med sine Bagtalelser, at han befoel at opsøge og lemlæste alle Islænder i de norske Havne. Denne gruesomme Befaling fik dog tvende behiertede Islænder Gissur og Hialt igien ophævet. Thi de fortalte Kongen Tangbrands Forhold, og tilbøde sig at indføre Christendommen i deres Fædreland. Begge komme i denne Hensigt i Aaret 1000 til Island, bygde paa Vestmaneyar en stor Kirke, og begave sig med en velbevæbnet Krigshær i den almindelige Landsforsamling, hvori de oprettede tvende Kors. Men denne Forsamling løb frugtesløs fra hinanden, af Skræk over en pludselig udbrydende Jordbrand; og Følgen var aleene denne, at begge Religions-Partier rustede sig til en indvortes borgerlig Krig, hvilken dog de Christne lykkelig afvendte, ved at bestikke den hedenske Laugmand eller Lovgiver Thorgeir af Liosavatne. Thi da denne Mand forestillede Islænderne, at deres Sikkerhed og Friehed aleene beroede paa den indvortes Roe og uryggelige Jagttagelse af Lovene; saa erholdt han det Løvte, at man ei vilde vige fra de Love som han vilde give. Derpaa indrykkede han nogle Forordninger i den gamle Lovbog, som vel giorde den christelige Religion til den herskende, men ei aldeeles undertrykkede Hedenskabet, og lod dem stadfæste af Folket. Disse nye Love vare følgende: Enhver Islænder skulde strax lade sig døbe og underviise i Christendommen. Afgudsbillederne og Templer skulde strax ødelægges, og der skulde aldrig meere offentlig anstilles Afguds-Offere. Derimod skulde det være Islænderne tilladt, mod andre Christnes Sædvaner, at dræbe deres Børn, som de ei vilde opføde, kort efter Fødselen; at æde Hestekiød; og endelig

skulde

skulde den, som i Stilhed havde ofret til Afguderne, ei blive straffet, naar han kun ingen videre havde tilladt ved en saadan Handling at være overværende N). Blant de Islænder, som i hiine farlige Omstændigheder opholdte sig i Norge, var og en Grønlænder, nemlig Leif, hvis Fader Eirik den røde i Aaret 982 havde opdaget Grønland, da han maatte flygte fra Island for et begaaet Mord. Denne Leif antog Daaben, og omvendte i Aaret 1000 sin Fader og alle Grønlænder; men Helluland, Markland og Viinland i Nordamerika, hvilket Leif længe tilforn havde opfundet, beholdt indtil 1056 lutter hedensk-norske Colonier. Grønland blev 1023 de norske Konger skatskyldig O).

Foruden disse Lande besøgde Normændene fornemmelig Færøerne, hvilke allerede Kong Harald Graafeld og Hakon Jarl deelet havde besiddet, og hvilke endnu, til Olavs Tid, af tvende Slægter under forskiellige Øvrigheder bleve beboede. Hovedet for det hakonske Partie, Sigmund Brestesen, bekiendte sig til Christendommen, og blev i Aaret 998 af Kong Olav udnævnt til Statholder for alle Færøer. Den fornemmeste Tilhænger af Prætendenterne eller Eriks Sønner, Thrand, derimod, nødde Sigmund at love en evig Stiltienhed om Christendommen, men blev siden fangen af Brestesen, tvungen til Daaben, og ført overalt omkring, hvorved Færøerne, Hialtaland og Orkenøe blev bragt til Christendommen. Begge Slægter ødelagde sig siden ved indbyrdes Tvistigheder, indtil endelig Leif, af Sigmunds Slægt, dræbde Thrand, og derved underkastede Øerne samtlig den norske Konge Magnus den 1ste, hvis Efterfølgere siden stedse har forsvaret dem P). Den sidste af Eriks Sønner Gudriod havde hidtil stedse plyndret paa de sydvestlige Søekanter, og formodentlig ogsaa taget Deel i de Røverier, som to forfærdelige norske Krigshære i Junii Maaned i Aaret 994 udøvede i Hadelen, paa Veseren og Elben indtil Stade, og hvoraf een aleene var 20000 Mand Q) stærk.

N) Torfæus l. c. p. 397. 418. Arii Frodæ Schedæ Cap. 7. Kristni Saga Hafniæ 1773.

O) Torfæi Grönlandia antiqua, Cap. 3. 30. Hist. viinlandiæ antiquæ, Cap. 2.

P) Torfæi Geschicht. und Thaten der Einwohner von den Inseln Færøe p. 87. 150. An. regii Island. ap. Langebek S. R. D. T. III. P. 36.

Q) Dithmarus Merseb. ad ann. 991. Adam. Brem. Hist. Eccles. Cap. 22.

stærk. I Aaret 999 vovede han en Landning i Viigen eller Bahuus Lehn, lod sig hylde, men blev slagen af tvende af Kong Olavs Jarler, navnlig Thorgeir og Hyrning, og, førend Kong Olav end fik dette at vide, forraskede Nordviigerne den gode Gudriod, og opbrændte ham.

I Aaret 1000 endte Kongen om ei Livet, saa dog sin Regiering, i Anledning af sin Gemalinde Thyra. Denne Prindsesse tabde, til Straf for hendes Utroeskab, hendes Eiendom i Pommern, og derfor overtalede hendes nye Gemal, Kong Olav, til at seile med hende derhen, for at fordre hendes Land fra hans forrige Svigerfader Kong Burisleif. Kong Burisleif modtog ham venlig, frasagde sig sin Tiltale paa Dronningen, og indrømmede hende sine Godser. Sigvald, Herre af Republiken Jomsborg, en Svigersøn af Kong Burisleif, indsandt sig og ved denne hans Svogers Sammenkomst med Svigerfaderen, og opholdt Kong Olav ved mangfoldige Lystigheder, længere end han ønskede. Dette skeede ei af Venskab, men efter overlagt Raad og Indskydelse af den danske Dronning Sigrid, som arbeidede paa et Forbund til Kong Olavs Undergang, og vilde vinde Tid til at udføre sit Anslag. Denne Sigrid var meget i Udraab i Norden for hendes ugemeene Skiønhed, men tillige for hendes grændseløse Gruesomhed, Stolthed og Ondskab. Hun var en kort Tid givt med Kongen af Sverrig Erik Stenkil; og drog, efter hans Død, alle smaae nordiske Regenteres Øine paa sig, af hvilke mange begierede hende til Gemalinde; men hun optog deres Begiering som en Beskæmmelse, og lod adskillige af hendes Friere, som Majestætsforbrydere, dræbe. Endelig besluttede hun at beære Kong Olav Trygvesøn med hendes Haand, og reiste selv til ham for at udføre hendes Forsæt. Kongen vilde nok indlade sig i Ægteskab med hende, dersom hun først vilde lade sig omvende til Christendommen. Denne Paastand mishagede Dronningen, og han geraadede i en Religions-Tvistighed med hende i en saa heftig Vrede, at han skieldte hende for en hedensk Tæve, og kastede hende sine Handsker i Ansigtet, ja lod hende, da hun vilde gaae til Skibs, kaste i Vandet R). Fra den Tid af tænkde Dronningen stedse paa Hævn. Og da hendes Had, ved den foragtede Kierlighed, ydmygede Stolthed, uskyldige Forhaanelse, og Skam over hendes uforsigtige Forhold, stedse vedligeholdtes og stedse qvælede

R) Saxo p. 190. edit. Steph. Torfæi Hist. Norvag. p. 399.

qvælede hende; saa gav hun nøie Agt paa Kong Olavs Foretagender, om hun kunde faae Leilighed til at tilfredsstille sin Hævngierrighed. Hun troede maaskee at kunne udføre sit Forsæt, naar hun forbandt sig med den danske Konge, og udvalgde ham derfor til sin Gemal. Derpaa opæggede hun sin nye Ægtefælle til at hævne den Beskiæmmelse, som Kong Olav skulde have beviist ham, ved egenmægtig at givte sig med hans Søster, og tillige igien at tage Norges Rige i Besiddelse, som var ham, som hun sagde, uretmæssig frareven. Denne havde ogsaa Lyst til at erobre Norge; men han holdt det for et ugiørligt Foretagende, saa længe den tapre og forsøgte Kong Olav levede, og modstod derfor sin Gemalindes Tilskyndelser. Dronningen gav sig saaledes vel en Tidlang tilfreds, indtil hun fik at vide, at Kong Olav var reist til Pommern. Saasnart dette skeede, satte hun heele Danmark og Sverrig i Bevægelse. Hun bad sin Gemal og de fornemmeste Danske, ei at forsømme denne Leilighed til at overmande Olav, og overtalede dem at udruste en Flode. Hun bevægede hendes Faders Blodsforvante i Sverrig til at udruste den norske Jarls Hakons Sønner, hvilke hidtil havde opholdet sig i Sverrig. Hun drog sin Søn Olav Skotkonnung, Kongen i Sverrig, med i Forbundet, og bragde Underhandlingerne i Rigtighed mellem begge Konger og Jarlen Erik. Hun giorde endelig et Udkast til Deeling af de Lande der skulde erobres, og giorde Forslag om Maaden, paa hvilken Krigen skulde føres. Ved hendes Bedrift fremkom saaledes de danske og svenske Kongers og den norske Jarl Eriks foreenede Floder uformodentlig i Havnen Svoldur ved Gripsvalde. Kong Olav fik intet af alle disse Tilrustninger at vide, formedelst de bedragerske Foranstaltninger af hans Svoger, Sigvald af Jomsborg, og lod derfor sin Flode seile for i Veien paa 11 Skibe nær. Med disse begav han sig i Søen, og fulgde Sigvald uforsigtig, som den 8de September i Aaret 1000 førde ham i Bagholdet, og derpaa forlod ham. Da de Norske saae den fiendtlige Flode, bade de Fornemmeste iblant dem Kongen at flye, eller i det mindste at indhente de forudsendte Skibe, og da med dem berede sig til Slaget. Men Kongen forkastede dette Raad med Uvillie, lod Dronningen Thyra og Biskopen bringe under Fordækket, og Skibene hefte sammen. Derpaa befoel han at drage Sværdet, og begav sig selv i en rød meget kiendelig Kiortel paa et Sæde, hvorfra han tillige skiød og gav Befalinger. Da den fiendtlige Flode rykkede frem, opirrede han sine Fiender ved Spottegloser. Til de Danske

 raabde

raabde han: I har endnu aldrig overvundet Normænd. De Svenske skieldte han for Hestekiødædere. Om Eriks Folk sagde han: der er Norske, som vi; de aleene vil giøre Slaget blodigt.

Olav forlod sig fornemmelig paa sit eget Skib, som var det største man kiendte i hans Tid, thi det havde 52 Aarer, og var saa langt, at det bestod af 30 Rum, og i hvert Rum fægtede 8 Mand *); derhos overgik det alle andre Skibe i Høide og Kostbarhed, og var skabt som en Drage, hvorfore man kaldte det den lange Orm. Først angrebe de Danske og siden de Svenske dette Skib, men de maatte begge vige. Endelig fremtrængde Jarlen Erik ogsaa, efter at han havde erobret de hosliggende Skibe ved en haard Trefning, indtil Lange-Ormen, men kunde ikke bestige den, men maatte vige tilbage til Landet. I denne haarde Strid brast Einar Tambeskelfars, Kong Olavs beste Bueskyttes, store Bue, hvorover Einar raabde: der brast Norges Rige i mine Hænder. Kongen selv var saaret af en Steen i Hovedet og ved et Skud i Armen, og dog lod han sig ei overtale til Flugten, men opbiede Jarl Eriks andet Angreb. Denne var gaaet i Land, og holdt et Krigsraad, hvorudi man besluttede, at omhugge store Træer og lade dem falde paa det kongelige Skib ved Tridser og Tove, for at faae det til at krænge. Græven lovede derpaa at antage Christendommen, dersom han vandt Seier, og lod strax Træerne hugge om, hvilke bleve kastede paa Kongens Skib, og fik det saa dybt til at krænge (hælde), at det snart blev besteget. Da Kong Olav saae dette, styrtede han sig tillige med sin Stallar Kolbein, som var klædt ligesom Kongen, og mange fleere i Havet. De fleeste af dem bleve af de fiendtlige Baade opfanget og dræbte, dog reddede sig 6 af dem, og deriblant Stallaren og Tambeskelver. Kongens Legeme blev nøie eftersøgt af Seierherrerne, men ei fundet, og Dronningen, som holdt hendes Gemal for død, græmmede sig saa stærk, at hun døde 9 Dage derefter. Mange Norske derimod troede, at Olav havde dukket under, og havde siden reddet sig paa et af hans Svigerindes Astrids Skibe til Rügen, var derpaa af Andagt reiset til Rom og Jerusalem som en Kiøbmand, og endelig havde antaget i et egyptisk, eller, som andre ville, i et syrisk Kloster, Aar 1005 Abbedsværdigheden, og skulle endnu have levet i Aaret 1047.

Det

*) Bar. Holbergs Danmarks og Norg. Stat.

Det kan være, at denne Efterretning har Grund; det kan og være, at den aleene af Længsel af hans Undersaatter er bleven ønsket, og siden troet. Thi Olav var saa høit elsket af sit Folk, at nogle døde af Sorg over hans Død, og mange tilskreve ham Mirakler og dyrkede ham som en Helgen T).

T) Torfæi Histor. Norvag. p. 437. 456. Adam Brem. S. 23. skildrer hans Carakter meget urigtig, og begaaer mange Feil i hans Historie. Efter et Necrologium i Langebek, blev han dræbt i Slaget.

Tredie

Tredie Afdeeling.

De christelige Kongers Historie i Norge, indtil den calmarske Foreenings Stiftelse imellem Danmark, Norge og Sverrig.

Efter denne Seier begave de Forbundne sig til Norge, og fordeelte det i tre Deele. Den danske Konge Svend tog Viigen, og gav deraf Erik Jarl, sin Medsforbundne, Hedemarken og Raumarige til Lehn. Den samme Erik erholdt for sig selv til Eiendom hans Faders Provinds Trondhiem, og videre Halogaland, Nummedalen, Fiord, Fiala, Sogn, Hordaland, Rogaland og Agda indtil Lidandisnæs; og den svenske Konge Olav tog fire trondhiemske Fylker, og Møre, Raumsdalen og Ranarike, fra Gothelven til Svinesund, hvilke han igien gav sin Svoger og Jarl Eriks Broder Svend Hakonson til Lehn. Norge kom altsaa i de tvende Jarlers Eriks og Svends Vold, hvilke stræbde af al Magt at erlange deres Folkes Yndest. De lode derfor enhver leve som de lystede, og tillode igien de hedenske Offere og Afguds-Tilbedelser, men over Lovenes Udøvelse holdt de med yderste Strenghed, og indskrænkede især Tvekampen og Selvhævn. Tillige søgde de, især Jarl Erik, som var en viis og god Regent og oprigtig Christen, at bringe Riget i Opkomst ved Handelen, og derfor anlagde Erik, til dens Udbredelse, Staden Steinker. Uagtet der nu opholdte sig endnu mange Venner og Slægtninge af Kong Olav i Norge, saa opkom dog i de tolv Aar, i hvilke Greve Erik herskede, ingen Mytterie, men de Misfornøiede nægtede kun at betale Skatten, hvilket man saaledes lod ustraffet hengaae. Endelig vandt Erik en af Kong Olavs mægtigste Tilhængere, Einar Tambeskelver, og befæstede denne Forsoning ved at givte sin Søster Bergliot med ham, og at give ham Jarlriget Orkadal A).

Mid-

A) Snorro Sturles. Heimskringla, 7. D. T. I. p 374. og Torfæus T. III. L. l. c. 1. p. 19.

Midlertid erobrede den danske Konge **Svend** Engeland, og døde 1014 den 11te Februarii. Hans Søn **Knud** den store var dengang i Danmark, og hastede med en stærk Magt til Engeland, for at sætte sig i Besiddelse af dette Rige, og indkaldte Jarlen Erik som sin Lehnsmand med sig til dette Tog. Erik fulgde denne Befaling, men udnævnde tilforn sin 15 Aars gamle Søn **Hakon** til Statholder, og Tambeskelver til hans Formynder. Følgerne viiste, at denne Forsorg var meget viislig; thi da Erik i Engeland havde bievaanet nogle Krigstog, og af sin Konge faaet Grævskabet **Northumberland**, døde han pludselig 1016, da han just stod i Begreb med at giøre en Pillegrimsreise til Rom B).

Just paa denne Tid besluttede en Kronprætendent og Afkom paa Sværdsiden af den første norske Erobrer Harald Haarfager, **Olav hiin digre** (den tykke), at erobre Norge C). Denne Herre, som maae være fød i Aaret 995, var en Søn af den vingulmarkske Konge **Harald Grænske**, hvilken den svenske Dronning **Sigrid** lod myrde, fordi han beilede til hende, og en Gudsøn af Kong **Olav Trygveson** D). Allerførst blev han opdragen af sin Stedfader **Sigurd Syr**, Underkonge i Ringarike, som 998 havde ægtet hans Moder **Astrid**, og var ligeledes en mandlig Afkom af Harald Haarfager. Denne Sigurd var en stor Ven af Huusholdningen, Fred og Agerdyrkning, men han kunde ei biebringe sin muntre

B) Hr. Suhms og Hr. Schønings Forsøg til Forbedring i den gamle D. og N. Historie, p. 10. 25. Annal. Island. Langeb. III. 38. sætter Eriks Død i Aaret 1013; dog synes det, at Erik endnu 1023 har levet. Langebek S. R. D. II. 483.

C) Historien om Olav den hellige er giennemvævet med mange Opdigtelser og Modsigelser. Man haver her fornemmelig rettet sig efter den 7de Deel af Snorros Heimskringla, og i Henseende til Chronologien efter Hr. v. Suhms Knud den Stores Levnet, i de ovenanførte Forsøg til Forb. i den D. og N Hist., og tillige benyttet sig af Torfæus H. N. T. III. L. I. II. III. Snorro beraaber sig (ed dan. p. 284) paa den ligegamle Præstes Torgiulsons Historie om denne Konge; og man har og Kong Olafs Saga paa svenske Riim, udgiven af Johan Hadorff, Stokholm 1670.

D) Heimskringla edit. Peringskiold. T. I. p. 823. Nogle sætte Olavs Fødsel i Aaret 997. Men saa kunde hans Moder ei 998 igien have giftet sig, og hans Fader maatte forekomme i Olav Trygvesons Historie, dersom han havde levet til 997. De Islandske Annaler hos Langebek III. 36. have hans Fødsel 995, Daab 998, hans Fare i Mæleren 1007, Ankomst i Engeland 1008. Græv Svends Død 1015. Kong Hring og Forsvornes Overmandning 1017. Sigurd Syrs Død 1018. Astrids Formæling med Olav 1019. Halogalands Omvendelse 1020. Orkenøes Erobring 1021. Og Vossens Omvendelse 1023.

muntre Stedsen nogen besynderlig Smag paa disse Ting; men den unge Olav længtes saa meget efter at forsøge sin Lykke i Krigen, at den gamle Sigurd endelig lod sig bevæge til at sende ham i sit 12te, eller, som andre ville, i sit 15de Aar med hans Hovmester Ran paa et veludrustet Krigsskib i Søen, paa hvilken han siden længe sværmede omkring, og snart plyndrede paa de danske, snart paa de svenske, eeselske, finlandske og russiske Søekanter. I Sverrig var han nær ved at blive fangen af Kong Olav Skotkonnung, da han var indløbet i Mæleren. Thi denne Konge besatte og tilsperrede ved Kiæder Stoksundet ved Stokholm, og biede paa Frosten, for at udhungre og fange den dristige Friebytter. Men Olav mærkde det betimelig, lod om Natten grave en Canal, hvorigiennem han, ved den stærke Vandstrøm af den giennem Canalen løbende Mæler, bragde sine Skibe igien i Søen. Derpaa brandskattede han mange svenske og gothlandske Provindser, og tvang en riig Gothlænder Ormika paa en selsom Maade at blive christelig og lade den første christelige Capelle bygge paa Gothland (e).

Strax derpaa forfulgde denne nye Hedningomvender, uagtet hans hellige Nidkierhed, de Christne i Engeland, kort efter Kong Svends Død. Dette Dødsfald gav ham Leilighed til, paa en meere retfærdig Maade end som hidtil, at føre Krig, og at blande sig i Arvefølge-Krigen mellem den engelske Konge Æthelred og Knud Svendsøn. Thi da Æthelred fornam sin Fiendes Kong Svends Død, hastede han fra Normandien, hvorhen Svend havde forjaget ham, tilbage i sit Arverige, og Olav geleidede ham, enten af blot Hengivenhed til Krigsbedrifter, eller af Begierlighed til at hævne sig paa Jarl Erik og Kong Knud, som dem, der havde indtaget hans Fædrene Rige. I Engeland erobrede Olav endnu
1014. i samme Aar 1014 Süderverke eller denne Side af London, videre Cantherbury og nogle andre Steder, og aleene ved hans Biestand holdt
1016. Æthelred Stand mod Knud indtil sin Død 1016. I dette Aar begav Olav sig igien som Friebytter i Søen, og det først til Poitiers, siden til Grislupolla, en spansk Provinds, hvor han tog Græven Geirfei til Gunvaldsbæ fangen, og erobrede Staden Vilhialmsbæ; derpaa til Venedig; og fordi en Drøm bevægede ham til at lade sit Forsæt, at gaae Pillegrimsgang til Jerusalem, fare, kom han igien til Peituland (Poitou) og andre franske Strandkanter, paa hvilke han plyndrede snart halvandet Aar.

(e) Dalin schwedische Reichshistorie, 1 Th. S. 471.

Aar. Endelig kom han igien til Normandien, og fandt der Prindsen **Eduard Confessor**, som efter mange Feldslag og frugtesløse Forbunde endelig havde været tvungen til at indrømme Kong Knud sin Faders Ethelreds Rige. Denne Herre var Olavs Ankomst sær angenem. Han søgde strax hans Hielp, og lovede ham Hertugdommet **Northumberland**.

Olav var dertil villig, og sendte sin gamle Hovmester Ran forud med Penge, for at hverve misfornøiede Engelænder. Derpaa fulgde han efter, og landede i **Meningufurd**. Men neppe saae Eduards Folk Kong Knuds Krigshær, førend de vigede tilbage, og nødde Olav iligemaade til at gaae tilbage til Normandien. Dette opirrede Olav saa stærk, at han forlod den engelske Prinds, og fattede det Forsæt at giøre et Forsøg at erobre Norge. I denne Hensigt landede han med tvende store Skibe end eengang i Northumberland, berigede sig der ved at udplyndre Staden **Vald**, og hvervede 120 velforsøgte med Harnisk forsynede Krigsfolk, 1017.
hvilke han strax ferde til Norge f).

Olav kom først ind i **Ulfasund**, og erfarede, at man hver Dag ventede den unge Græve **Hakon**, som dengang opholdt sig i Sogn i Saudesund. Derfor lagde han sine begge Skibe fast ved mange Ankere lige over for hverandre, og lod mellem begge Skibe i Dybet drage Jernlænker. Strax derpaa roede Hakon virkelig ind imellem begge Skibe, som han holdt for Kiøbmandsskibe, med et let Fartøi. Da Olav nu mærkede at han berørede Lænkerne, lod han dem pludselig ved tunge Lodder drage op, og kastede derved Hakons Fartøi omkuld. Græven søgde vel at redde sig ved at svømme, men han blev fangen og bragt til Olav, som endelig lod ham løs, efter at han havde giort Eed, strax at forlade Norge, og aldrig enten at angribe det eller at forsvare de norske Rebellere mod ham; og lod ham derpaa begive sig til sin Morbroder Kong Knud i Engeland.

Denne Gierning aabnede Olav paa eengang Veien til Tronen. Thi de fleeste Norske vare nu berøvede deres Herre og Anfører. Den engelske Krig hindrede Kong Knud ogsaa at underholde en Krigsmagt i Norge. Altsaa var den svenske Græve Svend kun den eeneste, af hvilken Kong Olav havde noget at befrygte, og denne Herre besad kun smaae lidet beboede Provindser, og kunde, efter da værende Tilstand i Sverrig, ei vente nogen eftertrykkelig Undsætning af sin Overherre. Olav gik derfor,

 kun

(f Torfæus, III. p. 34. Hr. K. H. Suhms Forsøg, S. 8.

kun med en liden Magt, først i de østlige Provindser, og fremlagde for Folket paa Tingene sin Arveret til Kronen. Men kun saa vilde kiende den for gyldig; thi mange vare Græven bevaagne formedelst Blodsforvantskab, og nogle haabede ved denne Leilighed igien at indføre den gamle republicanske Regieringsform, som var lige imod Olavs Paastand. Han vendte sig derfor til Vestfolden, og erholdt der et stærkere Tilløb, begav
1018. sig derpaa 1018 til sin Stedfader Sigurd Syr, hvis Raad han udbad sig. Dengang vare der foruden denne Syr endnu fem Konger af den første Erobrers Harald Haarfagers Blod i Vestfolden eller Upland, nemlig Rørek og Rhring i Hedemarken, Gudriod i Guldbrandsdal, og to ubenævnte Konger, een i Ranerike, Thoten og Hadaland, og een i Valders. Sigurd Syr forlangde, at Olav først skulde bekiendtgiøre disse Blodsforvante sit Forehavende, førend han aabnede sine Tanker for Folket. Olav lod sig det befalde, og Sigurd sammenkaldte alle disse Konger i sit Huus, og fremlagde Olavs Begiering. Derpaa tog Rørek først Ordet i denne Forsamling; denne meget trædske Mand forkastede Olavs Begiering aldeles, fordi Erfaring havde viist, at Underkongerne stedse havde havt en større Frieheb under de udenlandske Kongers Regiering, end som under de haraldinske Overkongers Overherredømme. Efter ham talede hans Broder Ring eller Gulring, som før havde været beskikket til den geistlige Stand, ja havde allerede aflagt Munkeløvtet som Domherre til det tydske Stift Verden, men siden, ved Biskop Erpos til Verden Død 1006, brudt dette sit Løvte, og taget sit Fædre Rige i Besiddelse G). Denne Mand, som formedelst denne Forbrydelse bestandig maatte frygte for Geistligheden, troede under sin Blodsforvantes Overherredømme, som havde ham at takke for sin Magt, at være meere sikker, og overtalede med mange Grunde de øvrige Konger til et Forbund mellem sig og med Olav, hvilket han selv bragde i Stand. Han gik end videre, og begav sig med de Nyeforbundne i Folkets særskilte Forsamlinger, i hvilke ei aleene Olav men endog enhver Underkonge saa længe talede om Olavs Arveret, indtil det heele Folk paa en almindelig Rigsdag tildømde ham Riget efter den uplandske Lov.

Nu gik den nye Konge med en stærkere Magt, som formeerede sig til 300 Mand, til Orkadal, og begierede der Hyldingen formedelst Græv Hakons Frastaaelse, som han med Vidner beviiste. Men her var han

G) Ditmarus Merseburgens. in Leibnitii script. T. I. p. 409.

han ei ret lykkelig, thi mange Norske flygtede, mange nægtede aabenbar at adlyde ham, og kun faa fulgde ham. Grav Svend kastede sig midlertid i den faste Stad Steinker, og den fordum saa troe Tilhænger af det kongelige Huus, Einar Tambeskelver, var nu saa ivrig grævelig sindet, at han opbød alle Bønder i Gaulardal og Orkadal, hvilke dog, formedelst Kongens milde Forestillinger, da allerede 70 af dem havde stillet sig i Slagtorden, bleve vundne og hyldede ham. Olav begav sig derpaa til Steinker med trende Skibe, for at giøre denne Seier fuldkommen ved at tage Grav Svend til Fange. Men denne Herre var allerede bortflygtet til Einar, og samlede med ham en Krigshær af 2040 Stiordaler, med hvilke han opsøgde Kongen i Trondhiem eller Nideraas, og da han ei fandt ham, afbrændte Byen. Kongen havde reddet sig til Orkadal og Hedemarken, og hvervede ligeledes en stærk Krigshær, som han bragde til Skibs, og tildeels udrustede paa en usædvanlig Maade; thi han klædte sin Livvagt af 100 Mand i Vaabenkiortler, gav dem franske Jernhielme og hvide Skiolde, paa hvilke, lige saavel som for paa Hielmen, et forgyldt blaat eller rødt Kors var malet, og lod i sin hvide Hovedfahne virke en gylden Slange; hvoraf man seer, at denne Konge endnu intet Rigs- eller Stamme-Vaaben haver brugt. Den grævelige Flode stødte paa den kongelige ved Næs i Viigen ei langt fra Opslo paa Palme Søndag 1019, og blev, uagtet den var langt talrigere, snart slaaet paa Flugten. Thi Olav lovede alle sine Folk, som bleve i Trefningen mod de norske Hedninger, den himmelske Herlighed strax, hvorfore de fægtede med uovervindelig Tapperhed. Grævens Skib var i denne Trefning snart blevet erobret, men Eynar hastede ham til rette Tid til Hielp, og begge flygtede til Kong Olav af Sverrig, og sendte de øvrige undflyede grævelige Norske, under Erling Skialgs Anførsel, hen til at forsvare de grævelige Godser. Kong Olav derimod satte ei efter Græven, men vendte sig til Trondhiem, hvilken Stad han tillige med Clemens Kirke paa nye opbygde og bestemde til sit bestandige Kongesæde, og til sin Vaaning opførde et rummeligt Pallads.

Grav Svend tragtede midlertid efter at erobre sine tabte Lande igien, og erholdt dertil af den svenske Konge, som forgieves tilbød ham Provindser i sine Lande, en Sum Penge. Men da han holdt den for utilstrækkelig, førde han sine Folk først til Rusland, og brandskattede dette Land paa det haardeste. Men han døde paa Tilbagereisen om Høsten 1019, og derpaa erklærede snart alle Norske eenstemmig Olav den tykke til Over-

 konge,

konge, og hyldede ham i Trondhiem. Kongen søgde derpaa at udføre sin store Hensigt, at udrydde Hedenskabet aldeles i Norge, og bringe dette Rige ved Konster, Handel og Videnskaber i Floer. Han søgde derfor at udbrede Handelen, lod, som det synes, ved engelske Myntmestere slaae Mynt i Riget; foranstaltede, at man hyppigere end tilforn betienede sig af Penge i Handelen, indskrænkede Omtuskningen i samme, og handlede selv, saavel i Selskab som paa egen Haand. Han bragde Agerdyrkningen saa godt i Stand, at mange Egne bleve beboede og dyrkede, som nu ere øde og kunne ei bære Frugt. Han antog en Hofbiskop Grimkel, som stedse geleidede ham, og havde Opsigten over Geistligheden, Kirkevæsenet og Cancelliet, forfærdigede Kirkeretten (Kristinretten eller Christendomsbalken), og, som det synes, indførde de latinske Bogstaver i det kongelige Cancellie. Desforuden antog han adskillige engelske og tydske Biskoper. Men disse anviiste han ingen bestemte Sæder eller Districter, men sendte dem omkring i Riget, snart for at efterforske Præsternes Forhold og Forretninger paa Landet, snart som Missionarier, for at overtale de hedenske Meenigheder til Christendommens Antagelse. Thi Kongen kunde ei erholde saa mange Geistlige, som behøvedes for sit vidt adspredte Rige. Han vendte sig derfor til Erkebiskopen af Bremen eller Hamborg, for af ham at blive forsynet med Missionarier, og Erkebiskopen forsynede ham villigen dermed for at lægge en Grund til sit aandelige Herredømme i Norge. Fornemmelig søgde Kongen vel at indrette sit Hof og at forbedre Lovene. Han forordnede ved sit Hof en Stallar eller Hofmarskalk, en Merkesmand eller Fændrik, som stedse bar hans Fahne frem for ham, en Drotsetta og Skienkara, 60 Hirdsmænna eller Hofmænd, hvilke tildeels vare hans Geheimeraader; tildeels hans Livvagt og Opsynsmænd i Provindserne; Skutilsveinar og Kiertesveinar (Kammerherrer og Pager), videre 30 Gestir eller overordentlige Betiente, som han brugde til Sendebude til hans Jarl, Syssælmænd og andre Dommere i Riget; og endelig 30 Huuskarlar eller Betiente, som sørgede for Levnetsmidlernes Anskaffelse, og bevogtede Kongens Huus. Kammer- og Cancellie-Sagerne bekom Biskopen eller Kongens Skriftefader under Forvaltning; og foruden disse antog Kongen, efter sine Forfædres Exempel, Lehnsmænd, som for en aarlig Løn forpligtede sig til nøieste Troeskab, og tidt tillige vare Hirdsmænd, og holdte stedse 40 bevæbnede Huuskarler eller Betiente. For alle disse Betiente, desligeste for Dommerne og de fornem-

meste

meste Undersaatter udgav Kongen **Hofretten** eller **Hirdskraa**, en meget mærkværdig Lov, som vel siden er bleven forandret og formeeret, og saaledes forfalsket er kommet til vore Tider, men dog fortiener en stor Agt, fordi den henhører til de ældste Lehnslove i Europa h). Denne Lov indeholdt tillige mange moralske Lærdomme, og foruden Hofordningen en Rettergangsordning og Arvefølge-Lov for det kongelige Huus. Det synes derfor at have været den første skrevne norske Lovbog, og at man dengang ei endnu haver forstaaet den Konst, at forbinde mange enkelte Love med hinanden, at skille det Overflødige fra det Nyttige, og udgrunde en Lovs sande Egenskab. Denne Gisning bliver rimelig af Lovbogens Navn Hirdskraa eller Hofskrift, eftersom man i det da værende norske Sprog ei kunde finde et beqvemmere Ord, som kunde udtrykke en Politie- og Statslov tillige.

I Aaret 1020 forsøgde Kong **Olav** af **Sverrig** uformærkt at sætte 1020.
sig igien i Besiddelse af de tabte norske Provindser, og sendte to anseelige Mænd **Thorgaud Skard** og **Asgaud Arman** til Veradal, Skaun og Storadal, for at hæve Tributen. Disse Afordnede erholdte intet, fordi Indvaanerne forlangede en Forsikring fra den norske Konge, at han ei ligeledes skulde fordre Tributen. De gik derfore lige til Trondhiem til ham, og forlangede derover hans Erklæring med meget uanstændige Ord. Men han svarede dem sagtmodig, at han ei kunde tilstaae den svenske Monark noget Overherredømme over norske Provindser, og tilbød sig til en personlig Samtale med samme, for at bestemme de fælles gamle Grændser. Dette blev af de Svenske forkastet, og Asgaud inddrev med 12 Følgesvenne Tributen i Møre med Magt, indtil Kongen lod ham fange og ophænge ved Stranden i Steine. Olav vendte sig derpaa i det følgende Aar til de sydligere Provindser, og lod i hvert Tingsted Kong Hakon Adelsteens af ham ved de viseste og ældste Mænd forbedrede trændiske Lov og den ovenomtalte **Kristinret** overalt beedige. Endelig kom han ogsaa i det danske Viigen, som strax af de danske Embedsmænd blev forladt, og

i den

h) I. P. Anchersen jus publicum et feudale veteris Norvegiæ ex antiqvo jure Aulico Hirdskraa in Compendium et Systema redactum, Hafniæ 1736. Ejusdem Desc. de Hospitibus Norveg. vet. ad Cap. 42-45. legis Aul. Hirdskraa Hafn. 1762 in opusc. ej. minor. Den norske Original har den Titel: Hyrdlagh Noregs Konongs og hans hadgenginna Manna. Deraf ere nogle Oversættelser til, nemlig: Thet norreske Herdeskraa eller Gaardsrätt, uthsatt paa Swensko. Stokholm 1648. 8. og tre Danske: af Arrild Hvitfeldt 1594. Jens Solmer 1666, og P. J. Resen 1673.

i den svenske Provinds af Norge, Ranarike (Bahuus), i hvilken han forsamlede Folket for at spørge dem om Sverriges gamle Grændser. I disse Forsamlinger raadede en anseelig Mand, at blive Kongen af Sverrig som den nærmeste, troe, uagtet han var deres uretmæssige Overherre; dog da en ved Navn Thorer pludselig hug Hovedet af den svenske Jarl Eilif, medens han holdt en Tale, saa forandrede de Ranariker deres Tanker, og hyldede den norske Konge, som lovede til deres Sikkerhed at blive i Vestfolden, og til den Ende opbygde sig Slottet **Sarpsborg** ved det berømte Vandfald Sarpen.

Den svenske Konge nøiedes med aleene at hævne sig for dette Tab, med at kapre paa norske Kiøbmænd; men Olav forbød af Viigen at udføre Salt og Sild til Gothland og Sverrig. Dette Forbud faldt ei aleene Gothlænderne men Viigerne selv tungt. De første formaaede derfor deres Jarl **Rognvald**, som desforuden ved sin Gemalinde **Ingeborg**, Kong Olav Trygvesons Søster, var bleven den norske Konge bevaagen, til at overtale Kong Olav til et Aars Stilstand. Viigerne derimod bade deres Konge at lade giøre Fredsforslag til det svenske Hof, hvilket han og bevilligede, og overdrog det til Stallar **Biørn**. Dette Gesandtskab var høistfarligt. Thi den svenske Konge var saa opirret mod den norske, at han ved Livs Straf forbød at nævne Olav Konge i sin Nærværelse. Biørn begav sig derfor først til Græven Rognvald, og sendte Hialf, en Islænder og Slægtning af tvende islandske Hofpoeter, som Kongen af Sverrig især holdt af, foran. Han antraf Kongen i **Upsala**, og vandt snart Yndest, da han foregav at han var kommen for at overgive ham, som den rette norske Konge, den islandske Tribut. Derpaa vandt han Prindsesse **Ingegerds** Gunst, og lod ved hende sit Ærinde bringe for Kongen. Men disse Konster vare forgieves; thi Kongen var ei saa let at overtale som Ingegerd, hvilken Prindsesse lod sig giøre forelsket i Olav, og lovede ham Ægteskab. Jarl Rognvald og Stallar **Biørn** ginge derfor i Aaret 1023 til Ullaraker, og bragte den øverste svenske Laugmand af Tiundaland Thorgny paa deres Side, og aftalede med ham et Anslag, som lykkedes bedre.

Rognvald kom nemlig med Stallar **Biørn** paa den almindelige Rigsdag i Upsala, og da de kongelige Forslag og Fordringer vare afgiorte, stod Biørn op og sagde: Kong Olav har affendt mig, for at tilbyde Sverrig Fred, dersom man vil fornye de gamle Rigsgrændser. Denne

uventede

uventede Tiltale bragde den svenske Konge i fuldkommen Forvirrelse. Rognvald traadde imidlertid i Biørns Plads, viiste den Skade som de Svenske leede ved den norske Krig, berettede, at han havde sluttet en Stilstand, fremlagde den norske Konges Fredsforslag, og anholdt for denne om den svenske Prindsesse. Kongen af Sverrig svarede kun med Banden og Skieldsord, og truede Rognvald med at forvise ham Landet. Men derpaa traadde Thorgny frem, og med ham en stor Mængde Landsfolk, hvilke ansaae denne Mand som den eeneste Beskytter af Frieheden. Thorgny talede med overordentlig Dristighed, og sagde: „Kongens „mægtige og store Forfædre havde, uagtet deres Seiervindinger, antaget „deres Undersaatters Raad, og aleene giort Erobringer i de østlige Riger, „hvilke den nu værende Konge lod i fremmede Hænder, og tvertimod „med Foragt mod sit Folkes Raad vendte sine Vaaben mod Norge. „Men Folket ønskede Fred med dette Rige, og Ingegerds Givtermaal, „og var bereed at følge Kongen i Krig, men kuns da, naar han vilde „tragte efter igien at erobre Finland og Karelien. Dersom han ei vilde „biefalde denne Nationens Begiering og Ønske, saa var han en Over„træder af Loven, og man var færdig at dræbe ham i saa Fald, ligesom „man havde giort paa Mulathing ved 5 af hans Forfædre, hvilke man „havde styrtet i en Afgrund." Det heele Folk biefaldt, ved at slaae deres Vaaben mod hinanden, denne Tale, og den for svage Konge maatte, af den Aarsag, haste med at slutte Fred. Han lovede ogsaa strax at reise til Konghella til den norske Konge, og overgav Indretningen af Ægteskabspagten til Græv Rognvald. Men han opfyldte intet af alle disse Tilsagn; thi han kom ei aleene ikke til Konghella, men formælede endog den forlovede Prindsesse i Aaret 1024 med den holmgardske eller rus- 1024.
siske Konge Jaroslav Vladimerovitsch. Denne Troeløshed opirrede den norske Konge ugemeen, men Græv Rognvald stillede ham derved tilfreds, at den svenske Konges naturlige Dotter Astrid, hvilken han havde avlet med den vendiske Grævinde Erla, og som i Munterhed, Skienhed og Klogskab overgik sin Søster, formælede sig, mod sin Faders Villie, med ham til Sarpsborg. De Svenske derimod selv udførde hans Hævn, truede deres Konge med Døden, og bleve neppe derved tilfredsstillede, at de i visse Maader affatte Olav, og overgave Riget til hans 12 Aars gamle Søn Jacob Aunund, med Vilkaar, at fuldbyrde den norske Fred, og stedse at forsvare Folkets Anliggender imod sin Fader. Dette tilskyndte

Olav endnu, før sin Afsættelse og midlertid hans Undersaatter raadsloge om Valget, at reise til den norske Konge Olav til Konghella, hvor man snart blev eenig om de gamle Grændser.

Midlertid dette tildrog sig udenrigs, hvilede den norske Konge ei, men drog omkring i det Inderste af sit Rige med en stor Krigshær, og lod den nye Kristinret beedige, byggede Kirker, satte Præster ind, og straffede alle Hedninger, som han antraf, paa Liv, Legem eller Friehed. Den Haardhed, som han derved brugde, foraarsagede megen Misfornøielse, og i Aaret 1022 forsamlede sig de 5 Underkonger af Hedemarken, Dalen og Upland, som nu fortrøde, at de havde hiulpet ham paa Tronen, og toge Aftale, strax at sammenbringe 1500 Mand for at ihielslaae ham. Men dette Anslag blev angivet for ham, hvorpaa han overfaldt de Foreenede uforvarendes med 400 Mænd, og fik dem allesammen i Hænder. Han straffede derpaa de fornemste Indvaanere og tog Kongerigerne i Besiddelse. Kong Hring og Dag bleve forjagede og fik østgothlandiske Provindser. Gudriod af Guldbrandsdalen mistede Tungen, og Hrærek begge Øine. Den sidste blev med kongelig Pragt stedse ført omkring, og da han tre gange ved hemmelige Mordere og sin egen Haand havde sat Kong Olavs Liv i Fare, sendte han ham endelig til Island, hvor han 1026 døde.

I Aaret 1024 forhvervede Kongen sig paa en næsten ubillig Maade Ørkenøerne. Efter den ovenomtalte ørkenøiske Grev Sigurds Død deelede hans tre ældste Sønner, Smarlid, Bruse og Einar dem og Hialtland (Schetland) mellem sig, og gik deres endnu umyndige Broder Torfin forbi, fordi han af sin Morfader, den skotske Konge Malcolm, havde faaet Caithnes og Suthurland. Dette foraarsagede siden en indbyrdes Krig. Thi da Smarild døde, og Bruse afstod sin Andeel af Arvegodset efter den Afdøde til Torfin, saa tog Einar det i Besiddelse, og tvang sine Undersaatter med Magt til at stride mod sin Broder Torfin. Men Einar blev strax derpaa ihielslagen af sine egne Folk, og Bruse tog, formedelst en Arveforeening, oprettet mellem Einar og ham, hans heele Land til sig; men Torfin affordrede ham igien Halvparten, som naturlig Arving. Bruse vendte sig, for at stride mod sin mægtigere Broder, til den norske Konge; men han giorde, mod hans Forventning, selv Paastand paa disse Øer som Olav Trygvesons Arving, og ei vilde lade Bruse fare, førend han havde taget sit Lands Andeel til Lehn af ham. Paa

samme

samme Tid kom Torfin ligeledes til Norge, for at udbede sig Kongens Hielp, og maatte ligeledes, paa en offentlig Rigsdag, aflægge Kongen Troeskabs-Eeden, efter at han nogen Tid forgieves havde søgt at forsvare sig dermed, at han allerede havde hyldet den skotske Konge. Derpaa stadfæstede Kong Olav begge Græver i deres Værdighed, men confiskerede Græv Einars Arvegods, fordi han havde engang ihielslaget en kongelig Hofmand Eyvind Urarhorn, dog gav han det igien som et Lehn til Bruse, og beholdt derfor hans Søn Rognvald som Borgen.

I Aaret 1025 og de følgende blev Kongen ved, paa den foromtalte Maade, at indtage Hyldingen, og at indføre Christendommen i Halogaland, Nummedalen, Raumsdalen, Dovrefield og Dalene. I Thrand brugde han den meeste Gevalt, fordi at de fire Fylker formedelst en dyr Tid igien havde udvalgt Offermænd, og i tre Aar igien havde hemmelig ofret til Afguderne. I Dalen sendte den uafhængige Jarl Gudbrand ham sin Søn Alf imod med 700 Bønder, men de løbe ved Begyndelsen af Slaget hver sin Vei, og lode Alf i Stikken. Kongen sendte Alf ubeskadiget tilbage til sin Fader, og lod ham melde, at han om fire Dage vilde komme til ham. Derved blev Gudbrand bevæget, og underkastede sig Kongen, men begierede, at man skulde i en almindelig Forsamling sammenligne Thors og Guds Magt mod hinanden. Til den Ende maatte Biskopen to Dage lang tale om den sande Gud, men uden Nytte; thi Folket gav sin Thor Fortrinet, fordi han var synlig, og bragde Billedet paa den tredie Dag i Forsamlingen, i den fulde Tillid, at det skulde bevæge Kongen til Ærbødighed. Kongen biede paa denne Dag indtil Solen gik op, pegede paa den med disse Ord: See! hist er min Guds Verk! og da Folket vendte sig derhen, sønderslog Kolbein den stærke med et eeneste Slag den halvraadne huule Billedstette, hvoraf fremkrøb en stor Mængde Rotter, Muus, Tudser, Slanger og Fiirbeen, hvilke Kiødet, Øllet, og de 4 Fladbrød, som man daglig kastede i dette huule Billede, havde lokket derind. Dette Syn forfærdede Bønderne saa stærkt, at de løbe hver til sin Side; men Kongen bragde dem tilbage, lod dem og Gudbrand døbe, og forstyrrede Afgudstemplen. Derpaa gik han til Hedemarken, overvandt en Krigshær af hedenske Raumariker, og gav alle Uplændere de heidsiviske Love, som havde deres Udspring fra Halfdan den sorte. I Aaret 1026 vendte han sig til Vossen og Valders, og antraf der en ham meget overlegen Bondehær, som han ei kunde und-

 vige

vige for. Men hans betænksomme Mod reddede ham af denne Fare. Han vidste, at disse Bønders Huuse laae i Nærværelsen, og sendte derfor endeel af hans Soldater hen og lod disse Vaaninger overalt stikke i Brand. Bønderne saae Luen, forskrækkedes, og mange løbe hen for at redde deres Hustruer og Børn, som de dog elskede høiere end deres Afguder, til hvis Forsvar de havde forsvoret sig. Olav angreb de øvrige og overvandt dem snart. Nu vare alle Norske Christne og beeedigede Underdaner af Kongen. Han vendte derfor sit Øiemeed efter Olav den førstes Exempel paa at erobre og omvende de udenrigs Colonier, som i forrige Tider havde været Provindser af Riget.

Det første Forsøg giorde han med Island, som da endnu var en Republik. Han sendte derfor 1021 til Øens Logsaugumaþur (Overdommer) Skapta Thorodson sin nye Kristinret, hvilken denne indførde, og brugde til at undertrykke den Vane at spise Hestekiød og at bortkaste sine Børn. I Aaret 1026 forærede Kongen Islænderne en Klokke, og Bygningsmaterialier til en Kirke, hvilket var Islænderne saa angenemt, at de Fornemmeste traadde i Kongens Hostieneste. Derpaa lod Kongen tilbyde sig som deres Herre, Ven og Beskytter, og bad om Øen Grimsey. Men Folket takkede aleeneste for hans Venskab, men afslog denne Begiering. Thi denne Øe, besat med kongelige Soldater, kunde været bleven brugt til deres Undertvingelse. Derpaa indbød Kongen de Fornemmeste at besøge sig, og da de sendte ham deres Sønner, beholdt han dem hos sig, og truede Islænderne med Krig, dersom de ei vilde beqvemme sig til en Kopskat af 10 Alen Vadmel eller en Pending, ligesom allerede Islænderne paa Grønland i Aaret 1015 havde bevilliget ham.

I Aaret 1026 indkaldte Kongen ogsaa de fornemmeste Færøer, nemlig Gilli, Overdommeren, Leif og Thoralf, til Norge, og tvang dem til at hylde sig, at blive hans Hirdsmænd, og giøre Kongen disse Øer skatskyldige og hans Love underdanige. Men disse Forhvervelser vare ei bestandige. Thi de kongelige Skibe, som i de to første Aar skulde overbringe Tributen, bleve af Færøerne hemmelig borede i Grund, og den nye kongelige Befuldmægtigede Karl Marsky blev 1030 først bedraget med aldeles falsk Mynt, og siden med reducerede Penge, og endelig dræbt af Stiemænd, hvilke Færøerne vel for et Syns Skyld forviiste Landet, og siden dræbte I).

Hidtil

I) Torfæi færøiske Historie, S. 124. 157.

Hidtil havde Olav stedse været lykkelig og seierriig. Men fra Aaret 1028 afforlod Lykken ham tillige med hans Folkes Kierlighed og Tillid, hvilket han ved sin Haardhed i at omvende det til en Religion, som han ei først giorde dem bekiendt med, ved sin Hengivenhed til at confiskere dets Eiendomme, og endelig ved de Fornemmestes Tilskyndelser, som han lod blive for mægtige og dog tidt giorde imod, ved at straffe deres Søerøverier og Voldsomheder efter Lovene, maatte see aldeles oprørt og opirret imod sig K). Disse fordeelagtige Omstændigheder benyttede den dansk-engelske Kong **Knud** sig af, som nu havde sat alting i Engeland i Roelighed. Thi da han havde underkiøbt den fordrevne Græv **Hakon** og mange fleere Misforneiede til at være ham bevaagne, saa vovede han det, at beskikke Kong Olav i Tensberg, at forestille ham sin Arveret paa Norge, og tilbyde ham Fred og det norske Rige som et Lehn, ifald han vilde begive sig til ham og hylde ham. Olav afslog denne Fordring paa en anstødelig Maade, forsamlede strax en stor Krigshær ved Sarpsborg, og forbandt sig med sin Svoger, den svenske Konge Aunund Jacob 1029 i Konghella til en fælles Krig, hvilken begge Foreenede begyndte i Aaret 1030, uagtet en Misforstand, som reiste sig over **Jæmteland** og **Helsingland**, hvis Indvaanere havde ihielslaget de norske Skatmestere, og erklæret sig for svenske Underdaner, og som snart havde adskilt dem. I fornævnte Aar om Vaaren begav den norske Konge sig fra Thrand af med alle sine Jarler til den sydlige Søekant. Men da **Knud** ei lod sig see, og Krigshærens Underholdning faldt ham for kostbar, saa gik han lige til **Sædland**, hvilket han paa det gruesomste ødelagde, ligesom Kongen af Sverrig hans Bundsforvante giorde ved **Skaane**. Kong **Knud** var dengang i Engeland, og opbød strax sin heele Søemagt, som i det mindste overgik i Tallet den fiendtlige halvanden gang. Med denne kom han til Jydland, og opsøgde den norske Konge i Sundet og Østersøen. Midlertid begave hans Modstandere sig i **Helgeaae** (ved Kalmar), opholdte denne Strøm ved et stort Dige, og afledde Vandet i mange Graver og Grøfter. Siden løb de ved Knuds Ankomst ud af denne Havn, og lagde deres Skibe i to Linier ud paa Rehden. Knud indtog den Plads de havde forladt, og da det allerede var mørkt, og han samme Af-

 ten

K) Hr. Suhms Forsøg til Forbedring, p. 68. Snorro edit. Dan. p. 286. Kong Knuds, eller som Islænderne kalde ham Knutr hin Rikis, første Opfordring til Hylding, bliver af de islandske Annaler fortalt ved Aaret 1025, og Begivenhederne ved Helgeaae 1027. Langebek III. p. 40.

ten ingen Trefning vilde vove, saa lod han mange Soldater gaae i Land. Men Olav, som havde formodet dette, lod Diget giennemskiære, hvorpaa den indkrøbne Strøm med saadan Fart styrtede sig i sit gamle Dyb, at den druknede alle dem som vare i Land, omkastede og beskadigede adskillige Skibe, ja endog drev Kong Knuds eget Skib af 60 Aarer midt ind i den allierede Flode, hvor det nær ved var bleven overmandet, dersom ei dets Høide og mange engelske Skibes Undsætning havde reddet det. De forbundne Konger begave sig derpaa i Østersøen, og Knud lagde sine Skibe i Sundet og Belterne. Men hiine tabde meget ved Utroeskab; thi af 350 svenske Skibe begave 250 sig paa Hiemveien, hvorfore endelig den svenske Konge var nødt til at forlade den ulykkelige Olav. Ja denne selv havde mange Forrædere omkring sig; saa at endogsaa Knuds Underhandlere havde næsten aldeles bestukket Mandskabet af det kongelige Skib, saa at de, mod deres Herres Villie, satte de danske Fanger i Frihed. Olav holdt det derfore for sikkerst at forlade sine Skibe ved Kalmar, og at føre sin Krigshær giennem Gothland til Sarpsborg, hvor han lod den skilles ad.

I Aaret 1031 reiste Olav giennem Upland og Dalen, for at samle en nye Krigshær. Paa denne Reise dræbde han uforsigtig en 18 Aars gammel Thrænder, ved Navn Thorer, som blev overbeviist, at han havde faaet et Armbaand af Kong Knud, for hemmelig at omkomme Olav. Denne retfærdige Straf opbragde alle Thrænder og Uplænder, og Olav, som kunde kuns bringe faa Skibe sammen, maatte undflye for Kong Knud, som kom med 1400 Skibe til Agda, og der antraf en Krighær af misfornøiede Norske, som Erling Skialg førde paa fem Skibe. Knud besøgde dengang kun den nordlige Søekant, og lod sig i Trondhiem udraabe til almindelig Konge, gav Skialg Rogaland, og de øvrige Jarle større Provindser, udnævnde Hakon til Statholder over dem alle, og stiftede det første Benedictiner Munkekloster i Norge, nemlig Munkholm ved Trondhiem ℓ). Derpaa vendte han sig med mange Gisler til Sarpsborg, og lod sig der ligeledes hylde som Konge, og derpaa forlod Riget. Midlertid var Kong Olav til Tønsberg, og erholdt der af sin i Sverrig efterladte Flode 13 af de beste Skibe, med hvilke han seilede op ad den vestlige Søekant, hvor Erling opsøgde ham. Da han ankom, forstak han sine Skibe i nogle Havbugter mellem de Tungunæser Øer. Erling, som ubetænk-

ℓ) Hr. Suhm, S. 86.

ubetænksom først løb ind, blev overmandet, og mod Kongens Villie ihielslagen, hvorpaa hans Flode i største Uorden drog sig tilbage. Denne Erling var en Svoger af Kong Olav Trygveson, og stod hos alle Norske i den største Anseelse, og derfore mærkede Kongen strax, at hans Død vilde tilintetgiøre alt Haab til at vedligeholde hans kongelige Magt, hvilket han med største Uvillie aabenbar bevidnede, og ved en Digt, som han forfærdigede, end meere giorde bekiendt. Virkningen viiste sig ogsaa meget snart, thi Erlings Sønner krydsede paa hannem med en stor Magt, og Græv Hakon fulgde dem med 25 Skibe. Han selv derimod fandt overalt, hvor han søgde Hielp, Opsætsige og Rebellere, og blev lidt efter lidt forladt endog af sine troefasteste Tilhængere. Han var derfor nødt til at undvige Riget, og begav sig til Bornholm, og derfra tilbage til Sundmør og giennem Valdalen, over Land giennem Guldbrandsdal og Hedemarken til Vermeland og Nerike; derfra seilede han, efter at han havde efterladt sin Gemalinde og Datter i Sverrige med sin Søn Magnus og den ørkenøiske Græv Rognvald, til sin Svoger den holmgardiske Konge Jaroslav, som venskabelig modtog ham, og tilbød ham, men forgieves, det hedenske Bulgarie.

Først besluttede Olav at gaae Pillegrimsgang til Jerusalem, og der begive sig i et Munkekloster; men en Drøm bragde ham paa andre Tanker, fordi han ved den samme, efter hans Tanker, fik Befaling af Gud at vende tilbage til Norge, og fremdeles at forsvare den ham eengang givne kongelige Værdighed. Kort derefter kom hans gamle Stallar Biørn ved Aarets Slutning, og meldede ham Græv Hakons Død, som druknede i November Maaned 1032, da han reiste til Engeland, for at 1032.
give sig med Gunhild Kong Knuds Søsterdatter. Nu lod Olav ved ingen Forestilling eller Bøn sig holde tilbage, men begav sig endnu i Januarii 1033 M) 1033.
til

M) De islandske Annaler (Langebek S. R. D. III. p. 40.) sætte St. Olavs Død i Aaret 1030, og Langebek erklærer sig ogsaa derfor T. II. p. 552. Snorro melder et steds, at Kong Haralds engelske Tog 1066 just skal være foretaget 35 Aar efter St. Olavs Død. Men det er en Vildfarelse, som han selv modsiger, ved at bemærke, at Olav har regieret 16 Aar, og erlanget Norge et Aar efter den engelske Kong Emunds Død, som paafulgde 1016. Mod disse 16 Aar kan intet indvendes, fordi Snorro bestemmer hvert Aars Begivenheder nøie. Dog have twende berømte nordiske Historieforskere i Forbedringer i den gamle danske og norske Historie, S. 246. 247. Nota K), S. 68. Nota C), S. 94. Nota J), S. 45. Nota B), ei kundet foreene sig om Aarene 1031 og 1033. Snorro fortæller, at Slaget, i hvil-

til Sverrig, hvor Kong Aunund gav ham 400 veløvede Soldater, og Friheden til at hverve, hvorfore han offentlig udbød det Bytte der kunde giøres i Norge. Ved sin Ankomst i Jarnberaland fandt han 1200 misfornøiede Norske, og ligesaa mange Svenske, som anførdes af den svenske Grav Dag, den ovennævnte forjagede norske Underkonge Gulrings Søn. Dette Mandskab formeerede sig daglig ved Stratenrøvere og Bierg-Indvaanere saa stærkt, at Olav, da han var kommen paa Kiølen, endnu var 3000 Mand stærk, uagtet han havde bortviist 500 Hedninger, fordi de ei vilde lade sig døbe. Olav lod et Kors male paa alle sine Soldaters Hielme, og gav dem til Løsen disse Ord: „Frem Christi Mænd, „Korsmænd, Kongens Mænd." Thi han havde allerede enten udtænkt eller antaget alle de Lærdomme om Korsets Magt mod Hedninger, og deres Salighed, som vare korsede og omkomne af Hedningene, hvilke siden længe derefter paa den almindelige Kirkeforsamling til Clairmont bleve biefaldte, og derpaa bleve brugte til at foraarsage de navnkundige Kors-toge til Jerusalem. Følgelig kan man med meere Ret tilskrive den hellige Olav den virkelige Opfindelse af Korstogene, end som den bekiendte Peder Eremit. Næst hos sig stillede han sine tre Hofskialdre, dernæst sine Hofbetiente, og bag ved disse Thrænderne. Den heele Krigshær fordeelede han i tre Colonner, hvilke han selv, Dag, og en svensk Feldtherre under tre adskillige Fahner anførde. I Begyndelsen flygtede alle Indvaanere for denne forfærdelige Krigshær; men da Kongen ankom til Stiklestad, fandt han en Krigsmagt af 7200 Mand for sig, hvilke Jarlene og Herserne havde bragt sammen, og den engelske Biskop Sigurd til Trondhiem havde efter

i hvilket St. Olav omkom, var holdt IV Kal. Aug. paa en Onsdag i en stark Soelformørkelse, som varede fra Klokken 11 til 2, og denne Dag, eller den 29 Julius, hever ogsaa det islandske Necrologium (Langebek Script. rer Dan. 552). Denne Soelformørkelse er indfalden 1033 den 29 Junius paa en Torsdag, hvilket ei aleene Udregningerne, men endog adskillige Krønikeskriveres Jagttagelser bevise, f. Ex. Hermannus contractus Sigberta Gemblacensis (hos hvilken den ved en Skrivefeil er kommen under Aaret 1032), og Chronolog. Cassinensis i Muratori Scriptores Rer. Ital. Det er altsaa vist, at Olav er omkommen 1033. Hans Fæst blev høitideligholdt den 29 Julius, og maae være ved hans Canonisation forbyttet ved den Ligelyd af Junii og Julii, eller ved en anden Aarsag ei ansat paa den sande Døds Dag. Først blev Legemet udsat 12 Maaneder og 5 Dage efter hans Død til offentlig Dyrkelse, og saaledes, efter hiin Soelformørkelses Beregnelse, den 4de Julii 1034. Efter Kirkens Sædvane i det 11te Seculum pleiede den Dag ved en Helgen oftere at blive helligholdt end som hans Døds Dag. Legender for denne Høitidsfest findes i Langebek III. Nro. 97.

efter yderste Formue sat Mod i, og opægget til Vrede mod Olav. Denne Armee bestod ligeledes af tre Hobe. Den første af lutter Halogalænder og Trænder, og saadanne som bare et besynderligt Had til Olav, formedelst Bestraffelse eller personlig Fornærmelse, anførde Thorer Hund, som allerførst havde forladt Olavs Partie, efter at han var flygtet af Riget, den anden Harek af Thiotta, og den tredie, som bestod af Tienere, Kalf Arnesen. Kong Olav var ved dette Syn saa begierlig til Kampen, at han ei opbiede Dags Colonne, men lod sig strax give et Spyd, et Sværd, Vaabenkiortel, og et hvidt Skiold med et Guldkors, lod Eieren af Gaarden Stiklestad Thorgilds Halma komme, befoel ham at sørge for de Saarede og Døde, og gav ham en Summa Penge, for at lade derfor læse Sielemesser for sine Fiender. Derpaa vendte han sig til sine Soldater, forsikkrede dem om Saligheden, som de aleene ved Døden under hans Vaaben, som Martyr for Christendommen, kunde erlange, formanede dem, saa hastig som muligt at støde fra sig; thi de maatte aleene overvinde Fordeelen af deres Fienders større Antal, ved Hurtigheden og Fyrigheden i at kiempe, og bevidnede, at han havde besluttet at overvinde eller døe i denne Trefning. Herpaa brød han den 29 Junii 1033 i Spidsen af sine Folk ned af en Høi, ind i den fiendtlige Krigshær, og, efter at han havde tilkiendegivet Kalv sin Forundring over at finde ham blant sine Fiender, saa bragde han de første Gelcder i Uorden, og saarede Thorer Hund selv. Men i det samme nærmede sig en Skibstømmermand (Knarra Svend) Thor til ham, som havde soret ham Døden, fordi han engang, til Straf for et Mord, havde frataget ham et Fartøi, og hug ham saa farligt et Saar over det venstre Knæ, at han strax lod sine Vaaben falde, og støttede sig ved en Steen, hvorpaa Hund fra neden op stak ham ihiel. Kongens Krigshær flyede strax efter hans Fald, uagtet at Greev Dag samme Tid ankom og fornyede Slaget, saa maatte dog Olavs Folk vige, og bleve forfulgde af Thorer Hund med 600 Mand, indtil de reddede sig til Sverrig. Af dette Rige bleve de af den ørkenøiske Græve Rognvald og Kong Olavs Broder Harald førte til Rusland, og sammesteds af Kong Jaroslav brugte til at forsvare Grændserne, og forlagte ved Østerseen. 1033.

Kongens Morder, Thorer Hund, beviiste strax efter denne 35 Aars ulykkelige Monarkes Død det kongelige Liig den tilbørlige Ære, og lod det iklæde; men da han maatte efterlade det paa Valpladsen, saa

opsøgde Benderne det, og vilde have forbrændt eller kastet det i Søen. Men Eieren af Stiklestad, Thorgilds, beskiermede det fra denne Vold; Thi han skiulede det afsielede Legeme nogle Dage, og bragde det derpaa til Vands til Trondhiem. Men da ingen af Olavs Tilhængere dristede sig til at modtage det; saa nedgrov han det hemmelig i Sandet, og gav en anden Kiste til den fortørnede Biskop Sigurd, hvilken denne strax lod nedsænke i Havet. Dog efter et Aars Forløb forandrede de vankelmodige Normænd deres Tanker saa aldeles, at Trondhiemerne, just for denne Giernings Skyld, forjagede Biskopen Sigurd, indsatte Olavs forrige Biskop Grimkel i hans Sted, og udgave Kongen for en Helgen og Undergierningsmand. Thorgilds maatte derpaa igien opgrave Legemet, og da man ei fandt noget Forraadnelses-Tegn derpaa, men Negle og Haaret meget meere vare voxede længer, saa troede man, at den gode Olavs Hellighed var tilstrækkelig beviist, uagtet de fornuftige physicalske Indvendinger, den da værende Kong Svends Moder giorde derimod. Man bragde offentlig for hendes Øine Legemet først i en nye Grav, og siden lagde man det prægtig klædt paa Hoved-Alteret i St. Clemens Kirke.

Siden, da Magnus Olavs Søn kom til Regieringen, lod han det forvare i en Sølvkiste, og end sildigere lod man forfærdige een, som endnu var større, og vog 6500 Lod, og besat med 170 Crystaller og mange andre Ædelsteene, til at forvare Legemet udi, og en mindre af 179 Lod Sølv, til at giemme den hellige Klædning i. Disse tre Kister tog den sidste catholske Erkebiskop med sig til Steenvigsholm, og den fierde eller egentlige Kiste blev 1563 med Legemet af de Svenske begraven i en øde Landsbyekirke, og et Aars Tid derefter af Trondhiemerne igien bragt tilbage i sin gamle Grav; men 1568 paa kongelig Befaling forstukket og tildækket med Jord, for at hindre den gamle Overtroe N). Olavs Dyrkelse udbredde sig i kort Tid endog uden for Norge. Allerede i det 50de Aar efter hans Død vare i Samland, Gothland, Danmark og Vendland O), i Engeland og Holland P), ja i Holmgaard og Constantinopel, Kirker indviede ham til Ære. Endelig blev heele Norge og Sverrig ham skatskyldig Q), thi af begge Riger gav man af hvert Stykke Fæe

N) Hr. Schønings Beskrivelse over den tilforn meget prægtige Domkirke i Trondhiem. Trond. 1762. S. 154. 160. 165. 177.
O) Adam. Brem. H. E. p. 40.
P) Pontopp. Annal. Eccl. D. T. I. p. 192.
Q) Torfæi Hist. Norv. T. III. 192.

Fæe en Pending Kopskat, hvoraf ¼ saa længe bleve sendte til St. Olavs Grav til Trondhiem, indtil i Sverrig en erkebispelig Befaling 1313 R), og i Norge den lutherske Religionsforandring ophævede denne Skat. Ja Kong Magnus, hans Søn, brugde hans Øxe, og Harald Haarderaade, hans Broder, førde hans Negle og Haar med sig, som seierrige Reliquier, i Feldtslag. Ja den norske Kong Magnus den 6te udnævnde St. Olav til heele Rigets Skytshelgen og til Kongens øverste Lehnsherre S). Derfor bleve de kongelige Regalier forvarede i Stiftskirken til Trondhiem, Kongevalget og Kroningen deri fuldbyrdet, og ved enhver Olavsfest, som til største Fordeel for det kongelige Skatkammer og heele Riget aarlig blev besøgt af mange Pillegrimme, endog langt fra, drak hver ærlig Normand St. Olavs Skaal T) af et besynderligt Drikkehorn.

Uagtet Christendommens Udbredelse overalt i Norge og de fleeste Kirkers Stiftelser aleene ere at tilskrive Olav den Helliges utrættelige Nidkierhed, saa kan man dog ei holde ham for Stifter af det særskilte geistlige Herredømme i Riget. Thi han udnævnde ingen visse Biskoper, afdeelde ei heller Riget i visse Districter eller Bispedømmer, men alle Præster dependerede aleene af hans Befaling, og den blev dem bekiendtgiort ved adskillige engelske og tydske Biskoper. Han underkastede derfor sin Geistlighed ikke under den Hamborgske Biskops Overherredømme, men underholdt kun god Forstaaelse med ham U); omendskiønt Erkebiskoperne siden udlagde det til deres Fordeel anderledes. Den ovenomtalte Mynt skal en engelsk Myntmester Godrin have slaget med Kongens Billede og Overskrift ONLAF REX. NOR. Men det er endnu ei fuldkommen vist, om disse Myntsorter kanskee kunde komme fra Kong Olav til Dublin. Men det første er rimeligere; thi Olav var en stor Handelsmand X), og indsaae Myntens store Nytte. Norge var i stor Floer under ham, ja folkerigere end nu Y). Agerdyrkningen var i saadan Stand, at der da avledes Korn paa de Steder, hvor man nu ei veed at bringe det til Modenhed.

R) Hr. Schøning S. 143. l. c.
S) Hr. Suhm og Hr. Schøning Forf. til Forb. S. 432.
T) Nova litterar. Maris balthic. 1701.
U) Adam. Br. H. E. L II. p. 40-43.
X) Torfæi H. N. T III. p. 137.
Y) Skrifter, som udi det Kiøbenh. Selsk. ere fremlagte. 9 D. 126. 120.

Kong Knud var i Engeland, da man indberettede ham sin Statholder Græv Hakons Død. Han udnævnde strax sin naturlige Søn Svend, Herre til Julin i Pommern, til Konge i Norge, hvilken landede i Norge kort før den Stiklestader Trefning, og overalt blev udraabt til Konge Z). Denne Herre, som havde mange gode Egenskaber, lod sig ved sin engelske Moder Alfifa, og mange danske Herrer, forlede til at give følgende haarde Love, som paa eengang paadroge ham den meget republikanske, ærgierrige og hidsige norske Nations Had. Han befoel nemlig: at ingen Normand, under alle sine Godsers Fortabelse, maatte reise af Riget uden Kongens særdeles Tilladelse. At alle Landsflygtiges lovlig tilfaldne Arveparter skulde høre Kongen til. Til Juul skulde Kongen have Frihed til at indkræve af hvert Arnested en Tønde Malt, et Oxelaar, 24 Mark Smør og noget Hamp. Af hver Fisker 5 Fiske i Told, og af Islænderne og Færøerne noget i Havnepenge. Bønderne skulde uden Betaling bygge og underholde alle kongelige Gaarde. Skipperne skulde give det mellemste Rum i Skibet til de kongelige Varer. Hver 7de Bonde skulde tiene som Matros, og de øvrige 6 skulde underholde ham. Endelig erklærede han oven i Kiøbet, at en eeneste Danskes Vidnesbyrd skulde kunne fælde 10 Norskes eedelige Udsigende. Det var derfor ei at undre paa, at de Norske vare villige og beredte til, at tage til Vaaben mod en saa haard Overherre, der kastede Foragt paa dem; men fordi de Fornemmestes Sønner vare i Knuds Hænder, saa tvang man sin Vrede; Ja Kong Svend holdt sig saa sikker, at han 1033 gik til Skotland, for at bestride de skotske Konger Machet og Duncan. Men efter et Nederlag ved Kulros ødelagde de ved List Kongens Hielpeflode, og derved dreve ham tilbage igien til Norge A).

Nu vovede den gamle Einar Tambeskælver det, hemmelig at forsamle Folket; thi han havde vel, til Olav den Helliges Tid, hiulpen meest til at forjage ham, men var nu yderst forbittret paa Kong Knud og Svend, fordi han ei fik Statholderskabet efter Græv Hakons Død, som ham var lovet, og den mægtige Kalv Arnesen traadde paa hans Side. Dog giorde de Misfornøiede ingen Opstand, men nøiedes med, ikkun ei
1034. at adlyde de kongelige Befalinger, endogsaa da Trygvo, en Søn af Kong

Z) Heimskringla T. I. p. 812. Torfæus p. 208. Denne Konge kaldtes i Norge Sven Alfifasøn, og hans danske Betiente Knytlinger. Snorro ed. d. p. 316.

A) Torfæus p. 214. Pontopp. Gesta & vest. Danor. T. II. p. 273.

Kong Olav Trygvesøn, uformodentlig landede i Hordaland, for at erobre sit Fædre Rige, og frembød dem en fordeelagtig Leilighed til at afkaste det danske Aag; de holdte sig derfor stille, og droge denne uventede Fiende ei i Møde. Men da Kongen havde slaget denne Trygvo i Soknarsund, og dræbt ham, da brød Sammenrottelsen ud. Einar og Kalv gik med en stærk Krigshær giennem Sverrig til Aldigiuborg, en russisk Grændsefæstning i Estland, og efter at de med Møie havde faaet Reisepas fra Kong Jaroslav, som siden Kong Olavs Død lod aflive alle Norske som nærmede sig hans Grændser, begave de sig til Holmgaard, og hyldede der Kong Olav den Helliges Søn Magnus, som deres rette Arvekonge.

Denne Prinds var da for 10 Aar siden af en ugift Hofdame om Natten bleven født i saa skrøbelige Helbreds Omstændigheder, at Hofpræsterne holdte det fornødent, at døbe ham uden hans Faders Nærværelse, og paa en sælsom Maade efter Carolo Magno at kalde ham Magnus. Han havde Faderens Geist og Fyhr fuldkommen, og modtog med saadan Begierlighed Indbydelsen at komme til Riget, at han strax i Begyndelsen af Aaret 1036 hastede til Sverrig, og da han sammesteds, ved sin Stifmoders Penge og Overtalelser, havde sammenbragt en stærk Krigshær af Svenske, rykkede han ind i Jæmteland, hvor alle Indvaanere faldt ham til, og forjagede Kong Svends Betientere. Strax derpaa blev han i det Trondhiemske hyldet som almindelig Konge over Norge; og efter at han havde samlet sin Flode og indrettet Regieringsforfatningen, saa opbød han alle Norske til et Feldtog om Hosten i samme Aar mod Svend. Men denne gik til Danmark for at hente udvortes Magt, fordi paa Rigsdagen i Hordaland de fleeste Norske nægtede ham Biestand, og døde strax derpaa om Vinteren, eller i Begyndelsen af Aaret 1037. Kort tilforn døde ogsaa Svends Fader og Overherre Knud den Store, Konge af Engeland, Danmark, Norge, og en stor Deel af Sverrig, den 12te November 1036. 1036.

Kong Magnus B) befæstede sin Anseelse og indvortes Magt i Begyndelsen af sin Regiering, ved det høitidelige Løvte, ei at hævne sin Faders Død, men den sønlige Kierlighed forledde ham dog til at lade Ha-

 rek

B) Torfæi Hist. Norv. L. IV. T. III. p. 227-263. De islandske Annaler ap. Langebek III. 41. sætte Trygves Død 1033. K. Magnus Godes Fødsel 1024, Hordaknuts Død 1040, og Jomsborgernes Betvingelse i Aaret 1043.

rek af Thiotta i Trondhiem dræbe. Den udvortes Sikkerhed erholdt Kongen ogsaa snart ved en besynderlig lykkelig Hændelse. Thi den danske Konge **Horda Knud** geraadede med sin Broder **Harald** i en haard Krig om den engelske Krone, som forhindrede ham at foretage sig noget fiendtligt mod Norge, undtagen ved Kaperier; og da han endelig havde samlet sin heele Magt ved Gothelven, eller Rigets Grændse, mod Magnus's Krigsmagt, saa bragde begge Kongers Jarler og Herser, som vare fælles beslægtede, en Fred i Stand, formedelst hvilken hver Konge beholdt sit Rige i Roe paa sin Livstid; men om den eene døde uden Arvinger, skulde begges Riger overlades til den Længstlevende til sin Død; og derefter skulde det tilfalde den nærværende Besidders naturlige Arving.

1039. Denne Fred blev sluttet 1039, og ved 12 af de fornemmeste Herrer i hvert Rige med Eed bekræftet og forsikkret.

1040. Horda Knud døde i Aaret 1042, og strax begav **Magnus** sig, paa første Efterretning, med 70 Skibe i Liimfiorden, hvor han, ved de ovennævnte Herrers Overtalelser, ved den Agt man havde for hans Faders Hellighed, og ved den Tillid paa hans bekiendte milde Regiering, vandt den danske Nation, og blev hyldet af den i Viborg. Herpaa fordrede han ved Sendebud, formedelst den samme Freds Fordrag, Riget Engeland tilbage af **Eduard** (Confessor), som efter Horda Knuds Død havde taget dette Rige i Besiddelse. Men da han fik til Svar: at Eduard havde, som lovlig Arving og paa Folkets Forlangende, ved Kroning tilegnet sig dette Rige, hvilket hans Stiffader Knud og dennes Sønner, Harald og Horda Knud, uretfærdig havde frataget ham, og han agtede at forsvare det til yderste Blodsdraabe; og videre erfoer, at den engelske Nation saa høit elskede sin Konge, at en fremmed Prætendent ei let vilde kunne erobre Riget; saa erklærede Magnus: at det var ubilligt at tragte efter en saa from Konges Liv. Han var tilfreds med sine to Riger, og ønskede sig ei det 3die, men kun Viisdom, Forstand og Statsklogskab, for lykkelig at kunne behærske det han havde. Midlertid forlod Eduard sig ei aleene paa denne Forsikkring, men underholdt endnu Aar 1045 en Forsvarsflode, som laae i Havnen til Sandvich C).

1043. I Aaret 1043 styrtede Kong Magnus uformodentlig en af sine fortroeligste Venner, den bekiendte **Kalv** Arnesen, Statholder over heele Thrand, fordi han havde taget Deel i et Digt, i hvilket, blant Kalvs Helte-

C) Dunelmensis ad Ann. 1045. ap. Torf. l. c. p. 256.

Heltegierninger, ogsaa St. Olavs Drab var roset. Kongen viiste sin Vrede, da han engang i Hauga, ei langt fra Stiklestad, blev beværtet, og befoel Kalv, som længe vægrede sig, at ride med ham til Valpladsen, for at vise ham det Sted, hvor hans Fader blev slagen. Da de kom paa Pladsen, spurgde Kongen: **Kalv! hvor stod du, da min Fader faldt?** her, svarede Kalv; **Din Øxe kunde altsaa række ham**, sagde Kongen; men Kalv gav til Svar: **Min Øxe traf ham ikke**, og reed derpaa til sine Skibe, hvorpaa han, imedens de reed ud, havde ladet bringe alle sine Svenne, Skatte og Boehave, og begav sig til Skotland, Irland, og de sydlige Øer, som en Søerøver; og endelig til sin Svoger Grev Torfin paa **Orkenøer**. Kongen confiskerede derpaa alt hans Gods, og dømde ham i evig Landsflygtighed. Dog i Aaret 1046 ophævede han begge Deele, under Betingelse, at han skulde hielpe den Aar 1039 efter Bruses Død over to Tredieddeele af Ørkenøerne udnævnte Jarl Rognvald mod sine Undersaatter og sin Farbroder Grev Torfin, som vilde have Halvparten af dette Lehn. Men Kalv viiste sig, ligesom i Olavs Tider, igien troeløs, og lod sig, da Torfin næsten var slagen, af denne vinde til uformodentlig at anfalde og overmande sine Bundsforvante. Denne Ondskab var des smerteligere for Kongen, fordi den tilintetgiorde hans Overherredømme over Ørkenøerne. Thi uagtet **Rognvald** antændte Torfins Huus, og derpaa modtog Hyldingen paa Øerne og i Nordskotland, saa ihielslog dog Torfin, som man urigtig troede at have opbrændt, strax derpaa Rognvald og alle norske Betiente, og giorde sig uafhængig.

Efter Kalvs Bortjagelse blev Kongens Begierlighed til at hævne sin Faders Død saa heftig, at Kongen drog fra et Ting til det andet, forskede efter alle dem, som havde været ved det Stiklestader Slag, og straffede dem med saadan Strenghed, at endelig Thrænderne og Sognerne forsamlede sig, og giorde Anstalt til en aabenbar Krig eller til at slaae Kongen ihiel. Kongens Geheime Raad af 12 Mænd torde, efter den da værende Strenghed i Regieringssager, ei vove sig med Forestillinger til Kongen. Men endelig bleve de eens med hverandre, ved Lodkastning at udvælge een af deres Middel, som skulde underkaste sig den Fare, i et Digt at give Kongen en Paamindelse. Denne Snildhed havde den ønskeligste Virkning, thi Visen forandrede Kongens Tænkemaade. Thi da en af Landstænderne ved en nye skarp Undersøgelse gav Kongen at forstaae, at man vilde opsige ham Troeskab, besluttede han pludselig, at forfare paa en anden

Maade,

Maade, og giorde Dagen derefter en almindelig Forglemmelse af Kongemordet og en uigienkaldelig Amnestie bekiendt, afskaffede Kong Svends haarde Love, og eftergav Folket nogle Kronafgivter aldeles. Derefter lod han de viiseste Lovkyndige sammenkalde, og gav efter deres Raad en nye Lov, hvilken han af en os nu ubekiendt Aarsag kaldte Graagaasen, og som er nu ei meere til, uagtet man endnu har en lige saadan kaldet Lov, som i Island er forfærdiget og bleven brugt D). Ved disse almindelige Velgierninger opvakde han sit Folks Taknemlighed saaledes, at det bielagde ham det Tilnavn den gode.

Omtrent ved denne Tid beskikkede Kongen, mod alle Statsklogskabs Regler og imod hans Yndlings den gamle Tambeskælvers Forestilling, den naturlige danske Kronarving Svend Estridsen til Statholder i Danmark. Denne Mand, en Søn af Ulv Jarl og Astrid, Kong Svend Tiugeskiægs Dotter, var velskabt, snild og erfaren i Krig; thi han havde i tolv Aar staaet i svensk Krigstieneste, og siden drevet Fribytterie. I Aaret 1043 vendte han sig til Kong Magnus, og bad om en Herses Plads i Norge, men Kongen giorde ham i en almindelig Landsforsamling til Jarl over heele Danmark, for at forsvare det mod de hyppige sachsiske, vendiske og curiske Søerøverier, og lod ham aflægge Troeskabs Eeden, efter at han havde overleveret ham Skiold, Belte og Hielm, som Tegn paa denne Værdighed. Kongen geleidede ham derpaa til Danmark, og sluttede i Slesvig et Forliig med den bremiske Erkebisp Bezelin og med den sachsiske Hertug Bernhard, med hvis Søn Ordolf han givtede sin Søster Vulfhild; hvilken han derpaa formaaede til at lade ombringe en vis dansk Kronarving, ved Navn Harald, som nyelig kom tilbage fra en Pillegrimsreise E).

Svends sande Hensigt var ei, at være den norske Konges Tiener, men ved det danske Folks Biestand selv at bemægtige sig det ham tilkommende Rige. Han arbeidede derfore strax efter Kongens Afreise paa en Opstand, og bragde Nationen snart til den Beslutning, at vælge ham til sin Konge; fordi det syntes at være beskiæmmende for de Danske, ved en saa besynderlig Fredslutning af en af deres Konger ligesom at være kommen i et fremmed Riges Slaverie. Saasnart Kong Magnus erfoer denne Opstand, nemlig om Sommeren i Aaret 1044, begav han sig med en Flode til Danmark, straffede Svends fornemmeste Tilhængere, betvang de

D) Skrifter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagte, 5de Deel, S. 136.

E) Gebhardi historisch-genealogische Abhandlung, 3ter Theil, S. 146.

de danske Jomsborgere paa Øen Wollin, som dengang havde opsagt ham deres Lydighed, og vendte tilbage til Jydland. Kong Svend var midlertid flygtet til Sverrig, og førde en stor Krigshær, som han havde hvervet i dette Rige, giennem Skaane, Sædland og Fyen til samme Tid, da en anden stor Krigsmagt af hedenske Vinuler eller mecklenborgske Vender brækkede ind i Jydland, for at hævne deres Førstes Ratibors Død §), og udøvede den forfærdeligste Grumhed. Den norske Konge besluttede, ved denne dobbelte Fare, hellere at tabe sit Overherredømme, end at lade sine christelige Underdaner staae blotte for Hedningernes Raserie, saa længe de endnu hørde ham til. Han gik derfor til Slesvig, for at angribe Venderne naar de kom tilbage; hvilke ogsaa komme fra Jydland, og Dagen for Mikkelsdag viiste sig for Kongen med en meget talrig Hær. Midlertid bleve de Norske uformodentlig forstærkede ved nogle sachsiske Tropper, under Ordolfs Anførsel; men deres Antal var dog i Ligning mod Hedningerne meget ringe, og de begyndte at blive modløse. Men Magnus søgde at sætte Mod i dem ved adskillige Fortællinger om St. Olav, som skulde have aabenbaret sig for ham og lovet ham Seier, tog derpaa en Stridsøre i hver Haand, og brød i Spidsen af sine Tropper selv ind i den fiendtlige Krigshær. Derpaa blev Trefningen almindelig og var længe tvivlsom, indtil de Vinuler endelig bleve overvundne saaledes, at 15000 af dem bleve paa Valpladsen. Strax derpaa førde Magnus sine Folk til Vestenland, eller i Nordfriesland, og slog der Kong Svend ved Øen Re (Róm), og siden paa tre andre Steder. Svend drog sig efter dette Nederlag tilbage til Vestgothland, og erholdt en nye Flode, med hvilken han Søndagen for Juul igien lod sig see ved Aarhuus. Men endogsaa her blev han med et Tab af 7 Skibe slagen, og med Ild og Sværd forfulgt giennem Fyen og Sædland indtil Sverrig. I Aaret 1046 kom Svend med den svenske Konge igien til Sædland og Fyen, og blev af Indvaanerne med Glæde modtaget, men tabde strax derpaa igien i et Søeslag ved Helgenæs i Skaane sin heele Flode, ja sit eget Skib; og hans Undersaatter i Skaane, Falster og Fyen bleve af Seierherren straffede med Mord og Brand. 1046.

Strax derpaa aabenbaredes en nye norsk Kronprætendent, nemlig Harald Sigurdsen, hvis Fordkinger forandrede de danske Sagers Tilstand

§) Gebhardi O ig. Ducum Mecklenburg. p. 20. Adam. Bremens. c. 59.

stand noget. Denne **Harald Sigurdsen**, eller **Haarderaade** G), var Sigurd Syrs Søn, Olav den Helliges Halvbroder, og just den samme, som i sit 17de Aar i Spidsen af 600 Uplændere biestod sin Broder ved Stiklestad. I dette Slag blev han hart saaret, og undkom endelig til Sverrig, og gik i samme Høst til Rusland, hvor han i kort Tid skal have været Kong Jaroslavs Strandbevogter i Estland. I Aaret 1034 begav han sig under det Navn **Nordbrigt** til Myklagaard eller Constantinopel som **Væringer** i Keiserindens **Zoe** og Keiser **Romanus Argyrus** Tieneste. Thi det var da brugeligt ved Hoffet i Constantinopel, at hverve Livvagten aleeneste af norske, svenske, danske og russiske Søefarere eller Vareger H), og at give den endogsaa det norske Navn **Barangi** eller Væringiar, som betyder en Forsvarer.

I samme Tieneste skal han endnu i samme Aar have fægtet til Søes mod Corsarerne eller de africanske Søerøvere i Sicilien. I det følgende Aar besøgde han Jerusalem, kiempede derpaa i Aaret 1038 under den keiserlige Feldtherre Georgius Maniaces Anførsel, atter mod Saracenerne. Da han nu endelig var bleven Anfører for alle Væringer, paastod han aleene at staae under Keiserens Befaling, adskilte sig derfor fra den georgianske Krigshær, og foretog sig, med ugemeen Snildhed og Lykke, for sig selv, adskillige Stæders Erobring i Sicilien. Endelig hvervede han en særskilt Krigshær af Latinere eller normanniske og longobardiske Italiener, trængde dermed ind i **Serkland** eller det saraceniske Africa, hvor han bestandig sværmede omkring, vandt 18 Feldtslage, erobrede over 80 beboelige Stæder, og giorde et utroeligt Bytte, som han sendte til Kong Jaroslav for at giemme ham det. I Aaret 1042 kom han fra dette Tog tilbage til Constantinopel, og da han der fornam, at hans Brodersøn Magnus havde forhvervet sig tvende Riger, saa besluttede han at giøre Paastand paa Norge, og opsagde Keiserinden sin Tieneste. Denne gode Prindsesse derimod var, ved hans majestætiske høie Væxt og indtagende Belevenhed, bleven forelsket i ham, og havde formodentlig den

Hensigt,

G) Haralds Historie er udførlig beskreven af Hr. Schøning, i Forsøg til Forb. i d. gl. danske og norske Historie, p. 243-409. I Henseende til Haralds Alder ved det Stiklestader Slag, viger man af fra dette Skrift, fordi blant de S. 246. 247. 68. 94. 45. anførte Grunde de synes at være de vigtigste, som sætte denne Trefning i Aaret 1033, især da Snorro, naar han angiver Aarstallene, tidt tager Feil, f. Ex. 256. 257.

H) Hr. Müllers Samlung russich. Geschichte, 1 Th. S. 4. 5 Th. S. 335. Pontopp. Gesta & Vestig. Dan. T. I. p. 21.

Hensigt, ved at omkomme hendes da værende Gemal med Forgift, ligesom hun allerede havde giort ved adskillige af hendes Ægtefæller, at hielpe ham hos sig paa Tronen. Hun blev derfore yderst fortørnet over Haralds Foragt; og lod ham, med tvende af sine fortroeligste Venner, Ulfur og Haldur, kaste i et Taarn i Dynd til en stor Slange, hvilken han dog dræbde med en Kniv. I den nærmeste Nat uddrog et Fruentimmer ham igien, som havde fundet paa at komme paa Taget af Taarnet; hvorpaa han flygtede til sine Væringer, som forsvarede ham, og gave ham to Galleier, af hvilke dog den eene forgik, da han vilde bringe den over de Kiæder, med hvilke den thraciske snevre Pas var tilsperret. Derpaa seilede han over det sorte Hav, formælede sig om Vinteren til Novogrod med Eilisif eller Elisabet, Kong Jaroslavs og den svenske Prindsesse Ingegerds Dotter, og reiste 1045 til Kongen af Sverrig, som var beslægtet med hans nye Gemalinde. Her fandt han just den forjagede Kong Svend Estridsen, som ligeledes var hans Fætter, og søgde at overtale ham til en Forbindelse mod Kong Magnus. Men han opsatte dette, indtil han var overtydet om, at han ei kunde erholde noget med det gode i Norge.

Harald seilede derpaa i et paa det prægtigste udrustet Skib til sin Fætter Kong Magnus, hvilken han kort efter sin Seier ved Helgenæs antraf i Øresund. Efter at begge Herrer nogle Dage venskabelig havde beværtet hinanden, bad Magnus Harald om sin Hielp til at undertrykke Svend; og derpaa aabnede ogsaa Harald sine Hensigter for Magnus, og begierede endeel af Norge, fordi St. Olav, Magnus's Fader, havde lovet ham det, og han selv havde, for denne Konges Skyld, tabt sin faderlige Formue, hvilken Skade burde ham erstattes. Magnus fandt denne Ansøgning saa ubillig, at han ei svarede derpaa, men opsatte dens Undersøgelse indtil hans Geheimeraad havde kiendt derudi; hvor da især Einar Tambeskelver forkastede det: først fordi Magnus ei som Olavs Arving var kommen til Riget, men ved sin seierrige Haand havde erobret det, og dernæst fordi det ei befaldt Folket at lade sig regiere af tvende Konger. Han lagde til, Kongen kunde med lige Ret fordre Halvparten af Haralds forhvervede Rigdomme. Dette mishagede den karrige og gierrige Harald saa stærk, at han strax vendte tilbage til Sverrig, og giorde Forbund med Svend Estridsen, som lovede ham Halvparten af det danske Rige. Begge Konger faldt derpaa om Høsten ind i Sædland og Fyen, men Harald landede eene i Norge, og søgde forgieves i Upland 1046.

 at

at samle sig en Krigsmagt, hvorfore han siden igien stedte til Svend.

Midlertid, overveiede Magnus, at det vilde falde ham tungt at stride mod en saa vel forsøgt, riig, og behiertet Krigsmand. Han besluttede derfor i Mindelighed at afgiøre Sagen, og tilbød sin Farbroder imod Halvdeelen af hans Skat det halve Norge. Harald, som vel af Egennytte opofrede ethvert Forbund og Venskab, men dog, formedelst sin store Ærgierrighed, bar stor Frygt for Bagtale og at ansees som Bedrager, søgde nu, fra det første Øieblik af dette Forliig, Leilighed til Ueenighed med Kong Svend. Endelig fik han den, da han engang fortalde ham, at den maatte stedse vinde Seier, for hvilken hans Stridsbanner blev baaren. Thi da Svend ei vilde troe dette, begyndte han at yppe Trætte med Kong Svend, forekastede ham hans meeneedige Oprør mod Magnus, og begav sig strax paa sit Skib. Paa det samme stillede han en Vagt om sit sædvanlige Leie, hvorudi han lagde en Klods i sit Sted, og udvalgde sig et andet Sovested. Om Midnat roede, formodentlig paa Haralds egen Tilskyndelse, en Mand til Skibet, steg derind, og hug saa stærk i Klodsen, at Øxen blev siddende deri, og begav sig hastig bort. Harald, som dette blev mældt, vækkede alle sine Folk op, og da han ved denne Begivenhed let kunde indbilde dem, at Kong Svend stod ham efter Livet, saa seilede han endnu i samme Nat fra sine Bundsforvante, under det sandsynlig retfærdigste Paaskud, til Kong Magnus.

Magnus og Harald begave sig derpaa til Upland i Søen Miøs, bragde et Forliig i Stand i Bisp Grimkels og de Fornemmestes Nærværelse, og fuldbyrdede det paa følgende Maade: Først beværtede Magnus Harald Sigurdsen med 60 af hans Folk, og da han efter Maaltidet havde givet hver især en Foræring, rækkede han tvende Rør til Harald, hvoraf han tog et. Magnus sagde derpaa heit: han forærede sin Farbroder med dette Rør det halve Norge med alle Herligheder. Dog skulde han lade ham Rangen i Leiren, i Havnen, i Opvartningen og overalt, og efter yderste Formue beskytte Riget. Om Morgenen derpaa igientog han dette i den almindelige Landsforsamling. Efter nogle Dage beværtede Harald Magnus paa samme Maade, og lod endelig alle sine Rigdomme bringe i Stuen, nøie afveie, og da han havde givet Magnus Halvparten, ved 12 Mænd beeedige Forliiget.

Nor=

Normændene derimod vare ei ret vel tilfreds med dette Forliig, fordi de kiendte Haralds Herskesyge, egennyttige og falske Tænkemaade, og befrygtede derfor Tvist og indvortes Krig. De Fornemmeste forbunde sig derfor hemmelig, at angribe og dræbe den af begge Konger med bevæbnet Haand, som først brød den gode Forstaaelse. Begge levede nu i Begyndelsen vel fredelig hos hinanden i særskilte Boeliger i Trondhiem; men Harald fornærmede meget snart dette Forbund og fælles Venskab. Han ophøiede mod sit Løfte Folkets Afgivter, og vovede endelig, paa et Tog til Danmark, udi en Havn, som han først opnaaede, at indtage den fornemmeste Plads. Men da Magnus, saasnart han saae dette, gav Befaling til at slaaes, saa lagde han af Veien, og besøgde ham paa sit Skib, hvor adskillige Udtryk, som bleve vexlede dem imellem, ved denne Sammenkomst forvoldte, at begge Konger meget koldsindig siden omgikkes hinanden. Ved deres Ankomst undvigede Kong Svend til Engeland, og bad Kong Eduard om 50 Skibe, hvilke dog Kongen og Folket nægtede ham, fordi de saa stærk frygtede for et norsk Besøg, at de forstærkede deres Forsvarsflode til Sandvich. Svend besluttede derfor at aflægge Kongetitel, og begive sig til Roelighed i Sverrig. Midlertid var Magnus i en Trefning med Svend, ved at styrte med Hesten, bleven farlig quæstet, og døde til Sudathorp ei langt fra Skive i Jydland, eller, som Saxo Grammaticus paastaaer, til Alexstad i Sædland den 25 October 1047. Kort for sit Endeligt anbefoel han Kong Harald sine Venner, og meldte ham, at Danmark nu, formedelst den gothelviske Fred, ei kunde tilfalde ham, men Haarde Knuds nærmeste Arving Svend Estridsen. Harald lovede meget koldsindig at være Kong Magnus Venner bevaagen, men forsikkrede, at han ei vilde lade Danmark tage fra sig, og spurgde Magnus, hvormeget han endnu havde tilbage af den halve Part af sin Skat? Magnus spaaede ham, at han aldrig skulde kunne erobre Danmark; og forsikkrede, at han havde uddeelt Pengene blant sine Betientere, hvis Troeskab han agtede høiere end Guldet. Denne Efterretning giorde Harald meget misfornøiet, og Magnus sendte, da han mærkede dette, sin Halvbroder paa Moders Side Thorer Ulfson til Kong Svend, for at overgive ham høitidelig det danske Rige, og anbefale ham sine troe Tienere. Thorer traf Svend i Skaane, just da han steg til Hest for evig at forlade Danmark, og glædde denne ulykkelige Konge saa overmaade, at han giorde et Løvte aldrig meere at

1047.

vige ud af Danmark, og strax hastede til den danske Nations Valgsted i Jydland.

Kong Harald søgde at forekomme ham, og forlangde, strax efter Magnus's Død, af sine Normænd, at de skulde geleide ham til Viborg, og der hielpe ham paa Tronen. Men Tambeskelver afslog hans Begiering i den ganske Krigshærs Navn, og begav sig med Magnus's Liig til sit Skib, for at lade ham begrave i Trondhiem. Ham fulgde alle Norske, og Harald blev saaledes nødt til ligeledes at seile til Trondhiem.

Da denne Herre ved langsom Erfarenhed havde forhvervet sig stor Statsklogskab ved det constantinopelske Hof, saa anvendte han nu den samme, for fuldkommen at befæste sig i Norge, og tog ei aleene nu nok engang mod Hyldingen i hvert Fylke, men formælede sig ogsaa foruden sin første Gemalinde Elisabeth, der først døde efter hans Død, med Thora Thorberg Arnæsons Dotter, for at faae mandlige Arvinger, og derved at forebygge Tvistighederne om Tronfølgen mellem hans Beslægtede og Blodsforvante.

Derpaa sluttede han et Venskabsforbund med Kong Eduard af Engeland, og begyndte sine Streiferier paa Danmark i Aaret 1048, hvilke
1048. han aarlig fortsatte, for ved Rov og Brand at svække et Rige, som han ei dristede sig til at erobre og siden roelig at besidde. Kong Svend vovede ei i lang Tid at opsøge sin Fiende med den Krigshær, som han aarlig forsamlede til sin personlige Sikkerhed, fordi hans bestandige Ulykke giorde ham kleinmodig. Dog endelig blev han kied af de bestandige Anfald,
1051. og indbød Harald til et afgiørende Søeslag ved Mundingen af Gothelven. Harald lod sig der see i Foraaret 1051, og da han længe forgieves havde ventet paa sin Fiende, og endelig givet den største Deel af sine Folk Tilladelse at fare hiem, saa udplyndrede han med 60 Skibe den jydske og østligvendiske Søekant saa længe, indtil hans Skibe ei meere kunde rumme Byttet. I Særdeleshed antændte han paa dette Tog Hedabye eller Slesvig, en dengang meget vigtig Handelstad, og bortførde næsten alle fornemme og rige Fruentimmer af heele Sønderjydland, som vare flygtede derhen, som Fanger 3). Men Harald svarede: at han, uden at handle hoistuforsigtig, ei kunde paa Landet stille sig blot for den danske Krigshærs List og Overmagt, men beredde sig derimod til et Søeslag, hvilket Svend ei

3) Adam. Bremens. Hist. Eccles. L. III. c. 13.

ei vilde, hvorfore Harald løb ud af Limfiorden, og maatte, formedelst Modvind, kaste Anker ved Lessoe. Den danske Konge indskibede derpaa alle sine Soldater, og kom med en stor Flode, formedelst en tyk Taage, saa nær til de norske Skibe, at Harald neppe fik Stunder at komme ud af Havnen, da han blev sine Fiender vaer, og var vist bleven indhentet og overmandet, dersom han ei først havde ladet kaste alle bortranede Kister og Klæder, derpaa Levnetsmidlerne, og endelig alle fangne Fruentimmer og Børn over Borde, hvorved hans Skibe bleve lettere at roe og hans Fiender opholdte, i det de søgde at redde deres Slægtninge og Venner.

Efter sin Hiemkomst til Norge sendte Harald visse snedige og tilforladelige Mænd ud iblant sine Undersaatter med Penge og Breve, som vare beseglede med Kong Svends eftergiorte Signete, hvilke, som Kong Svends hemmelige Bud, skulde forsøge at bringe de mægtigste Normænd paa hans Side, under Haanden derimod omhyggelig opskreve enhver Mands Svar, og bragde dem for Kong Harald. Ved dette Middel erfarede denne trædske Monark Nationens Sindelaug, og vidste derfor tilforladelig paa hvilke Mænd han kunde forlade sig. Blant dem, som udholdte denne trædske Prøve lykkelig, var den gamle Einar Tambeskelver, som forblev Kong Harald troe, uagtet han paa alle Maader tilintetgiorde Haralds egennyttige og pengegierrige Hensigter, og ved sin Indsigt i Landets Love, ved sit Mod, Dristighed, Rigdom og Kierlighed for sit Fædreneland formaaede meere hos Folket end Kongen selv; men han modsagde ham kun naar Folkets Vel udfordrede det. Dog hadede Kongen ham alligevel, og frygtede meget for denne egensindige Mand, fordi han stedse lod sig geleide af 5 til 900 Mand og 9 Krigsskibe, og havde givtet sin Søn Endrid med Kongens Søsterdotter, hvilket kanskee kunde bringe ham paa de Tanker at stræbe efter Kronen. Denne Frygt tog saaledes til i Aaret 1052, ved tvende forvovne Gierninger af Einar, at Kongen besluttede hans Død, lod ham indbyde i sin forhen mørkgiorte Domsal, under Skin at forlige sig med ham, og der dræbe ham tillige med hans Søn. Einars Vagt bragde, strax efter denne Gierning, alle Borgere i Nidaros eller Trondhiem i Vaaben; men Kongen undkom lykkelig til Einar Arnæson, hans Gemalindes Farbroder, hvilken endelig lod sig bevæge at gaae til Trondhiem for at stifte Fred, efter at Harald for lovmæssige Vidner og Borgen havde lovet ham, at give hans ovenmeldte landflygtige Broder Kalv Arnæsen sit Gods og sin Friehed igien, og givet ham Fuldmagt at 1052.

love

love hans Modstander alting, undtagen Kongeriget og Kongetitel. Einar bragde Borgerne sammesteds med megen Møie endelig derhen, saa længe at blive roelige, indtil de fik Forsikkring af Hakon Ivarsen i Upland, til hvilken Einars Enke Bergliot havde overdraget sin Hævns Udførelse, at han var forsonet med Kongen, og havde erholdet Gotgiørelse. Derpaa begav Einar sig med 80 Mænd til Orm Jarl af Norge, og giorde, med hans Hielp, endelig Hakon Ivarsen og med ham heele Riget roelig derved, at han lovede Hakon Ragnhild, Kong Magnus's Dotter, med en anstændig Brudeskat, til Gemalinde.

Kongen havde midlertid samlet en Krigshær i Møre, og efter at Folket havde nedlagt sine Vaaben, lod han Kalv Arnæsen komme tilbage,
1052. og gav ham sine Godser igien. Men strax i det følgende Aar 1052 befoel han ham, paa sit sædvanlige danske Tog at lande og stride mod en langt stærkere Hob Strandbevogtere i Fyen, og sendte ham ingen Forstærkning til, indtil han var omringet med alle sine Folk, hvorfore han ogsaa blev ihielslaget førend Hielpetropperne naaede ham. Ligesaa uredelig handlede Kongen med Hakon, som han ei vilde meddeele Jarlsværdigheden, under Forevending, at han efter Magni Exempel kunde ikkun udnævne een til Jarl af Norge, og ei afsætte den ovennævnte Orm, fordi han vidste, at Prindsesse Ragnhild ei vilde ægte ham, førend denne hans Stands Ophøielse var gaaen for sig. Hakon bortvigede derfor til Haralds Fiende Kong Svend, og blev Jarl i Halland; men faldt snart i Unaade, og Einar fik hans Plads igien.

1054. I Aaret 1054 anlagde Kongen Opslo, eller den nu værende Hovedstad Christiania, for at være nærmere ved Danmark, og mageligere og tiere at kunne streife derhen. Og da den engelske Konge holdt ham i bestandig Frygt for en Forbindelse med Kong Svend, saa antog han sig i Aaringerne 1056 og 1058 Græv Algars af Leycester, og satte ham med Magt igien i Besiddelse af det Grævskab som hans Konge havde taget fra ham. I Danmark vandt Harald Seier over Kong Svend ved Diursaae
1060. 1060. Men 1061 hævnede Svend sig ved at indslutte Kong Harald, da han var løbet ind i Liimfiorden uformodentlig med den heele danske Magt, og lod ved alle Bredder af Floden sanke saa mange Hobe bevæbnede Bønder, at det syntes umueligt for Harald at undgaae sine Fiender. Desuagtet bragde hans skarpsindige Trædskhed ham endelig paa et Middel, ubeskadiget at undkomme. Thi, efter at han havde bragt sin Flode i den

den yderste Bugt af Liimfiorden, som ikkun ved en smal Jordstrimmel skilles fra Vesterhavet; saa lod han Skibene udlosse, drage over Land, og derpaa igien fylde med det forhen udlossede Bytte, og seilede saa til Norge. Dog opirrede denne Begivenhed Haralds Vrede og Ærgierighed; thi han holdt denne Flugt for yderlig beskiæmmende, hvorfore han besluttede at afskaffe sine Søerøverier, og lade sin Tiltale og Ret ankomme paa Udfaldet af en Hovedtresning. Han opfordrede derfor den danske Kong Svend dertil, og begge krigende Førster bleve eenige, at enhver med 300 Skibe skulde, ved Mundingen af Gothelven, stride saa længe om begge Riger, indtil een af dem havde sat Livet til. Harald lod, for i denne mærkværdige Tresning at aabenbares i sin fulde Størrelse, bygge sig et nyt prægtigt og stort Skib, og kom i det samme Aar 1062 paa det 1062.
bestemte Sted. Men hans Modstander dvælede, ligesom før, igien saa længe i de fyenske Farvande, indtil Harald havde sendt Halvparten af sine Skibe hiem, og med de øvrige udplyndrede Halland. Derpaa overfaldt Svend ham om Aftenen for Laurentii Dag uformodentlig i Lofofiord ved Nisaae med en dobbelt saa stærk Flode, og begge begyndte Slaget ved Aftenens Begyndelse. Den Reed, hvorpaa Harald da befandt sig, var for liden til at udbrede begge Floder paa behørig Maade, derfor kunde man kun hænge 70 Skibe sammen med Kieder, de øvrige Fartøier maatte uden Orden krydse paa hinanden. Ved Tresningens Begyndelse stødte Einar og Hakon Ivarson, som komme tilbage fra et Friebyttertog, paa Floderne. Einar begav sig til de Danske, og Hakon med sine 10 Skibe til de Norske, fordi de vare de svageste, og opbragde lidt efter lidt alle danske Krydsere, og derpaa understøttede de Norske overalt hvor de leede eller veege. Endelig i Dagbrækningen sprang Harald ind i Svends Skib, som laae lige over for hans, og blev derved Seierherre. Den danske Konge undkom, og roede med nedslagen Hat til Hakon Ivarsens Skibe. Da denne nu efter Begiering bukkede sig over Fordækket til ham, sagde han sagte til ham: **jeg heder Vanraade** (uden Raad) **og betler om mit Liv af dig.** Hakon, som strax kiendte ham, gav ham tvende troe Venner med, som førde ham til en af hans fortroeligste Venner i Halland, midt igiennem den norske Flode. Paa denne Maade undkom den ulykkelige Svend, og samlede, imedens Kong Harald omhyggelig lod søge efter hans Liig, en nye Krigshær i Sædland, hvis pludselige og uventede Aabenbarelse saa stærk forfærdede Kong Harald, at han strax seilede

tilbage til Opslo, og foresatte sig at slutte Fred med Kongen af Danmark.

Denne Fred var dengang ei aleene nyttig for Kongen af Norge, men i visse Maader endog nødvendig. Thi de udenlandske Krigstoge, og Faren for en dansk Landning i Norge, tvang Kong Harald til ubestraffet at taale, mod hans Natur, mange dristige og forvovne Halstarrigheder af sine Undersaatter, og mange Indgreb i sin Majestæts-Ret, paa det han ikke skulde giøre de til Nyeheder og Forandringer saa hengivne Normænd misfornøiede, og opvække indvortes Krig. Derved forfaldt han i en ham utaalelig Afmagt, som især yttrede sig i hans Ueenigheder med Hakon Ivarson 1063, og som opkomme paa følgende Maade: Kong Harald var allerede forbittret paa Hakon, af Misundelse over dennes forhvervede Berømmelse i Søeslaget ved Nisaae, da han ydermeere erfoer, at Hakon havde reddet hans Fiende Svend, og derved skilt ham ved det danske Rige. Nu havde hans Vrede ingen Grændser; han begav sig strax med 200 velbevæbnede Ryttere til Hakons Gaard for at dræbe ham. Men Hakon fik, ved et Bud fra en af Rytterne, endnu betimelig Efterretning derom, og undkom med sin Gemalinde, den ovenomtalte Prindsesse Ragnhild, som Kongen tilligemed den norske Jarlsværdighed, efter Orms Død, havde overdraget ham, i den næste Skov, og videre til den svenske Konge Steenkil, af hvilken han fik en Befalingsmands Plads over Vermeland. Derpaa begav han sig, saasnart Kong Harald igien var vendt til det Trondhiemske, ligeledes igien til sit Gods, og inddrev, som norsk Jarl, derfra af med Magt den kongelige Skat. Kongen fordrede kort derpaa ligeledes den samme, men Folket gav ei aleene intet, men forsikkrede endog, at de fremdeles kun vilde give Hakon Skatterne, fordi Kongen ei retfærdigen kunde betage ham sin Jarlsværdighed. Kongen blev derfor nødt til, for at kunde bestraffe sine Undersaatters Stivhed, at haste med den danske Fred, og bragde den endelig 1064 i Foraaret paa Gothelven i Stand; efter at han, saavel som Svend, havde frasagt sig al Tiltale paa hinandens Rige, giorte Bytte og Skadesløsholdelse.

Strax derpaa begav Harald sig ganske hemmelig med lette Fartøier, snart paa Strømmen, snart over Land, over Land til den østlige Søebredde af Væneren, hvor Hakon, som ham var sagt, dengang samlede en nye Krigshær, for igien at inddrive den uplandske Skat. Endelig fandt Kongen den samme, og ødelagde den næsten aldeles; men Hakon undkom,

undkom, og var saa forvoven, da Kongen drog tilbage giennem en Skov, pludselig at anfalde og dræbe den Fændrik, som bar hans i Slaget tabte Fane for ved Kongen, hvorpaa han med sin igien erobrede Fane lykkelig reddede sig til sine. Kongen begav sig efter denne Seier til Upland, og tugtede der sine rebelske Undersaatter med yderste Strenghed.

I Aaret 1066 besluttede Harald at erobre Engeland, hvilket han allerede længe tilforn skulde have forsøgt, dersom ham ei havde manglet en beqvem Leilighed og sandsynlig Forevending, eller meget meere, dette Foretagende havde forekommet ham svar og farlig, formedelst Engelændernes almindelige Kierlighed mod deres Konge Eduard. Men i ovenmeldte Aar tildroge sig Ting i Engeland, som vare Haralds Hensigter gunstige. Thi Kong Eduard døde den 5te Januarii, og udnævnde Hertug Vilhelm af Normandien til sin Eftermand, hvilken derimod Græv Godvinds Søn Harald ved Vaaben holdt fra Tronen. Den samme Harald forjagede ogsaa sin Broder Tosten, som Kong Eduard allerede 1065 havde frataget Northumberland, og slog ham, da han landede med sin Svogers Hertug Vilhelms Folk, saa eftertrykkelig, at han maatte forlade de engelske Øer. Tosten begav sig til Kong Harald, og bevægede ham, efter at han lang Tid for Syns Skyld havde vægret sig, at benytte sig af sin Formands Kong Magnus's Arveret paa Engeland, og at giøre Anstalt til at erobre dette Rige for sig selv, hvoraf han siden lovede Tosten Halvparten som et Lehn. Toste seilede derpaa til Flandern, og forsøgde derfra af med 60 Skibe at lande, men han blev atter slagen, og flygtede hen til den skotske Konge Melcolm. Harald Haarderaade bragde imidlertid den halve Part af den heele norske Søemagt sammen, lod sin ældste Søn Magnus udraabe til Konge over Norge i Trondhiem, og tog, for at være vis paa Seieren, St. Olavs Haar og Negler, hvilke han selv skar af Legemet, med sig. Hans anden Gemalinde Thora lod han tibage i Trondhiem, men den første, Elisabeth, med hendes Døttre bragde han til Orkney, og den yngste Søn Olav tog han, tillige med sin Skat, fra hvilken han aldrig skilde sig, med til Engeland. Han landede med 200 Krigsskibe og næsten 500 smaae Fartøier i September 1066 udi Tinesloden, og da han paa engelsk Grund havde modtaget Hyldingen af Tosten, erobrede han Scarborough, og slog to engelske Krigshære ved Hellisnes og den 20 September ved York. Derpaa rykkede han for York, og da de yorkiske Borgere havde udleveret Tostens farligste Modstandere og dræbt dem, antog han de øvrige

 til

til Naade, og tog Aftalen med dem, at man den følgende Morgen skulde hylde ham i Staden, og vendte med 150 Gisler, for hvilke han overlod Yorkerne lige saa mange Norske, tilbage til sine Skibe. Den paafølgende Morgen befoel han den tredie Part af sin Krigshær, at bevogte Skibene under sin Søns Anførsel, og begav sig med de øvrige Soldater uden Harnisk til York. Men Borgerne i denne Stad havde om Natten indladt den engelske Kong Harald med heele Rigets Krigsmagt, som faldt ud, da den nærmede sig, og rykkede de Norske i Møde. Tosten raadede, ved dette uventede Tilfælde, Kongen, at haste til Skibene, for derfra at hente Pantser og Vaaben, men Kongen fandt dette Forslag uanstændigt, og sendte aleeneste nogle Ryttere til Floden, for at hente de øvrige Folk til Understøttelse. Derpaa stillede han sin Krigshær i en stor sluttet Kreds, befoel det første Geleed at støde sine lange Spyd i Jorden og rette dem mod Rytterens Bryst, det andet Geleed derimod at rette dem mod Hesten, men alle at slutte Skiold til Skiold, og ei at vige ud af Raden. Han selv begav sig med nogle Bueskytter udi Midten tillige med Tosten. Midlertid at denne Indretning blev giort, reede 20 Engelændere i fuld Harnisk til de Norske, og en af dem, som var, som man siden erfarede, Kongen af Engeland selv, tilbød Tosten i den engelske Konges Navn Fred og heele Northumberland, og endelig den tredie Part af Engeland. Men Tosten blev Harald Haarderaade troe, og spurgde Rytteren: hvad da hans Herre, den norske Konge, skulde have? Syv Fod Jord, svarede denne, og desuden saa meget, som han er hoiere end andre Mennesker; thi Harald Haarderaade hørde til Kiempeslaget, og var 8te sædlandske Fod høi. Tosten gav herpaa til Svar: han vilde, saa længe som han levede, ei forlade sin Herre. Hans Broder begav sig derpaa tilbage, og befalede at begynde Trefningen. Det engelske Rytterie foretog sig længe mange Angreb forgieves, men endelig brøde de Norske selv den hidtil uovervindelige Kreds, mod Kongens Befaling, af Utaalmodighed og Begierlighed til at stride og for at sætte efter det tilbagevigende engelske Rytterie, og strax bræckede Fienderne ind i den derved forvoldte Aabning. Nu kunde Harald Haarderaade efter sin Hensigt ei meere forsvare sig indtil Undsætningen fra Skibene kom, men maatte vove et Angreb, hvilket han med saadan Heftighed udførde, at Engelænderne allerede begyndte at vige, da en Piil foer ham lige i Luftrøret, og pludselig dræbde ham. Denne Ulykke bragde de Norske dog ei til Flugten, men de droge sig fegtende tilbage

bage under Tostens Anførsel i fuldkomneste Orden over Strømmen ved Standfordbridge, som allerede var fuld af Liig, og fornyede Slaget, efter at de havde afslaget den tilbudne Fred, ved Middags Tider, og fortsatte det indtil de alle bleve paa Stedet. Strax derpaa kom Undsætningen fra Skibene under Eistein Orres Anførsel paa Valpladsen, og fegtede ligeledes, indtil den af Mathed og Overmagt blev ødelagt, og en ringe Rest deraf endelig flyede til Skibene, hvilken Olav forgieves søgde at bringe i Sikkerhed. Thi den engelske Flode indsluttede ham uformodentlig, og de Norske maatte overlade Haralds store Skat og den heele Flode paa 20 Skibe nær til Engelænderne. Tosten blev i denne Trefning, men hans Sønner Scule og Ketil Krok begave sig med de Norske til Orkenøerne, og 1067 til Norge, og Scule hentede endelig i det samme Aar Kong Haralds Liig med stor Pragt fra York til Trondhiem, hvor det blev begravet i Marie Kirke.

Saaledes satte Kong Harald Livet til formedelst sin store Begierlighed til Erobringer, den 25 September 1066, og døde med Vaabnene i Haanden, hvilket Normændene endnu da holdte for den sikkerste Vei til Roes og Ære. Dog saa heftig som Haralds Hengivenhed var til Krigen, og saa stor en Videnskab han besad i Krigskonsten, saa lagde han sig dog ogsaa efter de Konster og Videnskaber, som ikkun blomstre under Fredens Varetægt. Han var selv en lykkelig og ugemeen færdig Digter, en nysgierig og skarpsindig Naturkyndig, og belønnede, uagtet han ellers var gierig, andre Digtere med Gaver og Værdigheder. Han elskede ogsaa Geistligheden, men var ei saaledes, som andre Monarker i hans Tidsalder, en letsindig Dyrker og Underdan af de samme og deres Formænd, men satte sig meget meere imod Pavens Indgreb i hans Regierings Rettigheder. Derfor forkastede han den herskesyge Erkebiskop Adalberts Anmodninger og Pave Alexander den 2dens Befalinger, som vilde, at Kongen skulde adlyde denne Erkebiskop, som pavelig Legat i aandelige Ting. Men Kongen svarede, at han i sit Rige var aleene Konge og Erkebiskop; hvilken Grundsætning han formodentlig havde antaget i Grækenland eller Rusland. Erkebispen forsøgde, da han mærkede de pavelige Bullers Afmagt, ved venskabelige Underhandlinger og Smigren at vinde Kongen; men alt hvad han udvirkede var dette, at Kongen lod indvie tvende Biskoper af Paven, og tvende af Erkebispen, og tillod dem at arbeide i Riget paa de hemmelige Hedningers Omvendelse. De

 øvrige

øvrige Biskoper erholdte deres Indvielse i Frankrig og Engeland, og lærede, efter andre Hedningomvenderes Maade, overalt i Riget, uden at besidde særskilte Bispedistrikter og Overopsyn over de mindre Geistlige. Dog var Kongen en ivrig Dyrker af Helgene, opbygde mange Kirker, og undertrykkede strengelig alle Søerøverier, fordi han holdt dem for uchristelige, hvilket viser, at han maae have været en andægtig Christen. Hans Nation eftersulgde ogsaa hans Exempel, og bliver af Adam af Bremen, en ligealdrende Skribent, meget roset K) for deres store Andagt og rige Gaver, hvormed de underholdte og betalede deres overmaade gierrige og egennyttige Præster.

Om Kong Harald bliver i Historien anmærket, at han først har ladet slaae falsk Mynt under sit Stempel. Uagtet han havde levet i lang Tid ved det prægtige græske Hof, saa bar han dog Omsorg for, at fremmed Pragt og Sæder ei indtrængde sig i Riget, og indrettede derfor sit Hof og Levemaade nøiagtig efter hans Forfædres Mønster.

Uagtet Magnus allerede i sin Faders levende Live var udnævnt til Konge, saa neiedes han dog med den vestlige halve Deel L), og overlod det øvrige af Riget til sin Broder Olav den 3die. Strax i Begyndelsen af deres Regiering, forkyndte den danske Konge Svend dem begge Krig, under den Forevending, at den forhen sluttede Fred kun var sluttet mellem ham og Kong Harald, men ei mellem begge Riger, og følgelig nu var til Ende. Men da han saae, at begge Prindser havde Mod og Erfarenhed nok for eftertrykkelig at forsvare sig, og derfor sammenbragde en forfærdelig Krigsmagt; saa lod han sig ved deres Gesandter og venskabelige Forestillinger bevæge at fornye Freden til Kounghella, og derpaa formælede sig Kong Olav med Svends Prindsesse Ingirith. Kort derefter 1069 den 28 April døde Kong Magnus i Trondhiem af Rosen, og efterlod en meget ung Prinds Hakon.

Olav Kyrre eller den fredelige M) saae sig nu i Besiddelse af det heele Rige, hvilket han efter yderste Formue søgde at bringe til indvortes Fuldkommenhed. Derfor indlod han sig i ingen udvortes Krig, undtagen ved Enden af hans Liv, da han lod sig forlede af Kong Knud af Danmark, for at hævne sin Faders Død paa Engelænderne, at tilsende ham 60 Krigsskibe til hans Tog mod Kong Vilhelm af Engeland. Men da

K) Adam. Bremenf p. 63. 65. ed. Fabric.

L) Torfæi Hist. Norveg. L. VI. c. 2.

M) Idem L. 17. Cap. 4. 12.

da Kong Knud 1086 blev forladt af sin egen Flode, saa maatte han lade den norske Hielpeflode vende tilbage.

Olavs fornemmeste Omhue var at indføre den udenrigs Pragt og Levemaade, og Handelens Udbredelse. Derfor bragde han mange nye Klædedragter, silke og gyldne Varer i Brug. I hans Palladser afskaffede han Arnestedet, og lod i dets Sted forfærdige Ovne; lod ogsaa først Gulvet i Værelserne belægge med Steen, hvilke forhen ved Høitideligheder bleve bestrøede med Straae eller Høe. Videre forandrede han den gamle Maade at spise paa til Hove, forordnede et Marskalks-Taffel, og i Stedet for Drikkehorn Bægere, og for hver Giest et Voxlys, da man tilforn nøiedes med Skinnet af Ilden paa Arnestedet. Han forstørrede ogsaa det gamle Antal af Hofbetiente, som opvartede i Spisesalen, indtil 220 Personer. For at giøre sine Undersaatter det selskabelige Liv behageligt, saa opbygde han i Kiøbstæderne store Vertshuuse af Steen, eller Gildestuer og Skyttinge, og befoel, at ingen, som før, skulde drikke hos sin Naboe. Defore maatte alle Borgere i en Bye begive sig i et bestandigt Drikkeselskab, som ved særdeles af Kongen givne Love bleve forbundne, saa tidt som Gildeklokken ringede, at møde i Gildestuen. Dette Selskab hialp meget til den indvortes Sikkerhed; thi da forhen af de enkelte Drikkelav tidt opkom Strid, Mord og Sammenrottelser, saa blev dette nu hævet; thi i de nye Gilder vare Mænd af alle Slags Stænder og Værdigheder, ja endog Geistlige, tilstæde, som formedelst deres Anseelse, Magt og Gildes-Lovene maatte dæmpe al Trætte inden den brød ud. Disse Gilder udvalgde i følgende Tider den hellige Olav til Skytshelgen, og det fornemmeste, nemlig det i Trondhiem, opbygde for sig en særdeles Kirke af Steen. De nordiske Naboekonger indførde siden ogsaa disse samme Olavs Gilder i deres Riger; men endelig blev denne i Begyndelsen meget gode Anstalt farlig for Overherrerne, og en Anledning til indvortes Oprør og Voldsomheder N).

Kong Olav formeerede videre Handelsstædernes Antal, og opbygde Bergen, og, som man formoder, Stavanger og Konghella. Bergen grundede han, som det synes, 1070, paa en Plads, som da allerede tidt blev besøgt af Søefarende, men egentlig tilhørde nogle Bønder. Han gav Færoerne, Islænderne og Orkenøerne den Ret, saavel at handle derhen, som og sammesteds at handle med Nordlænderne. Især indrømmede

N) Skrifter, som i det Kiøbenhavnske Selskab ere fremlagte, T. IX, p. 142. 148.

mede han Engelænderne en særskilt Deel af Byen og saa store Privilegier, at de derved bleve bevægede til at sætte sig sammesteds ned i Hobetal og lægge Grunden til det endnu vedvarende Contoir O). For ogsaa at ophøie og forbedre den hidtil i Riget ubekiendte Borgerstand end meere, gav han den almindelige Lov, at aarlig i det almindelige Landting til Guloe, og desuden i ethvert Fylke, en Svend (Livegen) skulde gives frie, og hans Værd af meenige Mand betales til hans Herre. Disse Friegivne, som efter den norske Sædvane forstode forskiellige Haandverker, begave sig mestendeels til Kiøbstæderne; og saaledes ophørde den norske Trældomsstand ved denne viise Lov, uden Tvang, lidt efter lidt aldeles. Foruden Borgerstanden ophøiede Kongen ogsaa den geistlige Stand, deels for at undertrykke mange Norskes Afguderie ved hiines større Rang og Magt aldeles, deels virkelig af Fromhed og Kierlighed til Christendommen selv; thi den var saa stor hos Kongen, at han ei aleene flittig læste i den hellige Skrivt, og endnu i sin Alderdom af en engelsk Biskop lærde Melodierne til Davids Psalmer, men endogsaa med saadan Ærbødighed omgikkes Præsterne, at han tidt opvartede dem ved Messen og Iklædelsen som Diaconus. Han befalede Bisperne aarlig at reise omkring i visse Fylker, og i Stæderne at være tilstæde i Gildestuerne, for der at holde over de af ham fornyede Ægteskabs-Love, og her at have Opsigt over alting. Derfor maatte hver Landmand give Bispen aarlig en Øretug, og hver straffældig Gildebroder give ham de efter Gildes-Lovene bestemte Bøder; men allesammen skulde bygge en Kirke af Træe i hver Fylke, vedligeholde den, og skaffe Biskopen frie Fortæring saa længe han reiste. Alligevel synes det ikke, at Biskoperne allerede under Olavs Regiering have havt faste Sæder og bestandige Distrikter; thi Pave Gregorius den 7de klager i en 1079 den 15de Mai til Rom Kongen tilskreven Bulle P) meget over Kongens og hans Biskopers Uvidenhed i Christendommen, og beder Kongen at sende lærde Geistlige og unge norske Adelsmænd til sit Hof, at de kunde bedre undervises; efter at han har først formanet ham, ikke at bevæge Kongen af Danmark til Landets Deeling med sine Brødre, men kun at give dem tilstrækkelig Underholdning. Dette viser tydeligt, at den geistlige Regimentsforfatning og Overherredømme, som laae denne Pave saa meget paa Hiertet, ei endnu har været antaget; thi

O) Holbergs Hovedst. Bergens Beskrivelse. S. 4.

P) Oernhielm Histor. Svecorum Gothorumque ecclesiastica. p. 320.

..e=Slægt.

XVI.) ...
over Ør...
† 1130...

Christ...
Erling ...
Jarl ...
† ...

XIX.) ...
kronet...
af Ha...

Sigurd...
Konge f...
de Øy...
skiægge...
1192.
† 119...

Harald V. Gillichrist, Konge 1130.
† 1136.
Adskillige Medhustruer.
Gemalinde Ingirid, Regentinde 1136.
gifter sig med Arne af Stodrein.

(Sigurd Slemdiakni,
en Bedrager: Mod=
Konge 1103 † 1116.)

2) XVIII. Ingo I. Konge 1136. † 1161.

...at= ...m.

Harald † 1184.

[Johan Munk Kuflungers Konge 1185. † 1187.]

[Sigurd Brenner Konge for de Kuflunger. † 1188.]

1) XVIII. Eystein II. Konge 1142 † 1157.

[Thorleif Breitskiæg, en Bedr. K. for de Kuflung. 1189. † 1191.]

[Eystein Meila, de Birkebeners Konge 1175. † 1177. en Bedrager.]

1) XVIII. Magnus V. Konge 1142.

V. Maria Gem. Simon.

Nicolaus Kronprætendent 1161.

Birgitta, en Dotter af Arne af Stodrein og Dronning Ingirid. Gem. af Birger Jarl i Sverrig.

Philip, Konge for Baglerne 1207. † 1208.

...VII. Konge 1299.

...hans Gemalinde 1312 = 1317.

...rig 1319, afsat 1350 † 1374.

...rig 1362 = 1365. † 1380.
...ge, Sverrig og Danmark 1388 † 1412.
... af Norge 1380.

thi i den theoretiske Christendom vare de Norske, efter Adams af Bremen Vidnesbyrd, alt længe tilforn vel forfarne.

Kong Olav døde til Haukabøe i Vigen den 22de September, efter de gamle norske Skribenters almindelige Sagn, 1093, eller, som Torfæus rigtigere paastaaer, 1087 Q). Han efterlod af Thora, et norsk Fruentimmer, en naturlig Søn, Magnus Barfod.

Denne Magnus, en meget velskabt, klog og stormodig, men tillige høistærgierig og stridbar Prinds, blev af Vigerne eller de sydlige Norske udnævnt til Konge, men Thrænderne og Uplænderne udraabde Hakon den 2den, Kong Magnus den 2dens Søn, som allerede havde viist sit Mod ved adskillige dristige Søetog i Biarmeland, og eftertrykkelig var anbefalet Folket af sin Læremester og Pleiefader Thorer af Steiga, en Mand af stor Anseelse. Hakon eftergav paa sin første Rigsdag, eller i Eyrarthing, Landaura eller Tolden, som Kongen hævede af Kiøbmandsskibe, og Juule-Afgivten, og forbittrede derved Kong Magnus saaledes, at han i den første Vinter, da han opholdt sig tillige med Hakon i Trondhiem, stedse lod ligge 7 udrustede Skibe i Havnen, for ved beqvem Leilighed at kunne overmande sin Modstander. Paa Kyndelmisse Dag i det 2det Aar forsøgde Magnus virkelig, om det var raadeligt at foretage noget i Trondhiem selv mod Hakon; thi han lod sine Skibe hemmelig bringe til Hefring, og derpaa antænde mange Blus, for at bringe Trondhiemerne paa den Tanke, at der var landet en stor Flode. Men neppe blev man dette vaer i Byen, førend alle Borgere forsamlede sig hos Kong Hakon, og uddroge med ham til Hefring. Magnus undveeg, da han saae dette, til Gulathing, og Hakon begav sig til Vigen. Men han døde underveis paa Dofrefieldet af en Forkiølelse, som han fik paa Rypejagten, i sit Alders 35te Aar 1089.

Magnus var midlertid, aleene for at giøre Bytte, fuldet ind i Halland, og havde viidt og bredt ødelagt denne danske Provinds. Men saasnart han fornam Hakons Død, begav han sig tilbage, og indtog overalt Hyldingen, og begyndte at forfølge Hakons Venner. Men disse satte sig

Q) Snorro melder, at Olav fra 1067 af har regieret i 26 Aar, og hans Søn Magnus Barfod fra 1103 tilbage i 10 Aar; begge Kiendetegn bestemme Aaret 1093, som og de islandske Annaler sige. Langebek. S. R. D. III 47. 221. Not. F) Theodorus Monachus bestemmer for Hakons og Magni fælles Regiering et Aar. Min og Torfæi Aarberegning bliver Not. S) forsvaret.

sig imod ham, og udvalgde, paa foromtalte Thor af Steigas Tilskyndelse, en navnkundig dansk Søerøver, **Svend**, Harald **Flettis** Søn, til Anfører, eller, som nogle ville, til Konge i Norge, hvilken ødelagde Raumsdal, Sundmør og Trondhiem, og slog **Ulstræng** af **Vigga** med en kongelig Krigshær. Kongen hastede derpaa de Misfornøiede i Møde, og forjagede dem blot ved Rygtet om sin Ankomst indtil **Therdal**, og videre til **Halogaland**, hvor de endelig satte sig, og rasede med Ild og Sværd, indtil Kongen ogsaa der forfulgde og adspredte dem. De to Anførere, **Thorer** af Steiga og **Eigil Aslakson** af **Forland**, bleve paa Øen **Vambarholm** forladte af deres Folk, og derpaa i Kongens Paasyn hængte, men Svend undkom til Danmark, og fik først længe derefter Tilladelse af den norske Kong Eystein til at vende tilbage i Riget, vandt omsider hans Gunst, og blev hans Drost. Uagtet denne Overmanding og Adspredelse bleve der dog mange Misfornøiede tilbage i Norge, som hverken adlydede Kongen eller gave den pligtskyldige Afgivt. Blant disse var **Svenke Steinarson** i Bahuus Lehn den mægtigste; thi han havde ligesom Thorer opdraget Kong Hakon, og underholdt stedse næsten 1000 Mand til sin Sikkerhed. Kongen forsøgde først milde Midler, for at føre denne Mand tilbage til sin Pligt, men endelig fordømde han ham til Landsflygtighed, og drog med bevæbnet Magt til **Elfargrimen**, eller dem i Bahuus Lehn, for at forjage **Svenke**. Svenke modsatte sig med en stærkere Magt, men endelig veeg han, ved nogle Lehnshøvdingers konstige Underhandlinger, 3 Aar af Riget. Men hans Fraværelse udsatte Elfargrimerne for alle deres Naboers Søerøverier, hvorfore Kongen allerede i det første Aar af hans Landsflygtighed kaldte ham tilbage, og derpaa fik i ham en meget troe Undersaat.

Magnus havde nu fuldkommen bragt Norge til Rolighed, og tænkde, for at tilfredsstille sin Ærgierrighed, paa udvortes Erobringer, da uformodentlig Hakon, den orkenøiske Jarls Søn, overtalede Kongen til at angribe Orkenøerne og de schetlandske Øer, og derfra Skotland, Irland og Engeland R); thi han havde maattet forlade sit Fædreneland, fordi han var kommen i Strid med sin Farbroder **Erlend**, og hans Sønner **Erling** og **Magnus**, og søgde nu ved **Magnus**'s Hielp at komme tilbage igien. Dette Krigstog syntes i visse Maader retfærdigt, thi Torfin

R) S. i Almindelighed Torfæi Hist. Norv. C. 9. l. c. Torfæi Orcades p. 66. seq. Snorro edit. Dan. p. 386.

blin.

m den gamle, Stamfader af
t ældste Danske Kongl. Huus.

Reginald, K. af Northumberland.

Kvaran, Konge af Irland og Northumberland,
obrer Mann 959. † 981.
ter af Constantius, Konge i Skotland.

d. | Gluniarand, Konge af Dublin 981. † 989. | Sithric, Konge af Dublin 989. † 1029.

Anlaf, Konge af Dublin 1029 † 1035.

Sithric, Konge af Dublin 1035. † 1042.

fter. | Anlaf, Konge af Dublin. 1042. | Godred, Konge af Mann. † 1066.

Konge af Mann
Reginald 1142.
kenser.

Fingal, Konge af Mann.

Daliske Konge-Stamme.

n. | Harald. | Ragnhild, gift med Summerlid, Skotsk Jarl af Dale, Herre af Argyle, Konge af Mann, eller meget meer af eendeel af Søderøerne 1160. † 1164.

Reginald 1192. † 1210. | Engi, 1192. med tre Sønner ihielslaget 1210. | Olav. | Summerlid den yngre.

r, af r | Alain. | Sumarlid, Konge af Søderøer 1229. efterlod, som det synes, en Søn Sumarlid som 1248. kaldte sig Konge af Søderøer. | Ospaki, eller Hakon, Konge af Søderøer † 1230. | Rudru, maaskee Sumarlids Søn, Herre af Øen Rothisey, 1263.

Duggal, Konge af Søderøer, 1249 † 1268. den sidste Norske Lehns-Konge. | Alain, Konge over Søderøer 1249. 1263. | Sumarlid, Konge af Søderøerne † 1230.

sin havde unddraget sig fra de norske Monarkers Overherredømme, som før er fortalt, og hans Sønner **Paul** og **Erlend** havde, saa længe Harald Haarderaade levede, været norske Lehnsmænd, men vegret sig ved at bevise de sidste Konger den skyldige Lydighed. Kong Magnus udrustede derfor, i Aaret 1092, 60, eller, som andre mælde, 160 Skibe, tog Græverne paa Ørkenøe fangen, sendte **Paul** til Bergen, og **Erlend** til Trondhiem, hvor de begge efter et Aars Forløb døde; besoel deres Sønner, som han gav Hofbetieninger, stedse at geleide sig, og udnævnde sin Slegfredsøn **Sigurd**, som han havde avlet med en Engelænderinde, til **Konge over alle Ørkenøer** S). 1092.

Derpaa begav Kong Magnus sig til de **vestlige** eller hæbudiske Øer, som da tilhørde Gudriod Crovans Søn Kong **Lakman**, tillige med Dublin og Man. Magnus erobrede dem alle, tillige med den skotske Halvøe **Kyntyri**, og lod Kong Lakman bunden føre paa sine Skibe. Dette maatte nødvendig bringe den **skotske Kong Melcolm** og den **irlandske Konge af Connaugt Murcard o brien**, eller, som de Norske

kalde

S) De norske Skribenter paastaae, at Magnus kun i Aaret 1095 har foretaget sig et Tog til Øerne; men i en Tale af Kongens, hos Torfæus, finder man Efterretning om fleere Tog. De engelske ligealdrende Skribenter forvandle ligeledes to Tog i et eeneste, og sætte det i Aaret 1098. (Orderici Vitalis Hist. Eccles. L. XI p. 812. og Manniæ Chronic. apud Cambden in Britannia. og i Torf. Orcades, p. 74). Dog siger **Ordericus**, at det første Tog var skeet i det 5te Aar af **Kong Vilhelms af Engeland**, og følgelig 1092, og at den **connaugtiske Prindsesses Forskydelse** har foraarsaget det, hvilket sættes forud, at Kong Magnus allerede for 1092 har forligt sig med den connaugtiske Konge. Det samme stadfæster de øvrige Herrers Historie, med hvilke Magnus har havt at giøre. Thi **Godredus Crovan**, Konge over Øerne, begyndte 1066 at erobre sit Rige, og døde, som hans Søns **Lakmans** 7aarige Regiering viser, 1088. Thi denne Lagman døde 1095. Ham fulgde **Dopnald**, som regierede 3 Aar til 1097. (Chronic. Manniæ). **Melcolm** K. af Skotland, døde 1093. (Simon Dunelm. Chr. Saxon Gibsonii. p. 199), og endelig kiempede **Dopnald** hans Broder med Magni Hielp til 1096, som **Buchanan** hos Torfæus (Hist. Norv. p. 427) paastaaer. Alle disse Grunde kan retfærdiggiøre den her brugte Tidsregning, som og Torfæus allerede har antaget. De islandske Annaler (Langeb. III. 48) vil, at Troelovelsen med Byadminia er skeet 1098. Om de søderøiske eller manske Konger handler Langebek udførlig T. III. p. 212. seq., og giør det meget rimeligt, at Godred Crovan var Regnalds Brodersøn, som herskede 989 over Søderøerne, og afstammede fra Kongerne af Northumberland og Dublin. Disse stammede ned fra Guthred, som det synes, Kong Gorm den gamles Broder, og havde Sideslægtninge ligeledes fra Guthred, hvilke og herskede i Dublin og Man. Af denne yngre Green herskede til Lakmans Tid Godred og hans Søn Fingal. See for Tydeligheds Skyld hosfølgende Stamtavle, og Beviis derfor, Langeb. S. R. D. III. 212. II. 415.

kalde ham, Myrkiartan, i Vaaben; thi hiin tilhørde nogle af de erobrede Lande, og denne var den fangne Lakmans Overherre; men begge vare tilbøielige til Fred, enten fordi den norske Konges Hær var dem for stærk, eller fordi de befrygtede at blive overfaldet af den engelske Konge. Derfor overlod Melcolm Kong Magnus alle erobrede Øer, som vare saa langt fra den skotske Strand, at man med ophævede Aarer mellem dem og Strandbredden, uden at støde an, kunde styre igiennem, og blev ei engang vred over den norske Konges trædske Fortolkning, som satte sig ved Roeret paa et Skib, lod Aarerne ophæve, og Fartøiet slæbe over den smalle Jordtunge af Kyntyri, og derpaa tilegnede sig samme Halvøe efter Fredsbetingelsen. Kong Murkard o brien blev af den seierrige Konge end meere forhaanet, dersom man maae troe Aarbøgerne af Man; thi Magnus sendte ham sine Skoe med den Befaling, at bære dem, til Tegn af Underdanighed, om Halsen, og Murkard tog imod dem; thi han elskede, sagde han, sit Folk for høit dertil, at han blot for sin Skyld skulde lade det ødelægge af en Konge som var ham for stærk. Han forlovede derpaa sin 5 Aars gamle Dotter Bryadminia med Kongens Søn Sigurd, og bevirkede derved, som det synes, sin Underkonges Lakmans Frihed; thi Historien mælder, at denne ulykkelige Herre 1095 ved det første Korstog til Jerusalem lod sig korse, og satte Livet til paa denne Reise.

Magnus begav sig derpaa tilbage til Norge; men Lakmans Død satte ham i den Nødvendighed, anden gang at begive sig med en Flode til de vestlige Øer. Lakman var, som det synes, efter Kongens Afreise bleven tilbage som en Vasal paa Øerne, og blev derfor af alle sine gamle Underdaner fremdeles anseet som deres Konge. Ved hans Død forsøgde disse at unddrage sig fra det Norske Overherredømme, og vendte sig, fordi Lakmans Broder Olav endnu var umyndig, til deres gamle Overherre Kong Murkard, som satte dem sin Farbroder Dopnald Tadesohn til
1096. kongelig Formynder. Uagtet Kong Magnus i de Aaringer 1094 til 1096, som nogle mælde T), havde en Krigshær af Hielpetropper, til sin Bundsforvantes den skotske Kong Donalds Forsvar i disse Egne, saa fik han dog først i Aaret 1097 Efterretning om Lakmans Død, og sendte derfor og
1097. først i dette Aar Øeboerne en nye Konge Ingimund, som landede paa Øen Leode, og midlertid, da de Fornemmeste sammenkaldte hans Underdaner

T) Torfæus H. N. l. p. 427.

daner af de øvrige Øer for at hylde ham, holdt saadant Huus med Plyndren og Fruentimmers Vanærelse, at han paa det yderste opirrede sine tilkommende Undersaatter, saa at deres Anførere, ved deres Tilbagekomst, rasende omgave hans Huus om Natten og opbrændte ham.

For at hævne denne Gruesomhed og Indgreb i sin Anseelse, kom Magnus i Aaret 1098 til Skotland u), og da han havde straffet Øeboerne, landede han paa Søekanten af Caernarven, erobrede Anglesey, og leverede to engelske Græver Hugo af Cestra og Hugo den tykke af Scrobbesbury eller Montgomerie, en Trefning, i hvilken den sidste blev. Derpaa vendte han sig, som det synes, til Irland, og saa tilbage til Norge. Paa dette Tog antog han med sine Hofbetiente Bergskotternes Klædedragt, nemlig korte Trøier og Skoesaaler paa de bare Been, hvilket gav hans Undersaatter Anledning til at kalde ham Magnus Barfod.

I sit Fædreneland levede han nogle Aar roelig, indtil Gifard, en fransk Ridder, igien opvakde hans gamle Lidenskab, ved at love ham ved en hemmelig Erfarenhed i Krigskonsten stedse at skaffe ham Seier. Magnus blev begierlig efter at benytte sig af en saa veløvet Mand og hans Videnskab, og saae sig omkring blant sine Naboer efter en Modstander. Endelig udvalgde han dertil Kong Ingo af Sverrig, en meget stærk og stridbar Første, og lod ham affordre alle Provindser paa denne Side af Venersøen og Gothelven: nemlig Sund og Nordalen, Væar, Værdyniar og Markerne, fordi de fordum engang havde været eiede af norske Konger. Ingo afslog ham disse Provindsers Tilbagegivelse, og hvervede en talriig Krigshær. Men Magnus faldt 1098 om Høsten ind i Vestgothland, førend de Svenske havde forsamlet sig, slog en svensk Hob ved Foxerne, anlagde ved Valdensøe i Veneren en Skandse af Bielker og Jordvolde *), og erobrede Dalen og Marken tillige med Værmeland. Strax derpaa rykkede Kong Ingo med 3000 Mand for den nye Fæstning Valdensøe, hvilken Sigurd Ulstræng med 300 Norske haardnakkende forsvarede, uagtet alle tilbudne Fordeele, indtil Kongen opfyldte Graverne, med Skibsankere nedrev Bielkerne, og sløifede Volden. Thi da maatte Besætningen overlevere Vaaben og Klæder til Seierherren. Kong Ingo lod

u) Guiliel. Malmesbur. ap. Saville sætter til p. 125. at han havde Harald, Harald Godvinsen den engelske Konges Søn, hos sig. Om begge Hugoners Nederlag S. Florentium Wigornens ad. An. 1098. p. 648 Langeb. S. R. D. III. 219.

*) Maaskee Volde med Pallisader, et af Frandsmandens Konststykker.

lod enhver give et Slag med et Riis, og skienkede de Overvundne Livet, hvorpaa han tog de tabte Lande, uden videre Modstand, igien i Besiddelse. Den norske Konge hentede altsaa paa dette Tog hverken Ære eller Fordeel, men meget meere Skam og Spot. Han tog og meget feil i den Tanke, at faae større Kundskab i Krigsvidenskaben, som han af den ovennævnte Gifards Exempel og Foretagender haabede at erlange. Thi denne vandrende Ridder var i Slaget ved Foxerne ingensteds at finde, og torde efter denne Trefning, da han igien lod sig see, ei længere opholde sig
1099. ved det norske Hof, men seilede til Engeland. I Aaret 1099 forsegde Kongen af Norge i Foraaret igien at vinde sine tabte Provindser, og begav sig paa Gothelven igien til Foxerne, men Gotherne sloge hans Krigshær aldeles, og han havde vist selv bleven fangen af dem paa Flugten til hans Skibe, dersom ei Augmund Skopte havde bedet ham om sin Vaabenkiortel, hængt den om sig, og derpaa vendt sig til en anden Egn. Thi denne List forledede Gotherne at forlade Kongen, som de kiendte paa sin røde Kiortel, og efterjage Augmund, som neppe undkom fra dem. Kongen belønnede denne Troeskab ei alleeneste aldeles ikke, men lod sig ei engang bevæge derved til at ophæve den Dom, som han havde fældet over Augmund og hans Fader, fordi de ei vilde afstaae visse Godser som Kongen vilde tilegne sig. Hvorved han tvang Skopte allerførst blant alle Norske, Svenske og Danske, til at antage Korset til et Tog til Jerusalem, og at giøre en Søereise til det forjættede Land.

Kong Magnus erholdt, strax efter sit Nederlag, af de svenske og danske Konger Jngo og Erik Eiegod en Jndbydelse til en Samtale paa Grændsen af alle tre Riger, nemlig til Konghella, som han antog, og udi hvilken man i en halv Time bragde Freden i Stand. Hver Konge beholdt, formedelst den samme, de Grændser, som hans Rige ved sin Regierings Tiltrædelse havde havt, og gotgiorde sine egne Undersaatter den lidte Skade, og Kong Magnus formælede sig med Kong Jngos Dotter Margrete Fridkalla, eller Fredstisterinde. Thi uagtet Kong Magnus dengang allerede havde avlet Sigurd den orkenøiske Konge, Sigurd Slembidiakni, Eistein Olav, Harald, og Christrod Thora og Ragnhild, og kanskee end fleere Børn med et unævnt Fruentimmer, og med Thora og Sigrid af Vigen, saa var han dog hidtil uformælet. Magnus erholdt ingen Børn af sin Gemalinde x), og derfor antændte hans uægte og

x) Saxo Gram. Ed. Steph. L. 13. p. 130.

og tronbegierlige Efterslægt en farlig Ild udi Riget, som neppe efter 100 Aar kunde dæmpes.

Efter denne Fred hvilede Kong Magnus en Tidlang. Men da hans Gesandter i Aaret 1102, da de kom tilbage fra den connaugtiske 1102.
Konge Murkard, rosede Irlands Frugtbarhed og Herligheder for ham, besluttede han pludselig at erobre denne Øe Y). I følgende Foraar 1103 1103.
betvang han Ulster, lod sig hylde af Irlænderne, deelede det dem fratagne Bytte med sine Normænd, og begav sig til Skibs for at bemægtige sig nogle Øer. Dog da Provianten for tidlig blev fortæret, lagde han sig ved Strandbredden af Dovne, og sendte en Hob bevæbnede Soldater til Connaugt, for at hente Fæe og Korn hos sin gamle Bundsforvante Kong Murkard. Disse Folk tilbragde lang Tid paa deres Tog, hvorfore Kongen utaalmodig steeg i Land, og med et maadeligt Følge den 24 Augusti 1103 begav sig giennem mange Moradser og Krat, nogle engelske Miile langt til en Høi, hvorfra man kunde see langt hen i Landet. Fra denne Høi opdagede han sine med Proviant beladte Folk, og vendte over de smalle Moradsdamme tilbage. Men de ulstriske Irlændere havde allerede mærket hans Tog, forsamlet en talrig Krigshær, og begivet sig paa Træerne og i Buskerne, fra hvilke de med stor Fordeel skiøde paa de Norske. Midlertid trængde dog Kongen uskad, omendskiønt med stort Tab, igiennem, indtil det sidste og farligste Morads, og befalede den uplandske Herse Thorgrim Stinhusa at trænge foran, forjage de skiulte Irlændere, og derpaa bedække hans Giennemmarsch. Men neppe var denne Forræder brudt igiennem, førend han forlod Kongen, og hastede til Skibene. Derved blev Kongen blottet fra alle Sider, og strax derpaa skudt giennem begge Hofter. Strax derpaa fik han et dødeligt Hug i Skulderen af en Irlænder, som Vidkon Jonsen dog strax nedlagde. Kongen takkede denne Mand for sin Troeskab, og bad ham at bringe sin Hilsen, sin Fahne og sit Sværd Leggbitur til Kong Sigurd og hans Venner, som ogsaa skeede. Strax derpaa døde han, hans Legeme blev af Irlænderne optaget, og jordet i den nær hosværende Kirke til St. Patrikdovn; men hans Skat tilegnede en Borger i Lincoln sig, som han havde betroet den til, undtagen 20000 Mark Sølv, som Henrik af Engeland afpersede denne Mand igien.

Til

Y) Ordericus Vital. l. c. L. XI. p. 812. Simon Dunelm. Chronic. Man. l. c. ap. Langeb. III. 220. Necrolog. Island. d. 24. Aug. ib. II. p. 514.

Til Magnus Barfods Tider begyndte man at sætte de Billeder og Tegn paa Skioldene og Vaabenkiortlerne, hvilke siden bleve til arvelige Ærestegn eller Vaaben. Kongen og en Hofmand **Eyvind Olboge**, efterfulgde herudi den engelske Smag ved dette sidste Krigstog, og bare over deres Harnisk en rød Vaabenkiortel, paa hvilken for og bag var udsyet en guul Løve, og lode den samme forgyldte Løve male paa deres røde Skiolde. Rimelig fordi de holdte Løven, som de uden Tvivl havde seet i da værende engelske Kong **Henrik** den 1stes Dyrehauge 3), for det eftertrykkeligste Sindbillede paa en modig Soldat. Denne Vaabenkiortel og Skiold kom siden hos de følgende norske Konger i saadan Agt, at de ogsaa optoge den samme, og derved fremkom endelig det nu værende norske Vaaben.

Magnus besad, da han døde i de storbritanniske Farvande, 32 Øer, hvis Konger, som det synes, han kun havde forpligtet til at følge sig i Hærstog, men ei til aarlig Skat; thi man finder, at Øernes Konge ved Enden af det 12te Aarhundrede aleeneste ved den norske Overherres Tronbestigelse har betalt en Afgivt af 10 Mark Guld, for det øvrige ikkuns givet noget i det norske Kammer A).

Saasnart som den ørkenøiske Kong **Sigurd** erfarede sin Faders Død B), fik han Afskye til de vestlige Øer og Regieringssager. Han sendte derfor sin Gemalinde tilbage til hendes Fader Kong **Murkard** i **Connaugt**, overgav Opsigten paa Ørkenøerne til **Magnus** Erlendsøn og **Hakon** Paulsøn som Græver, og gik tilbage til Norge. Der foreenede han sig med sine dengang bekiendte Brødre, Eistein eller Augustin, som med ham var født af et ubekiendt engelsk Fruentimmer, og **Olav** Sigris af Vike Søn, til fælles Regiering, og overlod hiin det nordlige, og denne den mellemste Deel af Riget til Underholdning.

Strax i Begyndelsen af denne fælles Regiering komme de første Korsfarere fra det forjættede Land tilbage til Norge, med mange Helligdomme og Kostbarheder, hvilke de tildeels havde frataget Saracenerne, tildeels fortient ved det constantinopolitanske Hof i Krigstieneste, og opmuntrede en stor Mængde Lehnsmænd og Underdanerne til et nyt Tog til Jerusalem; Saa at endelig en Krigshær af 10000 Mand og 60 Krigsskibe forsamlede sig, og begierede en af deres Konger til Anfører, og fik Kong

3) Guilielmus Malmesburiens. ap. Saville p. 161.

A) Rob. de Monte ad Ann. 1167. ap. Torfæ. H. N. l. c. p. 431.

B) Torfæi H. N. P. III. L. VIII. c. 1. 4. Sturlesons norske Krønik. p. 400. 422.

Kong Sigurd, som da var 17 Aar gammel, og siden af dette Tog blev kaldet Jorsalafar eller Jerusalemsfarer.

Sigurd begav sig i Aaret 1107 med sine Folk først til Engeland, og aabnede sit Søetog i paafølgende Høst med et Slots Erobring, som nogle Skribentere holde for Compostella i Gallicien. Derpaa gik han til de saraceniske spansk-portugisiske Søekanter og Øer, erobrede Cyntra, Lissabon og Alcacere (Alcassa), Formentera, Yvica og Majorca, og lod ingen Saracen leve, som vægrede sig ved at antage Daaben. I Foraaret 1109 kom han til Sicilien, hvilket dengang blev beherskett af Rodgier eller Rogerius, Græve til Sicilien og Calabrien, Rogers Søn, og en Sønnesøn af den Normand Tancred, om hvilken forhen er talt. Denne Herre tragtede da allerede efter den kongelige Værdighed, og, for at faae Kong Sigurds hans Fætters Gunst, opvartede Kongen paa samme Maade som de norske Jarle pleiede. Kongen blev derved rørt, og erklærede ham til Konge af Sicilien, satte ham hos sig paa Tronen, og befalede ham at regiere Sicilien og sine tilkommende saraceniske Erobringer, formodentlig som norsk Vasal. Men denne Formeerelse af norske Provindser og den nye kongelige Værdighed, vedvarede ei længe; thi da Sigurd var gaaen tilbage til sit Fædreneland, og ei meere paa behørig Maade kunde beskytte Kong Roger, maatte han udsøge sig andre der kunde forsvare ham, og brugde derfor i de følgende Tider mestendeels den gamle Græve- eller Hertugstitel, indtil han endelig Aar 1130, paa samme Maade som før af Sigurd, nu af den franske Kong Ludvig lod sig erklære til Konge, og i samme Aar lod sig den kongelige Værdighed vissere stadfæste, ved høitidelig Kroning af Mod-Paven Anacletus C). 1107. 1109.

I det forjættede Land ankom den norske Konge til Ascalon i April Maaned 1110, til en Tid da Balduin den 1ste, Konge til Jerusalem, havde hans Hielp overmaade nødig, hvorfor han strax af denne Herre blev besøgt 1110.

C) Efter Romualdo Salernitano, skal Rogers Fader Græv Roger være Død 1107. Men et Document i Ughellii Italia sacra edit. I. T. IX. p. 591. bevidner, at han endnu haver levet 1110. Midlertid synes denne Begivenhed snarere at tilkomme Sønnen end som Faderen. Rogers Kroning af Kong Ludvig, bevidner Bernardus Thesaurarius in Muratori Script. rer. Italicar. T. VII. p. 766. Hans pavelige Kroning sætter Romualdus ap. Muratori l. c. p. 184. i Aaret 1127, og og Chronic. Fossens. sammesteds S. 868. i Aaret 1131; men Rigtigheden af Aaret 1130 bevidner Muratori T. IV. p. 555. T. VII. p. 184. S. Køhlers historisch: Münzbelustigung. 1. Thl. 11 Stück.

besøgt, og med stor Æresbeviisning indført i Jerusalem D). Her bød den jerusalemske Konge ham til Foræring alt hvad han vilde begiere. Men da **Sigurd** begierede et Stykke af Frelserens Kors, forhindrede Patriarken Kongen i sit Løvtes Opfyldelse, fordi denne Helligdom, efter da værende Troes System, ei turde bringes af Landet. Endelig kom han paa det Indfald, at man forærede denne Reliquie til den hell. Olav i Trondhiem, og anbetroede dens Overførelse til Kong Sigurd, efter at han med 11 fornemme Norske eedelig havde lovet, at lade den forvare ved St Olavs Grav, at lade oprette ved hans Stiftskirke et Erkebispedom, og dernæst altid at foretage sig Krigstoge til Hedningernes Undertrykkelse og Udryddelse, som og i Norge at lade indføre Tienden, og selv at give den. Strax derpaa begave begge Konger sig for **Set** eller **Sidon**, og da denne Bye den 19 December havde overgivet sig, og af Kongerne var bleven plyndret, seilede den norske Konge til Constantinopel til Keiseren **Flavius Alexius Comnenus**, som overøsede ham med mange Æresbeviisninger og Foræringer, og derfor igien af Kongen bekom hans heele Flode, og Tilladelse, af hans Normænd at complettere Livvagten, de saa kaldede **Barænger**. Fra Constantinopel af, gik Sigurd til Lands giennem Ungarn, Tydskland og Danmark tilbage. I Danmark fandt han sin Stifmoder **Margrethe Fredkolle** i Ægteskab med Kong **Niels**, og derfor opholdt sig en Tidlang ved hans Hof til Slesvig, og endelig ægtede han i Aaret 1111 den danske Hertug Knuds **Gemalindes** Søster Malafrid, en russisk Konges af Holmgaard Haralds Dotter E), med hvilken han levede fornøiet og tilfreds indtil sin Alderdom, da han forskiød hende fordi hun kun fødde ham en Dotter Christina F), og omtuskede hende med et norsk Fruentimmer **Cecilia**, uagtet hun endnu var saa yndig, at den danske Kong **Erik Emund** igien ægtede hende i Aaret 1132.

Den ældre norske Konge **Eistein**, havde i Sigurds Fraværelse forstørret Riget, og paa adskillige Maader befordret dets Opkomst. Han havde i dette Tidsrum af næsten 4 Aar opbygt mange Kirker og Slotte, stiftet

D) Reineccii Chron. Hierosol. ap. Torfæum H. N. l. c. p. 455. kalder Kong Sigurd Magnussøn efter sit sædvanlige Tilnavn urigtig Magnus, og Sicardi Chron. ap Muratori S. R. J. T. VII. p. 590. Gernandes.

E) Denne Prindsesse findes ikke i de russiske Historieskrivere, men Saxo Gram. som levede til de Tider, og Snorro tale om hende. Ordericus Vital. giver hende, urigtig, Slembdiakna til Gemal.

F) Torfæi Hist. Norv. p. 487.

stiftet i Bergen 1110 det siden vigtige Benedictinerkloster Munclif, anlagde Havnen og Fæstningen paa Agdanæs, og lagt Grundvolden til Vogen. Derpaa vandt han Jæmtelænderne ved Skienk og Mildhed, som fordum havde underkastet sig det norske Rige, og siden gave sig under Sverrig, saa aldeles, at de overgave sig til ham, og lovede bestandig at betale Skatter og Afgivter; saa at de siden indtil de sildigste Tider stedse ere blevne de norske Konger troe G).

Kong Sigurd var villig til at følge hans Broders Exempel, og afsendte derfor Ivar af Flioda til Ulster, for at inddrive Skatten af de af hans Fader betvungne Irlændere, hvilken han uden Modsigelse ogsaa erholdt, efter at han havde bestukket de fornemmeste af Nationen. Derpaa tænkde han paa sit til Jerusalem besvorne Løvtes Opfyldelse, og forfattede den saa kaldte (Christinretr Vikveria), hvorudi handles om Sacramenterne, de geistlige Straffe, Kirkepatroners Pligter, Fæstdage, forbudne Ægteskaber, Fasten, Biskopers og Præsters Pligter; og som derved fornemmelig er bleven mærkværdig, at der i den samme allerførst er overleveret Bisperne visse Bispedømmer, og den Ret at giøre Kirkelove, og endelig Tienderne indførte. En Anordning, som er Grunden til Bispernes store Magt i det paafølgende Aarhundrede H). Til Giengieldelse for den deri forordnede nye Skat Tienden, og for at tilfredsstille de derved bebyrdede Undersaatter, ophævede alle tre Konger de endnu brugelige haarde Love af Kong Svend den anden, og udstrakde tillige Arveretten, for naturlige Arvinger, nogle Grader længere end som tilforn.

I Henseende til Reliquierne var Kong Sigurd ei saa Samvittighedsfuld; thi disse nedlagde han ei efter sin Eed til Trondhiem, men opbygde for dem en prægtig Kirke til Konghella, hvorudi han og opsatte en i Grækenland forfærdiget og med fiint Guld og Ædelsteene beprydet Altertavle, fordi han troede, at disse Helligdomme skulde tilstrækkelig beskytte denne Grændsefæstning, og tillige det heele Rige mod udvortes Magt.

Udi Aaret 1116 den 22de eller 24de December døde Kong Olav i sit Alders 17de Aar, og 6 Aar derefter ligeledes Kong Eistein den 28 Augusti 1122. Da nu hiin havde ingen Arvinger, og denne kun

G) Torfæus l. c. L. VIII. c. 4-6. Langebek IV. p. 413.

H) Tentamen historico philologicum circa Norvegiæ Jus Ecclesiasticum qvod Vicensium et priscum vulgo vocant in lucem edit. Iohan. Finnæus Hafniæ 1760. 4. p. 10. Ejusd. Curæ posteriores 1762-1765.

en Dotter Maria, avlet med Ingiborg et norsk Fruentimmer; saa fik Sigurd nu Overherredømmet over heele Riget.

Kort efter dette sidste Dødsfald formeerede Sigurd de norske Bispedømmers Antal med et nyt, nemlig det Grønlandske, hvilket han paa den rigeste Colonistes sammesteds, Sokes, Begiering stiftede til Brattahlid, og overgav til Præsten Arnald. I det følgende Aar 1123 giorde Sigurd et Tog til Smaaland, til hvis Betvingelse og Omvendelse Kong Nicolaus af Danmark bevægede ham, fordi de fra Christendommen affaldne Smaalændere tit faldt ind i Danmark og holdte ilde Huus. Nicolaus havde vel lovet at bivaane dette Tog, men da han ei gierne vilde opofre sine Undersaatter, lod han dem skilles ad førend den norske Konge kunde støde til ham. Men Sigurd mærkede Aarsagen, og derfor til Hævn afbrændte Tumathorp ved Lunde, og beleirede Calmar; hvorpaa han, ei for at tiene den danske Konge, men for at opfylde sit ved den hellige Grav besvorne Løvte, tvang alle Smaalænder til Christendommen, og vendte med stort Bytte tilbage.

I de sidste Aar kom en irlandsk Herre, som kaldte sig Harald Gillichrist til Kongen, og udgav sig for Kongens Halvbroder, og en Søn af en Irlænderinde som geleidede ham 3). Kongen overlagde med sine Raadsherrer, hvorledes man skulde modtage denne Mand, og besluttede endelig at kiende ham for sin Broder, naar han frasagde sig alle sine Arverettigheder i hans og hans Søn Magnus's Livstid, og beviisede sin Herkomst ved Ildprøven, som aldrig før var bleven brugt i Norge. Harald opfyldte begge Betingelser, til Prinds Magnus største Fortrydelse, som frygtede for ham og foragtede ham, og erindrede Kongen paa Ørkenøerne, som han hidtil reent havde sat til Side. Thi over de samme regierede af de Græver, som Sigurd der ved sin Afreise indsatte, endnu kuns Hakon, som lod sin Fætter, den siden blant Helgene optagne Magnus, den 16 April 1110 halshugge, og derpaa forsonede dette Mord ved en Pillegrimsreise til Jerusalem. Men i Aaret 1129 gav Kong Sigurd til Kale, Magni Søstersen og Gillichrists ældste Ven, som siden maatte lade sig kalde Rognvald, hans Morbroders Andeel af Ørkenøerne. Ei længe derefter den 26 Marti 1130 døde Kongen, og blev begraven i Opslo. Uagtet han var to gange gift, og desuden levede meget ukydsk med Piger og Koner, saa efterlod han dog ingen Søn uden Magnus, som

3) Torfæus l. c. Cap. 10. 9. fin.

som Borghild, et norsk Fruentimmer som han havde voldtaget, havde født ham i Aaret 1117.

Ved Sigurds Liigbegiengelse lod **Magnus** sig udraabe til Konge af alle nærværende Norske. Fordi han formedelst hans Farbroders Frasigelse, og det eedelige Løvte, som de fornemmeste havde aflagt til hans Fader, kun aleene havde Ret til Kronen, og maatte derved beskyttes. Men hans Caracter havde allerede tilveiebragt ham alt for mange Fiender end at han kunde vente sig nogen langvarig Roelighed K).

Magnus var stolt, trædsk og forvoven. Han elskede Drukkenskab indtil største Udskeielse, blev aldeles beherskeet af Gierrighed og Egennytte, begegnede sine Undersaatter med stor Strenghed og Foragt, og var uerkiendtlig og utaknemmelig for troe Tienester og Velgierninger. Dette Sindelaug var nu lige imod de Norskes Gemyts Beskaffenhed, og da til den Afskye man havde for den nye Konge endnu kom Frygt for tyrannisk og voldsom Regiering, saa ønskede man næsten overalt at ophøie hans Farbroder Harald til Medregent. Thi han var en letsindig oprømmet og munter Mand, som med sin maadelige Indsigt og Forstand beviiste sig ydmyg mod hver Mand, og omhyggelig for sine Venner, som i alle Sager og Forfald spurgde sine Tienere til Raads og fulgde deres Forslag, og desuden ved det beviiste Broderskab med den sidste Konge havde erholdet en Arveret paa Kronen: kun dette hindrede Standerne og Harald fra at aflægge Eed.

Endelig sammenkaldte den ørkenøiske Græve **Rognvald**, eller Haralds ældste norske Ven **Kale** en Rigsdag til **Hauga**, og bevægede de der forsamlede Stænder, at tilkiende Harald det halve Rige efter Lovene, under den Forevending, at hans og deres Eed dem med Uret var aftvungen af Kong Sigurd, og følgelig ei kunde falde ham til Last. Derpaa begave saa mange rige og anseelige Herrer sig paa Haralds Side, at Magnus ikke turde staae ham imod, men maatte bevillige Rigets Deeling, efter at han havde betinget sig aleene Floden, Tøihuuset, den tilstædeværende Rigsskat, og alt det Boehave hans Fader havde efterladt sig, og betaget Rognvald sin Jarlsværdighed. Men Kong Magnus havde aldrig i Sinde at holde dette Forlig, men opsatte sin Modstand kun til beqvem Leilighed, og beredte midlertid alting til sin Medregents Fordervelse. Han søgde derfor at skaffe sig Hielp og Understøttelse af undenrigs Konger,

 og

K) Snorro norske Chronik. S. 422. Torfæi Hist. Norvag. P. III. L. IX. c. 1-4.

1131. og sluttede i den Hensigt 1131 et Venskabs Forbund med den danske Kong Erik Emund, som da streed om Kronen med den danske Konge Niels og hans Kronprinds Magnus, forlovede sig med Eriks Broderdotter Christina, en Dotter af de Obotriters Konge Knud den Hellige Hertug til Slesvig, ægtede hende 1232, og formælede sin Stifmoder Malafrid med Kong Erik. Men dette Forbund varede neppe et Aar, thi Erik blev
1133. i Aaret 1133 slagen ved Væreboe af Kong Niels saa eftertrykkelig, at han og hans Gemalinde neppe undkom Seierherrens Haand. Han begav sig derfor til sin Stiffsen den norske Kong Magnus, som venskabelig modtog ham, men siden holdt ham hemmelig fangen, og indlod sig med Kong Niels i Underhandlinger om at udlevere ham, fordi nu Kong Nielses Venskab var ham meere nyttig. Men dette Forræderie blev aabenbaret for Kong Eriks lollandske Venner, og den norske Dronning Christine, og af disse tilkiendegivet den bedragne danske Konge, som benyttede sig af Kong Magnus Hoffæder, forviklede de ham tilgivne Hofbetiente i et høit Tærningspil, forledte dem til Drik, og derpaa undflyede lykkelig ubemærket, og seilede til Lolland. Kong Magnus fik denne Flugt først at vide om Morgenen derefter, og da hans efterfendte Skibe ei kunde indhente de undflyede Giester, saa hævnede han sig paa sin Gemalinde, og sendte hende tilbage igien til Danmark.

Endelig udbrød Magnus's fiendtlige Sindelaug mod Kong Harald
1134. i Foraaret 1134, da han samlede sin Flode, hvervede overalt, og ødelagde enkelte Gaarde, hvis Eiere vare af Haralds Partie. Harald giorde ligeledes paa sin Side, og leirede sig den 9de August til Fyrisleif i Ranarike (Bahuslehn), hvor Kong Magnus uformodentlig overfaldt ham med 7200 Mand, og det hellige gyldne Kors, hvoraf han spaaede sig en vis Seier som og skeede; thi han slog ham i Flugten, og forjagede ham til Danmark. Derpaa overesede han Haralds Folk med Godhed, og lod dem tillige med sine egne Tropper, mod hans Venners Advarsel, gaae hver til Sit.

Harald blev i Danmark med Glæde modtagen af sin gamle Ven og Drikkebroder Kong Erik, som da havde overvundet sin Fiende og hærskede i Roe, og fik af ham Halland med alle Indkomster og 8 Krigsskibe til Forærting. Disse Skibe brugde han strax derpaa tillige med et lidet Antal Soldater, hvilke hans troe Tiener Thiostolf Alasøn paa egen Bekostning havde hvervet, for at forsøge Lykken paa nye i Norge. Han landede med dem

dem ved Konghella, og fandt der nogen Modstand af nogle Landshøvdinger, hvilke han dog snart vandt, ved at love dem, at han kun vilde tage sin hidtil havte Andeel af Riget i Besiddelse. Midlertid levede Magnus uden Krigshær og Skyts i Bergen, og biede efter sine Landshøvdingers og Undersaatters Ankomst, som enhver skulde opbyde og tilføre ham. Men disse Mænd glemde deres Pligt, og dog forkastede Kongen sine gode Venners Raad, at lade dem i Hast beskikke og dræbe, og sætte andre Lehnsmænd i deres Sted, fordi han da ei havde Herrer nok hos sig af den store Adel, paa hvis Troeskab han kunde forlade sig, og ei vilde forfremme den mindre Adel til hiine Værdigheder. Hans Geheimeraader raadede ham da, enten strax at tilbyde Harald det halve Rige, og overlade Erstatningen af den ham tilføiede Skade til uvillige Mænds Kiendelse, eller og strax at flygte til Thrand og der at hverve en nye Krigshær. Men begge Forslag mishagede Kongen, og han blev ved sin Beslutning, intet at ville miste af det han havde vundet i den Fyrisleifer Trefning, og var roelig ved sine Giestebude og Gilder i Bergen, indtil Kong Harald med en stor Magt paa Juule Aften indløb i Havnen, og strax derpaa fik en Forstærkning af 900 Mand af Egnene der omkring. Da først begyndte Magnus, som den største Mangel paa behiertet Mod synes at have hindret fra en tidligere Beslutning, at berede sig til Modstand, og giorde i Helligdagene, i hvilke Harald af Andagt hvilede, alle muelige Anstalter til Forsvar, lod Krigsredskaber og Brystværn forfærdige, i de nærmeste Marker opkaste Ulvegraver, og tilsperre Havnen med Kiæder. Derpaa mynstrede han Dagen efter Fæsten alle Borgere paa Christ-Kirkegaarden. Men neppe saae han Haralds Folk lande, førend han forlod sine Forskandsninger og drog sig tilbage giennem Staden. Paa Marken faldt hans Folk i deres egne Graver, og i det samme kom en Floi af den fiendtlige Krigshær dem lige i Møde, hvilket foraarsagede, at heele Krigshæren løb sin Vei, og opsøgde Skiul i de nærmeste Kirker, Klostre og Huuse. Kongen begav sig endelig aleene og forladt i en Baad, og blev fangen, fordi hans egne Kiæder hindrede ham at komme ud af Havnen. Man berøvede ham sine Øine, sin Manddom og een Fod, og sendte ham saa ilde tilreedt i Holmklosteret i Trondhiem. Blant hans Tilhængere fandtes tvende troe Venner, hvoraf den eene, for at trøste ham i sin Ulykke ved en lige Skiebne, ogsaa lod sig giøre blind, og den anden Biskop Reinhal til Stavanger blev hængt, fordi han ei vilde røbe sin Konges forborgne Skat. 1134.

Skat. Dog foraarsagede denne gruesomme og i de Tider høiststrafværdige Gierning Kongen ikkun almindelig Paatale, hvilket viser Pavens og Geistlighedens store Afmagt i Norge paa de Tider, som dog snart ved den pavelige Legat, noget derefter, blev hævet.

Da Harald saaledes havde bragt det heele Rige i Roelighed, indlod han sig 1135 med Ingirid, en Dotter af Knaphøvde Konge i Gothland og Sverrig, og Enke af Henrik Skokul en dansk Prinds af Blodet, et yderlig utugtigt Fruentimmer, i Ægteforbindelse, formodentlig fordi hun havde Arveret til den svenske Krone, hvilket siden Magnus, hendes ældste Søn af første Ægteskab, benyttede sig af. Ei længe derefter tabde han en af sine vigtigste Stæder, nemlig Konghella, hvilken de hedenske Pomeraner saa aldeles ødelagde, at den siden den Tid aldrig er kommen igien til sin forrige Størrelse og Vigtighed L). Disse Pomeraner havde i Aaret 1130, da den caminsk-pommerske Første Varcislav affagde sig fra Hedenskabet, begivet sig i Østersøen, under Anførsel af Ratibor Varcislavs Broder Konge af Venden, og hans Søstersøn Dunimitz, og plyndrede fra den Tid af paa alle Søekanter i Østersøen. Endelig kom de 1135 M) til Danmark og til Konghella den 10 Augusti med 780 Skibe, af hvilke ethvert skal have været bemandet med 40 Mand og 2 Ryttere; og erobrede, efter stor Forliis, først Havnen og Staden, og endelig ved Forliig, som de dog ei holdte, Slottet, i hvilket Borgerne strax den første Dag havde draget sig tilbage. Thi de tillode ei Indvaanerne frit at drage ud, efter Capitulationens Indhold, men bragde de stærke unge Folk med Rovet paa deres Skibe, ihielsloge de andre, og derpaa opbrændte og nedreve Bygningerne. Midlertid denne Beleiring vedvarede blev der holdt en Landdag eller Forsamling af Stænderne til Skurbaga, paa hvilken de Beleiredes Sendebud vemodig bade om Undsætning; men de Tilstædeværende bleve ei deraf bevægede, men meget meere toge det ilde op, at en anseelig Mand vilde forstyrre deres Giestebud, ved at raade dem til at undsætte deres Brødre. Og da, efter nogle Dages Forløb, tvende kongelige Lehnsmænd rykkede med 600 Mænd mod Konghella, og den eene med 200 Mand angreb Fienderne, drog den anden sig med de øvrige pludselig tilbage, og opofrede saaledes de Kiempende til Pomeranerne, uden

L) Torfæus l. c. C. 4-7. Annal. Isl. Langebek III. 53.

M) Vita S. Ottonis in Hockeri Bibliotheca Heilsbronensi L. II. p. 29. Suhm Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie. S. 22.

uden at hiine skurbagske Vellystige eller denne siden af Kongen blev tiltalt derfor. Norge var derfor dengang i en meget frie republikansk Forfatning, og Kongen maatte, som det synes, uagtet al den Magt han udøvede over enkelte Personer, i Almindelighed ved Nationen, mestendeels holde sig vedlige ved Velvillighed og Kierlighed, hvis Tab kunde styrte ham, uden Redning, i Fordervelse.

Denne den norske Konges Afmagt forvoldte ham i det følgende Aar 1136 en skammelig Død af sin egen, hidtil ubekiendte, Halvbroders Haand, som var avlet af Kong Magnus Barfod og Thora Sapes Dotter af Vika, og hedte Sigurd. Da Kong Magnus allerede havde skiendt denne Thoras Søster Kong Olavs Moder, saa vilde han nødig lade denne Sigurds Fremavling af Blodskam blive bekiendt, og derfor blev denne unge Prinds hemmelig betroet til en vis Præst Albrict, som udgav ham for sin Søn, og endelig lod ham indvie til Diaconus. Men den unge Sigurd var alt for ærgierig og trættekier til denne roelige Bestemmelse. Derfor forlod han sin Stand, hvilket gav Anledning til hans Bienavn Slembidiakne eller den forløbne Diakonus, og gik Pillegrimsgang til Jerusalem, hvorpaa han begav sig til Kong David i Skotland, og efter nogle Aar til Græv Harald Hakonson paa Orkeney, hvilken han forledede og hialp til at dræbe sin Broder Pauls Yndling Thorkel Sumarlid, og med Græv Paul selv at begynde en borgerlig Krig, som dog Stænderne dæmpede ved at bortvise Sigurd. Sigurd begav sig derfor igien til Skotland, Rom og Jerusalem, videre til Grækenland, endelig til Island, og derfra til Danmark, hvor han ved Ildprøven for 5 Bisko per beviiste sig at være Magnus's Søn, og af dem lod sig give Beviis derfor. 1136.

Med dette Fødsels-Document kom Sigurd ved Enden af Sommeren 1136 til Kong Harald, og bad om Bekræftelse derpaa. Men de kongelige Geheimeraader, som kiendte Kongens svage Side, og befrygtede, at Sigurd, som var forvoven, trædsk, uroelig, modig, og af et meget indtagende Sindelaug og Skabning, maatte forhverve sig Kongens Gunst, og opvække indvortes Uroeligheder, forhindrede ham anden Gang at komme til Kongen, og overtalede Kongen endelig til at lade ham føre ud paa Søen og drukne, for at hævne Thorkel Sumarlids Kongens Vens Mord. Men Sigurd mærkede den Fare han var udi paa Skibet, sprang uformodentlig ud af Skibet, dukkede under, og undkom i de nærmeste Klip-

pehuler, og den følgende Morgen til Bergen, hvor han hemmelig opholdt sig ved en Præst. Her forhvervede han sig mange Venner, hvilke sammensvore sig til at myrde Kongen om Natten, og endelig fastsatte til deres Anslags Fuldbyrdelse den 13de December. Paa denne Dag brækkede tre sigurdske Tilhængere af Kongens Livvagt ind i hans Medhustrues **Thora Guttorms** Dotters Sovehuus, og een af dem, Iver Kolbeinsøn, saarede først den drukne sovende Konge, som vel opvaagnede og udskieldte sin Sovekamerat for sit Saar, men blev ihielstukken inden han kunde opdage sin Vildfarelse. Hans Legeme begrov man derpaa i Christ-Kirken til Bergen, i hvilken man siden dyrkede ham som en Helgen.

Sigurd begav sig strax efter dette afskyelige Brodermord til Skibsbroen i Bergen, fortalte Folket sin Gierning, og forlangde af dem den kongelige Hylding. Men uagtet mange bergenske Borgere havde tilsagt ham Riget i det Fald, naar han havde aflivet Kongen, saa kom denne Gierning nu dem saa formastelig for, at de overøsede ham med de bitterste Skieldsord, og holdte ham med Magt fra at lande, indtil Basunen fra Slottet lod sig høre, til den kongelige Livvagts Forsamling, hvilket bevægede Sigurd til Flugten N). Sigurd begav sig derpaa til Nordhordaland, Sogn og Nordfiord, og blev af Bønderne udraabt til Konge.

Kong Harald efterlod af sin Gemalinde Ingirid kun en Søn **Ingo** to Aar gammel, men af hans Medhustrue **Thora** var endnu en ældre Søn **Sigurd** 4 Aar gammel, og af et andet Fruentimmer **Baidoch** nok en Prinds **Eistein**, og af adskillige andre ubekiendte Mødre **Magnus**, **Maria**, **Margaretha** og **Birgittha**, som siden skal have ægtet tvende svenske Græver Karl Jonason og Birger Brosa O). Dronning Ingirid udvalgde af disse Børn hendes egen og Thoras Søn til den ihielslagne Haralds Efterfølger, og lod **Ingo** hylde i Vigen paa den Sarpsborger Rigsdag, og **Sigurd** i Trondhiem eller Nidraas, og forordnede dem de troeste af deres Faders Raadsherrer og Betiente til Formyndere.

Sigurd Slembidiakni ilede, da han hørde disse Begivenheder, ufortøvet til Trondhiem, men ved hans Ankomst havde man allerede hyldet den liden Kong Sigurd. Da han saaledes fortvivlede om sig selv at erlange

N) Torfæi Hist. Norv. P. III. L. IX. Cap. 6-9. Torfæus har, foruden Snorronis Heimskringla, brugt den skrevne Historie om Harald Gylle og Sigurd Slembidiakni, kaldet Eirik Oddisons Hriggiarstykki.

O) Hun døde tilsidst som Nonne i Rinaberg eller Risaberg Langeb. S. R. D. III. p. 563.

erlange Kronen, fattede han det Forsæt, at sætte den fangne Kong Magnus den Blinde igien paa Tronen. Han brækkede dersor ind i Holmklosteret, bortførde denne lemlæstede Munk med Gevalt, og bekom derpaa et stort Tilløb af denne ulykkelige Konges gamle Hofbetientere og Venner. Derpaa hvervede han i Kong Magnus's Navn i Møre og Raumsdalen, og begav sig endelig i lige Hensigt til de vestlige Øer og Orkenøe. I Sigurd Slembidiaknis Fraværelse gik Magnus 1137 med sin Krigshær til Upland, og stødte endelig paa en svagere Hær anført af Inges Formyndere. For at giøre den gemeene Mand meere behiertet og nidkier, bar en af Formynderne Thiostolf Alason den liden Ingo under Træfningen paa sin Arm, og tilkiøbde paa denne Maade sin Herre, paa hans Sundheds Bekostning, en ei alt for vigtig Seier; thi da Fienderne trængde heftig ind paa Thiostolf, bleve, ved hans Forsvar, Prindsens Lemmer knusede, som deraf fik et høit Bryst og Ryg, og et kortere vissen Been. 1137.

Kong Magnus begav sig, efter dette Nederlag, hastig til Jarlen Karl Sonason i Gothland, om hvilken han vidste, at han havde Attraae til at erobre det norske Rige, fordi hans Morfaders Oldefader Fin Arnesen, havde været Kong Harald Haarderaades nærbeslægtede. Denne rige Mand, som endnu intet vidste om denne Trefning ved Mynne, førde han bag Lyset, ved at indbilde ham, at de Store i Riget ødelagde hinanden ved borgerlige Krige, og forledede ham til at brække ind i Krokaskoven med en Krigshær, hvoraf Thiostolf og den unge Konge aldeles blev slagen. Magnus flygtede derpaa til Kong Erik Emund i Danmark, og bedrog ham ligesom den gothiske Jarl, og fik ham til at lande paa den viigske Søekant med 600 Skibe. Men da Erik nogle Dage havde havt Obslo inde, faldt Thiostolf uformodentlig ind i denne Stad, og Ingo viiste sig tillige med en Flode i Hornborg Sund, hvorfore den danske Konge blev nødt til at vende tilbage igien til sit Rige, efter at han havde antændt Obsloe og tabt mange Skibe. Sigurd Slembidiakni, som just paa samme Tid kom tilbage fra de vestlige Egne, fulgde ham til Danmark, og ødelagde nogle vendiske, Holsteen-mecklenborgske Egne, og Øen Arroe. Derpaa vendte han tilbage og plyndrede i Vigen, indtil de Tønsberger Borgere engang overfaldt ham, da han uddeelde Bytte, og saavel overlagt indsluttede ham, at han neppe paa et lidet Fartøi undkom til Aalborg.

1138. I paafelgende Aar 1138 afbrændte Sigurd og Magnus Lister, og bleve derpaa af Kong Ingos Flode saa stærk eftersatte, at de begge maatte skiule sig. Magnus gik derfor til Biorkee, men Sigurd maatte tage sin Tilflugt til Klippehulerne ved Fialdasund i Halogaland, hvori han skiulede sig med 20 Mand, og blev underholdt af 2de Landmænd. Dette sørgelige og farlige Opholdssted var hans Hensigt ikke imod, men bragde ham meget meere paa det Indfald, af Naboe-Finnerne at lade sig forfærdige tvende lette Skibe paa tolv Aarer, af sammenslettede Grene og Skind, med hvilke han og Magnus om Foraaret 1139 paa den vogenske, viigske, thrandske og andre Seekanter, med Ild og Sværd høistgruesom holdte Huus, og derpaa foere til Danmark.

Denne Ødelæggelse foraarsagede i det heele sydlige Norge stor Skade og Vrede; derfor nødde de bergenske Borgere de kongelige Formyndere i Kong Ingos Navn, at opfordre Kong Sigurd med sine tre Formyndere, Lehnshøvdinger, Hofbetientere og Folk til Bieſtand, under Trudsel ellers at angribe dem fiendtlig, hvortil Sigurds Formyndere ogsaa vare villige. Begge Konger forsamlede derfor en fælles Flode af 20 Skibe, paa hvilke den 13de November eller Dagen efter Mortensdag, Kong Magnus og Sigurd Slembidiakni stødte med 30 Skibe. Strax derpaa kom det til et Søeslag, i hvilket allerede i Begyndelsen 18 Skibe forlode Magnus's Flode, og endelig efter en haard Modstand Magnus's Skib blev erobret. Magnus og Reidar Griotgaard, som vilde løfte ham op af Sengen og bringe ham i Sikkerhed, satte begge ved et eeneste Skud Livet til, og døde med disse Ord: dette Skud kommer fire Aar for sildig. Sigurd Slembidiakni derimod sprang i Søen, dukkede under, afdrog sit Harnisk, og svømmede langsom under sit røde Skiold blant mange andre Skiolde, Legemer og Redskaber ukiendt omkring, indtil en fangen Baadsmand, for at redde sit Liv, forraadede ham, da han endelig blev optagen p), og overleveret til en hvis Thrand og nogle andre, hvis Blodsforvante han havde myrdet. Disse gneed ham først Kiødet om, derpaa begyndte de at flaae Huden af ham, men da de heri ved en hæftig Blodstyrtning bleve hindrede, hudflettede de ham med Hvalrosremmer saalænge indtil intet meere af Huden var at see, derpaa sønderknusede de hans Arme og Been med en Hammer, og brækkede hans Rygbeen over en Bielke, endelig hængde de ham op, og strax derefter hug de Hovedet af ham. Sigurd udstod alle

p) Saxo Gram. L. XIV. p. 306. edit. Steph.

alle disse Piiner, uden at give mindste Tegn til Smerte, ganske roelig, og svarede dem som spurgde ham med en mandig Stemme, og da man ingen Præst vilde lade ham faae, læste han næsten Halvdeelen af Psalmerne indtil han døde. Hans Venner bragde hans døde Legeme hemmelig til Aalborg, og begrove ham der i Marie Kirke.

Nu regierede begge Konger Sigurd og Ingo nogle Aar igiennem roelig, men i Aaret 1142 fremkomme tvende nye Kronprætendenter, nemlig Eistein, som hidtil var opdragen i Skotland, og Magnus Q). Hiin blev ved Arn Sturlas, Thorleif Brinjolfssøns og Kolbein Hrugas Forestilling, den 25 April i Thrand, og denne ved Orm Kippings Forsikkring, i en sydlig Provinds erkiendte for Harald Gillichrists Sønner, og derpaa tilladte, at faae hver en Fierdepart af Riget, hvilket begge ældre Konger maatte tilstaae dem. Men Magnus døde strax derefter, og derfor blev Norge kun deelt i 3 Deele. Men Ingos Rige erholdt en Tilvext, ved den manniske nye Konge Godreds eller Gudriods frivillige Hylding R).

Disse tre regierende Halvbrødre havde ganske adskilte Lidenskaber. Sigurd var gierrig og vellystig i høieste Grad, men Ingo havde en Afskye for hiin Last, og giorde sig ved sand Venskab, Sagtmodighed og hans behagelige Maade at holde Samtale med Nationen, meget elsket af den, som desuden formedelst hans lovlige Fødsel gav ham Fortrinnet for sine Brødre. Derfor var det ikke at vente, at der kunde blive en vedvarende Roelighed imellem disse unge Herrer, der tænkde saa forskiellig, og fra deres unge Aar af vare blevne opdragne med Ærbødighed, uden at deres Villie nogensinde var bleven paa behørig Maade bøiet; og den blev ogsaa virkelig brudt allerede i Aaret 1144. I dette Aar nemlig blev Dronning Ingigerds tredie Gemal Ottar Birting, en norsk Lehnsmand, paa Sigurds Befaling ihielslagen i Stiftskirken til Trondhiem, fordi han havde skaffet sin Stifsøn Ingo nogle Fordeele. Og Kong Eistein brugde dette Mord som en Leilighed til at berige sig, og drive hans Broder Sigurd af Riget. Han opvakde derfor en Opstand, som Sigurd dog derved igien stillede, at han nægtede sig at have Deel i det begangne Mord, og erbød sig til Ildprøven, uagtet han aldrig siden aflagde dette Beviis paa sin Uskyldighed. Dronningen blev med hendes Søn roelig ved dette hen-

 des

Q) Torfæus l. c. Cap. 9-15.

R) Langebek S. R. D. III, p. 222. seqv.

des Egtefælles Mord, og da hun med Ivar Sneis havde avlet en uægte Søn Orm, formælede hun sig igien med Arn af Stodrein.

Efter nogle Aars Forløb bleve ogsaa Kong Sigurd og Ingo ueens over en vis riig og anseelig Mand Gregorius, Dage Eylissøns Søn, som, for at hævne een af sine Fætteres Mord, havde dræbt Hiraud og Hising, hvis Søster var Kong Sigurds Maitresse, og derpaa begivet sig i Tieneste og Beskiermelse hos Kong Ingo. Men denne Strid blev snart bielagt ved den pavelige Legatum a latre Nicolaus Brekkesperre Cardinal Biskop af Albano S), som paa den 1151 af den norske og svenske Geistlighed til Paven overgivne Suplik, nu af Pave Eugenius den 3die var sendt til Norge, landede der den 19de Julius 1152, og derpaa for adskillige Lasters Skyld dømde Sigurd og Eystein i Kirkens Straf. Denne Cardinal bragde først det kirkelige Overherredømme udi Orden, stiftede det Hammerkiøpingske Stift, hvilket ved den lutherske Troesforandring er bleven foreenet med det obsloiske, bekræftede Bispedømmet til Gaarde i Grønland, og ophøiede Stiftet Trondhiem til et Erkebispedom, og lagde under samme Bispedømmerne Obsloe, Stavanger, Bergen og Hammer, tilligemed begge islandske, de ørkenøiske, sutranske (hæbudiske), færøiske og grønlandske Stifter, som forhen indtil 1104 havde staaet under den hamborgske og siden under den lundiske Erkebisp. Over dette Fortrin vare de Norske saa overmaade fornøiede, at de ei alcene rigelig beskienkede Cardinalen, men endog tillode ham at give dem Love i verdslige Ting, over hvilken Sag de ellers havde været saa nidkiere. Han forbød derfor Præsternes Egteskab, og befoel, at Kongen kun med 12 Drabantere, men alle øvrige Lægfolk, uden alt bevæbnet Leide, maatte begive sig ind i en Stad. Derpaa reiste han til Sverrig, for ogsaa der at oprette et Erkestift, men da Gothlændernes og de Svenskes Tvistighed om det erkebispelige Sæde hindrede ham herudi, saa vendte han tilbage giennem Danmark til Rom, og foregav sammesteds at have bragt det norske Rige til Christendommen T). I Aaret 1154 modtog han den pavelige Værdighed under det Navn Hadrian den 4de, efter Anastasii den 4des Død, som i Lateran 1154 den 30te November, faa Uger for sin Død, havde stadfæstet det nye trondhiemske Erkestift U), og begegnede

S) Mathei Parisiensis vita duorum off. in Oper. Paris. 1644. p. 42. Kort for Cardinalens Ankomst, foretog Eistein et Søetog til Engeland. Annal. Is. Lang. III. 56.
T) Muratori script. rer. Italic. T. III. part. I. p. 440. P. II. p. 371.
U) Pontopp. Annal. Eccl. Dan. 1 Th. S. 379.

de de Norske indtil sin Død 1159 med en saa særdeles Agt, at de af Taknemmelighed satte ham blant Helgene.

Ei længe efter Legatens Afreise forhøiede Eistein den aarlige Skat for Reinerne og Hysingoerne, og tvang dem til at betale den ved en fordeelagtig Trefning paa Leikebierget ved Konghella 1153. Det derved vundne Bytte anvendte han til en Flodes Udrustning, med hvilken han opsøgde Harald Madoderson i Kaitnes, og tvang ham til en Straf af 7 Mark Guld, og at hylde sig i Henseende til Halvparten af Orkenoerne, derpaa plyndrede han Aberdeen ud, og landede endelig i Engeland i Hiartapol. I dette Kongerige ødelagde han Longatun, for at hævne den for 87 Aar siden i en retmæssig Trefning omkomne Harald Haarderaades Død; og da han noksom havde beriget sig, og endnu formeeret sin Gevinst, ved paa nye at sælge den allerede Harald overladte Andeel af Orkenøerne til Græv Erlend, begav han sig tilbage igien i sit Rige B). Kort efter sin Tilbagekomst blev han saa ueens med sin Broder Sigurd, at denne lod hans Hoffolk ihielslaae, og derved gav Tegnet til en indbyrdes Krig, som dog ei kom til Udbrud, fordi Eistein fattede det Anslag, at støde Ingo af Tronen og betage ham, som en udygtig Herre, alle Rigssager og Indkomster paa trende Landgodser nær. Thi da Eystein, til at udføre dette sit Forehavende, havde sin Broders Sigurds Bistand nødig, og denne og var meget villig dertil, saa bleve Fornærmelserne hastig glemte og gotgiorte, og en heitidelig Forsværelse bragt i Stand mellem Eistein og Sigurd. Men Ingo og hans troe Raadgiver Gregorius opdagede dette ugudelige Anslag, og gik derfor 1155 meget tidlig med et stærkt Følge paa Rigsdagen til Bergen, hvor de strax bekiendtgiorde Eysteins og Sigurds onde Forsæt for Folket, og derpaa af Nationen fik de høitideligste Løvter om Beskyttelse. Sigurd, da han hørde dette, paastod, at denne Beskyldning var kun en Opdigtelse af Gregorius, og søgde hemmelig ved Stiemænd at henrette hans Broders troeste og nyttigste Folk, for siden med Magt at kunne undertrykke den svækkede Konge. Man fandt derfor næsten hver Morgen af Ingos eller Gregorius's Folk dræbte paa Gaden. Endelig traf Dronning Ingigerd selv een af de anseeligste Mænd Sigurd Skrudhyrna den 10de Junius død paa Gaden, da hun vilde gaae i Messe. Dette Syn rørde hende saa overmaade, at hun fuld af Forbitrelse hastede til sin Søn Ingo, og med Gregorius's Hielp saa længe opæggede ham

B) Chron. Huilh. Thorne cit. a Torfæo p. 528. l. c.

ham til Vrede, indtil han strax besluttede at straffe sin Broder. Denne spiste da til Aften hos et vist Fruentimmer. Inges Folk ansaldt Huuset fra tre Sider, og begyndte at nedrive det, hvorfor Kong Sigurd steeg paa Taget, og derfra forsvarede sig saalænge indtil Huuset var færdig at falde sammen, derpaa maatte han stige ned og bede om sit Liv, men blev ihielslagen førend han kunde komme til Kong Inge. Han døde ugift, men ei uden Arvinger. Thi han efterlod af en gemeen Pige Thora **Hakon Hærdebreed**; af Christina, Kong Sigurd den 1stes Dotter og Erling Skakkes Gemalinde, **Harald**; af Gunild, som siden giftede sig med en Smed, **Sverrir** og **Cecilie**; og af nogle ubekiendte Bieslopersker, **Sigurd** og **Erik**, og en unævnt Dotter, hvilke samtlig have taget Andeel i de følgende Kronstridigheder. **Sigurd** blev af sine tykke Læber kaldet **Munnr**, eller den skievmundede, men af andre **Mildr**, den gode, milde W).

Kong **Eistein**, som havde fortøvet sig, kom paa den 3die Dag efter sin Broders Død med 30 Skibe, og Sigurds Søn **Hakon Hærdebred**, (eller den Breedskuldrede), for at bievaane Rigsforsamlingen i Bergen, og lod, da han erfoer Sigurds Skiebne, som han var meget for at forlige sig med Ingo; thi ved Sigurds Død kunde nu hans Hensigt, med at faae det halve Rige, ligesaa got opnaaes, som ved det overtalte og mislingede Anslag om at afsætte Ingo. Men da Gregorius forhindrede det, som holdt Eysteins Død for det eeneste Middel, til at ende alle borgerlige Krige paa engang, og derfor stærk raadede sin Konge dertil; saa saaes Brødrene ikke, men forlode hinanden, efter at man paa Skrømt havde forliigt dem. Eistein begav sig derfra til Obsloe, og overfaldt, efter nogen Tid, for at hævne sig for det givne Raad, Gregorius uformodentlig paa sit Gods **Hofund** ved **Bratsberg**, som han ødelagde. Men Gregorius undkom til Trondhiem til Kong Ingo, som for at hævne sin
1156. gamle Ven, i Aaret 1156 drog ud mod Eistein, men angreb ham ikke, fordi at begges Raadsherrer ved Lindisnæs igien forligede deres Herrer, og dømde Eystein til 15 Mark Gulds Brøde, som Gregorius skulde have for sin Skade, og 30 Mark, som til Ingo skulde betales til Gotgiørelse for adskillige afbrændte Skibe; tillige dømde de dem som havde ihielslaget Kong Sigurd, og dem som havde antændt Gregorius's Gods, i Landflygtighed. Men begge Konger fortrøde strax denne nye Fred, derfore blev

W) Langebek S. R. D. II. 511.

blev den ei fuldbyrdet, men man rustede sig til en nye Trefning, som om Sommeren Aar 1157 skulde leveres ved Øen Mostur. Men da Eystein 1157.
der ankom, og mærkede at den fiendtlige Flode var dobbelt saa stærk som hans, giorde han igien Fredsforslag, som Ingo ikke engang vilde anhøre. I den næste Nat faldt Modet reent paa de eysteinske Tropper, saa at de begave sig, saa nær som Mandskabet paa 10 Skibe, til Bergen, eller til Kong Ingo. Eystein maatte altsaa være betænkt paa Flugten, og seilede til Sogn, hvor han udskibede sine Folk for at føre dem til Vigen. Men da han med Resten af sin Armee af 1400 Mand den 21 Augusti X) ankom ved Opsloe, landede Ingos Folk tillige, hvilket Syn paa eengang adspredte Eysteins Tropper. Den forladte Konge skiulede sig derpaa i Buskene, hvoraf han uforsigtig igien kom frem, for at lade sig vise et sikkert Sted af en af sine beeedigede Hofbetiente Simon Skalf, som nærmede sig hans Opholdssted. Men denne Meeneeder, som var allerede traadt i Ingos Tieneste og affendt af ham at opsøge Eystein, befalede sin Fange at berede sig til Døden, og tillod ham neppe at høre Messen i Kirken til Fos. Da den var til Ende, lagde Kongen sig med Ansigtet paa Jorden, udstrakde Armene, og begierede, at man vilde ophugge ham Skuldrene korsviis, hvilket strax skeede. Efter nogen Tids Forløb opsprang paa den Plads, hvorpaa han blev myrdet, en Kilde, hvilket bevægede Nationen til at holde ham for en Helgen, uagtet han i ingen Deel var bedre end sine Brødre, undtagen derudi, at han efterlod en Ægtegemalinde Ragne, Niels Maas's Dotter, og tvende med hende avlede Sønner Eystein og Thorleif.

Ved Eysteins Død bleve de underlige Uroeligheder ei dæmpede; thi denne Herres Venner visede paa en selsom Maade, efter at de havde overladt ham til en skiændig Død, for sildig deres Nidkierhed for ham, derved, at de udraabde hans Myndling Hakon Hærdebred til Konge, uagtet han kun var 10 Aar gammel, og derpaa bragde ham til Gothland Y). De fornemmeste af disse nye Oprørere vare Sigurd Halvarsen, og Andreas, og Auge Simons Sønner, hvilke ved deres Opstand tilsatte deres heele Formue. Udi Aaret 1158 angrebe de Konghella med en stærk 1158.
Flode, og tvang den til at overgive sig; men kort derefter maatte de igien over-

X) Necrol. ap. Langebek S. R. D. II. 514.

Y) I Chronologien viger Snorros danske Oversættelse af fra Torfæi Aar. Torfæus l. c. C. 15. seqv.

overlade Staden til Ingò og Gregorius. Efter dette mislingede Tog begav Hakon sig til Trondhiem, modtog sammesteds i den 3die Deel, som
1159. hans Fader havde eiet, Hyldingen, og ødelagde derpaa 1159 de møriske Strandkanter. Endelig lagde han sine Skibe ved Hisingøe fast ved stærke Pæle med Kiæder, og lod paa hver Side lægge et stort østerlandsk Krigsskib, som med Brystværn, Taarne og Kaste-Redskaber overalt var udrustet, og var saa høit, at man holdt dets Bestigelse for umuelig. I denne fordeelagtige Stilling fandt Ingo denne fiendtlige Flode; og da man desuden, for at angribe den samme, maatte roe op imod Strømmen, hvilket Arbeide afholdte to Trediedeele af Soldaterne fra at fægte, saa tog Ingo og de fleeste Øverster det i Betænkning, at vove et Angreb, indtil Gregorius ved sin Haardnakkenhed trængde igiennem, og udvirkede Befalingen til at vove et Angreb. Erling Skak, en af de erfarenste Anførere, forsøgde ved dette farlige Foretagende en List, som lykkedes ham. Han lod nemlig om Natten alle Jagter og smaae Skibe bringe i Strømmen bag om Øen, og om Morgenen seile bort. Dette forledde Hakons Folk til at troe, at Ingo flyede. De giorde derfor i Hast deres Skibe løse, og forfulgde de formeente Flygtige, indtil de bag Forbierget stødte paa den fiendtlige Flode, og uformodentlig bleve tvungne til en Trefning. I den samme kom Kong Ingo ei i Begyndelsen, fordi Krigsredskaberne paa de to morgenlandske Skibe anrettede en ugemeen Ødelæggelse. Men da han, fra Stranden af, saae hans gode Ven Gregorius, som var geraadet paa en Sandbanke i stor Fare, kunde han ei holde sig længere, men begav sig i Slaget, som Erling strax derpaa vandt, ved at bestige og indtage et af de forfærdelige Skibe, hvorpaa Hakon selv var. Hakon undkom af denne Trefning til Trondhiem, og dræbde der alle hans Modstanderes Betientere, som han kuns kunde finde. Derpaa begav han sig til Saurbæ Aar
1160. 1160 ved Grændsen af Markerne, og blev der overfaldet af Gregorius. Men da Gregorius tog feil af Huuset, og antændte et andet end det hvori Hakon var, saa undkom Hakon igien fra Faren, og giengieldede den ved at dræbe Gregorius's Svoger, hvorover denne meere blev forbittret, og overalt opsøgde ham. Hakon, som vidste dette, viiste sig, for at
1161. fange Gregorius, med faa Folk den 7de Januarii 1161 ved Fors paa hiin Side af en liden Elv, hvis Iis han i Forveien havde ladet brække og tildække med Snee, og Gregorius begav sig, uagtet han tvivlede paa denne List, dog ud paa Isen, sank ned og blev ihielskudt.

Hans

Hans Død gik Kong Ingo meget nær til Hierte, og han forekastede sig det ei aleene, at han ei havde geleidet denne Mand og holdt ham fra denne ubesindige Gierning, men gik i sin ømme Tænkemaade endog saa vidt, at han blev kied af Livet, og besluttede at opsøge Hakon og at overvinde ham eller og selv at sætte Livet til. Men førend han endnu kunde udføre sit Anslag, lod Hakons Flode sig allerede see for Opsloe Blasii Aften den 3die Februarii. Saasnart man mældte Kong Ingo dette, tog han 4800 Mand til sig, og gik over Isen sine Fiender i Møde, men strax i Begyndelsen af Trefningen undflyede den synderlandske Konge Gudriod med 1080 Mand, og en anden Anfører Jon Svendson vendte endog sine Vaaben mod sin egen Konge, som dog ei lod sig bevæge til Flugten, men mod Dagbrækningen satte Livet til. Hans efterladte troe Folk derimod vigede først efter lang Modstand, og bleve af Kongens Halvbroder Orm nogle gange paa nye forstærkede og anførte, indtil han endelig blev tvungen at forlade Isen og bortflye til hans Halvbroder Kong Magnus i Sverrig. Siden udgave sig tre ulykkelige Mænd for Ingos Sønner Harald, Johan og Sigur, af hvilke de to sidste vare aabenbare Bedragere, som man siden opdagede.

Den seierrige Hakon holdt strax efter Slaget en Forsamling i Halvards-Kirken udi Opsloe ved tillukte Dørre, hvori man raadslog med hinanden om den beste Maade til at ødelægge Ingos Tilhængere. Men ved Prindsesse Christinas (Kong Sigurd Jorsalafars Dotter og Erling Skakkes Gemalinde) List, hørde en skiult Tilhænger af Ingos Partie alle deres Beslutninger, og aabenbarede dem for Erling Skak, som strax forsamlede alle Landfolk til Bergen, og bevægede dem til deres Forsvar og Kong Ingos Hævn at vælge en nye Konge 3). Dette Valg faldt paa Nicolaus, Simon Skalps Søn, og Kong Harald Gillechrists Dottersøn; siden paa Nicolaus Sigurd, Hrans og Skialdvors, Kong Magnus Barfods Dottersøn; derpaa paa en af Arnes og Ingos Moders Ingirids Sønner, og endelig, da alle disse Herrer havde undslaaet sig for at tage mod Kronen, paa Magnus, en 5 Aar gammel Prinds, og Søn af foromtalte Christina og Erling Skakr den samme, som antog dette Valg paa sin Søns Vegne, og Rigets Forstanderskab for sig, og lovede derfor den trondhiemske Erkebiskop Eystein Gods, Herligheder, og overhovedet Deelagtighed i Regieringssager for de Geistlige, som hidtil ikke af dem vare blevne forval-

U 2 tede

3) Torfæus l. c. P. III. L. X. c. 1. 2.

tede af egen Magt x). Erling begav sig med sin Søn strax efter den modtagne Hylding til hans Søns Oldemoders Søstersøn, den danske Kong **Waldemar den første**, og fik af ham Forsikkring om Biestand, hvorfor han lovede den danske Konge de norske Provindser i Wigen, som Kong **Svend Tiugeskiæg** havde fordum eiet.

Hakon lod sig midlertid hylde i **Trondhiem**, udnævnde **Sigurd** af Rene til Jarl over Norge, og sendte ham til Grændsestædet **Konghella**, for der at forhindre Erling Landing. Men denne Mand, som var en meget trædsk og sindrig Feldtherre, bedrog Jarlens Forsigtighed og Aarvaagenhed, tog Bergen i Besiddelse, og kom uformodentlig i Havnen for Tønsberg, hvor Kongen da var. Ved hans Ankomst blæste en stærk Vind lige mod Staden, hvorfor han i Hast lod sætte Ild paa et tilforn tilberedt Skib fuld af Riis, Brænde og andre ildfangende Ting, lod det drive mod Staden og regiere ved tvende Jagter ved Kabeltover. Ilden af denne Brander satte alle Borgere i Skræk, og da de paa Skibsbroen, forblindede af Røgen, bleve fra Jagterne af ved Erlings Skytter thielskudte, uden engang at vide hvorfra Pilene kom og hvad Branderen egentlig var, saa sendte de deres Præst **Roald Langtale**, som de holdt for den meest veltalende Indvaaner, med Fredsforslag til Erling, som bleve antagne, og udvirkede, at Branderen blev slæbt tilbage. Derpaa løbe Borgerne i deres Huuse, og den kongelige Feldtherre Aunund Simonsen flygtede ud af Byen. Tilsidst flyede Hakon med, og overlod ei aleene Staden men endog Kong Ingos heele Flode til Erling.

1162. I Foraaret 1162 tilsperrede Erling pludselig Bergens Havn, og lod sine letteste Skibe slæbe op paa Stranden, ligesom han vilde opbie sin Modstander i Bergen. Paa eengang igien ophævede han Tilsperrelsen, og strax hastede alle Kiøbmandsskibe ud af Havnen, og mældte Kong Hakon Erlings Beslutning, som han antog for sand, fordi den af de hver Dag ankommende Skibe blev stadfæstet. Da Hakon altsaa ei befrygtede noget Angreb fra Søesiden, saa sendte han Sigurd og andre Feldtherrer ud i Riget paa Hverving, og seilede selv til den bestemte Sammelplads Veøe. Midlertid havde Erling, paa den tredie Dag efter at Sperringen var ophævet, ladet alle Skibe støde fra Stranden, og forfærdige en Mønsterrulle,

X) Hr. Schøning Erkebiskop Eysteins Levnet, i Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Hist. S. 419.

rulle, efter hvilken han paa den fierde Dag bemandede 20 Skibe, og dermed roede om Morgenen derpaa til Steinavog, hvor Kong Hakon efter sin Ungdoms Tilbøielighed leegede i en Skov. Dette skeede saa hemmeligt, at Hakon neppe en Time for Erlings Ankomst, ved tvende Bønder, fik Faren at vide, og derfor sprang hans Soldater, da de hørde dette, i største Uorden i 14 der liggende Skibe, hvorved nogle bleve overladede og andre kun svag besatte. Af den Aarsag lykkedes det strax for Erling, saasnart han kun naaede det sidste Skib, at overvinde denne Flode, som efter kort Modstand begav sig paa Flugten. Hakons Skib kom i denne Trefning midt iblant de fiendtlige Skibe, hvorfore Kongen overgav sig til Styrmændene af Erlings eget Skib, som lovede ham Livet og Sikkerhed. Erling igientog dette Løvte under den Betingelse, dersom de fornemmeste Embedsmænd biefaldt det, og giorde Kongen Haab til Fred. Men strax derpaa gav han Befaling paa nye at angribe de flygtige Fiender, for at faae god Leilighed til at aflive den ulykkelige Fange, uden at komme i ond Eftertale derfor. Han opnaaede ogsaa sin Hensigt; thi Hakon faldt strax ved Trefningens Fornyelse ved et Skud, og tillige med ham endnu en anden farlig Medbeiler til Kronen, nemlig den føromtalte Nicolaus, Simon Skalfs Søn, som Erling havde ladet afhente fra sit Gods for at bievaane denne Trefning, vist nok ei uden Hensigt til hans Død, og ladet bringe paa sit Skib. Efter denne Seier blev Kong Magnus den 5te Erlingsen ogsaa hyldet i det Thrandiske paa Eyrarting.

Jarl Sigurd og en vis Endrid den yngre befrygtede, da de fornam deres Konges Død, at de af Kong Magnus ei vilde faae Forladelse eller fuldkommen Sikkerhed, og derfor forsamlede Kong Hakons Tilhængere, og udvalgde med de samme hans Halvbroder Sigurd den 3die, Kong Sigurd Bronks Søn i Upland, til Konge B). Denne Herre var opdragen af Marcus fra Skoge, og udnævnde derfor denne Mand tillige med Jarl Sigurd til sine fortroeligste og fornemmeste Raadsherrer. Men da disse Mænd havde udtømmet deres Formue, og derfor maatte tidt forhøie Skatterne og plyndre, saa tog Dronning Ingirids Gemal deraf Leilighed til, paa et almindeligt Ting til Tønsberg at anklage dem som Stratenrøvere, hvorpaa den forhen nævnte Præst Roald Langtale og Landfolkets heele Forsamling, ved at sammenstøde deres Vaaben, efter Lovene overgav dem levende eller døde til Dievelen, og erklærede dem fuglefrie.

B) Torfæus l. c. Cap. 3. 4. Sturleson norske Chronik. p. 468. seqv.

lefrie. Efter denne haarde Medfart huserede begge Konger paa det grummeste mod hinanden. Endelig overfaldt Erling med 1500 Mænd i Fasten
1163. 1163 i Ran ved Hammer, under aandelige Visers Sang, Jarlen Sigurd, som kun havde 500, og ihielslog ham; og efter 7 Dage satte ogsaa Endrid den yngre Livet til. Marcus og Kong Sigurd bleve vel en Tidlang med Eftertryk forsvarede af Hisingøes Beboere, hvilke Erling siden derfor straffede med Ild, Sværd og Skat; men da Sigurd i Eirarting havde ladet sig udraabe til Konge, og i lige Hensigt visede sig for Bergen, erobrede Niels Sigurdsen, den der værende Commandant, hans Flode, og strax derpaa faldt han selv i Endrid Heidasilas Hænder, som lod ham føre med sit Følge til Bergen, og lod Kongen halshugge paa Mikkelsdag ved Gravdal, men ophænge Marcus paa Hvarfnæs. Af hans Feldtherrer undkomme Frerek Kæna, Biørn den onde og Aunund
1164. Simonsen, men de første bleve 1164 fangne, og de øvrige nærede sig siden i Vigen, Gothland og Danmark, af Søerov og milde Gaver, til deres Død.

Erling tænkde, efter denne Medkonges lykkelige Undertrykkelse, paa et kraftigere Middel til at forskaffe sin Søn et Fortrin for hans retmæssige Medbeiler C), og han formeenede at finde dette i Kroningens Indførelse, som hidtil ei endnu havde været brugelig i Norge. Han bemærkede nemlig, at Svend Estridsen i Danmark og Wilhelm Conqvestor i Engeland lykkelig ved en gudelig Bekræftelse havde erstattet Mangelen af nærmeste Arvefølge-Ret, fordi derved hos Folket den Forestilling blev opvakt, at dem tillige med Kronen blev meddeelt en guddommelig Ret til Riget, og de desuden kunde forvisses om de Geistliges vigtige Biestand D). Er-
1164. ling begav sig derfor 1164 til Bispernes Forsamling, hvilke i Bergen under Anførsel af Erkebiskop Eystein og en nye pavelig Legat Stephanus arbeidede paa Kirketugten, og spurgde Erkebiskopen om en vis Lovbog Gullfiødr (eller gylden Fiæder), som han havde taget af den pavelige Ret, og angik hans Indkomsters Forhøielse. Denne Lovbog var af de ellers høist haardnakkede Thrænder antagen af Glæde over den Ære, at have et eget Erkestift, og af Andagt mod St. Olavs Grav, hvis Rigdom det formeerede, og var af Biskopen bleven udfærdiget, under Forevending, at det forstørrede den guddommelige Ære. Erling gav derfore Erkebiskopen at

C) Torfæus H. N. P. III. c. 4-10.

D) Forsøg til Forbed. i den gl. Hist. S. 419. seqv.

at forstaae, at naar det var ham tilladt at forhøie sine Indkomster, saadant ogsaa var Kongen tilladt, og at Eystein, som havde udvalgt hans Søn til Konge, og lovet at beskytte ham, ogsaa maatte understøtte ham derudi. Derover opkom en heftig Trætte imellem dem, som endelig derved endtes, at Erkebiskopen, med Legatens og Biskopernes Samtykke, høitidelig kronede Kong Magnus, som da var 8te Aar gammel, og at Kong Magnus overgav den hellige Olav i Trondhiem sit Rige til Eiendom, erklærede sig og sine Efterkommere til hans Vasaller, og satte fast, at efter en Konges Død Biskoperne, Abbederne, Rigs-Hofbetienterne, og tolv erfarne Mænd af hvert Stift, som Biskopen dertil skulde udsøge, inden en Maaneds Forløb skulde ofre Kronen i den trondhiemske Stiftskirke, og sammesteds skulde vælge en nye Konge. Paa denne Maade bragde saaledes de indvortes Uroeligheder Rigets Overherredømme meget snart i Bispernes Hænder, hvis Magt endnu kort forhen havde været meget indskrænket og ringe, og forandrede den gamle medfødte naturlige Arvefølge, som nu reent var ophævet i en Valgfølge, som aleene beroede paa Erkebiskopens Villie. Erkebisp Eystein trængde paa en skriftlig Bekræftelse af disse Privilegier, men han bekom den ei førend den 23de Martii 1174, da en nye farlig Medkonge viiste sig ¢), tillige med nogle Forsikringer paa andre Geistligheden meddeelte Herligheder, nemlig Bispernes og Abbedernes Valgret, Bispernes Magt at besætte deres Kirker med Præster, og tilegne sig fremmede Præsters Arvegods, videre Beskyttelsen for alle Olavs Pillegrime, og Stiftskirkegaarde, og Told- og Handelsfrieheden for et Skib, som tilhørde den trondhiemske Stiftskirke.

I det selvsamme Aar, i hvilket denne mærkværdige Indskrænkelse af den kongelige Magt gik for sig, erindrede den danske Konge Waldemar Erling paa sit Løvte, og begierede formedelst det samme af ham Provindsen Vigen, for at foreene den med Danmark. Erling anstillede sig beredvillig til at aftræde den til Kongen, og anmodede først paa Rigsdagen til Sarpsborg Indvaanerne af de tre Provindser om deres Bevilling, hvilken, som han vel vidste, med største Uvillie blev afslagen. De danske Gesandtere maatte derfore vende tilbage med Erlings Undskyldninger, og overbragde, i Stedet for Afstaaelses-Documentet, aleeneste hans Tilbud at kiøbe sig løs for Penge. Kong Waldemar, som besad stor Indsigt

¢) Dipl. udi Forsøg l. c. p. 432.

sigt i alle Arter af Regieringssager, mærkede strax, at Erling kun havde søgt og brugt Folkets nægtede Bevilling til Paaskud, og sendte derfor vittige Mænd som Pillegrime til Trondhiem, hvilke ved Foræringer bragde en stor Deel Normænd paa deres Konges Side, og overtalede dem til at sende forseglede Beviser paa Hyldingen til den danske Konge, af hvilke Erling dog opfangede de fleeste, og i Aaret 1165 paa Himmelfartsdag brugde dem i Eyrarting til Beviis paa Forræderie og at udpresse store Pengesummer.

Midlertid landede Kong Waldemar 1164 i Vigen, og underkastede sig samme Provinds indtil Sarpen. Men hans Undersaatter nødde ham snart, uden at giøre videre Erobringer, at vende tilbage, fordi den klippefulde haarde norske Grund mishagede dem f). Kort efter hans Tilbagekomst opsøgde Erling ham, og da han ei fandt ham, begav han sig til Danmark, plyndrede nogle Steder paa den jydske Søekant og den da nys opbygte Flekke (lille Stad) Kiøbenhavn, og bragde nogle Skibe op; men da Erkebisp Absalon engang overraskede ham, maatte han igien uden
1169. Fordeel og Bytte flygte til sit Rige. I Aaret 1169 begav Waldemar sig igien til Norge, erobrede Tønsberg, og indstævnede de nærmeste Landmænd til Haugating; men da ingen lod sig indfinde, og han saaledes saae, at han ingen Biestand havde at forvente af Nationen, syntes denne Foretagelse ham at være alt for farlig. Han gik derfor, under Paaskud af Mangel paa Levnetsmidler, og under den Forsikkring, at han ei vilde stride med Christne, saa længe de lieflandske Hedninger endnu ei være betvungne, roelig tilbage igien til Sædland.

Ham fulgde Christina, Erlings Gemalinde og hans Beslægtede, som særdeles naadig af ham blev modtaget, og udvirkede Kongens Naade ogsaa for sin Gemal. Erling sendte derfor ved Enden af Junii Maaned
1170. 1170 Helgo, Biskopen af Opsloe, og Stephan, Erkebispen af Upsala, til Ringsted, for at faae et Leidebrev for sig, og derpaa vovede at besøge Erkebispen Absalon, Kongens Fortroelige, i Roeskilde, og Kongen selv i Randers, ikkun med 11 Folk, hvilken Dristighed havde saa god en Virkning,

f) Begge Waldemars Tog sætter Saxo Gram. ed. Steph. p. 308. i Aarene 1164 og 1168, og den derpaa fulgte Fred i Aaret 1170; men Sturleson taler kun om et Tog Aar 1164. Og det synes, at man hellere maae følge Saxo, som en ligealdrende Skribent, i de Begivenheder, som ere forefaldne i Danmark, og i Henseende til Aarstallene, som og her er skeet. De islandske Annaler hos Langebek II. 511. sætte Freden ogsaa i Aaret 1166.

ning, at Freden strax derpaa blev sluttet. Formedelst den samme overlod den norske Kong Magnus Vigen fra Gothelven til Egersund til den danske Monark, og Erling erholdt det paa Livstid som et dansk Lehn med den Betingelse, stedse at tiene den danske Konge med 60 Skibe, og ifald hans Søn skulde døe uden Arvinger, da at hielpe den danske Prinds Waldemar til det norske Kongerige.

At denne Fred saa hastig kom i Stand, forvoldte Olav, Gudbrand Skaphagens og Maries, Kong Eystein den 1stes Dottersøn, som i Upland blev udraabt til Konge. Denne Herre søgde paa en lumsk Maade at overmande Erling. Han bestak nemlig Præsten ved Ridjøkels Kirke, at han paa Marie Renselses Fest bad Erling til Giest, og giorde ham drukken. Men da Olav dengang var 6 Miile borte fra denne Kirke; saa kunde han ei have den forønskte Nytte af dette Forræderie, thi han kom for sildig, og gav Erling, som aldrig forsømmede Messen og da allerede var i Kirken, selv Kundskab om sin Fare og Leilighed til at undflye, ved det heftige Skrig, hvormed han brød ind i Drikkehuuset og nedhug for Fode. Dette Overfald hævnede Erling i Aaret 1171 ved tvende Seiervindinger ved Stange og Drammen, hvorved han saaledes svækkede Olav, at han maatte undvige til Aalborg, hvor han 1172 døde og blev holdt for en Helgen. Paa samme Tid fangede Erlings Folk Harald, en Prinds avlet af Erlings Gemalinde i Horerie og Blodskam med Kong Sigurd Bronch, som ogsaa tragtede efter Riget, og blev hængt. 1171.

Denne Ulykke afskrækkede derfor dog ei Eystein Meila, Kong Eystein den 2dens Søn, at vove et nyt Forsøg til at styrte Kong Magnus, og at giøre sin ulige bedre grundede Arvefølge-Ret gyldig. Han begav sig derfor til Byrgir Brosa Græve af Ostgothland, hans Fasters Mand, og erholdt af ham Penge og Folk, med hvilke han i kort Tid erobrede Bahuus, Markerne og den største Deel af Vigen tillige med Telemarken. Men da hans Penge snart gik op, og hans Folk derfore begyndte at røve, saa forsamlede Landbeboerne sig og dreve de Eysteinske Tropper ind i Skovene, hvor de levede i stor Mangel, og af den Birkebark, hvormed de af Mangel paa Skoe omsvøbde deres Been, bleve kaldede Birkebeener. Disse i den følgende Historie saa mærkværdige Folk opholdte sig tre Aar i Skovene, bleve der over al Maade haarde, forvovne, stridbare, gruesomme og egensindige, og fulgde i alle Foretagender deres eget Hoved, men ingens Befaling. De vandt næsten i alle Skiermydsler

Seier, og da de endelig engang i Skoven Krossa tabde et vigtigt Slag,
1176. begave de sig til Trondhiem, og ihielsloge den 26 Semtember 1176 Commandanten Niels Sigurdsøn, og tvang Borgerne til at hylde deres Konge Eystein. Derpaa droge de 2400 Mand stærk ogsaa omkring i de øvrige Provindser, indtil Kong Magnus 1177 fra Tønsberg af overfaldt dem uformodentlig med 1500 Mand i Ra, drev dem i Sneen, slog, dræbde og adspredde dem saa aldeles, at ikkun en liden Deel af dem undkom til Sverrig og Markerne. Efter dette Slag blev Kong Eystein dræbt af en Bonde, som han bad om Hielp, og slæbet i Magnus's Spisesal, hvor hans Død snart havde kostet Magnus Livet. Thi da denne betragtede Eysteins Legeme, sprang en skiult Birkebeener pludselig rasende frem af en Krog, og hug med en Øxe efter Kongen og Orm, Kong Ingos Broder. Men begge Hug bleve afbødte, saa at Kongen kun fik et lidet ubetydeligt Saar i Skulderen. Dette seierrige Foretagende overbeviiste Nationen, at Magnus, endogsaa uden Erlings Biestand, var skikket til tappre Krigsbedrivter og Regieringen, hvorfor ogsaa mange af hans Undersaatter derved bleve ham meere troe og bevaagne end før.

De bortløbne Birkebeener førde i de svenske Skove et overmaade farligt og møisommeligt Liv. Thi af Nød og Mangel maatte de røve og stiele, og uden Livsfare turde de ei komme til Norge til deres Folk. Endelig fik de Kundskab om, at der opholdte sig en Kronprætendent hos Laugmanden Flokviid i Vermeland, ved Navn Sverrir, og droge til ham for at tilbyde ham deres Tieneste G).

Denne Sverrir var avlet af Kong Sigurd Munr med Gunild i Aaret 1151. I hans første Ungdom ægtede hans Moder en Smed ved Navn Unn, eller, som andre ville, en Kammager, for hvis Søn hun siden udgav ham, og som, da han i Aaret 1156 drog til sin Broder Bisp Roar paa Færøe, overgav den unge Sverrir til Bispen, som underviiste ham i Videnskaber, og endelig viede ham til Presbyter. Allerførst i sin Alders 24 Aar eller 1175 erfoer Sverrir sin kongelige Byrd af sin Moder, som havde aabenbaret denne Hemmelighed paa hendes Pillegrimsreise til Rom for en Præst i Skriftestolen, og derpaa erholdt Befaling af Paven at aabenbare det for sin Søn. Den unge Sverrir, som

G) Torfæus H. N. l. c. C. 11-19. Snorro Sturl. norske Krøn. p. 500, som holder op 1178, men ved Sturla Thordason er fortsat. De islandske Annal. Langebek S. R. D. III. sige, at Sverrir var 1168 paa Ørkeney, 1174 reiste fra Færøe og ankom 1176 i Norge.

hidtil ei havde tragtet efter høiere Værdighed end et Præstekald, fik nu en uovervindelig Attraae til den norske Krone, og begav sig uden Erfaring, Krigsvidenskab, Venner og Penge til Norge, i den store Hensigt, at blive Konge. Hans formeente Farbroder Bisp Roar recommenderede ham til Erkebiskop Eystein, den nidkiereste Tilhænger af Magnus's Partie, hvilket viiste en meget slet Indsigt i Menneskernes Beskaffenhed og Statssager. Men den unge Sverrir handlede klogere, og traadde under opdigtet Navn som Hofbetient i Græv Erlings Tieneste, ved hvis Hof han giorde sig elsket hos mange ved sin Vittighed, Forstand, muntre Lune og Veltalenhed, erfarede mange ham nyttige Hemmeligheder, og giorde sig bekiendt med Regierings- og Krigsvidenskaberne. Derfra begav han sig til sin Fasters Mand Græv **Byrger Brosa** til Ostgothland, og da denne nægtede ham al Bistand, fordi han holdt ham for Erlings Speider, og da understøttede Kong Eystein Meilas Foretagende; saa vendte han sig endelig til sin Søster **Cecilia**, Laugmand Flokvinds Hustrue, kort for Eysteins Nederlag 1177. Denne hans Fætters Ulykke qvalde i ham alt Haab til Kronen, og han var i Begreb med at afreise som Pillegrim til Jerusalem og frasige sig alle Rettigheder til Riget, da Birkebeenerne tilbøde ham deres Hielp. Han antog derfor ei den ham tilbudne Værdighed at være deres Anfører, undskyldte sig formedelst Pengemangel og Uvidenhed i Krigsvidenskaben, og foreslog dem at vælge een af Byrger Brosas Sønner, som i det mindste havde lige saa stor Ret til Kronen som Magnus Erlingsøn. Birkebeenerne, som fulgde dette Raad, komme snart tilbage fra Byrger; thi han vilde, af Kierlighed til Roelighed, ei overlade dem nogen af sine unge Sønner, men de bragde Breve med til Sverrir fra ham, hvorudi han formanede ham til at antage Kongetitel, og lovede ham al Bistand til at forsvare den. Men Sverrir agtede ei derpaa, indtil Birkebeenerne toge ham fangen, og ved Trusel, at udlevere ham til Erling, tvang ham den 6te Martii 1177 ved et høitideligt Forbund 1177.
at tage dem alle i sin Tieneste, og forpligte dem til at følge sig. **Sverrir** maatte saaledes mod sin Villie giøre et Forsøg med 70 ulydige, uerfarne og næsten nøgne Mænd at støde en elsket Konge over en stridbar og veløvet Nation, og hvis Fader var en af de snildeste og tapperste Feldtherrer i sin Tid, fra Tronen.

Han kom saaledes med disse Folk den 10de Martii til den norske Grændse ved Saurbæ. Der fik han Tilløb af 460 Mand, som udraabde

 ham

ham til Konge, og svoere ham Troeskab ved deres Sværde. Men disse Frievillige forlode ham strax derpaa, fordi han forbød at plyndre; derfor maatte han ved Erlings Ankomst undvige til Vermeland, og overlade sin Fiende alle snevre Veie til Riget, hvilke han stærk besatte.

Derpaa forsøgde Sverrir i lang Tid forgieves giennem de sædvanlige Veie at trænge ind i Norge, tog derfor endelig en høistforvoven Beslutning, som dog lykkedes ham. Han begav sig nemlig Nord paa til Jarnberien, og derfra til Jæmteland, giennem dybe Skove, uveibare Bierge og forfærdelige Ørkener, paa en Reise af 102 norske Miile, og kiempede ei aleene med Kulden og den uveibare Grund, med endog med Hunger og Tørst, som han kun iblant formildede noget ved Bark og Bær, men aldrig stillede. **Jarnberierne**, som vare Hedninger, et frit Folk, og hidtil siden St Olavs Tog ei vare besøgde af deres Naboer, forfærdedes over hans uformodentlige Ankomst, og satte sig imod Birkebeenerne; men Sverrir bragde dem ved sin Venlighed til fredsommelige Tanker h). **Jæmtelænderne** modstode ham ligeledes tillige med Magnus's Embedsmænd, men de overgave sig snart, da Sverrir borttog uformodentlig deres Skibe, paa hvilke de vilde hente Hielpetropper. Fra dem af hastede Sverrir til **Trondhiem**, som han naaede den 19 Junius. Men da han der antraf en meget stor fiendtlig Krigshær, lod han sit Forsæt til at erobre Staden fare, og gik til Selby, som han indtog, og videre til **Kongsholmur**, hvor han holdt sig saa forborgen, at de opbudne thrandske Landsfolk ei kunde opdage ham, og derfor begave sig hiem igien. Sverrir, som just biede efter denne Tidspunkt, kom efter deres Adspredelse pludselig for Dagen, ødelagde de fleeste enkelte Hobe af den store Armee, som ginge hiem, og da han havde formeeret sine Tropper ved en ham af Tellemarken tilført Forstærkning, indtil paa 400 Mand, saa rykkede han igien for Trondhiem, hvilken Stad han efter en seierrig Trefning mod 1060 Borgere vandt og tog i Besiddelse. Efter denne Tid førde han med en meget liden Hær paa en klog Maade Krig med Rigets heele Magt, saaledes, at han alletider, naar den fiendtlige Krigshær rykkede an, betimelig flygtede til en langtbortliggende Provinds, betvang og brandskattede den, eller i det mindste forskaffede derudi sine meestendeels udhungrede Folk Vederqvægelse. Saaledes flygtede han strax efter Trondhiems Erobring

h) Man holder Jarnberierne for Dalekarlenes Stamfædre, fordi disse endnu tale en meere norsk end svensk Dialekt. S. Algem. Welthist. XXXI Th. S. 469. 81.

bring i de sydlige møriske Farvande, erobrede 11 fiendtlige Skibe, og efter Erlings Tilbagemarsch lod han sig igien see i Trondhiem, og udi Eyrarting efter Lovene tildømme Riget. Strax derpaa opbrændte han sine Skibe, og gik med 240 Mand til Upland mod en Krigshær af 1400 Mand, hvilke han ved adskillige Krigspuds fik til at deele sig i tre Hobe, og da han med 120 Mand havde vundet Seier over en af disse paa 360 Mand, bragde dem til at overgive sig og hylde ham. Derfra lod han i Aaret 1178 5 Miile lang lægge glathugne Træer, og derover slæbe alle der værende Skibe til Seen Raunde, i hvilken Orm udrustede en Flode, som nu uformodentlig af Sverrir blev erobret og tilintetgiort. Derpaa indtog han Hamar, Upland og Eistredal, men endelig maatte bortflye til Vermeland. Derpaa besatte Erling alle Indgange til Norge paa nye, og tvang Sverrir igien til at gaae giennem Jarnberien til Jæmteland. I Jæmteland indsluttede 1400 Mand ham; men Sverrir brugde denne Fare til sin Fordeel, thi han begyndte Slaget ved Nattens Begyndelse, og gav sine Folk den Befaling, saasnart de fornam Bagholdet, sidelængs at drage sig ud af Trefningen, hvilket de med stor Lykke og Snildhed giorde. Derover skeede det, at de nu udtrættede Jæmtelænder først ved Dagbrækningen mærkede, at de stridede med sig selv, og derfor af de paa dem ansættende Birkebeener meget snart bleve overvundne, og tvungne til Hylding og Pengestraf.

Efter denne vigtige Seier overlod Kong Sverrir det til sine Soldaters Gotbefindende, om han skulde vende sig til Halogaland for at faae en Flode, eller i de sydlige Egne for at forstærke sig paa Øerne, eller til Irland, for ved Plyndring og Streiferier at sanke Penge, og erholdt det Svar: man skulde gaae til Trondhiem. Denne Beslutning mishagede Kongen meget, og Følgerne deraf visede, at hans Gisning om et ulykkeligt Udfald havde været vel grundet. Thi da han med 4 Skibe havde nærmet sig til denne Stad, sloge Erkebiskop Eysteins Folk hans liden Flode i Flugten, og Kongen selv havde det Vanheld, da den Roerbænk brast, hvorpaa han stod, at falde i Lasten, hvor de Flygtige løb over ham, og havde vist trædet ham ihiel, dersom ei en af de Flygtige, Helge Byggevomb, havde kiendt ham, hiulpet ham op, og bragt ham i Land ved Strandkanten, hvor 3 Trondhiemer angrebe og saarede ham, og neppe forlode ham efter at Helge havde dræbt en af dem. Af dette Slag flygtede Sverrir til Upland, og blev af Kong Magnus og Orm heftig forfulgt.

fulgt. Endelig nødde Fortvivlelse og Hunger ham til at angribe Magnus ved Floden Heyrta, og siden i Konghella, og begge Gange lykkedes det ham at slaae sin Fiende.

Udi Aaret 1179 seilede Sverrir igien til Trondhiem, og blev uformodentlig ved Erlings og Magnus's Flode indsluttet. Af denne Farlighed reddede han sig aleene ved sin List. Thi han befoel alle Birkebeener bevæbnede og i deres sletteste Klæder at forlade Skibene, og forstak den største Deel af dem i en snever Dal. Med de øvrige begav han sig langsom paa Flugten. Græv Erling hastede efter denne sidste Hob, saasnart han saae den, giennem Staden, faldt i Bagholdet, og blev med stort Tab dreven tilbage i Staden. Kong Sverrir sendte derpaa sin Stallar eller Oberhofmarskalk Gudlaug til Græv Erling, og lod ham indbyde til en afgiørende Trefning, hvilket Erling med stor Foragt afslog, hvorfore Sverrir drog sig tilbage til Stafa, og biede der i fem Dage, for at giøre sine Fiender sikkre. Erling foragtede dengang sin Modstander saa aldeles, at han ei aleene aldeles ikke bekymrede sig om hvor han opholdt sig, men endog lod sine Soldater anrette store Giestebude, hvorved de drak sig overmaade drukne. I denne Beskaffenhed erholdt de pludselig i den næste Nat efter St. Botulfs Fest den 17 Junius Tegnet af de yderste Vagter, at Fienden nærmede sig 3). Erling begav sig vel, saasnart man havde opmuntret ham, fra Skibet til Sammelpladsen eller den trondhiemske Erkestiftskirke. Men foruden Kong Magnus indfandt sig der neppe 600 ravende og ubrugbare Folk, som skulde slaaes med 360 desperate Mænd, hvilke deres Konge havde lovet Værdigheden og Besoldningen af den Fiende, enhver kunde faae Hæld til at nedlægge, og det heele Bytte, hvorved deres Mod blev fordobblet. Derfor faldt Modet strax efter det første Angreb paa Erlings Folk, ja Kong Magnu's Fændrik Thorer Spanla stak sin Fane i Jorden og undløb. Sverrir, som saae dette, befoel at nedhugge Fanen, og i det denne Befaling blev fuldbyrdet, fik Erling et dødeligt Sting i Livet. Han søgde vel at skiule dette Saar, og sagde til sine bekymrede Venner: sørger kun for Kongen, mig fattes intet, men strax derpaa sank han ned. Hans Død bragde hans Folk til Flugten, og Kong Magnus løb med de øvrige over hans Legeme, og tog, da han kiendte ham, Afskeed fra ham ved et Kys. Om Morgenen derpaa befoel Sverrir at begrave Erlings og alle Ihielslagnes Legemer, og holdt ved denne

3) Roger de Hoveden Annal. Angl. ap. Saville p. 600.

denne Jordefærd en meget satyrisk Tale, udi hvilken han ønskede Folket til Lykke med det store Antal hellige Forbedere han havde skaffet dem ved dette Slag. „Men, lagde han til, da Erkebisp Eystein, som har givet „eder den Forsikkring, at enhver, som af mine Folk bleve ihielslagne, „strax skulde blive optaget blant de Helliges Tal, er en alt for stor Ven af „Kong Magnus, og derfor af Venskab kan have taget feil, og da det „desforuden er uvist om en uretfærdig Sags Forsvar, og de retmæssige „Kronarvingers Mord fremfor andre Ting baner Veien til Salighed; „saa giør I dog vel fornuftigst, naar I lader holde Sielemesser, og giøre „Forbønner for de Afdødes Siele."

Erling døde som Enkemand, thi hans Gemalinde **Christina**, Kongens Moder, var ei aleene allerede død 1178, men havde allerede forhen for en Galans Skyld, ved Navn Grim Rusla, forladt ham, og var flygtet til Constantinopel. Hans Død giorde Kong Sverrir overalt forfærdelig, og formeerede hans Partie saa stærkt, at i kort Tid alle Thrænder hyldede ham. Endogsaa det forrige Øgenavn **Birkebeen** blev et Ærenavn, og Kong Magnus's Tilhængere erholdte det Spottenavn **Heklunger**, af en Kaabe (Heklu), som nogle kongelige Soldater engang havde røvet fra en Staaderqvinde.

Kong Magnus skiulede sig i nogle Dage efter sin Faders Død i et Nonnekloster, indtil han fik Leilighed til at undflye til Bergen, hvor han til meere Sikkerhed paa nye af Borgerne lod sig hylde k). Derpaa forsamlede han sit Riges Magt, og førde den tillige med **Orm**, Kong Ingos Halvbroder, i Begyndelsen af Aaret 1180 til Trondhiem mod Kong Sverrir. Sverrir haabede ved hans Ankomst at finde ham tilbøielig til Fred, og bad derfor om en Samtale i Eyrarsletten, hvor han tilbød Kongen Rigets Deeling og et Forliig. Men Magnus forkastede begge Deele, og forlangde meget meer, at hans Modstander skulde levere ham et Feldtslag paa **Ilevolden** om nogle Dage, som og skeede, og ved et Baghold under Sverrirs egen Anførsel faldt saa lykkelig ud for denne, at Magnus med stort Tab blev tvungen til Flugten. Dog havde Sverrir nær mist Livet; thi da han besaae Valpladsen, og lod de saarede forbinde, reiste een ved Navn **Bryniolf**, som allerede i Færøe var kommen i Fiendskab med ham, sig pludselig op, og hug Kongen et dybt Saar i Halsen, som var

k) Gulielm. Neubrigensis Hist. Anglicana Paris. 1632. p. 290. Torfæus H. N. l. c. Cap. 19-27. Sturlesons Krønike, p. 508-514.

var meget farligt. Magnus gik til Bergen og strax derpaa til Danmark. Men hans fornemmeste Ven Erkebiskop Eystein flygtede til Engeland, og satte Sverrir i Bann, under Navn af en forløben Præst og Tyran [L]).

Kong Sverrir fulgde sin Fiende til Bergen, og forblev der nogen Tid, i hvilken Jon Kutidsa, en Bonde, fattede det Anslag, med en stor Mængde Vosser- og Sundhordalandske Bønder at tage Kongen til Fange, eller slaae ham ihiel. Denne Sammenrottelse kom og virkelig til Udbrud; thi Bønderne begave sig i Fasten til Bergen, brækkede med stor Skrig ind i Slottet, og stillede sig, da de ei kunde finde Kongen, paa en Slette i Slagtorden. Men de flyede, saasnart kun nogle vare saarede, til Skibene til deres Anfører, som, for at være ret sikker, ei engang var gaaet i Land. Sverrir forfulgde dem, og underkastede sig tillige den sydlige Deel af Riget, hvis Statholder Orm han drev til Danmark til sin Herre.

Midlertid havde Magnus med den danske Konges Forskud og
1181. Hielp sammenbragt en nye Flode, med hvilken han 1181 strax efter Paaskefesten uformodentlig indsluttede Kong Sverrir ved Spiora i det Saltenske, og da han undkom, bestandig forfulgde ham, indtil han ved Dagbrækningen af Trefoldigheds-Festdagen naaede ham i Bergen. Det derpaa af begge Konger leverede Søeslag var meget uligt. Thi Magnus angreb med 30 Skibe 16 fiendtlige. For at være vis paa Seieren, og allevegne at kunne uddeele sine Befalinger, steeg han i en hvid Kaabe med et rødt Skiold op paa Masten i sit Skib, hvilket giorde Trefningen meget hidsig, da hver Soldat fægtede for sin Konges Øine. Men Sverrir vandt dog Seier ved et besynderligt Tilfælde. Han knælede ned, da han næsten var slagen, paa Fordækket, sang en latinsk Psalme til Guds Priis. Da den var endt, forsikkrede han sine Folk ufeilbar om Seier, og giorde dem saa behiertet, at de rasende modstode Fienderne, som allerede havde besteget Sverrirs Skib, og endelig trængde frem til Magnus, som, for at være nærværende ved denne mærkværdige Handling, var nedsteget af Masten, og naaede ham, og stak ham giennem Foden, saa at han faldt over Ende. Saasnart Sverrirs Soldater saae dette, udraabde de hans Død med høi Rest, og bragde derved Orm og næsten alle fiendtlige Høvedsmænd paa Flugten, som ikke kunde hæmmes, uagtet Magnus strax sprang op, viiste sig overalt, og formanede sine Folk til at vende tilbage igien. Han tabde

L) Hr. Schønings Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Hist. p. 440.

tabde i dette Søeslag 18 Skibe; men da Erkebispen Eystein, som nys kom tilbage fra Engeland, medbragde ham en Forstærkning, kom han efter faa Dage igien og fordrev Kong Sverrir derfra til Trondhiem.

I Begyndelsen af Augusti Maaned kom Magnus ligeledes til Trondhiem. Men da denne Stad da var opfyldt med en stor Mængde Pillegrime, som vare reiste derhen til St Olavs Fest, og mestendeels hørde til Sverrirs Partie, saa foretog han sig intet, men talede meget meere en Time hver Dag med sin Modstander, for at forfremme den almindelige Roelighed. Men det var umueligt; thi Sverrir forlangde, efter de forrige Kongers Exempel, det halve Rige for sig, og lovede i saa Fald, for at ophæve al Tvist mellem Birkebeenerne og Heklungerne, at reise i tre Aar ud af Riget. Han paastod, at Magnus virkelig vaudt ved et saadant Forliig, først fordi han ei havde den mindste Ret til Kronen, da det norske Rige ei tilkom ham, men kun den første norske Monarkes Harald Haarfagers mandlige Efterkommere, og dernæst fordi ham derved blev skienket og eftergivet al Hævn og Erstatning for saa mange Prindsers Drab af det kongelige Huus. Magnus derimod troede, at Arvefølgen var reent ophævet ved Kronixgen, og at kuns han, som en kronet og af den pavelige Legat salvet Konge kunde være en retmæssig Monark, og at hans Faders Erlings Drab aldrig kunde tilgives Kong Sverrir, undtagen naar han med sine Birkebeener paa evig forlod Riget. Den kiekke Sverrir blev vred, og sagde: Han fandt, ved nøiere Overveielse af Sagen, det alt for haardt, at han skulde afstræde sin Undersaats Søn endeel af sit Rige. Han igienkaldte herved det giorte Forslag, og overlod heele Sagen til en afgiørende Trefning paa Ilasletten. Magnus forlangde et Søeslag, og endelig en personlig Tvekamp; men Sverrir afslog begge Deele, hiint, fordi han da kun havde tre Skibe hos sig, og følgelig var for svag, og dette, fordi det var en uanstændig Gierning for en Første. Midlertid vare begge Herrer blevne saa ophidsede ved denne sidste Samtale, at det vist var kommet til et personligt Angreb, dersom ei Hofbetienterne for tidlig havde angrebet hinanden, og Heklungerne for tidlig taget Flugten. Sverrir forlod derfor det trondhiemske Distrikt, og tog Opslo i Besiddelse, og Magnus fulgde ham. Men paa Mortensdag faldt Magnus igien ind i Trondhiem, rasede der med alle, som havde taget deres Tilflugt til Kirkerne og førde Vaaben, paa det gruesomste, og erobrede Sverrirs heele Flode. Men da han den 2den Februarii 1182 igien havde ødelagt Trondhiem, og i 1182.

Eyrarting under Livs Straf indkrævede de kongelige Afgivter og Land- og Søemagtens Underholdning paa 3 Aar af Gaular- og Orkadalerne, overfaldt og forjagede Sverrir ham igien, efter et dobbelt Nederlag.

Ved disse sidste og følgende Foretagender brugde Kongen først en meget statsklog og erfaren Krigsmand, ved Navn Erik, som lang Tid i det hellige Land og ved det græske Hof havde, som Pillegrim og Væringer, øvet sig i Vaaben, og derpaa i Aaret 1181 havde erholdet Oberhofmester-Værdigheden, efter at han ved Ildprøven havde beviist sig at være Kong Sverrirs kiedelige Broder. Kongen belønnede siden denne nye Broders nyttige Tienester med de uplandske og nogle andre Provindser i Christiania Stift, og udnævnde ham til Jarl. Men han døde i det næste Aar efter tillige med sin Gemalinde og Søn Magnus, som det synes, af Forgift M).

Sverrir var nu virkelig sin Modstander overlegen, og vandt næsten overalt Seier, hvorhen han kun førde sine troe Birkebeener. Men dog kunde han ei holde sig for sikker, thi Nationen selv holdt meere af Magnus end af ham, og hialp denne Herre, snart ved hemmelige Understøttelser, snart ved at holde hans Opholdssted hemmelig, og ved at forraade Sverrirs Anslag N). Derfor maatte Sverrir med al Omhyggelighed holde alle sine Beslutninger hemmelige, og bestandig søge at bringe Folket paa den Tanke, at han vilde udføre ganske andre Hensigter end dem han virkelig foretog sig. Da han efter saa mange lykkelige Seiervindinger og frugtesløse Forsøg til Fred nu ganske var overbeviist om, at han ved intet andet Middel kunde komme til roelig Besiddelse af Riget, end som ved at tage Magnus fangen, saa besluttede han at anvende alting for at udforske sin Fiende, at fange eller omkomme ham. Men paa det at dette Anslag ei skulde blive hans Fiender bekiendt, saa søgde han først at forvirre sine Undersaatter i deres Udforskninger. Derfor holdt han næsten hver Dag almindelige Rigsdage, paa hvilke han snart besluttede et Tog til Vigen, snart en Reise til Orkenøe, snart andre Foretagender, og forkastede dem Dagen derefter. Endelig seilede han kort efter Paaske 1183 til Halogaland, men vendte, paa en vis Høide, pludselig om til Bergen, hvor han vidste at

M) Torfæus Hist. Norv. P. IV. p. 11. 14. An. Island. ad. An. 1190. Langebek III. 69

N) Torfæus Hist. Norv. T. III. L. 10. C. 28-32. Sturleson l. c. p. 515. seqv.

at Kong Magnus biede med en stor Magt paa en Leilighed at gaae løs paa ham. Da Sverrirs Foranderlighed, hvilken, som han ønskede og forud saae, var bleven Kong Magnus strax forebragt, holdt denne Konge stedse i Uvished, saa havde han ei heller hidtil vildet forlade Bergen, men, for at være sikker for Overfald, ladet paa 4 Øer oprette store Baal, og ved Stranden lagt erfarne Soldater paa Vagtskibe, som ved første Bemærkelse af Fiender skulde antænde dem, for derved at advare Krigshæren, som altid laae bereed i Telter ved Skibsbroen i Bergen. Men denne Forsigtighed hialp Kong Magnus ikke denne gang. Thi Kong Sverrir fik ved et Krigspuds de te yderste Vagtskibe i Ulfasund og siden alle de øvrige i sin Vold, inden et eeneste Baal blev antændt, eller hans Ankomst i Bergen blev forraadt eller mærket. Derpaa landede han uventet og uformodentlig om Natten selv ved Skibsbroen, og hans Broder Erik paa et andet Sted. Sverrir erobrede strax alle fiendtlige Skibe, hvilke han med Vinden lod drive i Søen, og anrettede derpaa i Staden en stor Ødelæggelse; thi ingen giorde ham Modstand uden Erkebiskop Eysteins Folk, som nys anden gang var kommen fra Engeland. Endelig stødte han ved det kongelige Pallads paa en stor Hær, med hvilken han tapper fægtede indtil han opdagede at det var hans Broders Hob, som med lige Lykke allerede var saa langt trængt frem, og nu foreenede sig med ham for at angribe Kong Magnus. Denne Herre, som allerede ved et Spring fra den øverste Deel af Palladset havde reddet sig, sankede vel sine Folk sammen, men da de havde glemt deres Basuner og Faner, og derfor ei kunde give de andre Flygtige de fornødne Tegn til Sammelpladsen, saa undvigede han af Staden til Hardanger, Vigen og Danmark, og efterlod til Seierherren en stor Skat, og deriblant Krone og Scepter, og alle Klenodier, som vare blevne brugte ved hans Kroning. Men den vigtigste Følge af dette Foretagende for Kong Sverrir var hans Udsoning med Erkebisp Eystein, som ophævede Bannsættelsen, begav sig til Roe, og tilbragde sin øvrige Levetid med hans Erkestifts-Kirkes Opbyggelse fra nye af, som formedelst sin Pragt og Bygningsmaade endnu er berømt i Norden. Ved dette Venskab vandt Kongen ei aleene Geistlighedens Yndest, men endog de fleeste Standspersoners Bevaagenhed, saavel som den største Deel af Nationens; thi de havde hidtil anseet Kongen og alle Birkebeener, fordi de vare satte i Bann, som fordømte Folk, og derfor i Live lumsk og aabenbar giort dem Skade, og efter Døden ei engang tilladt dem Begravelsens

 uagtet

nagtet Kong Sverrir ved al Leilighed begegnede dem paa en lige modsat Maade.

1184. I Aaret 1184 O) kom Kong Magnus med 24 Skibe fra Danmark tilbage, og da han i Konghella og Tønsberg paa nye havde ladet sig sværge Troeskabs Eed, overfaldt han Sverrirs Tilhængere i Bergen, hvilke han uden Barmhiertighed lod hugge ned og paa Marken kaste for de vilde Dyr, og overraskede derpaa uformodentlig Kong Sverrir selv, da han ikkun med 14 Skibe laae ved Hugastrand i Fiorteita. Det kom derover endnu samme Aften den 15de Junius til en afgiørende Trefning, i hvilken 5 heklungske store Skibe angrebe Kong Sverrirs eget nyt opbygte Skib Mariesude, men kunde dog ei erobre det. Kong Sverrir vandt dette Søeslag, og Kong Magnus druknede da han vilde redde sig ved at svømme, tillige med den berømte Orm, Harald, Kong Ingos Søn, og 2160 Mand af hans Soldater. Dog havde de Flygtige lettelig kundet hævne deres Nederlag paa Kong Sverrir, dersom ei hans behiertede Mod og hurtige Overlæg havde reddet ham. Thi da han med 2de troe Tienere foer omkring sine Skibe, og opmuntrede dem til Strid, blev han endelig skilt fra sin Føde og maatte gaae i Land, hvor strax efter ham ankom et lidet Skib med Heklunger, som flyede, og som vist nok havde fanget eller ihielslaget ham, dersom han ei havde raabt til dem: skynder jer tilbage, seer I ei hvor de flyer, (nemlig Sverrirs Folk), og derved forledet dem til at vende om.

Kongen forlod ei Stedet, hvor Slaget var holdt, førend man blant de mange døde Kroppe, som han lod opfiske og begrave, endelig paa den 3die Dag fandt Kong Magnus's Liig, hvilket han en Tidlang offentlig udsatte til Beskuelse, derpaa lod syne af Magnus's Hofbetiente, og endelig af alle Borgere i Bergen, paa det at der maatte siden engang være Vidner nok om Magnus's Død, ifald en Bedrager skulde komme og udgive sig for ham. Endelig lod han ham med stor Høitidelighed begrave i en prægtig Begravelse i Bergens Stiftskirke, og holdt selv Liigtalen, udi hvilken han roesede hans Lemfældighed, Fromhed, gode Sæder, Rundhed og Tapperhed overmaade, maaskee virkelig af sit gode Hiertes Drift,

og

O) Torfæus sætter Kong Magnus's Død i Aaret 1185, men Magnus siger selv i sin Tale som han holdt for Slaget, at han havde faaet Riget i sit 5te og Kroningen i sit 8de Aar, og nu var 28 Aar. Stuclesøn l. c. 516. følgelig er han født 1156 og død 1184. Samme Aar angiver ogsaa Roger von Høveden i Savilles Scr. Anglic. p. 624. og de islandske Annal. hos Langebek S. R. D. III. 66.

og hans naturlige Tilbøielighed til at ære Dyden hvor han fandt den; maaskee ogsaa tillige i den Hensigt, at vinde Folkets Bevaagenhed derved. Thi Magnus besad foruden disse Dyder ogsaa en stor Tilbøielighed til det smukke Kiøn, til Spil, Drik, og at leve vel, og andre Egenskaber af en god Selskabsbroder, som havde forhvervet ham en saa øm Kierlighed blant sine Betientere og mange af sine Undersaatter, at næsten alle begrædde hans Død, og mange kierlig kyssede og omfavnede hans døde Legeme. Han efterlod, foruden tvende Døttre, fire Sønner, Sigurd, Ingo, Erling og Bengt, som alle siden forekomme i denne Historie.

Efter at Sverrir paa saa roesværdig en Maade havde beviist sin Modstander den sidste Ære, forsamlede han alle Bergens Byes Indvaanere og Borgere, og holdt for dem en meget skrømtefuld, bidende, og med mange Skriftsteder udpyntet Tale, hvorved han søgde at overbevise dem, at deres egen Fordeel burde drive dem til at være ham troe og forsvare ham y). Han forsikkrede dem, at han hverken var Diævelen selv, eller hans Bundsforvante, som mange af dem troede; han bad dem at vende deres Børn af med den Banden paa den forhadte Sverrir, tilsagde en almindelig Tilgivelse og Forglemmelse, og befalede endelig alle Magnus's Betientere inden tre Dage at forlade Bergen. Derpaa gav han mange fortiente Birkebeener af ringe Herkomst Lehn og Embeder, og formælede sin Søster Cecilia med en anseelig Mand Bardo af Reine. Men alle disse nye Indretninger bevægede og tvang ikke de misforneiede Viger at blive Kong Sverrir troe, men de giorde atter Oprør paa Mikkelsdag til Tønsberg, paa den ovenomtalte Jon Kutizas Anstiftelse, som forhen var de vossenske Rebelleres Anfører, for at sætte en vis Munk af Klosteret Hofudey ved Navn Jon paa Tronen, som udgav sig for Kong Ingos Søn. Disse nye Fiender af Kongen, hvilke man af Kuflung, eller deres Anføreres Munkekappe, kaldte Kuflunger, erobrede i største Hast Tønsberg, Bergen og heele Agda, og forjagede i kort Tid alle

 kon-

y) Torfæus Hist. Norv. P. IV. L. I. c. 1-11. Torfæus har i hans Historie brugt den ligealdrende skrevne Kong Sverrirs Levnetsbeskrivelse af Karl Jonsen i Tingeyr, som blev Abbed 1169, og døde 1213. Denne Sverrirs Saga Noregs Konungr er til endnu i Originalet, og i det Danske, Svenske, og to Gange af Torfæus og Biørner i det Latinske oversat, men endnu ei trykt. Langebek S. R. D. III. 78. Guilielmus Neubrigensis anvender i den 3die Bog af hans engelske Historie det heele 6te Capitel paa at beskrive den norske Tyran Svero, som Overskriften lyder, som indeholder nogle bekiendte Ting, blandet med de sorteste Bagtalelser og Usandfærdigheder.

kongelige Embedsmænd i heele Vigens Distrikt. I det følgende Aar vandt Kongen vel Bergen og Agda igien, men tabde sin heele Flode. I Aaret 1187 erobrede Kuflungerne Agda anden gang, overfaldt og indtoge Trondhiem, og lode deres Jon i Eyrarting udraabe til almindelig Konge over heele Norge. Derpaa vendte de sig med den erobrede kongelige Skat til Bergen, fordi Kong Sverrirs Ankomst blev dem mældt. Men da de vare iſærd med at brandſkatte denne Bye, overraſkede Kongen dem kort for Juul, og paa Flugten blev Jon, hvis Skib ulykkelig strandede, dræbt, og denne heele Bande adspredt Q). Birkebeenerne havde alt længe udgivet denne Jon for en Bedrager, der egentlig skulde hede Orm, og være en bergensk Borgers Peders Søn. De hentede derfor, saasnart de fik hans døde Legeme, Faderen hid, som, da han nøie havde beseet ham og fundet paa ham et Saar, som den Døde i sin Ungdom havde faaet, overbevisede alle Nærværende om hans Søns skammelige Bedragerie.

Kort efter denne Begivenhed fremkom en nye Bedrager, nemlig Hedin Torgrim Hrossapræstes Søn, en gemeen men høistforvoven Islænder, som kaldte sig Sigurd, og var antagen af Jon som Broder og Kong Ingos Søn. Denne Mand brændte og skiændte saaledes i de østlige Marker, at Almuen kaldte ham Mordbrænderen og forfulgde ham
1188. overalt, indtil han engang om Sommeren 1188 blev greben i et Vertshuus og ombragt. Af de forjagede Kuflunger blev strax derpaa i Danmark udvalgt en nye Konge, Vikar, som man udgav for Magnus Erlingsens Søn, men som egentlig havde en fornem Dansk, Simon Kareson, eller som andre ville, en Rokkedreier, til Fader. Dette ulykkelige Barn blev af en Flode paa tretten Skibe og paa en riig dansk Mands Svend Thorkissons Bekostning, om Sommeren 1189 bragt til Vigen. Men da hans Tilhængere, som man kaldte Varbelger, holdte gruesomt Huus i Norge, angrebe de Tønsberger Borgere denne Flode, dreve den i Flugten, erobrede det fornemmeste Skib, og dræbde den lille Vikar, som befandt sig derpaa, uagtet hans Uskyldighed. Paa samme Tid kom og endelig Thorleif Breidskiæg, en Munk i Markerne, for en Dag, som udgav sig for Kong Eystein den 2dens Søn, og til Beviis af sin Herkomst fremvisede et Kors-Ar paa Ryggen, som han foregav paa en overnaturlig Maade at have erholdet, da hans Fader ved et saadant Saar over

Q) Fall Jono Kuflunga. An. 1188. An. Isl. Langebek III. 68.

over Kors lod sig aflive. Denne Mand havde samme Skiebne som de forrige i Aaret 1191, ligeledes af Bønderne, hvis Godser han havde plyndret eller forbrændt, og som dog efter hans Død beklagede ham, og satte ham blant Helgene. Alle disse Mænd vare rimeligviis, forblindede af Kong Sverrirs Lykke, blevne forledte til deres daarlige Foretagender. Men deres trængende Omstændigheder, og den deraf følgende Nødvendighed til at røve og brandskatte, giorde snart Ende paa deres Liv, og den Fare hvormed de truede, uden at Kongen turde umage sig. Kong Sverrir agtede alle deres Oprørelser saa lidet, at han i Aaret 1185 efter hans første unævnte Gemalindes Død, som havde født ham **Hakon, Sigurd, Cecilia** og **Ingeborg**, formælede sig med **Margareta**, den svenske Kong Erik den Helliges Dotter, og tillige forbød de dengang allerede mægtige tydske Kiøbmænd til Bergen Riget, fordi de, ved den af dem indførte Viin, havde givet Anledning til Fuldskab og adskillige heel sørgelige Begivenheder, uden at befrygte at de Lystigheder og Adspredelser, som foraarsagedes ved Formælingen, eller det Had, som han opvakde hos disse Kiøbmænd, skulde forstærke eller mægtiggiøre disse Rebellere. Men i Aaret 1188 opkom en meere vigtig og farlig Sammenrottelse, som blev opvakt af den misforneiede Geistlighed, og som snart havde kostet Kongen Livet og Kronen. Anledningen til dette de Geistliges gruesomme Foretagende mod deres Konge var først een med det kongelige Huus beslægtet Biskops Begierlighed til Kronen, dernæst Uvillie over det, at Kong Sverrir havde forladt den geistlige Stand uden Pavens Samtykke og givet sig, endelig Vreden over Kongens retfærdige Nidkierhed i at styre Erkebiskopens Egennytte og Gierrighed. Denne sidste og vigtigste Aarsag havde allerede forledet Erkebispen Eystein og Græv Erling til Strid, som før er mældt; men da denne Herre ei kunde befæste sin Søns Krone uden Erkebiskopens Beskyttelse, saa bielagde han Stridighederne paa en det kongelige Huus saa nærgaaende Maade, at Sverrir, som aleene ved Fødsel og Vaaben var kommen paa Tronen, og vedligeholdt sig, umuelig kunde billige det erlingske Fordrag. Da nu den stavangerske Biskop Erik i Aaret 1188 af det trondhiemske Capitel mod Kongens Villie var bleven udvalgt til Erkebisp, og selv havde hentet sit Pallium fra Rom, ogsaa endelig begyndte i offentlige Taler og Prædikener at forbande Kongens gamle Tilhængere, de **Birkebeener**; saa forbød Kongen Erkebispen fremdeles, mod den hellige Olavs Lov at fordoble Bøderne eller Pengestraf-

strafferne, og tilintetgiorde Kong Magnus's og Erlings derover udfærdigede Tilladelse, fordi disse Herrer havde revet Regieringen til sig paa en uretfærdig Maade, og desforuden ei havde kundet forandre Rigets Grundlove. Erkebiskopen paastod tvertimod, at ham, formedelst sin biskopelige Myndighed og sin besvorne Pligt at befordre Kirkens Opkomst, tilkom denne Magt, og unddrog, for vet kiendelig at udøve den samme, alle læg Folk Kaldsrettigheden til alle deres nyestiftede Kirker. Endelig
1191. sammenkaldede Kongen i Aaret 1191 en almindelig Herredag, og lod efter St Olavs, Magnus den 1stes Love og Graagaasen, Stridighederne undersøge, og, uagtet Erkebiskopen troede at giøre disse gamle Rigslove ugyldige ved mange pavelige Buller og Gullskiodr eller Erkebiskop Eysteins Kirkeret, saa dømde dog Folket, at Erkebispen aleene skulde indkræve Bøder paa gammel Viis, og ei forhøie Pengesummen, skulde lade læg Folk deres Kirker og Kaldsret, aldrig underholde i sit Pallads eller paa Visitats meer end 30 Følgesvenne, og deriblant 12 med hvide Skiolde; og at man efter 5 Dage skulde undersøge Antallet af de bispelige Betiente, confiskere al deres Formue, som over det bestemte Antal bleve foresundne, og ihielslaae dem selv som Fredsforstyrrere. Denne Kiendelse bragde Erkebiskopen ikke fra sit Forsæt, men da han offentlig havde bevidnet, at han ei af Folket kunde modtage nogen Indskrænkelse af sin Magt og Villie, fordi han ei af dem men af Paven havde faaet sin Kirke; saa begav han sig med sin Vagt af 90 Bevæbnede til Erkebiskop Absalon af Lund i Danmark, og udvirkede af Pave Coelestin den 3die en Truselsbulle med Bannsættelse, som i alle danske Kirker blev oplæst. Den derpaa fulgte Bannsættelse var den første, som en Pave nogensinde saa dybt i Norden havde vovet at indsende, og giorde derfor ingen stærk Indtryk paa Folket, fordi de endnu ei kiendte dens Virkning, og Sverrirs Overmagt afskrækkede Præsterne fra at bringe den til Udførelse. Kongen undertrykde derfore denne liden Uroelighed, som den foraarsagede blant Folket, meget let ved en Tale, i hvilken han udtydede den pludselige Blindhed, som overfaldt Erkebiskopen dengang, som et Tegn paa Guds Straf over ham, og som en skriftersaren Mand forsikkrede, at den Magt at afsætte fødte Konger aldeles ei tilkom Paven. Midlertid giorde en vis kongelig Lehnsmand Hakkel Jonsen, en Svoger af Kong Magnus Erlingsøn, det første Forsøg, at benytte sig af disse Kongens Stridigheder med Erkebispen, og sendte Sigurd, Kong Magnus's Søn, som han hidtil havde opdraget,

get, i Aaret 1192 til Hialtaland eller de schetlandske Øer, og i følgende 1192.
Aar til Orkenøe, hvor han med Grav Harald Madaddasons Tilladelse og Hielp antog Kongetitel, og hvervede en stor Krigsmagt af frievillige Orkenøer, som man kaldte Oejeskiægger og Guldbeener, med hvilke han uformodentlig i samme Aar angreb og erobrede Tønsberg, og siden Opslœ og heele Vigen. Sigurd begav sig efter dette lykkelige Tog, for ei at tilvende sig sine tilkommende Undersaatters Uvillie ved Plyndren, en Tidlang til de vendisk-tydske Søekanter, og erhvervede, ved at capre paa Kiøbmandsskibene i disse Farvandr, sig de til videre Erobringer fornødne Penge, hvorpaa han og i kort Tid vandt heele Norge, undtagen de trondhiemske Provindser og den bergenske Fæstning Sverrirsborg, i hvilken Dronningen haardnakket forsvarede sig. Sverrir forsamlede i
denne store Fare om Foraaret 1194 heele Rigets Magt, og førde den 1194.
paa 20 smaae Skibe til Bergen, hvor Sigurds Flode af 14 store Skibe laae dengang. Derpaa var han saa dristig, forklædt paa en Baad at roe til Bergen, og videre til Halkels Skib, og da han i Byen havde givet Borgerne Befaling at udruste et Skib med 100 Bevæbnede, og her erfarede ukiendt Halkels Anslag, at angribe hans Flode paa Palmesøndag i Dagbrækningen, først med Kaste- og Skyderedskaber og siden med Sværdet, saa lod han strax i den mørke Nat hemmelig bringe sine Skibe saa nær ved den fiendtlige Flode, at da Sigurds Flode vilde rykke ud i Slagtorden, var Sverrirs Skibe alt hos dem og paa Skud nær. Strax brugde Oejeskiæggerne deres Skudgevær, men Sverrirs Folk bedækkede sig saa nøie med deres Skiolde, at de udkastede Steene ei skadede dem, og grebe til Sværdet. Men Oejeskiæggernes Mod fik Overvægten mod Birkebeenernes Nidkierhed saa stærkt, at de erobrede Sverrirs Fane, og snart havde faaet Kongen fangen, dersom ei Birkebeenerne havde anvendt de yderste Kræfter for at redde ham. Sverrir drog sig da lidt tilbage, hans Fiender fulgde efter, men de havde i den hastige Vending sønderbrudt deres Roer, og dreve derfor enkelt i Søen uden Orden, og nu bleve de af Sverrirs Flode og det bergenske Hielpeskib igien angrebne, forjagede eller opbragte. Saaledes vandt Sverrir Seier, og Sigurd satte, ved at svømme, Livet til, og blev i Bergen nogle Dage i Rad viist for Folket. Men hans Farbroder Sigurd, Erlings uægte Søn, undkom til Danmark til Erkebiskop Erik, og anstiftede en nye Sammenrottelse. Ei længe efter denne Trefning indfandt sig hos Kongen i Konghella en pavelig

Legat og Cardinal, Frederik, med Titel S. Marcelli, med Afladsbreve, hvilket bragde ham paa de Tanker af ham at erlange Kroningen, hvilken han aldrig kunde vente af Erkebispen, og som dog syntes ham nødvendig til at befæste sin Anseelse desmeere hos Folket. Cardinalen bevilligede i Begyndelsen hans Ansøgning, men undslog sig siden derfor aldeles paa de nærværende Geistliges Tilskyndelse, fordi Kongen handlede fiendtlig med Erkebispen, levede nu anden gang i Ægtestand, uagtet han ei havde Pavens Tilladelse og Tilgivelse, fordi han havde forladt Præstestanden. Sverrir blev herover billig fortørnet, kaldte Cardinalen en Folkets Bedrager, hvilket han siden i sit Fædreneland vilde belee for sin Gavmildhed og Eenfoldighed i at lade sig bedrage sine Penge fra, og forjagede ham af Riget R). Strax derpaa indkaldte Kongen Biskopen Niels fra Opsloe, en Søn af Arn af Stodrein og Dronning Ingigerd, og Halvbroder af Kong Ingo den 1ste, som formeende at have Ret til Kronen, og derfor havde viist sig gunstig mod Heklungerne, og søgde, efter at han havde foreholdt og tilgivet ham sit Forræderie, ved mange Velgierninger at forbinde ham sig, og drage ham fra det erkebiskopelige Partie. Derpaa sendte han ham med den stavangerske Biskop Thorer til Bergen, for at udvælge Kongens Skriftefader Martin til Biskop i Bergen, og lod sig af ham og de øvrige Biskoper sammesteds den 29de Junius krone S). Paa selvsamme Dag holdt Kongen en mærkværdig Rigsforsamling, i hvilken Greve Harald Madaddasøn fra Orkenøe ydmygelig bad om Forladelse for den af Øejeskiæggerne mod Kongen øvede Vold, som han aleene skiød paa sine Undersaatters Uregierlighed, og af Kongen blev bestraffet ved at fratage ham de schetlandske Øer, og den halve Deel af alle Pengebøder. Ved Enden af denne Rigsdag befalede Kongen Bisp Thorer og en vis Richard Svartemeistar at reise til Rom, og udvirke den pavelige Banns Ophævelse, og da han havde formanet Bisperne, ikke at forlade sig paa Erkebispens afmægtige Hielp, men meget meere, ved nøie at opfylde deres Pligter, at giøre sig værdige til hans langt vigtigere Biestand og Beskiermelse, og af dem havde

R) Cardinalen døde 1197 d. 19 Febr. i Skaane. Langebek III. 488.

S) Roger de Hoveden edit. Savilli S. R. Angl. p. 425. fortæller, at Sverrir havde ladet Bisp Niels binde saa dybt i Havet ved en Klippe, at Bølgerne rørde ved hans Mund, og derved tvunget ham til at krone sig, og under Taffelet skulde Kong Adelstans af Norge Søn Sigvard være halshuggen i Spisesalen. Man seer af denne Opdigtelse, hvor ondskabsfuld de Geistlige have bagtalet den brave Sverrir overalt.

de erholdet en høitidelig Forsikkring om deres Troeskab, ophævede han Forsamlingen.

Bisp Niels ᵗ) forglemde dette høitidelige Løvte saavel som den kongelige Naade og Tilgivelse meget snart, og begav sig om Høsten i samme Aar 1194 til sin Erkebisp, som han gav Efterretning om Kongens Sendebud til Paven, og hvilken han, som det synes, forledede til at giøre Anstalt til deres Undergang. Thi da disse kongelige Sendebud i Følgeskab med en Cardinal fra Paven vendte tilbage med hans Tilintetgierelses-Bulle, bleve de allesammen paa et Giestebud hos en dansk Præst dræbte ved Forgift, og man holdt dette Mord saa hemmelig, at Kong Sverrir aldrig vilde have erfaret deres Ulykke, dersom de ei kort tilforn havde sat de pavelige Buller i Pant af Pengemangel hos en fornem dansk Mand, som bragde dem, for at erholde sine Penge igien, til Norge; og saaledes tilintetgiorde Hensigten af hiine fortørnede Bispers ondskabsfulde Gierning.

Efter denne lumske Fornærmelse mod Kongen, besluttede Biskop Niels at angribe sin Overherre med den verdslige Arm aabenbar, eller med Vaaben i Haanden. Han bragde derfor om Sommeren 1195 paa 1195.
det haleyarske store Marked en ung dansk Person, ved Navn Thorgils, som han under det Navn Ingo udgav for Kong Magnus Erlingsens Søn, og som mange Viger derfore antoge til deres Konge, og vilde indføre ham med Magt i deres Provinds. Denne nye Forsamling af Misfornøiede kaldte man Bagler, og deres Magt var strax i Begyndelsen saa stærk, at Kongen, som gik dem i Møde, ei dristede sig til at angribe dem, uagtet Biskop Niels søgde engang at opirre ham dertil paa en høist uartig Maade. Thi da Kongen foer hans Skib forbie, visede Bispen ham sit Skiold, hvorpaa han havde ladet male en Bispestav og Hue, og raabde derhos: „See her! de Vaaben, med hvilke jeg paa pavelig Befa„ling og under St. Peders og St. Halvards Beskyttelse vil stride „mod dig forløbne Stratenrøver, som forsvares af en gothisk „Hex." Sverrir begav sig meget meer, da han i Bergen havde aftakket sine Krigsfolk, til Trondhiem, og overlod Ingo heele Upland, som lod sig høitidelig udraabe til Konge i Sarpsborg. Men den 25de
Junius eller paa St. Jacobs Fest 1196 landede han uformodentlig med 1196.
3600 Thrænder ved Hofuden, ei langt fra Opsloe, og brækkede pludselig

 med

ᵗ) Torfæus l. c. C. II. 25. Sturlesons norsk. Krønike, p. 522-528.

med tre adskilte Hobe ind i Byen. Saasnart Bisp Niels hørde om dette Overfald, satte han sig til Hest, og opmuntrede Baglerne til behiertet Mod, fordi, som han sagde, de Birkebeeners Sværde ei kunde saare formedelst den Bann der var lagt paa dem. Men da Baglerne, som dog følede at de Birkebeeners Sværde dog vare skarpe, begyndte at komme i Uorden, og man bad Bispen komme nærmere i Hast og forekomme Flugten, faldt Modet paa ham, og han travede til den nærmeste Skov, og raabde: „Flyer saa hastig som mueligt, thi Fanden er løs i Dag fra „sine Lænker;" og hans Krigshær, som fulgde ham, blev der aldeles slagen.

Dette Nederlag var ugemeen vigtigt; thi Biskopen tabde sit største Skib, som han kaldte Boka Skræppa (Bøger Sæk), tillige med sin heele Flode, alle Krigsredskaber, og et saa stort Bytte, at enhver gemeen Soldat deraf fik to Mark til sin Andeel, hvilket dengang maae have været en vigtig Summa, fordi man overlod alle erobrede Skibe med deres heele Udrustning for 15 Mark. Biskopen bad Kongen strax efter sin Flugt om Naade, som og blev ham lovet under den Betingelse, at han selv skulde komme til Kongen; men da han var kommen lidt til sig selv af sin første Skræk, fulgde han Baglernes Begiering, og begav sig med dem til Trondhiem, hvilken Stad han strax deels ved Trusel om nye Bannsættelse, deels ved Vaabens Magt erobrede. Efter dette lykkelige Udfald formeeredes Baglernes Partie daglig, og der faldt uendelige Skiermydsler for imellem dem og Birkebeenerne, i hvilke mestendeels Fordeelen var paa Baglernes Side. I Aaret 1198 vandt de tvende Seeslag ved Agda og Bergen, og antændte derpaa Bergen hemmelig om Natten den 10de Augusti, fordi Bispen havde besluttet aldeles at forstyrre den bannsatte Stad og derfor igien opbygge een i Hordaland. Men ved Kong Sverrirs Nærværelse og gode Anstalter mislykkedes dette Anslag, og den største Deel af Staden blev reddet. Strax derpaa ødelagde Baglerne den kongelige Flode, og udplyndrede Møre, Raumsdal, Thraud og Halogaland. Endelig fremkom den formlige høitidelige pavelige Bulle om almindelig Bannsættelse, hvorved Innocentius den 3die den 14de October forbød alle Normænd, under Straf af Bannsættelse og at tillukke Kirkerne, nægte Sacramenterne, Daaben og Dødsskristemaal undtagen, at adlyde Kong Sverrir, fordi han var uægte født, havde forladt den geistlige Stand, rasede stedse mod Geistligheden og foragtede

alle

alle pavelige Formaninger. Denne Bulles Fuldbyrdelse blev overdraget til Kongerne af Danmark og Sverrig og alle norske og islandske Bisper, men ingen af Kongerne fandt for godt herudi at bevise Paven Lydighed.

Til samme Tid befandt Sverrir sig virkelig i farlige og uangenemme Omstændigheder, uden Flode og Penge, ikkun i Besiddelse af en liden Deel af Riget, nemlig Thrand og Halogaland. Desforuden var han ved alle Krigstog mod sine Fiender ulykkelig, endog naar han vandt Seier. Thi naar han til Søes eller Lands slog Baglerne, undkomme disse enten til Skibs eller over Fieldene i langt bortliggende kongelige Provindser, hvor de ingen Modstand fandt, men meget meere overtroiske, letsindige og egennyttige Mænd, som løbe til dem, og inden Kongen kunde erfare deres Opholdssted, indtoge Stæder og udplyndrede Landet. Baglerne havde ogsaa et Fortrin for Kongen formedelst deres store Skibe, som i Søetrefninger mestendeels forskaffede dem Seieren. Sverrir, som neie overveiede dette, og nu maatte vove alting for at redde sig, forlangde derfor i Aaret 1199 af ethvert Fylke i det Trondhiemske et Skib, og af 1199.
Trondhiems Borgere 8te Skibe, hvilke bleve ham tilstaaede, og byggte efter en større Model og Indretning end hidtil. Bisp Niels og Kong Ingo mærkede snart Faren, som denne Flode vilde føre dem udi, og søgde derfor at opbrænde den under Bygning staaende Flode tillige med Staden. Men dette Anslag feilede; thi Floden var alt fuldkommen færdig og udrustet, og begge bleve af den samme paa Botulfs Dag slagne, maatte efterlade stort Bytte, og flygte til Danmark, hvor de dog kun opholdte sig indtil Juul.

Efter at Kong Sverrir saaledes havde forjaget sine Fiender, drog han omkring i Vigen, og tog, til Straf for deres Forræderie, af hver Bondegaard en Mand til Krigstieneste, en Stud, og et Pund i Penge. Men denne retfærdige Straf bragde Bønderne til saadan Fortvivlelse, at alle Vigens Bønder giorde Opstand, efter at nogle af dem under Landsdommer Simons af Tufas Anførsel havde forsamlet sig i St. Halvars Kirken udi Opslo, og opkastet sig til Hovedmænd for Sammenrottelsen, ihielsloge de kongelige Lehnshøvdingsmænd, erobrede paa Aske-Onsdag 1200 Tønsberg, og derpaa rykkede til Lands og Vands mod Opslo. Kongen, som var i Opslo, blandede sig ved deres Ankomst ubekiendt mellem dem, sendte mod dem, som til Lands rykkede an, Paul Belt med en Hob

Skieløbere, som man ei tilforn havde brugt i Krig, tillige med sin Søn Sigurd Lavard. Da han paa denne Maade havde opdaget deres uhyre Mængde, Anslag og Raserie, saa blev han vel meget bange, men besluttede dog med sine Soldater og Borgere, som omtrent vare 3000 Mand stærke, at angribe Rebellerne, som i det mindste vare 60000 Mand stærke, paa Isen, med adskilte sluttede Hobe. Ved denne Indretning vandt han snart Seier over den første Hob Bønder og de Tønsberger Borgeres Undsætning, efter et forfærdeligt Blodbad, og slog dernæst den anden Hær, da han kom tilbage til Staden, hvilken havde jaget hans Søn Sigurd paa Flugten og drevet ham mod Staden, derpaa den tredie Hob, som vilde understøtte den anden, videre den fierde Krigshær, som paa nye havde sammensvoret sig, uden at agte paa sin egen Fare, aleene at tragte Kongen efter Livet; og endelig den femte Krigshær, som havde dræbt en vis Ala Halvardson, som var Kongen meget liig, og derfor kiæmpede meget modigere og meere haardnakkende end alle de forrige, fordi de meente at have ihielslaget Kongen. Efter disse mangfoldige ærefulde og hart ad underfulde Seiervindinger begav Kongen sig til et sikkert Sted, *nemlig* Bergen, og fordrev Baglerne derfra, som derimod flygtede til Vigen, samlede de undflyede Bønder til sig, og med dem igien tog Vigen i Besiddelse, hvor de ved Tønsberg paa Klipperne opførde tvende Skandser, for at giøre deres Herredømme varigere. Disse Skandser hindrede og virkelig Sverrir, som forfulgde dem, i at lande ved Tønsberg. Han begav sig derfor til Konghella, hvilken Stad var bleven ham troe, og derfra trængde ind til Fos, slog der en stor Bondehær, som Sigurd Erlingsøn anførde, og dæmpede Opstanden i de omliggende Egne aldeles, i det han lod dem, som gave sig, betale Pengestraf, men lod de andres Gaarde afbrænde og plyndre. Baglerne adspredte sig derpaa, og skiulede sig i Stæderne indtil Seierherrens Bortreise, da de i Vigen inddreve den aarlige Skat, og igien bragde nogle Bønder i Vaaben, som Sverrir i den næste Sommer igien fratog dem. Derved forandrede sig Baglernes Tilstand saaledes, at de i Aaret 1161 kun havde nogle Dale Sendenfields og een af de to Skandser ved Tønsberg inde, hvilken en af deres beste Feldtherrer, Reidar, med 140 Mand forsvarede. For dette Slot rykkede Kongen den 15de Augusti med sin heele Magt og 240 Ribalder eller omkringstreifende vilde hurtige Bueskytter, hvilke den engelske Konge Johan den 1ste tilsendte ham, som ogsaa levede ligesom Sverrir i Uenighed

nighed med sin Geistlighed, og derfor havde sluttet et Forsvarsforbund med ham. Men denne Beleiring vilde ikke lykkes, uagtet alle anvendte Angreb og Krigspudser, indtil de Beleirede, efter at deres Konge to gange havde afslaaet deres Begiering om Undsætning, bleve tvungne af Hunger til at overgive sig til Kong Sverrir ved Juuletider. Kort derefter blev Kongen sengeliggende til Tønsberg af en Sygdom, som endelig den 9de Martii 1202 i Bergen forvoldte hans Død. Han døde meget christelig, og anvendte al Omhue paa at giøre hans Efterkommere sikkre for indvortes Feide. Han tilgav derfor alle sine Fiender, befoel at man nogle Dage i Rad skulde blotte hans Ansigt og vise Folket det, og lod sig kort for sin Ende sætte paa Tronen, for at forhindre, at de opbragte Geistlige ei skulde forlede Folket til nye Opstand mod hans Søn, ved den Paadigtelse, at han, som Bisp Niels prophetisk havde truet ham, skulde være slagtet, med skamferet og forvriet Ansigt, som et Dyr, og sønderrevet af Hunde. Han bevidnede ogsaa, at han aldrig havde avlet nogen Søn, undtagen Sigurd Lavard, der allerede var død Aaret tilforn u), og Hakon, og lod en vidtløftig Anviisning til Regieringens Indretning forelæse, og tilsende Hakon den samme. Man begrov hans Legeme under et Monument af Metal, med en meget æreful Paaskrift og under det kongelige Vaaben og Fane, i Christkirken i Bergen. Han kom ved sine Eftermænd i saadan Agt, at de tidt i deres Documenter bielagde sig den Benævnelse af Sverrirs Afkom, som et besynderligt Ærestegn, og forsvarede deres Handlinger, naar de bleve lastede, ved at anføre hans Exempel.

Virkelig fortiente ogsaa denne Herre en sand Høiagtelse. Thi han havde ei aleene en meget fordeelagtig majestætisk Skabning, men endogsaa en meget ophøiet fortreffelig Siel. Han opofrede Religionen og Gudstienesten alle Pligter, tilgav uden Forskiel og Fordeel sine ondskabsfuldeste og lumskeste Fiender en og den samme Forbrydelse nogle gange i Rad, og gav dem ofte Foræringer til. Han forsvarede og beskyttede sine troe Undersaatter med sin største Skade og sit Livs Fare, befordrede sine Borgeres Vel og Opkomst i Almindelighed efter yderste Evne, og holdt skarp over Lovene. Han foreenede med en stor Erfaring og udvidet Lærdom en fyrig men ei ubetænksom vild Aand, og var stedse uryggelig i sine Beslutninger, dristig og modig i Fare, afhærdet til det tungeste Arbeide, og langt fra al Gierrighed. Uagtet han ei agtede Pavens ubillige Trusler, saa

u) Annal. Isl. ap. Langebek S. R. D. III. 72. ad Ann. 1200.

saa ærede han dog den geistlige Stand, og var meget gavmild mod Klosterne V). Af denne Konge har man en til Trondhiem eller Nidraas slagen Mynt, med Omskrift: SVERUS MAGNUS REX, og med hans Billede, som er den ældste nu bekiendte utvivlsomme Præg af norske Konger X). En ligealdrende Skribent Y) har efterladt en Beskrivelse over hans Indsegl, som er det ældste i sit Slags, hvoraf Omskriften har været denne: SVERUS REX, MAGNUS FERUS UT LEO MITIS UT AGNUS. Uagtet denne Omskrift synes lidt pralende, saa forsvinder det dog eildeel, naar Ordet Magnus, som Saxo vidner, her ei betyder den store, men kuns hans andet Navn, som Sverrir antog ved Tronbestigelsen Z).

V) Torfæus P. IV. p. 70. De Norske vise en farlig Klippevei, som erført omkring en Klippe fra Nærøe til Vaas, og hviler paa Jernkiiler, som et af Kong Sverrirs store og almeennyttige Arbeider, hvilken han Aar 1200 skal have ladet forfærdige. S. Pontop. Forsøg til N. N. Histor. tydske Ov. 1 Thl. S. 107.

X) Jacobæi Museum regium, Havn. 1636. p. 112.

Y) Guiliel. Neubrig. p. 293. Denne Indskrift har stor Lighed med følgende Riim, som man gierde om Hakon den gamle:

Aco rex Magnus satis audax mitis ut agnus,
Justus lætatur, injustus ense minatur.

S. Joh. Fordum Scoti Chron. p. 768.

Z) Saxo Gram. ed. Steph. p. 348.

Ende paa det første Bind.

R.D.

Sorøe, 1777.
Trykt i det Ridderlige Akademies Bogtrykkerie hos J. Lindgrens Enke, ved Frederik Henrik Lillie.

